

Jezus is hier

Leven na de bruiloft

Rien van der Maas

De in dit boek geciteerde Bijbelverzen komen meestal uit de Nieuwe Bijbelvertaling van 2021 (NBV21). Wanneer er een andere vertaling gebruikt is staat dat aangegeven, bijvoorbeeld de vertaling uit 1951 van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG51), de Herziene Statenvertaling (HSV) of de Evangelische Bijbelvertaling uit 2024 (EBV24).

Van de NBV21 wordt afgeweken als het volgens de auteur gewenst is dat vertalingen die de grondtekst woordelijk vertalen gebruikt worden, waarbij dan vervolgens de vertaling met het meest moderne Nederlands gevolgd wordt (NBG51 of HSV).

De EBV24, een vertaling direct uit het Aramees, wordt gebruikt wanneer Bijbelvertalingen op basis van verschillende handschriften vergeleken worden.

In de tekst wordt met kleine cijfers verwezen naar aanvullende informatie onder aan de bladzijden (voetnoten). Tevens wordt er in de lopende tekst verwezen naar andere literatuur, welke uitgebreid zijn opgenomen in de literatuurlijst.

Dit boek is verkrijgbaar via www.eldadproductions.nl.

Jezus is hier, leven na de bruiloft

Copyright © (2025): M.P. (Rien) van der Maas

Uitgeverij: Eldad Productions (www.eldadproductions.nl)

Auteur: Rien van der Maas

Schilderij omslag: Nanda van der Maas

Omslagontwerp: Bernard Dijkstra

Communicatie-advies: Lyke van Veen-van der Maas

Redactie: Mariëtte van der Maas, Steven Poot, Patrick Witte

Eindredactie: Lianne van den Brink

Jaar van uitgave: 2025

ISBN: 9789083111674

NUR: 700

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd in welke vorm dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het gebruik van teksten is alleen toegestaan met bronvermelding.

Voorwoord

Het boek dat je nu in handen hebt is mijn derde boek over de nieuwe-Jeruzalemprofetie. Het is het resultaat van 10 jaar studeren en met Jezus praten. Ik weet het moment nog goed dat ik de conclusie van Jonathan Welton in zijn boek *Het Betere Verbond* las dat het nieuwe Jeruzalem hier is. Ik dacht: 'Als dit waar is (wat ik inderdaad geloofde), wat betekent dat dan?' Wat volgde was een voortdurend zoeken en ontdekken, in toenemende mate samen met anderen.

Na de publicatie van het boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* in 2017, ben ik voor de Eldad Community te Ede bijeenkomsten gaan organiseren. Tijdens deze bijeenkomsten, op basis van het geloof in de aanwezigheid van Jezus zoals het in die profetie verwoord is, zoeken we de ontmoeting met Jezus en onze Vader, onder leiding van de Heilige Geest. Veel van die ontmoetingen zijn in 2020 beschreven in het boek *Bij Jezus zijn; getuigenissen uit het nieuwe Jeruzalem*, bijgevoegd in de tweede druk van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*.

Bij dit alles bouw ik voort op wat God andere auteurs heeft laten ontdekken. En ik hoop dat anderen weer verder zullen bouwen.

Daarnaast was de steun en deelname van in de eerste plaats mijn echtgenote Mariëtte en vervolgens de andere deelnemers van de Eldad Community onmisbaar (voor Eldad zie www.eldad.nl). De steun en ruimte die het leidersteam – waar ikzelf ook deel vanuit maak – gaf aan het nieuwe-Jeruzalem-ontdekkingsproces was hierin erg belangrijk. Ik ben het team daar heel dankbaar voor.

Mijn dank gaat ook uit naar de Eldadders die hebben bijgedragen aan de organisatie en het leiden van de nieuwe-Jeruzalem-

bijeenkomsten. En naar de Eldadders die met hun getuigenissen en hun bijdragen aan het schrijfproces de publicaties mogelijk hebben gemaakt.

Tenslotte is de steun en bemoediging van christenen buiten Eldad belangrijk geweest. Dit is zichtbaar in de aanbevelingen van verschillende internationale theologische vrienden in de uitgave van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* uit 2021 en in dit boek. Tevens hebben Deanna Koehl en de Salty Community uit Texas met hun getuigenissen een bijdrage geleverd aan *Jezus is hier*. Voor dit alles ben ik hun heel dankbaar.

Rien van der Maas

Inhoudsopgave

1. Inleiding	13
Deel I. Het boek Openbaring begrijpen	23
2. Twee uitgangspunten voor Bijbeluitleg	25
3. De openbaringen in Openbaring	37
4. De belangrijkste boodschap aan de zeven gemeenten	41
5. Wanneer was 'spoedig'?	45
6. Kan 'spoedig' lange tijd betekenen?	53
7. Fysiek, geestelijk of figuurlijk bedoeld?	57
8. Jezus kwam terug in het nieuwe Jeruzalem	75
Deel II. Leven na de bruiloft	91
9. Jezus' terugkomst als een bruiloft	93
10. Ook de bruiloft zou spoedig plaatsvinden	95
11. Het nieuwe Jeruzalem is de bruid	97
12. Het leven na de bruiloft	103
13. Getuigenissen van het leven na de bruiloft	125
14. Getuigenissen van christelijke mystici	141
15. Getuigenissen van opwekkingsbewegingen	151
16. Het leven na de bruiloft ontdekken	157
17. Van futuristische naar preteristische theologie	163

Deel III. Een complete eschatologie _____	173
18. Het leven op aarde staat centraal _____	177
19. De periode van de geliefde stad: wanneer? _____	179
20. De periode van de geliefde stad: wie en wat? _____	195
21. Opstanding met geestelijk lichaam, gelijk na fysiek sterven _	211
22. Geen oordeel voor de gelovigen _____	223
23. Het oordeel over de 'overige doden' _____	227
24. God ziet uit naar onze overwinning _____	235
25. Zie, Ik maak alle dingen nieuw _____	241
 Samenvatting _____	 249
Toelichting cover _____	253
Aanbevelingen _____	255
Literatuurlijst _____	257
 Bijlage 1. Woorden vanuit Jezus' hart _____	 261
Bijlage 2. Reconstructie reactie op Openbaring in Efeze _____	263
Bijlage 3. De reactie op Openbaring in de eerste eeuwen _____	269
Bijlage 4. Vervormingen van Jezus' woorden _____	283
 Wil je verder? _____	 291
Bedankt! _____	293

‘Ja, Ik kom spoedig’

Lang geleden
beloofde Jezus
spoedig terug te komen

1. Inleiding

‘Ja, Ik kom spoedig.’

Openbaring 22:20b

De Kerk van Jezus heeft vanaf het eind van de eerste eeuw geworsteld met de ‘eindtijd’ en de ‘wederkomst van Jezus’. De eerste gemeenten hadden een gezamenlijke en duidelijke verwachting van een snelle terugkomst van Jezus. Dit werd aan het eind van Openbaring het meest kernachtig verwoord met het ‘Amen’ van de gelovigen op Jezus’ uitspraak dat Hij spoedig terug zou komen.

Door het *vermeende* uitblijven van Zijn komst, zijn in de eeuwen erna andere overtuigingen over de eindtijd en Jezus’ wederkomst ontstaan.¹ De meest gangbare is de overtuiging dat ‘spoedig’ niet vanuit de menselijke tijdsbeleving geïnterpreteerd zou moeten worden maar uit die van God. Voor God is één dag als duizend jaar, zegt Petrus in zijn tweede brief en daarom zou ‘spoedig’ voor mensen lang duren. In hoofdstuk 5 van dit boek beargumenteer ik dat deze interpretatie geen rekening houdt met de context van 2 Petrus: de conclusie moet juist zijn dat God ‘niet talmt (treuzelt) met de belofte’, de belofte uit Mattheüs 24:1-34 dat Hij binnen één generatie, Bijbels gezien veertig jaar, zou terugkeren. En als de belofte na ongeveer 35 jaar nog niet vervuld is en de verdrukking al heel lang heel zwaar is, dan duurt elke dag lang. In die context moet de opmerking over Gods tijdsbeleving en die van ons worden geplaatst.

¹ Van den Brink & Van der Kooi schrijven: ‘Toen dat (Jezus’ spoedige wederkomst) niet gebeurde, moest de jonge gemeente zich instellen op een langere tijd’ (2011, p. 657). Zij geven in hoofdstuk 16 een overzicht van de verschillende theologische antwoorden die in de loop van de eeuwen ontwikkeld zijn.

De wereld ziet de verwarring

Bovenstaande worsteling in de Kerk van Jezus is door de wereld niet onopgemerkt gebleven. In *De vergissing van Jezus; Het uitblijven van zijn koninkrijk en de gevolgen* stelt historicus en emeritus hoogleraar Piet Leupen dat de herinterpretatie van Jezus' terugkomst door de Kerk niet overtuigend is en dat Jezus zich vergist moet hebben. In *Jezus is hier* stel ik dat de christenen zich vergist hebben.

De vraag is hoe Jezus terugkwam

Ik stel in dit boek dat de verwarring rond Jezus' terugkomst in eerste instantie niet te maken heeft met *het moment*, maar veel meer met *de manier waarop*. De manier waarop Jezus terug zou komen is door Jezus' engel duidelijk gemaakt in de nieuwe-Jeruzalemprofetie uit Openbaring 21 en 22. Daaruit blijkt dat bij Zijn terugkomst nog niet *alle* mensen op de wereld Hem zouden zien. Ook zou er na Zijn terugkomst nog geen volmaakte wereld zijn, anders dan christenen vaak geloven. Een belangrijke boodschap in *Jezus is hier*, is dat Jezus al is teruggekomen in het nieuwe Jeruzalem dat al is neergedaald. Niet als fysieke stad, maar als geestelijke realiteit die we kunnen beleven als we daarvoor kiezen. Ik ben mij ervan bewust dat dit flinke stellingen zijn om te poneren! In dit boek ga ik uitgebreid in op hoe ik dit bedoel, hoe ik het onderbouw en wat dit betekent voor ons.

De concilies, de eschatologie en de plaats van het boek Openbaring

Andere theologische discussies, zoals over de menswording van Jezus als Zoon van God en het wezen van God, de Drie-eenheid, zijn in de eerste eeuwen afgerond op de concilies van Nicea (325 n.C.) en Constantinopel (381 n.C.). In de toen opgestelde geloofsbelijdenis is echter maar beperkt ruimte gemaakt voor de

eschatologische² kanten van het geloof: het nieuwe Jeruzalem en de duizendjarige periode komen er bijvoorbeeld niet in voor, terwijl deze aspecten als een climax gepresenteerd worden aan het eind van de Bijbel. Men kon blijkbaar niet tot een breed gedragen interpretatie komen over deze onderwerpen. Dit hing waarschijnlijk samen met de discussies over het boek Openbaring zelf. Dit boek werd niet voor niets pas in de vierde eeuw n.C. als één van de laatste boeken in de canon³ van het Nieuwe Testament opgenomen.⁴ Bisschop Eusebius van Caesarea,⁵ die in het begin van de vierde eeuw leefde, schreef het volgende over de interpretatie van Openbaring: ‘(...) de Openbaring van Johannes (...), waarover we *de verschillende opvattingen* op een gepast tijdstip zullen geven’ (Barton, 2020, pp. 342-343). Met name over de duizendjarige periode uit

² Eschatologie: leer van of theologie over de ‘laatste dingen’; het gaat hierbij over de eindtijd en alle onderwerpen die met de eindtijd te maken hebben.

³ Wikipedia ‘Canon van de Bijbel’: De canon (Grieks: κανών, kanoon, "richtsnoer", "maatstaf") van de Bijbel is een lijst van boeken die als doctrinaire autoriteit worden beschouwd binnen het christendom. De canon van het protestantse christendom omvat zowel de (gewoonlijk) 39 boeken die binnen het jodendom als canon worden beschouwd – de zogenaamde Hebreeuwse Bijbel, ook wel Tenach en binnen het christendom Oude Testament genoemd – als de 27 boeken van het Nieuwe Testament. De canon die in het katholicisme wordt gehanteerd bevat ook de deuterocanonieke boeken, die overwegend in Koinè-Grieks werden geschreven.

⁴ De bekende kerkvader Athanasius verklaarde in zijn paasbrief uit 367 n.C. dat Openbaring tot de canon van de Bijbel behoort (Uit: Barton, J. (2020). *De Bijbel; het boek, de verhalen, de geschiedenis*. p. 341). Enkele decennia daarvoor neemt bisschop Eusebius van Caesarea Openbaring eveneens op in de canon van de Bijbel, maar met nog wel met de toevoeging ‘als dit echt juist blijkt’ (Barton, p. 342). Naast Openbaring stonden toen ook Hebreeën en het evangelie van Johannes nog ter discussie (Barton, p. 342).

⁵ Eusebius van Caesarea leefde van 265 tot 340 n.C. volgens Barton in *De Bijbel; het boek, de verhalen, de geschiedenis*, p. 298. Volgens Wikipedia was hij ook enige tijd raadsman van de keizer Constantijn de Grote.

Openbaring 20 bestonden veel opvattingen (Alexander & Alexander, 2002, p. 775), zoals ook nu nog.⁶

De toenmalige kerkvaders en overige kerkleiders hebben het boek Openbaring uiteindelijk als een canoniek⁷ boek (h)erkend, maar tot een aanpassing van de eschatologie van de geloofsbelijdenis van Nicea/Constantinopel heeft dit niet geleid. Er is in feite nog steeds een concilie nodig over de eschatologische aspecten van het christelijk geloof vanuit het perspectief van Openbaring. Ik ondersteun de eerder gedane oproep van DeMar in dit verband.⁸ *Jezus is hier* is mijn bijdrage aan zo'n concilie.

In de eschatologie hangt veel af van de plaats die het Bijbelboek Openbaring krijgt. Wordt het ontvangen als *openbaring*, oftewel als nieuwe, aanvullende of meer gedetailleerde informatie over Jezus en Zijn terugkomst ten opzichte van het Oude Testament, de evangeliën en brieven? Of is Openbaring een moeilijk boek en is het voor een juiste eschatologische visie belangrijk om terug te vallen op de rest van de Bijbel? Ik geloof het eerste en in *Jezus is hier* benadruk ik dat het Jezus Zelf is die, na Zijn tijd op aarde, in Openbaring opnieuw aan het woord is. Hij spreekt direct tot de zeven gemeenten, en indirect tot ons, over Zijn terugkomst.

Een nieuwe kijk op de bruid

Jezus beschreef Zijn terugkomst als een bruiloft, maar Hij heeft nooit iets over de bruid gezegd; Hij sprak alleen over Hemzelf als de Bruidegom en over Zijn volgelingen als de bruiloftsgasten. De Kerk heeft naar aanleiding van opmerkingen van Paulus de Kerk

⁶ Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Chiliasme> en <https://christipedia.miraheze.org/wiki/Chiliasme> (chiliasme, ook wel aangeduid met millennarisme, is een stroming binnen het christendom die betekenis geeft aan de duizendjarige periode); zie ook bijlagen 2 en 3 van *Jezus is hier*.

⁷ Canoniek: behorend tot de canon (van de Bijbel).

⁸ Geraadpleegd van <https://americanvision.org/posts/we-need-a-council-on-eschatology/>

op aarde als de bruid aangemerkt. In Openbaring werd echter voor het eerst de identiteit van de bruid expliciet duidelijk gemaakt: het hemelse Jeruzalem, dat uit de hemel neerdaalde, is de bruid en de gelovigen de bruiloftsgasten. Vanuit deze waarheden krijgt het nieuwe-Jeruzalemlen de betekenis van het leven na de bruiloft die al heeft plaatsgevonden. Dat is de centrale boodschap van *Jezus is hier, leven na de bruiloft*, die ik in deel II van dit boek uitgebreid toelicht.

Van de duizendjarige periode naar periode van ‘de geliefde stad’

De duizendjarige periode is een beladen onderwerp. Maar in dit boek krijgt het een nieuwe opwekkende betekenis, namelijk als de periode van de ‘geliefde stad’, het nieuwe Jeruzalem (zie deel III). Bij de behandeling van deze periode, waarvan ik stel dat we er nu in leven, bespreek ik ook onze opstanding, het oordeel aan het eind van die periode en alle andere gebeurtenissen aan het begin en het einde ervan. En dit alles bekijk ik in het licht van wat in Openbaring gezegd wordt over deze onderwerpen. Dit maakt de boodschap veel hoopvoller!

Verantwoording van de gevolgde interpretatie van Openbaring

Bij de onderbouwing van mijn boeken betrek ik de hele Bijbel. Hierbij steun ik in *Jezus is hier* relatief zwaar op het boek Openbaring. Dat boek is immers volledig gewijd aan openbaringen op eschatologisch gebied. Omdat Openbaring op veel manieren geïnterpreteerd wordt, begint dit boek eerst met mijn verantwoording van de gevolgde interpretatie (zie deel I).

Theorie en praktijk

Dit boek is niet alleen maar theologie. Het laat ook de ontmoetingen zien van mensen met Jezus in Zijn stad hier op aarde. In mijn eerste boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* is

al een groot aantal getuigenissen gepresenteerd. In *Jezus is hier* zijn er nieuwe getuigenissen aan toegevoegd.

Na verzoening ook ontmoeting

De nieuwe-Jeruzalemtheologie, die gepresenteerd wordt in *Jezus is hier*, is een theologie over ontmoeting met de Drie-eenheid. Het evangelie is niet alleen de goede boodschap van de verzoening met God, maar ook die van de ontmoeting met God. De verzoening was bedoeld om de ontmoeting mogelijk te maken. Het belang van de ontmoeting wordt uitgedrukt in het beeld van de bruiloft: het leven na de bruiloft is relationeel immers veel rijker dan het leven ervoor. Jezus is hier: Hij nodigt ons uit om Hem te ontmoeten.

Het verschil tussen *Jezus is hier* en de voorgaande boeken

Jezus is hier bouwt voort op het boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*, waar later nog het boek *Bij Jezus zijn, getuigenissen uit het nieuwe Jeruzalem* bij is ingevoegd.⁹ In dit boek staat het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus ook centraal. In *Jezus is hier* diep ik dit verder uit door het verband te leggen met de bruiloft en de duizendjarige periode (vaak aangeduid met het 'duizendjarig rijk').

Jezus is hier is een ander soort boek dan *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*. Hoewel het opnieuw een combinatie is van Bijbeluitleg en getuigenissen, heeft dit boek twee aanleidingen die het een andere focus geven. Ten eerste wil ik de terugkomst of wederkomst van Jezus in de eerste eeuw explicieter neerzetten. Daarnaast vormen de vragen over de bredere eschatologie, die ik kreeg van lezers van het eerste boek ('en hoe zit het dan met de opstanding?'), de tweede aanleiding van dit boek. Hierdoor is het een meer theologisch boek geworden.

⁹ In 2020 is het eerste boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* (Van der Maas, 2017) opnieuw uitgegeven, met de uitbreiding *Bij Jezus zijn, getuigenissen uit het nieuwe Jeruzalem* (Van der Maas, 2020).

Daarnaast wordt de Bijbeluitleg van andere christelijke stromingen en personen ter discussie gesteld en in detail besproken. Hierbij benadrukkend dat ik tevens gezegend ben door deze stromingen en schrijvers en dat ik met belangstelling en respect uitkijk naar inhoudelijke reacties.

De lezers die redelijk bekend zijn met Openbaring kunnen *Jezus is hier* lezen zonder het voorafgaande boek te hebben gelezen. Voor anderen is het behulpzaam om eerst *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* en Openbaring te lezen. In alle gevallen is het lezen van het eerste boek echter een verrijking.

Algemene opmerkingen bij het lezen

In verband met de leesbaarheid heb ik, op advies van mijn echtgenote, 'hij' gebruikt waar ik in eerste instantie 'hij of zij' had staan.

Ik heb verschillende auteurs en groepen geciteerd vanaf hun websites. Deze citaten zijn gedateerd tussen 1 augustus 2024 en 27 januari 2025.

Sommige gedachten heb ik een enkele of soms meerdere keren herhaald in plaats van te verwijzen naar de pagina of hoofdstuk waar ze voor het eerst beschreven zijn. Dit zijn gedachten die ik erg belangrijk vind.

Ook voetnoten worden soms herhaald voor het gemak.

Leeswijzer

Het boek is opgebouwd uit drie delen. De belangrijkste boodschap van dit boek staat in deel II. Dit is een knipoog naar de opzet van het boek Openbaring waarvan de belangrijkste boodschap voor de toenmalige lezers ook in het midden staat. Dit is ook het deel wat het meest lijkt op *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*. De delen I en III zijn meer theologische van aard. In

deel I wordt de basis gelegd voor mijn interpretatie van Openbaring. In deel III worden vervolgens alle eschatologische onderwerpen behandeld waarmee een de vragen van lezers van het eerste boek beantwoord worden.

Deel I. Het boek Openbaring begrijpen

Openbaring is *het* boek over Jezus' terugkomst, het nieuwe Jeruzalem en de andere eschatologische thema's. In het Oude Testament, de evangeliën en de brieven worden deze thema's her en der belicht om uiteindelijk in Openbaring op de meest uitgebreide manier behandeld te worden.

Voordat ik specifiek inga op de diverse eschatologische thema's uit Openbaring geef ik in deel I eerst een algemene visie op het boek en de hoofdlijnen ervan. Daarbij geef ik ook enkele algemene uitgangspunten voor Bijbelinterpretatie.

2. Twee uitgangspunten voor Bijbeluitleg

Van Johannes, aan de zeven gemeenten in Asia.

Openbaring 1:4a

Zoals je zelf waarschijnlijk wel weet, is de Bijbel geen kant-en-klaar boek wat een-op-een overgenomen kan worden in de moderne tijd. Het is een boek dat over eeuwen lang is geschreven door vele schrijvers, voor verschillende doelgroepen in verschillen tijden. Daarom moet er een vertaalslag overheen. Je zult het met me eens zijn dat de soort vertaalslag die je gebruikt, veel invloed heeft op hoe je de boodschap begrijpt. Voordat we in het boek Openbaring duiken, wil ik je daarom eerst wat vertellen over hoe ik de Bijbel lees en interpreteer. Voor dit boek zijn twee uitgangspunten van belang: de historisch contextuele Bijbeluitleg en het principe van voortschrijdende openbaring.

Historisch contextuele Bijbeluitleg

Het eerste uitgangspunt, de historisch contextuele Bijbeluitleg, houdt in dat je een Bijbeltekst in eerste instantie niet interpreteert vanuit je eigen wereld en kaders, maar dat je zoekt naar wat de schrijver in zijn tijd, taal, situatie en cultuur heeft willen zeggen. En niet onbelangrijk: je zoekt naar hoe degenen aan wie de tekst gericht was het hebben begrepen en geïnterpreteerd.

Voor een historisch contextuele Bijbeluitleg zal je dus eerst moeten vaststellen wie de schrijver en ontvangers waren en wanneer en waar de tekst geschreven is. Dat is natuurlijk een gigantisch werk, maar gelukkig hebben veel mensen in het verleden al heel veel werk verzet op dit gebied. Jonathan Welton heeft hier een belangrijke bijdrage aan gehad door een groot

aantal theologische boeken te integreren tot een compacte en toegankelijke boodschap onder de vlag van wat hij noemt *Het Betere Verbond*.¹⁰

Pas wanneer duidelijk is wat het voor de oorspronkelijke lezers betekende, kunnen we gaan zoeken naar de betekenis voor onszelf. Die betekenis hoeft niet helemaal dezelfde te zijn als die voor de oorspronkelijk ontvangers. In het boek Openbaring gaat het bijvoorbeeld over de timing van gebeurtenissen: het gaat over ‘spoedig’, ‘duizend jaar’ en ‘eeuwig’. Als een gebeurtenis voor de ontvangers, de zeven gemeenten in Klein-Azië, toen nog moest gebeuren maar nu inmiddels achter de rug is, heeft het boek voor hen een iets andere betekenis dan voor de mensen die later leefden.

Eén van de toepassingen van historisch contextuele Bijbeluitleg is de ontdekking dat het boek Openbaring *niet alleen chronologisch* geordend is, maar ook *thematisch*. Men noemt dit ook wel ‘*chiastisch*’. Welton (2015, pp. 155-158) vestigt hier de aandacht op en verwijst hiervoor naar Wilson (2007, pp. 1-30). Chiastisch schrijven was volgens Wilson (2007, pp. 3-6) een gebruikelijke manier van schrijven in de eerste eeuw, zowel in de Griekse als Hebreeuwse wereld (Lund, 1992, p. 8).

De chiastische structuur is gemakkelijk te herkennen in het boek Openbaring. Bij een chiastische structuur staat de belangrijkste boodschap in het midden van het boek. Dit wetende, zal de aandacht van de zeven gemeenten vooral gevestigd zijn op hoofdstuk 12 (zie verder hoofdstuk 4 van *Jezus is hier*). Daar omheen zitten schillen met andere onderwerpen die verband houden met die belangrijkste boodschap. Dit is te vergelijken met een ui: de ui heeft een kern met schillen eromheen. Het

¹⁰ Naast zijn boek *Het Betere Verbond* (Engelse titel: *Understanding the whole Bible*) zijn ook zijn boeken *Understanding the Seven Churches of Revelation*, *Raptureless* en *The Art of Revelation* in dit verband van belang.

lezen van Openbaring is alsof je met een pijl dwars door de ui heen gaat: van de buitenste schil door alle schillen naar de kern en vervolgens weer terug naar de buitenste schil.

Dit betekent dat het onderwerp twee keer terugkomt: voorafgaand aan de centrale boodschap en erna, later in het boek, nog een keer. Het is belangrijk de informatie op die twee plekken aan weerszijden van de kern te combineren om een goed begrip te krijgen van dat onderwerp. In het boek Openbaring staan bijvoorbeeld in de hoofdstukken 2 en 3 beloftes over het nieuwe Jeruzalem, waar in de hoofdstukken 21 en 22 veel uitgebreider op teruggekomen wordt. Uit beide gedeeltes kun je afleiden dat het nieuwe Jeruzalem spoedig na het ontvangen van de brief zou neerdalen, wat in het vervolg van dit boek duidelijk zal worden.

Dat Openbaring in eerste instantie chiastisch geordend is, heeft vooral consequenties voor de plaatsing van het neerdalende nieuwe Jeruzalem (hfdst. 21 en 22) in de periode van de duizendjarige periode (hfdst. 20). Als je chiastisch leest, daalde de stad neer bij de start van deze periode. Met het volledig chronologisch lezen van Openbaring, wordt het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem door veel auteurs ver in de toekomst geplaatst, dat wil zeggen na de duizendjarige periode en het oordeel vanaf de witte troon. Een voorbeeld hiervan is Brad Jersak (2009, pp. 167-168) en ook John Crowder (2021, p. 201) volgt deze benadering en verwijst hiervoor naar Jersak. Eén van de problemen die bij deze benadering ontstaan is de interpretatie van 'de geliefde stad' (Openb. 20:9b) die in de laatste fase van de duizendjarige periode belegerd wordt als de duivel op aarde voor korte tijd wordt losgelaten. In de context van Openbaring is de geliefde stad het nieuwe Jeruzalem dat uit de hemel op de aarde is neergedaald. Echter bij het volledig chronologisch lezen is het nieuwe Jeruzalem dan nog niet uit de hemel neergedaald. Het aardse Jeruzalem was voorafgaand aan

het begin van de duizendjarige periode vernietigd (zie hoofdstuk 5 van *Jezus is hier*) en kan vanuit het perspectief van het nieuwe verbond niet als de geliefde stad worden geïnterpreteerd.

De chiastische structuur sluit niet uit dat onderwerpen chronologisch terugkomen in Openbaring (zie het in volgorde openen van de zegels van de boekrol, het blazen op de bazuinen en het leeg gieten van de schalen). Het herkennen van de chiastische structuur is echter van belang voor een goed begrip van het boek.

Van den Brink & Van der Kooi verwijzen naar K. Barth, R. Bultman en P. Tillich die het chronologisch benaderen van het boek Openbaring ook afwezen en de vernieuwing (de kairos uit Openb. 21) een actuele betekenis gaven. De aanleiding hiervoor zouden de schokkende gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog zijn geweest (2011, p. 642).

Het antwoord op de vraag in welk jaar Openbaring is geschreven en wat de betekenis van de ‘spoedige’ vervulling van de profetieën uit Openbaring is, is heel bepalend voor de interpretatie van het boek. De betekenis van ‘spoedig’ wordt in de hoofdstukken 5 en 6 van *Jezus is hier* behandeld.

Het jaar van schrijven van Openbaring ligt volgens Welton (2016, pp. 425-429) vóór 70 n.C., ongeveer in 65, waarvoor hij de volgende redenen geeft:

- Eén van de eerste versies van het Nieuwe Testament, de Syrische Peshitta,¹¹ bevat een zin vlak voor het boek Openbaring waarin staat: ‘Nogmaals, de openbaring die de heilige Johannes kreeg, de evangelist van God, toen hij op het eiland Patmos was waar hij door keizer Nero naar

¹¹ Geraadpleegd van <https://www.christipedia.nl/wiki/Peshitta> en https://nl.wikipedia.org/wiki/Handschriften_van_het_Nieuwe_Testament

verbannen was.' Nero regeerde van 54-68 n.C. over het Romeinse rijk.

- In Openbaring 17:10 staat: '(...) en het zijn zeven koningen. Vijf van hen zijn omgekomen, één is er nu, en de laatste moet nog komen en zal dan maar kort blijven.' De eerste vijf Romeinse keizers, die al gestorven waren, waren Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula en Claudius. De zesde keizer was Nero, degene die op dat moment aan de macht was. Na Nero zou de zevende komen: '(...) de laatste moet nog komen en zal dan maar kort blijven.' Na Nero, die veertien jaar lang regeerde, kwam Galba aan de macht en regeerde maar zes maanden. Met ander woorden, Johannes verwees naar de vijf voorafgaande Romeinse keizers, de huidige keizer (Nero) en de komende, waarvan Johannes profeteerde dat hij maar heel kort zou regeren. Dit is een verbluffend accurate profetie die het geschrift duidelijk tijdens Nero's regering dateert.
- In Openbaring 1:7 staat dat 'zij die Hem doorstoken hebben' de wederkomst van Jezus zouden zien. Dit plaatst deze gebeurtenissen (en het schrijven van Openbaring) binnenin de levensduur van degenen die volwassen waren in de tijd van de kruisiging van Jezus. Zij die Hem letterlijk doorstaken, zouden Hem zien komen in oordeel (zie ook hoofdstuk 8 van *Jezus is hier*).

Bij de volgende redenen gaat Welton uit van Jeruzalem als de stad die in Openbaring 18 verwoest wordt, waar ik ook van uitga. Voor de onderbouwing hiervan zie hoofdstuk 5 van *Jezus is hier*:

- Openbaring 6 en 7 gaan over de Joodse vervolging van de christenen. Deze vervolging door de Joden stopte na 70 n.C. echter, omdat hun hele wereld uiteen gevallen was.

- In de brieven aan de zeven gemeenten in Openbaring 2 en 3 is sprake van de invloed van de ketterse Judaïsten en zij worden op diverse plaatsen gehekeld (zie Openbaring 2:6, 9, 15; 3:9). Dit dateert Openbaring vóór 70 n.C. omdat de Judaïsten na de verwoesting van de tempel in feite verdwenen. Er was geen enkele mogelijkheid dat ze weer konden terugkeren naar het oude systeem.
- Openbaring 11 gaat over het meten van de tempel in Jeruzalem, die in 70 n.C. duidelijk niet meer bestond.
- In Openbaring 1:1 en 1:3 en ook in 22:10 en 22:20 zien we interne tijdsindicators die verklaren dat 'de tijd nabij is' en 'binnenkort moet gebeuren' en dat 'Hij spoedig komt'. Johannes gaf duidelijk te kennen dat de tijd van oordeel (over Jeruzalem; zie hoofdstuk 8 van *Jezus is hier*) dichtbij was. Dit klopt alleen maar als het boek vóór de verwoesting van Jeruzalem geschreven werd.

Soms wordt Openbaring later, in 96 n.C., gedateerd toen Domitianus in 96 n.C. de leider van Rome was. Volgens Gentry (2010, pp. 45-67) beweerde de kerkhistoricus Ireneüs (ook bekend als kerkvader Ireneüs van Lyon) rond 120 n.C. namelijk dat Openbaring gedurende de regering van Domitianus is geschreven. Volgens Poot is het echter niet duidelijk of Ireneüs naar Openbaring refereerde (persoonlijke mededeling S. Poot). Het probleem met Ireneüs is sowieso dat hij bij geleerden enigszins aan geloofwaardigheid heeft ingeboet omdat hij ook beweerde dat Jezus' bediening duurde van Zijn dertigste tot Zijn vijftigste (in plaats van drieënhalf jaar; Gentry, 2010, pp. 63-64). Deze vergissing van zijn kant heeft ervoor gezorgd dat men zijn betrouwbaarheid betreffende data en cijfers in twijfel trekt. Ook is het interessant om een onbekend, klein detail te kennen dat door Frank Viola (2005, p. 176) wordt belicht. Domitianus was in 70 n.C. gedurende een periode van zes maanden inderdaad

keizer; daarna was hij opnieuw keizer van 81-96 n.C. Dit wil zeggen dat – zelfs al was hetgeen Ireneüs schreef juist – hij ook heeft kunnen doelen op deze eerdere tijdsperiode, voorafgaand aan de val van Jeruzalem.

In *Internationaal commentaar op de Bijbel* (Eynikel, 2001, p. 2151) wordt een ‘hypothetische redactiegeschiedenis, die steunt op detailonderzoek van de tekst’ gepresenteerd waarin Openbaring zou bestaan uit twee edities: een eerste die zou zijn ontstaan ‘tijdens de vervolgingen en het martelaarschap onder Nero’ (Openb. 1:9-20 en Openb. 4-11), hetgeen de eerste twee argumenten van Welton bevestigt. De rest zou dertig jaar later onder Domitianus zijn ontstaan, wat nog steeds stuit op het bezwaar dat daarmee ontkent wordt dat Jeruzalem de stad is die in Openbaring 18 (70 n.C.) verwoest wordt (anders zou het een profetie achteraf zijn geweest).

De identiteit van de schrijver van Openbaring, die Johannes heet, wordt niet duidelijk gemaakt in het boek zelf en is daarom onderwerp van veel discussie.¹² De schrijver is in ieder geval een profeet en maakte mogelijk deel uit van een groep van profeten (Openb. 22:9; ‘jij en je medeprofeten’). De schrijver zal daarom waarschijnlijk niet de apostel Johannes zijn geweest.¹³ In dit boek ga ik ervan uit dat ene Johannes de auteur is. Dit is niet de apostel maar wel een profeet en overwinnend christen vanwege zijn verbanning naar het eiland Patmos (Openb. 1:9) omwille van zijn getuigenis van Jezus. Op basis van deze interpretatie wordt hij veelal Johannes van Patmos genoemd ter onderscheiding van andere Johannessen.

¹² Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Johanneisch_vraagstuk

¹³ Zie verder Bijlage 2 met een reconstructie van de reactie op Openbaring in Efeze.

Voortschrijdende openbaring in het Nieuwe Testament

Het tweede uitgangspunt voor Bijbeluitleg is 'voortschrijdende openbaring in de periode van het Nieuwe Testament'. Jezus gaf aan dat de Heilige Geest later zijn woorden verder zou uitleggen (Joh. 14:26): toen Hij zijn woorden sprak was er minder begrip dan later, toen de Heilige Geest openbaarde wat Jezus bedoelde. Dit is voortschrijdende openbaring aan zijn discipelen, later apostelen. Apostel Paulus schrijft vervolgens dat hij aanvullende openbaring ontving over de eindtijd ('een woord van de Heer', 1 Thess. 4:15). Hierbij ging het niet om uitleg van wat Jezus gezegd had bij zijn eerste periode op aarde, maar om nieuwe woorden van Jezus. Ook dit noem ik voortschrijdende openbaring, het ging immers om informatie die daarvoor niet beschikbaar was. Het boek Openbaring tenslotte, geschreven na de actieve periode van Paulus, is hoofdstukken lang één en al openbaring; de naam van het boek spreekt hierbij boekdelen. In Openbaring wordt Jezus geopenbaard aan de mensen in de gebeurtenissen die spoedig zouden plaatsvinden. Bij die gebeurtenissen werden nieuwe aspecten geopenbaard van het nieuw verbond die daarvoor niet bekend waren. Dit is voortschrijdende openbaring: er stond veel informatie over de eindtijd in die Paulus niet kende.

De voortschrijdende openbaring kan als het volgt worden verbeeld: de eschatologische verrekijker die Jezus tijdens Zijn eerste periode op aarde gaf was nog klein en nog niet scherp. Paulus kreeg vervolgens een beperkt aantal nieuwe openbaringen over Jezus' terugkomst. Met Openbaring is vervolgens een veel grotere en scherpere eschatologische verrekijker gegeven. Hiermee werd meer en scherper gezien wat zou gaan gebeuren, zodat de gelovigen in de jaren voorafgaand aan 70 n.C. en erna het benodigde inzicht en daarmee de benodigde ondersteuning en leiding hadden om te overwinnen.

Het onderwerp van de openbaring in Openbaring was ‘wat er binnenkort gebeuren moet’ (Openb. 1:1b). Openbaring zegt hiermee te spreken over een eindtijd. Het boek gaf nieuwe, aanvullende, verdiepende of verklarende informatie over de eindtijd, informatie die tot dan toe ontbrak. Ik interpreteer daarom de informatie over de eindtijd uit het Oude Testament, de Evangeliën en de Nieuwtestamentische brieven vanuit het boek Openbaring (en niet andersom).

Het is belangrijk te beseffen dat bijvoorbeeld Paulus, die waarschijnlijk al gestorven was toen Openbaring geschreven werd,¹⁴ niet op de hoogte was van de informatie over de eindtijd uit Openbaring toen hij zijn brieven schreef. Ik interpreteer bijvoorbeeld de volgende tekst van Paulus op basis van wat in Openbaring daarover staat:

‘Wanneer (...) de bazuin van God weerklinkt, zal de Heer zelf uit de hemel neerdalen. (...) en daarna zullen wij, die nog in leven zijn, samen met hen (de doden die Christus toebehoren) op de wolken worden weggevoerd en gaan we in de lucht de Heer tegemoet. Dan zullen we altijd bij Hem zijn.’

1 Thessalonicenzen 4:16-18

Voortschrijdende openbaring houdt niet in dat de eerder geschreven Bijbelgedeelten niet meer van belang zijn. Zo doet de opbouw en inhoud van Openbaring sterk denken aan het boek Ezechiël uit het Oude Testament. Voor de gelovigen uit de eerste eeuw, die goed op de hoogte waren van het Oude Testament,

¹⁴ Het stervensjaar van Paulus wordt ingeschat op ergens in de periode 60-64 n.C. te Rome, waarschijnlijk in 60 (Geraadpleegd van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Paulus_\(apostel\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Paulus_(apostel))). Openbaring is in de jaren voorafgaand aan de dood van Nero in 68 geschreven aan gemeenten in Klein-Azië (het huidige Turkije). Mocht Paulus Openbaring toch onder ogen gekregen hebben, dan heeft hij daar ieder geval niet over geschreven in zijn brieven uit het Nieuwe Testament.

was het daarmee gelijk duidelijk dat het opnieuw zou gaan over een oordeel over en verwoesting van Jeruzalem. Echter, nu niet met de belofte van de herbouw van de aardse stad en de tempel, maar met de belofte van het neerdalen van Gods stad uit de hemel. In Ezechiël worden in feite beide geprofeteerd. De profetie over het nieuwe Jeruzalem uit Ezechiël wordt echter duidelijker na het lezen van Openbaring.

Jonathan Welton presenteert een overzichtstabel met de corresponderende hoofdstukken en verzen uit Ezechiël en Openbaring (Welton, 2016, p. 430). Hieruit blijkt dat ongeveer 80% overeenkomt qua thematiek. Vooral Openbaring 1-3 en 12 zijn niet terug te voeren op Ezechiël. Met deze hoofdstukken worden juist de hoofdlijnen van de chiastische structuur van Openbaring neergezet: hoofdstuk 12 ongeveer in het midden van de 22 hoofdstukken (hfdst. 12:1 is het middelste vers met elf hoofdstukken voorafgaand en volgend) en hoofdstukken 1-3 gespiegeld aan hoofdstukken (19)20-22 als buitenste schil met dezelfde thematiek.

Een belangrijke toepassing van het principe van voortschrijdende openbaring is de verzoening tussen de eschatologie van enerzijds Paulus uit 1 Korintiërs 15 en 1 Thessalonicenzen 4, waarin alle eindtijdgebeurtenissen in eerste instantie geacht werden in één ogenblik plaats te vinden, met anderzijds Openbaring 20 waarin deze gebeurtenissen uiteindelijk verspreid worden over een lange periode ('duizend jaar'), namelijk:

- aan het begin:
 - o de opstanding van de gestorven gelovigen;
 - o (impliciet) de terugkomst van Jezus in het nieuwe Jeruzalem, in Openbaring 20 de 'geliefde stad' genoemd, de stad die aan het eind van de duizendjarige periode belegerd en verlost wordt (op basis van Openb. 21 en 22 wordt expliciet duidelijk

dat het nieuwe Jeruzalem aan het begin van de periode neerdaalde);

- gedurende de periode:
 - o de opstanding van alle gelovigen die overwinnend sterven;
- aan het eind:
 - o het oordeel vanaf de witte troon (meestal aangeduid met het laatste oordeel);
 - o het einde van de fysieke dood;

Dit wordt verder toegelicht in het vervolg van *Jezus is hier*.

Dat men Openbaring niet erkende als voortschrijdende openbaring is waarschijnlijk een belangrijke reden waarom de gelovigen de vervulling van Jezus' spoedige terugkomst niet herkenden. Zelfs nadat in 70 het oude verbond beëindigd werd met de door Jezus geprofeteerde verwoesting van Jeruzalem en de tempel¹⁵ gebeurde dat niet. De gedachte was waarschijnlijk: de wereld is nog steeds niet volmaakt, het kwaad en de fysieke dood zijn er nog steeds en de op dat moment levende gelovigen hebben geen opstandingslichaam gekregen (1 Kor. 15), dus kon Jezus niet teruggekomen zijn.¹⁶

Je zou de eschatologie van Paulus kunnen zien als een kleine verrekijker met een wazige lens en die van Johannes van Patmos als een grote verrekijker met een scherpere lens.

Jezus is hier is ook met een chiastische structuur geschreven: de belangrijkste boodschap staat midden in het boek (*Leven na de bruiloft*, deel II) en de ondersteunende delen I en III houden

¹⁵ Mattheüs 24:1-2.

¹⁶ Zie verder Bijlage 2 voor een reconstructie van de reactie op Openbaring in Efeze in het jaar 70 en Bijlage 3 voor de reactie in de eeuwen daarna.

verband met elkaar. De interpretatieprincipes en algemene interpretatie van Openbaring worden in deel I gegeven en per thema toegepast en uitgewerkt in deel III.

Wat te doen bij “vervormingen” in de overlevering van de woorden van Jezus?

De woorden die Jezus heeft gesproken, zowel degenen die zijn opgetekend in de evangeliën als die in Openbaring, zijn een lange weg gegaan voordat ze door ons gelezen worden uit een of andere Bijbel. En als we ze lezen uit verschillende Bijbels zijn ze verschillende wegen gegaan en verschillen ze soms. De verschillen tussen Bijbelvertalingen zijn ‘meestal van weinig betekenis’ (Eynikel, 2001, p. 197), maar in Openbaring ben ik vier verzen tegengekomen waarbij dat niet het geval is, namelijk Openbaring 1:7, 20:4, 20:5 en 22:14. Bij de behandeling van die verzen heb ik aangegeven hoe mijn interpretatie van die verzen tot stand is gekomen. In het algemeen kon ik daarbij het principe van voortschrijdende openbaring minder zwaar laten wegen. In Bijlage 4 heb ik voor het overzicht de interpretatie van die vier verzen nogmaals weergegeven en op een rijtje gezet.

Dus – de bril die je opzet maakt uit!

In dit hoofdstuk heb ik geprobeerd uit te leggen welke Bijbeluitleg ik hanteer en hoe dit invloed heeft op de boodschap. De terugkomst van Jezus in 70 n.C. wordt over het algemeen pas herkend als het boek Openbaring als voortschrijdende openbaring ontvangen wordt. Daarnaast is de interpretatie dat het aardse Jeruzalem de stad is die in Openbaring 18 verwoest werd van doorslaggevend belang.

3. De openbaringen in Openbaring

Openbaring van Jezus Christus, die Hij van God ontving om aan de dienaren van God te laten zien wat er binnenkort gebeuren moet. Hij heeft zijn engel deze openbaring laten meedelen aan zijn dienaar Johannes. Johannes maakt bekend wat God gesproken heeft en waarvan Jezus Christus heeft getuigd; dit heeft hij allemaal gezien. Gelukkig is wie dit voorleest, en gelukkig zijn zij die deze profetie horen en zich houden aan wat erin geschreven staat. Want de tijd is nabij.

Openbaring 1:1-3

Het boek Openbaring van Johannes gaat om de openbaring van Jezus, oftewel hetgeen Jezus openbaart over de gebeurtenissen die snel daarna plaats zouden gaan vinden: die gebeurtenissen staan centraal.

In die gebeurtenissen wordt Jezus zichtbaar op een nieuwe manier. God onze Vader besloot in de eerste eeuw dat het tijd was voor de terugkomst van Zijn Zoon bij de mensen. In die zin wordt Jezus zelf ook geopenbaard. Dat is het verschil tussen futuristisch en preteristisch geloof: het eerste gelooft dat deze openbaring van Jezus nog moet plaatsvinden (Jezus moet nog terug komen), het laatste dat Jezus geopenbaard is in de gebeurtenissen die in de eerste eeuw hebben plaatsgevonden (Jezus is hier).¹⁷

¹⁷ Futurisme: van het Latijnse woord 'future', wat 'toekomst' betekent (waar het Engelse woord 'future' van is afgeleid); de theologie die stelt dat we nog steeds in de situatie van Paulus leven, voor wie Jezus 'afwezig' was (2 Kor. 5:6; letterlijke vertaling uit de grondtekst, zie biblehub.com) en nog moest terug komen (vervolg volgende pagina).

Jezus wordt eerst zichtbaar als uitvoerder van het oordeel over het oude verbond (de betekenis van ‘Hij komt met de wolken’, Openb. 1:7a; zie Hoofdstuk 8 van *Jezus is hier*) en daarna als Bruidegom op de bruiloft neerdalend in het nieuwe Jeruzalem, de bruid, in het kader van het nieuwe verbond (zie deel II van *Jezus is hier*). Deze twee openbaringsaspecten van Jezus worden met elkaar verbonden als Jezus als een lam geopenbaard wordt in Openbaring 5: het Lam dat waardig is om de boekrol te openen en alle gebeurtenissen in gang te zetten die zouden leiden tot het oordeel over en het einde van het oude verbond met de verwoesting van Jeruzalem en de tempel; het Lam, dat het nieuwe verbond met het offer van zijn leven mogelijk heeft gemaakt en alles heeft gedaan om de oudeverbondsgelovigen te redden uit het zinkende schip van het oude verbond en in het schip van het nieuwe verbond op te nemen:

Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt, en stenigt, wie tot u gezonden zijn, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen, gelijk een hen haar kuikens onder haar vleugels vergadert, en gij hebt niet gewild. Zie, uw huis wordt aan u overgelaten.

Mattheüs 23:37-38

De openbaring van Jezus heeft ook betrekking op Zijn optreden als het ‘Woord van God’ en als Eén ‘die een rechtvaardig vonnis velt en een rechtvaardige strijd voert’ (Openb. 19:11-16). In Openbaring 20:11 wordt Jezus geopenbaard, zittend op een witte troon en de doden oordelend (maar niet de levenden die de eerste opstanding hebben meegemaakt; Openb. 20:4-6; zie verder deel III).

Preterisme: afgeleid van het Latijnse woord *praeteritus* dat ‘verleden tijd’ betekent, bijvoorbeeld: Jezus’ terugkomst is verleden tijd/heeft al plaatsgevonden (er zijn allerlei versies van preterisme, afhankelijk van welke gebeurtenissen al in het verleden zouden hebben plaatsgevonden).

Aan deze openbaring van Jezus is een zaligspreking verbonden: zalig, of gelukkig, zijn degenen die de woorden van Jezus in Openbaring voorlezen, horen en daarnaar leven (Openb. 1:3). Dat geldt voor de lezers waar Jezus' woorden in eerste instantie voor bedoeld waren, maar ook voor de rest van de Kerk. En het was belangrijk voor de gelovigen toen, maar ook voor de gelovigen nu, hoewel niet helemaal op dezelfde manier. Dat zal in de rest van *Jezus is hier* duidelijk worden.

Met de gebeurtenissen die Jezus openbaarde kwam nieuwe en meer gedetailleerde informatie beschikbaar over allerlei eschatologische aspecten zoals de opstanding, het regeren van de gelovigen en het nieuwe Jeruzalem. Ik noem dat openbaringen (meervoud).

Jezus komt zelf aan het woord in Openbaring:

Ik, Johannes, uw broeder, die door onze eenheid met Jezus net als u deel in de ellende, het koninkrijk en de standvastigheid – ik was op het eiland Patmos omdat ik over God had gesproken en van Jezus had getuigd. Op de dag van de Heer raakte ik in vervoering. Ik hoorde achter me een luide stem, die klonk als een bazuin en die tegen me zei: 'Schrijf alles wat je ziet in een boek en stuur dat naar de zeven gemeenten, naar Efeze, Smyrna, Pergamum, Tyatira, Sardes, Filadelfia en Laodicea.' (...) Toen ik Hem zag viel ik als dood voor zijn voeten neer. Maar Hij legde zijn rechterhand op me en zei: 'Wees niet bang. Ik ben de eerste en de laatste. Ik ben degene die leeft; Ik was dood, maar nu leef Ik, tot in eeuwigheid. Ik heb de sleutels van de dood en van het dodenrijk. Schrijf daarom op wat je gezien hebt: wat er nu is en wat hierna zal gebeuren.

Openbaring 1:9-19

Openbaring presenteert zichzelf als een profetisch boek (Openb. 22:6, 10) waarin Jezus profeteert over de toekomst, dichtbij en ver weg.¹⁸ Jezus is aan het woord en daarom is het boek meer te vergelijken met de evangeliën dan met de brieven uit het Nieuwe Testament: Jezus had nog woorden toe te voegen aan hetgeen Hij in zijn eerste tijd op aarde gezegd had.

De boodschap is in eerste instantie gericht aan de zeven gemeenten in Klein-Azië en gaat over hun overwinning in een extreem moeilijke tijd: Jezus treedt op als herder, het gaat om het heil van Zijn kinderen.

De boodschap is belangrijk en daarom presenteert Jezus zich op zo'n indringende manier aan Johannes dat hij de boodschap niet meer vergeten zou.

'De tijd is nabij': het ging over een cruciaal moment in de geschiedenis van God en de mensen. Voor de zeven gemeenten en de hele christelijke gemeenschap was dat moment heel dichtbij. Voor de gelovigen na dat moment is het geschiedenis. Maar ook voor hen is de boodschap belangrijk. Sinds dat cruciale moment is het nieuweverbondsleven niet meer hetzelfde. De Kerk van Jezus van nu kan niet zonder de openbaring van Jezus van toen.

¹⁸ Het genre waarin Openbaring geschreven is wordt ook wel apocalyps genoemd. 'Een apocalyps was oorspronkelijk een onthulling van kennis of een openbaring, verwijzend naar de Openbaring van Johannes uit het Nieuwe Testament en andere apocalyptische literatuur in het jodendom en vroege christendom. Hierin werden openbaringen van verborgen dingen door God aan een profeet beschreven, vaak in relatie tot overtuigingen zoals de eindtijd, de opstanding uit de doden, de dag des oordeels, de hemel en de hel die daarin alle expliciet worden gemaakt' (wikipedia 'Apocalyps').

4. De belangrijkste boodschap aan de zeven gemeenten

Zij hebben hem dankzij het bloed van het lam en dankzij hun getuigenis overwonnen. Met de dood voor ogen hechtten ze niet aan het leven.

Openbaring 12:11

Op basis van de chiastische structuur van Openbaring staat de belangrijkste boodschap aan de zeven gemeenten in Openbaring 12 (Wilson, 2007, p. 25).

Hoofdstuk 12 start met twee tekens in de hemel. Het eerste teken is een vrouw die een kind baart en het tweede is een draak die het kind wil verslinden. Het kind is 'een zoon, die alle volken met een ijzeren herdersstaf zal hoeden', verwijzend naar Jezus.¹⁹ De vrouw lijkt volgens vers 17 de eerste gelovige te zijn, oftewel Maria. God beschermt echter het kind en de vrouw, en de draak slaagt niet in zijn plan.

Daarna ontstaat er oorlog in de hemel tussen Michaël en zijn engelen aan de ene kant en de draak en zijn engelen aan de andere. De draak wordt daarbij geïdentificeerd als 'de slang van weleer (verwijzend naar de slang die in het paradijs Eva verleidde), die duivel of Satan genoemd wordt en die de hele wereld misleidt'. Deze strijd wordt verloren door de duivel en eindigt ermee dat hij en zijn engelen op de aarde gegooid worden.

Dan wordt er een luide stem uit de hemel gehoord met de belangrijkste boodschap van Openbaring aan de zeven gemeenten die verband houdt met Jezus' kruisdood:

¹⁹ Openbaring 12:5b en 2:25-26 (NBG51).

Nu zijn de redding, de macht en het koningschap van onze God werkelijkheid geworden, en de heerschappij van zijn Messias. Want de aanklager van onze broeders en zusters, die hen dag en nacht bij onze God aanklaagde, is ten val gebracht. Zij hebben hem dankzij het bloed van het lam en dankzij hun getuigenis overwonnen. Met de dood voor ogen hechtten ze niet aan het leven. Daarom: juich, hemel, en jullie die daar wonen! Maar wee de aarde en de zee: de duivel is naar jullie afgedaald! Hij is woedend, want hij weet dat hij geen tijd te verliezen heeft.

Openbaring 12:10b-12

Nadat de draak op de aarde geworpen is gaat hij achter de vrouw aan maar hij krijgt haar opnieuw niet te pakken. Tenslotte wordt aan het eind van het hoofdstuk in vers 12 min of meer herhaald:

De draak was woedend op de vrouw en ging weg om strijd te leveren met de rest van haar nageslacht, met allen die zich aan Gods geboden houden en bij het getuigenis van Jezus blijven.

Openbaring 12:17

Een geweldig dramatisch hoofdstuk dus! Er is een doorbraak in de heilsgeschiedenis die reden is voor een groot feest ('juich, hemel, en jullie die daar wonen!') en er is een woedende duivel die in tijdnood is ('want hij weet dat hij geen tijd te verliezen heeft'; NBG51: 'wetende, dat hij weinig tijd heeft') en zich alleen nog maar kan richten op de christenen op aarde, waaronder de zeven gemeenten ('Maar wee de aarde en de zee: de duivel is naar jullie afgedaald!'). Het gaat hier om één van de laatste stuiptrekkingen van de duivel in zijn pogingen om de mensheid te misleiden.

Voor de zeven gemeenten werd met Openbaring 12, de kern van het boek, duidelijk waarom het op dat moment zo zwaar was: de duivel was naar hen afgedaald, was woedend en had nog maar weinig tijd. Petrus verwoordde het zo: 'Wees waakzaam, wees op uw hoede, want uw vijand, de duivel, zwerft rond als een brullende leeuw, op zoek naar een prooi' (1 Petr. 5:8). Voor de zeven gemeenten was het waarschijnlijk een hulp om te weten waarom het zo zwaar was.

Met deze dreiging in gedachten worden de eerste drie hoofdstukken van Openbaring veel duidelijker. Jezus treedt daar op als machtige beschermer van de zeven gemeenten:

Toen zag ik zeven gouden kandelaars, en daartussen iemand die eruitzag als een mens. Hij was gekleed in een lang gewaad en had een gouden band om zijn borst. Zijn haar was wit als witte wol of als sneeuw, en zijn ogen waren als een vlamvend vuur. Zijn voeten gloeiden als brons in een oven. Zijn stem klonk als het geluid van geweldige watermassa's. In zijn rechterhand had Hij zeven sterren en uit zijn mond kwam een scherp, tweesnijdend zwaard. Zijn gezicht schitterde als de felle zon.

Dit is de betekenis van de zeven sterren die je in mijn rechterhand zag en van de zeven gouden kandelaars: de zeven sterren zijn de engelen van de zeven gemeenten, en de zeven kandelaars zijn de zeven gemeenten zelf.

Openbaring 1:12b-16, 20

In de moeilijke tijd die maar kort zou duren is het Jezus' missie om de zeven gemeenten naar hun overwinning te leiden.

De noodzaak én de manier om te overwinnen in deze korte, zeer moeilijke tijd is voor de zeven gemeenten de boodschap waar het in Openbaring in eerste instantie over gaat.

Door 'het bloed van het lam' en 'hun getuigenis' zouden zij overwinnen (Openb. 12:11). Verder geeft Jezus in Openbaring 2 en 3 per gemeente speciale aanmoedigingen, instructies en vermaningen met het oog op hun overwinning.

Deze overwinning zou worden gevolgd door het ontvangen van de vervulling van de beloften uit Openbaring 2 en 3 die met deze overwinning gepaard zouden gaan. Sommige van deze beloften worden in Openbaring 20-22 meer in detail beschreven.

Het is belangrijk te beseffen dat deze boodschap voor de zeven gemeenten bedoeld was in de situatie waarin zij verkeerden. Deze situatie was uniek en zou daarna nooit meer voortkomen zoals Jezus heeft aangegeven:

Want het zal een tijd van grote verdrukking zijn, zoals er niet geweest is sinds het ontstaan van de wereld tot nu toe, en ook niet meer zal komen.

Mattheüs 24:21

Hiermee is niet gezegd dat verdrukking daarna niet meer zou voorkomen²⁰ en dat 'overwinning' daarna niet meer belangrijk zou zijn, maar de verdrukking zou nooit meer zo erg zou worden.

²⁰ Volgens Open Doors werden er in 2024 wereldwijd 380 miljoen christenen vervolgd of gediscrimineerd, 15-20% van alle christenen. Ongeveer 4500 christenen zijn vermoord en 55.000 mishandeld (Open Doors. (2025). *Open Doors Magazine*, Jan.-Feb. (508), 8-9).

5. Wanneer was ‘spoedig’?

Openbaring van Jezus Christus, die Hij van God ontving om aan de dienaren van God te laten zien wat er binnenkort gebeuren moet.

Openbaring 1:1 (HTB)

Hij, die deze dingen getuigt, zegt: ‘Ja, Ik kom spoedig.’

Openbaring 22:20a

‘Binnenkort’ of ‘spoedig’, ‘duizend jaar’ (Openb. 20:4) en ‘in eeuwigheid’ (Openb. 22:5b): het is duidelijk dat Openbaring over de timing van gebeurtenissen gaat. De nadruk ligt op wat er binnenkort²¹ gebeuren moet voor de zeven gemeenten; slechts zo’n 2-3% van de verzen gaat over het eind van de duizendjarige periode en erna, verreweg het grootste deel over de gebeurtenissen die spoedig zouden gebeuren (met in hoofdstuk 12 een korte terugblik).²²

Openbaring begint met de verklaring dat het boek gaat over de dingen die binnenkort gebeuren zouden voor de zeven gemeenten (Openb. 1:1) en eindigt met Jezus die belooft dat Hij spoedig terug zou komen (Openb. 22:20a). Wanneer was dat precies?

²¹ Binnenkort (NBV21) of spoedig (NBG51) uit Openbaring 1:1 is een vertaling van het Griekse ‘tachei’, afkomstig van ‘tachos’, wat snel, haastig, onmiddellijk betekent (Strong’s Lexicon 5034). Paulus gebruikt dit woord ook als hij aan Timotheüs het volgende schrijft: ‘Hoewel ik hoop **spoedig** naar je toe te komen, schrijf ik je dit alles voor het geval ik mocht worden opgehouden’ (1 Tim. 3:14-15a).

²² Uitgaande van de interpretatie dat Openbaring gaat over de Laatste Dagen voorafgaand op het oordeel over Jeruzalem (Openb. 18), zoals gesteld door David Chilton (1987, p. 181).

In Zijn eerste tijd op aarde heeft Jezus al indicaties gegeven over de timing van de dingen die toen nog gebeuren moesten, ook wel aangeduid als de eindtijd. Hij zei: 'Ik verzeker jullie: deze generatie zal zeker nog niet verdwenen zijn wanneer al die dingen gebeuren' (Matt. 24:34). Op dat moment gaat het over de vraag van de discipelen 'Vertel ons, wanneer zal dat [het afbreken van de tempel] allemaal gebeuren en aan welk teken kunnen we Uw komst en de voltooiing van deze wereld herkennen?' (Matt 24:3b). Als je uitgaat van een veertigjarige generatie (zie Num. 32:13) en het sterven van Jezus in het jaar 30²³ zou alles uiterlijk 70 n.C. plaatsvinden. Voor meer informatie hierover en de betekenis van het niet verzegelen van de profetie (Openb. 22:10), zie hoofdstuk 7 getiteld *Hier en nu* in het boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* (Van der Maas, 2020, pp. 49-55).

Daarnaast zei Jezus op een ander moment: 'Ik verzeker jullie: sommigen van de hier aanwezigen zullen de dood niet ervaren voordat ze de Mensenzoon en Zijn koninklijke heerschappij hebben zien komen' (Matt. 16:28). Op een ander moment praat Jezus met Petrus over de dood die Petrus zou sterven waarbij Petrus de vraag stelt met betrekking tot Johannes: 'En wat gebeurt er met hem, Heer?' Jezus antwoordt dan: 'Wanneer Ik wil dat hij in leven blijft totdat Ik kom, is dat niet jouw zaak. Jij moet Mij volgen' (Joh. 21:18-22). Dit suggereert dat Johannes nog in leven zou zijn bij Jezus' terugkomst en Petrus niet. Volgens de overlevering is Petrus inderdaad vóór 70 n.C. gestorven en Johannes pas in 101 n.C.²⁴

²³ Het meest waarschijnlijke sterfjaar van Jezus volgens de historisch kritische onderzoeksmethode (Geraadpleegd van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Jezus_\(historisch\)\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Jezus_(historisch))).

²⁴ Geraadpleegd van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_\(apostel\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Johannes_(apostel)) en [https://nl.wikipedia.org/wiki/Paulus_\(apostel\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Paulus_(apostel))

Het boek Openbaring gaat vooral over deze eindtijd en behandelt dezelfde gebeurtenissen als in bovenstaande verzen uit Mattheüs en Johannes, maar met meer detail en nieuwe informatie eraan toegevoegd. Dit is de voortschrijdende openbaring, die nodig was om de verzen over de eindtijd in het Oude Testament, de evangeliën en de brieven te kunnen begrijpen (zie hfdst. 2).

Het boek Openbaring geeft zelf, los van de vermelding 'binnenkort', ook een duidelijke indicatie van het jaar waarin de eindtijdgebeurtenissen zou plaatsvinden. Eén van de gebeurtenissen waarover geprofeteerd wordt, is namelijk de verwoesting van Jeruzalem waarvan, op basis van buiten-Bijbelse historische documenten, is vastgesteld dat die heeft plaatsgevonden in 70 n.C. (Cornfeld et al., 1982). Die profetie staat in Openbaring 18 en het begin van hoofdstuk 19 en gaat over de grote stad Babylon (Openb. 18:10,21), beschreven als de stad die de profeten doodt (Openb. 18:24, 19:2b). Jezus beschrijft Jeruzalem ook zo in Lucas, al in combinatie met een toespeling op de verwoesting van de tempel in Jeruzalem:

Jeruzalem, Jeruzalem, jij die de profeten doodt en stenigt wie naar je toe zijn gestuurd! Hoe vaak heb Ik je kinderen niet bijeen willen brengen zoals een hen haar kuikens onder haar vleugels hoedt, maar jullie hebben het niet gewild. Jullie tempel wordt aan zijn lot overgelaten.

Lucas 13:34-35

Op basis hiervan is duidelijk dat met de grote stad Babylon Jeruzalem bedoeld wordt.

Dit wordt ook op een andere manier duidelijk. De 'grote stad' is namelijk een terugkomend thema in Openbaring (de grote stad wordt genoemd in Openb. 11:8, 17:18 en 18:10,16,18,21). Hij wordt in Openbaring 11 geïntroduceerd als de stad waar de twee

getuigen (vers 3), ook wel profeten (vers 10), gedood worden door het beest. Tegelijk is het ook de stad waar hun Heer, Jezus dus, gekruisigd werd (vers 8): Jeruzalem dus. In Openbaring 11 wordt deze stad aangeduid met Sodom en Egypte. Hij wordt op andere plekken in het boek Openbaring 'Babylon' genoemd (Openb. 17:18, 18:10,21) of 'de vrouw' (Openb. 17:18) die het beest berijdt (Openb. 17:3). De namen Sodom, Egypte en Babylon zouden daarmee verwijzen naar de vergelijkbare houding als deze stad en landen van Jeruzalem naar God toe.

Meestal wordt Babylon uit Openbaring 17 en 18 gelinkt aan Rome.²⁵ Rome moet echter gelinkt worden aan 'het beest', het Romeinse rijk met onder meer de zeven koningen op de zeven heuvels, verwijzend naar zeven heuvels waar Rome op ligt (Wright, 2011, pp. 154-155). 'De vrouw', 'het grote Babylon, moeder aller hoeren' (Openb. 17:1-5) rijdt op het beest dat Rome verbeeldt: 'de zeven koppen zijn de zeven heuvels waarop de vrouw zit' (Openb. 17:9b). Babylon, 'de grote stad' (Openb. 18:2) kan daarom niet tegelijk Rome zijn. Het beeld is juist dat Jeruzalem overspel pleegde met Rome en God ontrouw was. Terugkijkend heeft dat overspel waarschijnlijk onder andere te maken gehad met de opzienbarende samenwerking van de joodse leiders en Herodes de Grote²⁶ bij de grote renovatie en uitbreiding van de tempel: 'Herodes' belangrijkste bouwactiviteit

²⁵ Bijvoorbeeld door Wright (2011, p. 165). Wright zegt dat voor degenen waar Openbaring aan geschreven was Rome het Babylon was. Voor elke tijd is er echter volgens hen steeds een nieuwe stad als Babylon aan te wijzen ('modern Babylons', p. 166). Ook in *Handboek bij de Bijbel* (Alexander & Alexander, 2002, p. 774) wordt Babylon in eerste instantie gelijkgesteld aan Rome, verwijzend naar de zeven heuvels van Rome en de zeven heuvels in Openb. 17:9. Daarna wordt gesteld dat iedere tijd zijn 'Babylon' heeft, zoals Wright dat ook doet. Echter ook Jeruzalem is op zeven heuvels gebouwd (Geraadpleegd van https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_cities_claimed_to_be_built_on_seven_hills en <https://www.biblestudy.org/maps/map-of-jerusalem-and-its-seven-hills.html>), dus de zeven heuvels los gekoppeld van de zeven koningen zijn op zichzelf geen onderscheidend criterium.

²⁶ Herodes I De Grote; 73-74 v.C.; Romeinse vazalkoning.

tijdens zijn regering was de verfraaiing van de Tempel in Jeruzalem. Van omstreeks 19 v.C. tot 9 v.C. werd er zeer intensief aan de renovatie en uitbreiding van de tempel gewerkt, maar het duurde nog enkele decennia voordat al Herodes' plannen waren verwezenlijkt.²⁷ Deze renovatie is pas in het jaar 64 n.C. afgerond, zes jaar voor de verwoesting ervan.

De samenwerking tussen de Joden en Herodes was opzienbarend: 'Herodes stond bekend als zeer gewelddadig en sloeg geregeld opstanden hard neer. Ook liet hij 45 leden van de joodse Hoge Raad (het Sanhedrin) vermoorden, omdat die een plan van Herodes tegenwerkten. De Joden namen Herodes het meest kwalijk dat hij een schild met een afbeelding van een adelaar boven de ingang van de tempel had bevestigd. Het voor de Joden meest heilige gebouw droeg hierdoor het symbool van de Romeinse overheersing, wat door Joden niet alleen als een vernedering werd ervaren, maar ook als godslastering.'²⁸ Josephus beschrijft een poging van Zeloten om deze adelaar te verwijderen (Cornfeld et al., 1982, pp. 120-122). Het Israëlitische Megalim Institute heeft de video 'The Temple – Herod's Crowning Glory' op Youtube gepubliceerd over deze gigantische renovatie en uitbreiding van de tempel. Daaruit kan worden afgeleid dat het Herodes uiteindelijk ging om de Romeinse eer en die van hemzelf, niet die van God, en de joodse leiders zijn daarin meegegaan.

In de tijd van Jezus was deze gigantische tempel verder een centrum van economische activiteit, een 'rovershol', geworden in plaats van een gebedshuis, waar Jezus tegen ageerde (Marc. 11:15-18). Ook dit wijst op 'overspel' van 'Jeruzalem'.

Over de verwoestte stad uit Openbaring 18 wordt verder gezegd:

²⁷ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Herodes_de_Grote

²⁸ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Herodes_de_Grote

Haar rook stijgt op tot in eeuwigheid.

Openbaring 19:3b

De continue confrontatie met en herinnering aan de verwoesting van Jeruzalem en de tempel in 70 n.C., ‘haar rook’, zijn de restanten van de westelijke muur van de tempel, ook wel bekend als de ‘klaagmuur’²⁹: zowel de rook als de klaagmuur verwijzen naar de verwoesting in 70 n.C. en het niet meer herbouwd zijn van de tempel sindsdien.

Op grond van Openbaring 19:3b kan gesteld worden dat er nooit meer een tempel zal zijn in het kader van het oude verbond: de rook zal ‘tot in eeuwigheid’ blijven opstijgen. De betekenis van het ‘eind der tijden’ was het einde van de tijd van het oude verbond, en dus de tempeldienst in het kader daarvan, en het volledig tot openbaarheid komen van het nieuwe verbond dat al met Jezus’ dood en opstanding gestart was.³⁰ Pogingen om de tempel te herbouwen en de tempeldienst weer in te stellen zijn er altijd geweest, maar voor God heeft het geen betekenis meer.³¹

²⁹ ‘In het jaar 66 n.C. begon de Eerste Joodse Opstand. Deze werd onderdrukt door Vespasianus en Titus in het jaar 70. Hierbij verwoestten de Romeinen de stad en de tempel werd in brand gestoken. Het enige overblijfsel van de tempel was een deel van de Westelijke muur, die nu bekendstaat als de Klaagmuur.’

Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Jeruzalem>

³⁰ Dit is de centrale boodschap van Welton in *Het Betere Verbond* (2016) en *Opname of Aannee?* (2017).

³¹ ‘Op de ruïnes van de stad werd een Romeins legerkamp opgericht. Keizer Hadrianus bezocht in het jaar 130 de stad en besloot er een Romeinse kolonie te vestigen. In het jaar 132 werd Jeruzalem door de Joden, onder leiding van Bar Kochba, veroverd (Tweede Joodse Opstand). Deze maakten Jeruzalem opnieuw tot hun hoofdstad en richtten er een voorlopige tempel op. De reactie van Hadrianus bleef niet uit, hij heroverde de stad en gaf haar een andere naam, Aelia Capitolina. Op de Tempelberg werd een Romeinse tempel gebouwd (ter verering van Jupiter). De Joden werd de toegang tot de stad ontzegd. (...) In 438 werd het toegangsverbod van Joden tot de stad opgeheven.’ Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Jeruzalem>.

Op meerdere manieren wordt dus duidelijk dat de verwoesting van Jeruzalem, die in het jaar 70 n.C. plaats vond, in Openbaring geprofeteerd is. *Hiermee is nader vastgesteld wat met 'binnenkort' uit Openbaring 1:1 bedoeld is, namelijk het aantal jaren tussen het schrijven van de profetie en 70 n.C., waarschijnlijk twee tot vijf jaar.*³²

Tevens kan hierdoor uit Openbaring afgeleid worden dat het voor 70 n.C. geschreven is. Dit komt overeen met het uitgangspunt dat een profetie plaatsvindt voorafgaand aan hetgeen geprofeteerd wordt en niet erna.

Hiermee is ook een belangrijk kritiekpunt op de gangbare futuristische³³ interpretatie van de eindtijd op tafel gelegd: hoe kan het dat de verwoesting van de tempel en Jeruzalem in 70 n.C., en sindsdien het ontbreken van de levitische tempeldienst op basis van het oude verbond, geen betekenis heeft?³⁴ De eerste verwoesting van de tempel in het Oude Testament waarbij de levitische tempeldienst³⁵ maximaal 70 jaar ontbrak, is omgeven door profetieën over die verwoesting en de herbouw erna. Als je dit bedenkt, mag je dat ook van de verwoesting in 70 n.C. en het bijna 2000 jaar ontbreken van deze tempeldienst verwachten. In het futurisme ontbreekt dat.

Jezus heeft de verwoesting van de tempel uit Zijn tijd echter duidelijk geprofeteerd (Matt. 24:1-2) en betekenis gegeven als

³² Enkele jaren voorafgaand aan de dood van Nero in 68 n.C.

³³ Futurisme: de profetieën over de eindtijd (met Jezus' terugkomst) zullen pas in onze toekomst (future) uitkomen; de apostolische geloofsbelijdenis is een futuristische geloofsbelijdenis.

³⁴ Wright (2011) neemt hierin een aparte positie in. Hij ziet de verwoesting van Jeruzalem en de tempel als vervulling van Mattheüs 24, maar hij doet dat niet met de verwoesting van de stad uit Openbaring 18; dat zou een profetie zijn van de verwoesting van Rome en alle andere tegenwoordige 'modern Babylons'; zie verder hoofdstuk 18 van *Jezus is hier*.

³⁵ Daniël 9:2; Jeremia 29:4-23.

zijnde de eindtijd. Welton heeft over deze betekenis geschreven. Samen met andere auteurs concludeerde hij dat de eindtijd refereert aan de verwoesting van Jeruzalem en de tempel in het kader van de beëindiging van het oude verbond, conform dat verbond, in 70 n.C. (Welton, 2016, 2017a&b). In dit boek bouw ik daarop voort, waarbij ik vooral zoek naar de betekenis van de gebeurtenissen in 70 n.C. voor het nieuweverbondsleven met Jezus. Deze betekenis moet gezocht worden in het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel, zoals in Openbaring werd geprofeteerd.

6. Kan ‘spoedig’ lange tijd betekenen?

Doch dit ene mag u niet ontgaan, geliefden, dat één dag bij de Here is als duizend jaar en duizend jaar als één dag. De Here talmt niet met de belofte, al zijn er, die aan talmen denken, maar Hij is lankmoedig jegens u, daar Hij niet wil, dat sommigen verloren gaan, doch dat allen tot bekering komen.

2 Petrus 3:8-9 (NBG51)

De grote vraag die christenen na de eerste eeuw stelden, is of Jezus in Openbaring 22:20b werkelijk bedoelde dat Hij spoedig terug zou komen. De eerste christenen geloofden dat Jezus tijdens hun leven nog terug zou komen (zie vorig hoofdstuk en de inleiding). Maar toen Zijn terugkomst naar hun idee uitbleef, moest naar een nieuwe interpretatie van spoedig gezocht worden. De verklaring werd gevonden in de tweede brief van Petrus waarin Petrus ingaat op het feit dat christenen bespot werden vanwege hun geloof in Jezus' wederkomst: 'Waar blijft de belofte van Zijn komst?' (2 Pet. 3:3-4). Dit wijst al op een belofte die spoedig in vervulling zou moeten gaan, anders zou de bespotting veel minder inhoud hebben. Petrus verwijst dan in vers 7 naar de tijdsbeleving van God waarbij één dag als duizend jaar is en in vers 8 naar Gods geduld: Hij gaf zo lang mogelijk gelegenheid tot bekering in verband met het oordeel. Op basis daarvan concludeerde men dat het 'spoedig' vanuit Gods tijdsbeleving geïnterpreteerd moest worden en dus 'lange tijd' zou moeten zijn. De motivatie zou de behoudenis van zoveel mogelijk mensen zijn. Dat wordt dan als een bevestiging van deze interpretatie gezien, omdat God inderdaad geduldig is.

Er zijn echter twee problemen met bovenstaande interpretatie waardoor hij niet houdbaar is.

Ten eerste moet het vers over Gods tijdsbeleving en geduld in de context van 2 Petrus geplaatst worden, met name vers 9: 'De Here talmt (treuzelt) niet met de belofte.' Hiermee is een contrast gecreëerd door Petrus: enerzijds wordt Gods geduld benadrukt en anderzijds dat Hij niet treuzelt met het vervullen van de belofte. Wat bedoelt Petrus hier? Om dit te begrijpen moeten we weten wat die belofte precies inhoudt, het centrale onderwerp van 2 Petrus 3 (zie verzen 3 en 9). In het vorige hoofdstuk van dit boek heb ik geschreven dat de belofte van Jezus' terugkomst betrekking had op een terugkomst binnen één generatie, oftewel veertig jaar, verwijzend naar Mattheüs 24:34 (zie ook Joh. 21:18-21 en Matt. 16:48). Petrus was erbij toen Jezus Zijn discipelen op de tempel wees en zei dat deze tempel volledig afgebroken zou worden (Matt. 24:1-2) en dat Jezus bij Zijn komst op de wolken zou komen (Matt. 24:30, ook aangehaald bij de introductie van Openbaring; Openb. 1:7) binnen één generatie. De komst op de wolken hield verband met het voltrekken van het oordeel over Jeruzalem in het kader van het oude verbond (zie hoofdstuk 8 van *Jezus is hier* – De betekenis van 'het komen met/op de wolken'). Jezus kwam daarna ook als de Bruidegom (zie deel II).

Binnen veertig jaar: dat kan na één jaar zijn, maar ook pas na veertig jaar. Het heeft uiteindelijk veertig jaar geduurd, waaruit enerzijds blijkt dat God niet getreuzeld heeft met het de belofte (geen uitstel tot langer dan veertig jaar), maar wel tot het uiterste gewacht heeft met het vervullen ervan vanwege het daaraan gekoppelde oordeel (2 Pet. 3:7, 10-12). Hieruit blijkt Zijn geduld.

Het tweede probleem bij de interpretatie van 'spoedig' als 'lange tijd' heeft te maken de vraag waar het oordeel in 2 Petrus betrekking op had. Dit maakt Petrus niet duidelijk. Deze onduidelijkheid is in het merendeel van het Nieuwe Testament aanwezig en wordt pas in Openbaring weggenomen. Er zijn

namelijk twee oordelen: het oordeel gekoppeld aan het oude verbond (Openb. 19:2) en het oordeel vanaf de witte troon, meestal aangeduid met het laatste oordeel (Openb. 20:11-15). Deze oordelen komen wisselend terug in het Nieuwe Testament en elke keer moet voor een goed begrip bepaald worden over welk oordeel het gaat. Het oordeel over het oude verbond vond binnen één generatie plaats. Het werd gevelde en ten uitvoer gebracht in 70 n.C. met de verwoesting van Jeruzalem en de tempel, waarmee het oude verbond beëindigd werd. Het oordeel vanaf de witte troon ligt echter nog in onze toekomst. In deel III wordt hier dieper op ingegaan.

Jezus' terugkomst is dus gekoppeld aan het oordeel over het oude verbond. Als Petrus het vervolgens heeft over 'bekeren', dan heeft dat betrekking op de joodse gelovigen in het oude verbond van Mozes³⁶ en hun overgang naar het nieuwe verbond van Jezus. Een verhelderend vers over deze bekering is de dramatische uitspraak van Jezus:

Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt, en stenigt, wie tot u gezonden zijn, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen, gelijk een hen haar kuikens onder haar vleugels vergadert, en gij hebt niet gewild. Zie, uw huis wordt aan u overgelaten.

Mattheüs 23:37-38

Samengevat leidt dit tot de volgende interpretatie van 2 Petrus 3:

- Jezus zou terugkomen binnen veertig jaar na Zijn hemelvaart;
- dat had binnen één jaar kunnen zijn, maar ook pas na veertig jaar;

³⁶ In geval van de brieven van Petrus degenen die buiten Israël wonen; 'de vreemdelingen, die in de verstrooiing zijn', zie 1 Petrus 1:1.

- tijdens het schrijven van 2 Petrus was die periode al ongeveer driekwart voorbij en de mensen om de gelovigen heen begonnen hen te bespotten met 'waar blijft Hij nou?';
- bij vervolging en onderdrukking duurt elke week lang, lijkt mij, en veertig jaar onder toenemende druk wordt als nog langer ervaren;
- God heeft echter de volle veertig jaar gewacht om zoveel mogelijk gelegenheid te geven om van het oude naar het nieuwe verbond te gaan.

Met 2 Petrus 3:8-9 wordt dus niet bedoeld dat Zijn komst heel lang zou kunnen duren (minstens tot nu toe; het futuristische standpunt). De verzen zijn in lijn met de nadruk op de spoedige terugkeer in Openbaring (enkele jaren; het preteristische standpunt).

7. Fysiek, geestelijk of figuurlijk bedoeld?

Een voor de toepassing belangrijke vraag bij de interpretatie van het boek Openbaring is of het figuurlijk of letterlijk bedoeld is; en als het letterlijk bedoeld is, gaat het dan om een fysieke of een geestelijke realiteit?

Letterlijk of figuurlijk?

Jezus sprak vaak via gelijkenissen.³⁷ Gelijkenissen zijn figuurlijke voorstellingen van waarheden, oftewel, beelden van het origineel. Bij gelijkenissen of figuurlijke voorstellingen gaat het dus om de vraag wat de waarheid of wat het origineel erachter is. Als echter een verhaal letterlijk bedoeld is, is die vraag niet relevant, want in zo'n verhaal is gelijk de waarheid of het origineel gepresenteerd.

Hoe zit dat met Openbaring? Is het een gelijkenis of niet? Is het figuurlijk of letterlijk bedoeld?

Het is duidelijk dat sommige aanduidingen in Openbaring figuurlijk bedoeld zijn, bijvoorbeeld de gedeelten waarbij het beeld of de gelijkenis ook expliciet verklaard wordt door ook het origineel te benoemen. Een voorbeeld hiervan is het beeld van de *draak* uit Openbaring 12, 13 en 16, die verklaard wordt in Openbaring 20:2: 'Hij greep de draak (beeld), de slang van weleer, die ook duivel (origineel) of Satan (origineel) wordt genoemd, en ketende hem voor duizend jaren.'

Er zijn ook aanduidingen die als beeld gepresenteerd worden (figuurlijke presentatie) en waarvan het origineel impliciet verklaard wordt. Dat geldt bijvoorbeeld voor het aardse

³⁷ Zie bijvoorbeeld de gelijkenis van de zaaier in Mattheüs 13 en Jezus' toelichting over de reden voor het spreken in gelijkenissen.

Jeruzalem (origineel) dat beschreven wordt als 'de grote stad' (Jeruzalem is letterlijk een grote stad, maar met deze term is niet gelijk duidelijk welke grote stad bedoeld wordt) en met de beelden vrouw, hoer, Babylon, Sodom of Egypte.

Dat blijkt bijvoorbeeld uit:

Wanneer zij hun getuigenis hebben afgelegd, zal het beest dat uit de onderaardse diepte opstijgt de strijd met hen aanbinden, hen overwinnen en hen doden. Dan liggen hun lijken op het plein van de grote stad die in figuurlijke zin Sodom of Egypte heet, de stad waar ook hun Heer gekruisigd is.

Openbaring 11:7-8

Met 'de stad waar ook hun Heer gekruisigd is' wordt duidelijk dat met 'de grote stad, die in figuurlijke zin Sodom of Egypte heet' het aardse Jeruzalem, bedoeld wordt, omdat Jezus daar gekruisigd is. Met de woorden 'in figuurlijke zin' wordt tevens duidelijk dat 'de grote stad' een letterlijke beschrijving van het origineel is en geen beeld, in tegenstelling tot 'Sodom' en 'Egypte'.

In de 'grote stad' uit Openbaring 11:7-8 worden daarnaast de twee profeten gedood, iets wat kenmerkend is voor het aardse Jeruzalem, zoals Jezus aangeeft:

Jeruzalem, Jeruzalem, jij die de profeten doodt en stenigt wie naar je toe zijn gestuurd! Hoe vaak heb Ik je kinderen niet bijeen willen brengen zoals een hen haar kuikens onder haar vleugels hoedt, maar jullie hebben het niet gewild. Jullie tempel wordt aan zijn lot overgelaten.

Lucas 13:34-35a

In Openbaring komt het aardse Jeruzalem op die manier nog meerdere keren voor:

Maar ook vloeiende in deze stad het bloed van profeten en heiligen, en van al degenen die op aarde werden geslacht.

Openbaring 18:24

Halleluja! De redding, de eer en de macht zijn van onze God, want zijn vonnis is betrouwbaar en rechtvaardig. Hij heeft immers de grote hoer, die door haar ontucht de wereld in het verderf heeft gestort, veroordeeld en het bloed van zijn dienaren op haar gewroken.

Openbaring 20:1-2

Als het in Openbaring dus gaat om ‘de stad’ of ‘deze stad’ zonder toevoeging ‘grote’ gaat het nog steeds om het aardse Jeruzalem (het origineel).

Met Jezus’ woorden uit Lucas wordt tevens duidelijk dat het Jezus’ hart uitging naar het hoeden (beschermen, redden) van de kinderen van het aardse Jeruzalem, degenen die vasthielden aan het oude verbond. Naar deze groep wordt ook verwezen in Galaten met de beelden van de twee vrouwen:

Dit heeft een diepere betekenis: de vrouwen staan voor twee verbonden. Het ene is het verbond van de Sinā in Arabië, dat slaven baart – dat is Hagar. Als beeld van dat verbond staat Hagar voor het huidige Jeruzalem, dat met haar kinderen in slavernij leeft. Maar het hemelse Jeruzalem is vrij, en dat is onze moeder, (...)

Galaten 4:24-26

Jezus wilde degenen die vasthielden aan het oude verbond redden uit dat zinkende schip door hen in het schip van het nieuwe verbond te halen. Hij wist dat het schip van het oude verbond sowieso zou zinken: de deelnemers aan dat verbond zouden veroordeeld worden conform dat verbond (zoals in Deut. 28 beschreven is).

In Galaten worden dus ook zowel de figuurlijke beschrijvingen (de beelden) als de letterlijke betekenissen (de originelen) gegeven, maar nu niet alleen van het aardse Jeruzalem maar ook van het hemelse Jeruzalem (dat later volgens Openbaring uit de hemel zou neerdalen en dan het nieuwe Jeruzalem genoemd wordt; zie Openb. 21:2): de twee vrouwen (beelden) zijn het aardse Jeruzalem en het hemelse Jeruzalem (originelen) en hun kinderen (beelden) zijn de gelovigen van respectievelijk het oude en het nieuwe verbond (originelen).

Hieruit wordt duidelijk dat ook het nieuwe Jeruzalem het origineel is (het gaat dus letterlijk om een echte stad). Dat wordt ook duidelijk als op basis van de gelijkenis van de bruiloft uit de Evangeliën het beeld van de bruid, voor het eerst in de Bijbel, verklaard wordt:

Een van de zeven engelen met de offerschalen die gevuld waren met de laatste zeven plagen kwam op me af en zei: 'Ik wil je de bruid laten zien, de vrouw van het lam.' Ik raakte in vervoering, en hij nam mij mee naar een heel hoge berg en liet me de heilige stad Jeruzalem zien, die uit de hemel neerdaalde, bij God vandaan.

Openbaring 21:9-10

Jezus sprak over Zijn terugkomst als een bruiloft. Die presenteerde Hij via meerdere gelijkenissen (Matt. 22:1-14; 25:1-13). Pas met bovenstaande verzen wordt dus de betekenis van deze gelijkenissen of beelden verklaard: de bruid (het beeld) is het nieuwe Jeruzalem (het origineel, de realiteit). De bruiloft was dus het beeld van het in eenheid relationeel samenkomen van Hemzelf, de Bruidegom, en de gelovigen (de bruiloftsgasten) in de stad (de hemelse moeder die later de bruid blijkt te zijn). Het schilderij op de cover van *Jezus is hier* is daar een artistieke impressie van.

Het nieuwe Jeruzalem staat in het rijtje van 'nieuwe hemel' en 'nieuwe aarde' als onderdelen van het nieuwe verbond (Openb. 21:1-2).

Wanneer het nieuwe Jeruzalem nader bekeken wordt, blijkt dat de troon van God en Jezus in die stad is (Openb. 22:1-4). De troon van God is geen beeld maar een realiteit (zie Jes. 6:1-3; Openb. 4 en 5). Het schijnen van Gods heerlijkheid (in de stad) is eveneens geen beeld maar letterlijk iets dat ervaren kan worden door de gelovigen (Openb. 21:23). Dit wijst allemaal op het nieuwe Jeruzalem als het origineel, het is niet figuurlijk bedoeld. Het wijst op een afgeschermd plek (ommuurd), een geestelijke realiteit die uit de hemel naar de aarde gekomen is, waar het geestelijk gezien nooit donker is (Openb. 21:23), waar geen kwaad of vloek is (Openb. 21:27; 22:3a), waar het licht van God altijd schijnt.

Er zijn nog andere beschrijvingen en personen in het boek Openbaring die geen metaforen zijn, bijvoorbeeld: God de Vader, Jezus, de Heilige Geest en engelen.

Anderzijds staan in Openbaring aanduidingen die beeldend zijn bedoeld. Soms gaat het om verhalen die beeldend bedoeld zijn, zoals in Openbaring 12 (hoewel middenin het verhaal de gelijkenis even verlaten wordt met een echte aanbiddingscène voor Gods troon).

Conclusie letterlijk of figuurlijk

De conclusie is dan ook dat Openbaring als geheel geen gelijkenis is of figuurlijk bedoeld is, maar dat sommige gedeelten of aanduidingen wel beeldend of figuurlijk bedoeld zijn. Ook is duidelijk dat het nieuwe Jeruzalem niet een figuurlijke beschrijving of beeld is, maar een aanduiding van het origineel (het is letterlijk bedoeld).

Grieks denken leidt tot figuurlijke interpretatie

In de kerkgeschiedenis is met kerkvader Clemens van Alexandrië (±125/150-215) echter al snel de nadruk komen te liggen op het volledig figuurlijk interpreteren van Openbaring. Dit kwam voort uit zijn Grieks-filosofische benadering van het christelijke geloof.³⁸ Deze benadering is echter geen goede basis voor het geloof; de basis is de geestelijke openbaring van God aan mensen, niet de constructies van mensen die voortkomen uit het filosoferen over God (zie 1 Kor. 1:27-32; Welton, 2016, hfdst. 4). Het gaat om de onvoorstelbare dingen van God, die met onze logica of voorstellingsvermogen maar beperkt te vatten zijn.

Het nieuwe Jeruzalem verder uitgelicht

Hierboven is voor het nieuwe Jeruzalem al beargumenteerd dat het geen beeld of gelijkenis is, maar een realiteit (het gaat letterlijk om een stad). Volgens de omschrijving in Openbaring 21 en 22 is het een ontmoetingsplek waar Jezus de gelovigen uitnodigt en zegent.

Op andere plekken worden andere beelden gegeven van het nieuwe Jeruzalem. Voorafgaand aan de nieuwe-Jeruzalemprofetie wordt de stad door God aangeduid met ‘mijn tent’ (Openb. 21:3b). Het Griekse woord ‘skéné’ wordt ervoor gebruikt, dat volgens Strong’s Lexicon³⁹ meestal met tabernakel of ontmoetingstent vertaald wordt. Dit verwijst naar de ontmoetingen die Mozes had met God in de tabernakel en deze ontmoetingen zijn daarom een voorafschaduw van de ontmoetingen die de gelovigen kunnen hebben met onze Vader en Jezus in het nieuwe Jeruzalem.

In het evangelie van Johannes wordt verder het beeld ‘mijn Vaders huis’ gebruikt in het kader van Jezus’ terugkomst:

³⁸ Zie bijlage 3.

³⁹ Strong’s Lexicon 4633.

Wees niet ongerust, maar vertrouw op God en op Mij. In het huis van mijn Vader zijn veel kamers; zou Ik anders gezegd hebben dat Ik een plaats voor jullie gereed zal maken? Wanneer Ik een plaats voor jullie gereedgemaakt heb, kom Ik terug. Dan zal Ik jullie met me meenemen, en dan zullen jullie zijn waar Ik ben.

Johannes 14:1-3

Door het principe van voortschrijdende openbaring toe te passen en te vragen hoe 'mijn Vaders huis' terugkomt in Openbaring wordt duidelijk dat het over het nieuwe Jeruzalem gaat.

In Openbaring wordt via de levensboom ook het verband gelegd tussen het nieuwe Jeruzalem en het oorspronkelijke paradijs:

Wie overwint zal Ik laten eten van de levensboom die in Gods paradijs staat.

Aan weerskanten van de rivier stond een levensboom, die twaalf vruchten gaf, elke maand zijn eigen vrucht.

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

Openbaring 2:7, 21:2b, 14

Het nieuwe Jeruzalem is dus tevens het nieuwe paradijs. Nu niet met engelen om de toegang te versperren (Gen. 3:24), maar met engelen om gelovigen toe te laten die 'hun gewaden hebben gewassen' (Openb. 21:12a).

Het karakter van het nieuwe Jeruzalem als stad komt terug in de muren, de poorten, de engelen die toegang tot de stad bewaken, de aanwezigheid van de troon van onze Vader en Jezus en het wonen in het huis van de Vader (waar Jezus voor ons een plaats gereed had gemaakt). Al die aspecten hebben betekenis: het

leven in de stad is volmaakt, want de muren en de engelen houden de kwaaddoeners tegen (Openb. 21:27); er zijn alleen zegeningen, geen 'vloeken' (Openb. 22:3). Anderzijds is de stad voor iedereen toegankelijk die zijn 'gewaad wast' (Openb. 22:14). Het leven buiten de stad is niet volmaakt, maar is het 'gebied' waar Gods goedheid gebracht wordt en waarover geregeerd wordt/zou moeten worden door de gelovigen. Alle aspecten van de stad worden in deel II verder in detail besproken.

In *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* wordt de stad van het nieuwe verbond door de hele Bijbel gevolgd, te beginnen bij Abraham die uitzag naar de stad die God zou bouwen. Ook heb je het hemelse Jeruzalem als onze moeder in Galaten, en Hebreëen schrijft over de berg Sion met het hemelse Jeruzalem in contrast met de berg Horeb in de woestijn. In deze Bijbelgedeelten wordt Gods stad beschreven in contrast met aardse realiteiten.

Fysieke of geestelijke stad en terugkomst?

We hebben hierboven vastgesteld dat het nieuwe Jeruzalem geen beeld of figuurlijke beschrijving is maar echt (het is het origineel, het is letterlijk bedoeld). Uit de nieuwe-Jeruzalemprofetie wordt tevens duidelijk dat Jezus en onze Vader met het nieuwe Jeruzalem uit de hemel neerdalen: Jezus is teruggekomen in het nieuwe Jeruzalem.

Vervolgens is de vraag relevant of het nieuwe Jeruzalem en Jezus' terugkeer een fysieke of geestelijke realiteit is.

Bij de bestudering van de volgende aspecten die verband houden met Jezus' terugkomst wordt meer duidelijk over het fysieke of geestelijke karakter van Jezus' terugkomst:

- God, onze Vader, woont bij ons in zijn 'tent', het nieuwe Jeruzalem uit de hemel;
- de hoedanigheid van Jezus bij Zijn terugkomst.

Deze aspecten zal ik nu verder uitwerken.

God de Vader woont bij ons in Zijn ‘tent’, het nieuwe Jeruzalem uit de hemel

Niet alleen Jezus is in het nieuwe Jeruzalem bij ons gekomen maar ook onze Vader:

De stad heeft het licht van de zon en de maan niet nodig: over haar schijnt Gods luister, en het lam is haar licht.

Hij liet me een rivier zien met water dat leven geeft. De rivier was helder als kristal en ontsprong aan de troon van God en van het lam (...)

De troon van God en van het lam zal daar in de stad staan.

Openbaring 21:23, 22:1b, 3b

Voorafgaand aan de nieuwe-Jeruzalemprofetie zegt God dat deze stad ‘Zijn tent’⁴⁰ is:

En ik hoorde een luide stem van de troon zeggen: Zie, de tent van God is bij de mensen en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal bij hen zijn.

Openbaring 21:3b (NBG51)

Voor beantwoording van de vraag ‘fysiek of geestelijk’ is van belang om vast te stellen dat het nieuwe Jeruzalem uit de hemel neerdaalde in 70 n.C.: Gods stad was eerst in de hemel, toen nog het hemelse Jeruzalem genoemd (Gal. 4:26; Heb. 12:22b). De hemel is een *geestelijke* realiteit omdat God geest is (Joh. 4:24a). God woont dus niet in een fysieke stad omdat de hemel geen

⁴⁰ Het Griekse ‘skéné’ wordt meestal met ‘tabernakel’ (ontmoetingstent) vertaald volgens Strong’s Lexicon 4633; NBV21 vertaalt het met ‘woonplaats’.

fysieke plaats is; het nieuwe Jeruzalem – het neergedaalde hemelse Jeruzalem – is daarom een geestelijke realiteit net zoals de hemel een geestelijke realiteit is. De terugkomst van Jezus in het nieuwe Jeruzalem is daarom een geestelijke gebeurtenis, geen fysieke.

De hoedanigheid van Jezus' lichaam bij zijn terugkomst

De opstanding van de gelovigen en daarmee het 'als Jezus na de Hemelvaart zijn' was een groot thema voor de eerste christenen. De twee grote verlangens van Paulus waren: bij Jezus zijn (in plaats van in afwezigheid van Jezus te leven) en het opstandingslichaam ontvangen (en afscheid nemen van 'zijn aardse tent'):

Wij weten dat wanneer onze aardse tent, het lichaam waarin wij wonen, wordt afgebroken, we van God een woning krijgen: een eeuwige, niet door mensenhanden gemaakte woning in de hemel. (...) Hiervoor heeft God zelf ons gereedgemaakt, door ons de Geest als onderpand te geven. Dus blijven wij altijd vol goede moed, ook al weten we dat zolang dit lichaam onze woning is, we ver van de Heer wonen. We leven nu immers vanuit vertrouwen, zonder al echt te zien. Ook al zouden we ons lichaam liever verlaten om onze intrek te nemen bij de Heer, toch blijven we vol goede moed. Daarom ook stellen wij er een eer in te doen wat Hij wil, of we nu in dit aardse lichaam wonen of niet.

2 Korintiërs 5:1-9

Het opstandingslichaam, waarmee Jezus als eerste was opgestaan en dat ook voor de gelovigen is weggelegd, wordt door Paulus beschreven als een geestelijk en verheerlijkt lichaam

nadat het natuurlijke (aardse, stoffelijke, fysieke) en onaanzienlijke⁴¹ lichaam gestorven is:

Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden, als eersteling van hen, die ontslapen zijn. (...) Maar, zal iemand zeggen, hoe worden de doden opgewekt? En met wat voor lichaam komen zij? (...) Er wordt gezaaid in vergankelijkheid, en opgewekt in onvergankelijkheid; er wordt gezaaid in oneer, en opgewekt in heerlijkheid; er wordt gezaaid in zwakheid, en opgewekt in kracht. Er wordt een natuurlijk lichaam gezaaid, en een geestelijk lichaam opgewekt. Is er een natuurlijk lichaam, dan bestaat er ook een geestelijk lichaam. Aldus staat er ook geschreven: de eerste mens, Adam, werd een levende ziel; de laatste Adam een levendmakende geest. Doch het geestelijke komt niet eerst, maar het natuurlijke, en daarna het geestelijke. De eerste mens is uit de aarde, stoffelijk, de tweede mens is uit de hemel. Gelijk de stoffelijke is, zijn ook de stoffelijken, en zoals de hemelse is, zijn ook de hemelsen. En gelijk wij het beeld van de stoffelijke gedragen hebben, zo zullen wij het beeld van de hemelse dragen.

1 Korintiërs 15:20-49 (NBG51)

Jezus was opgestaan met een geestelijk, hemels en verheerlijkt lichaam en Hij zou dus ook zo terugkomen; niet in een fysiek (aards, natuurlijk, stoffelijk) lichaam, dat lichaam was gestorven. Aards en stoffelijk verwijst naar de aarde waaruit 'de eerste mens, Adam' geschapen was (Gen. 2:7). Dit verwijst naar de fysieke aard van dat lichaam. In contrast daarmee heeft het lichaam van de 'laatste Adam' een hemelse oorsprong en is het een geestelijk lichaam. Het is een volwaardig lichaam, met spieren ('vlees'), botten en bloed, het kan worden gevoeld en er kan mee gegeten worden, zoals Jezus zich presenteerde aan Zijn

⁴¹ In de NBG51 staat 'oneer' en NBV21 'onaanzienlijk'; het Griekse woord dat gebruikt wordt refereert naar 'oneer, schaamte, schande'.

discipelen (zie Luc. 24:39-43), maar dit alles is niet fysiek van aard, het is hemels en geestelijk.

Toch wordt tegenwoordig door sommige christelijke stromingen beleden dat Jezus fysiek terug zou moeten komen (Welton, 2017b, pp. 224-225).⁴² Welton verwijst hierbij naar Handelingen 1:11 ('Deze Jezus, die uit jullie midden in de hemel is opgenomen, zal op dezelfde wijze terugkomen als jullie Hem naar de hemel hebben zien gaan.').⁴³ Welton behandelt 1 Korintiërs 15 hierbij echter niet.

Duffield en Van Cleave (2006, pp. 210, 580) nemen een andere positie in dan Welton: zij verwijzen wel naar 1 Korintiërs 15. Zij gebruiken het woord fysiek niet voor het opstandingslichaam van Jezus, maar vermijden aan de andere kant wel het gebruik van de karakterisering 'geestelijk lichaam' uit 1 Korintiërs 15. En dat terwijl ze de overige karakterisering van het opstandingslichaam uit 1 Korintiërs 15 wel benoemen en expliciet behandelen, namelijk: onsterfelijk, onvergankelijk, hemels, krachtig en verheerlijkt. Zij schrijven verder terecht dat Jezus na Zijn opstanding een lichaam van 'vlees en beenderen' had, dat men Zijn lichaam kon aanraken en voelen en dat Hij voor de ogen van de discipelen voedsel at (Luc. 24:35-43; Matt. 28:9; Joh. 20:27). In Lucas 24 heeft Jezus het in dat verband over het contrast tussen het niet zijn van een geest en 'vlees en beenderen hebben'. Dat is waarschijnlijk de reden dat Duffield en Van Cleave Paulus' aanduiding 'geestelijk lichaam' uit 1 Korintiërs 15 vermijden: een geestelijk lichaam hebben lijkt voor hen waarschijnlijk teveel op het zijn van een geest. Maar als je

⁴² Opwekkingskerk Catch the Fire Church Tampa Bay: 'physical return'; Geraadpleegd van <https://www.ctftampabay.com/what-we-believe/>

⁴³ Hij verwijst ook naar Hebr. 9:29 en Titus 2:13 waarin het zien van Jezus of Zijn heerlijkheid benadrukt wordt, maar die verzen specificeren de fysieke aard van Zijn lichaam bij Zijn terugkomst verder niet en zijn dus niet echt een ondersteuning van zijn bewering.

‘geen geest’ maar wel ‘vlees en beenderen hebbend’ uit Lucas 24 combineert met ‘geestelijk lichaam’ uit 1 Korintiërs 15, dan leidt dat tot het inzicht dat Jezus na Zijn opstanding (1) geen geest was maar (2) een lichaam had met (3) vlees en beenderen die (4) geestelijk (bovennatuurlijk) van aard waren (en niet fysiek/natuurlijk).

Dat Jezus zichtbaar was en voedsel at na Zijn opstanding (maar voorafgaand aan Zijn hemelvaart) is overigens geen bewijs voor een vermeende fysieke aard van Jezus’ lichaam na Zijn opstanding en daarmee bij Zijn terugkomst. Engelen, geestelijke wezens, zijn immers soms ook zichtbaar, soms in al hun heerlijkheid zoals in Lucas 2:8-15b, maar soms ook als gewone mensen die ook voedsel eten, zoals in Genesis 18:1-19:2.

Uit dat laatste verhaal kan zelfs afgeleid worden dat het niet om drie engelen gaat maar om twee, die verder naar Sodom afreizen. De derde persoon is God die achterblijft voor een gesprek met Abraham, waarbij Hij Zich, als één van de drie mannen, dus ook als een voedsel etende man aan Abraham heeft laten zien. En dit terwijl God geest is (Joh. 4:24a). Jezus heeft in Marcus 14:25 verder aangegeven dat Hij later in Zijn koninkrijk weer wijn zou drinken met Zijn volgelingen. Dit is allemaal mogelijk doordat Hij een lichaam heeft; dat het een geestelijk lichaam is doet daar blijkbaar niets aan af.

Wij hebben geen gedetailleerde kennis over wat een geestelijk lichaam precies is. Maar als Paulus in 1 Korintiërs 15 aangeeft dat Jezus als eerste met een geestelijk lichaam is opgestaan en Lucas schrijft dat Jezus na Zijn opstanding voedsel eet met een lichaam van vlees en beenderen, mogen we ervan uitgaan dat dat mogelijk is en elkaar niet tegenspreekt.

Bij zowel Welton als Duffield en Van Cleave zien we dat Handelingen 1:11 bepalend is voor de beeldvorming van Jezus’

terugkeer. Bepalend is dan vooral de manier waarop Jezus daar naar de hemel voer, en ook de hoedanigheid waarin en/of zichtbaarheid waarmee. Welton benadrukt dan (onterecht) het fysieke karakter van Zijn hoedanigheid en Duffield en Van Cleave vermelden het geestelijk karakter van het opstandingslichaam niet expliciet.

Ook voor Bethel Church in Redding, Californië is Handelingen 1:11 bepalend voor de beeldvorming over Jezus' terugkeer. Deze kerk benadrukt de (voor fysieke ogen) zichtbaarheid van Jezus.⁴⁴

Er is een probleem als je Jezus' zichtbaarheid met fysieke ogen uit Handelingen 1:11 zo exclusief centraal stelt bij de beeldvorming van Zijn terugkeer. De openbaring over Jezus' terugkeer in het boek Openbaring wordt daarmee namelijk uitgesloten. Dat Hij zou terugkomen in het geestelijke nieuwe Jeruzalem met een geestelijk lichaam (niet persé fysiek zichtbaar of over het algemeen niet fysiek zichtbaar) past niet in deze beeldvorming.

In het volgende hoofdstuk beschrijf ik nog meer aspecten waarbij de beeldvorming of verwachting rond Jezus' terugkomst niet overeenkomt met de beschrijving ervan in Openbaring. Ook daar blijkt het belang van het toepassen van het principe van voortschrijdende openbaring. Zonder dat is de beeldvorming rond Jezus' terugkomst belemmerend voor de herkenning ervan.

Andere interpretatie van Handelingen 1:11

Op basis van de voortschrijdende openbaring in Openbaring moet voor de interpretatie van Handelingen 1:11 eerst bekeken worden hoe de terugkomst van Jezus daar beschreven wordt. Aangezien Jezus in de nieuwe-Jeruzalemprofetie terugkomt in een stad moet Handelingen 1:11 op de volgende manier

⁴⁴ 'Visible return', geraadpleegd van <https://www.bethel.com/beliefs/statement-of-faith>

geïnterpreteerd worden: bedoeld is dat Jezus *direct uit de hemel* terug zou komen in plaats van opnieuw *geboren te worden als een kind*, zoals bij Zijn eerste komst. Voor zover dit vers iets zou zeggen over de hoedanigheid waarin Jezus zou terugkeren (fysiek of geestelijk, zichtbaar of niet), is op basis van de vorige paragraaf duidelijk dat Hij in zijn geestelijk lichaam terugkeerde. Daarom hoeft Hij niet persé fysiek zichtbaar te zijn.

Het is ook belangrijk te beseffen dat Jezus Zich na Zijn opstanding op verschillende manieren laat zien, afhankelijk van de situatie en mensen waaraan Hij Zich toont. Paulus geeft aan dat Jezus is opgewekt met een verheerlijkt lichaam. Wat dat inhoudt, was vóór Zijn dood en opstanding zichtbaar bij de verheerlijking op de berg:

Zes dagen later nam Jezus Petrus, Jakobus en diens broer Johannes met zich mee een hoge berg op, waar ze alleen waren. Voor hun ogen veranderde Hij van gedaante, zijn gezicht straalde als de zon en zijn kleren werden wit als het licht.

Mattheüs 17:1-2

Na Jezus' opstanding met een verheerlijkt lichaam zien we dat terug bij de bekering van Paulus:

Toen hij onderweg was en Damascus naderde, werd hij plotseling omstraald door een licht uit de hemel. Hij viel op de grond en hoorde een stem tegen hem zeggen: 'Saul, Saul, waarom vervolg je Mij?' Hij vroeg: 'Wie bent U, Heer?' Het antwoord was: 'Ik ben Jezus, die jij vervolgt.

Handelingen 9:3-5

Johannes ziet later meer van Jezus' heerlijkheid:

Op de dag van de Heer raakte ik in vervoering. Ik hoorde achter me een luide stem, die klonk als een bazuin (...) Ik draaide me om, om te zien welke stem er tegen mij sprak. Toen zag ik zeven gouden kandelaars, en daartussen iemand die eruitzag als een mens. Hij was gekleed in een lang gewaad en had een gouden band om zijn borst. Zijn haar was wit als witte wol of als sneeuw, en zijn ogen waren als een vlamvend vuur. Zijn voeten gloeiden als brons in een oven. Zijn stem klonk als het geluid van geweldige watermassa's. In zijn rechterhand had Hij zeven sterren en uit zijn mond kwam een scherp, tweesnijdend zwaard. Zijn gezicht schitterde als de felle zon. Toen ik Hem zag viel ik als dood voor zijn voeten neer.

Openbaring 1:10-16

Op deze spaarzame maar cruciale momenten in de heilsgeschiedenis voorafgaand aan 70 n.C. openbaarde Jezus Zich zo indringend dat zij deze ontmoeting en Zijn woorden niet zouden vergeten.

Hoe Hij Zich in verschillende situaties aan mensen vertoonde, was heel gevarieerd, van verpletterend imposant tot voorzichtig en onherkenbaar:

Diezelfde dag gingen twee van de leerlingen op weg naar Emmaüs, een dorp dat zestig stadie van Jeruzalem verwijderd ligt. (...) Terwijl ze zo met elkaar in gesprek waren, kwam Jezus zelf naar hen toe en liep met hen mee, maar hun blik werd vertroebeld, zodat ze Hem niet herkenden. (...) Toen Hij met hen aanlag voor de maaltijd, nam Hij het brood, sprak het zegengebed uit, brak het en gaf het hun. Nu werden hun ogen geopend en herkenden ze Hem. Daarop zeiden ze tegen elkaar: 'Brandde ons hart niet toen Hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot?'

Lucas 24:13-31

In de getuigenissen die je in dit boek kunt lezen en in *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*, zijn de manieren waarop Jezus Zich laat zien en de ontmoetingen die Hij geeft veel voorzichtiger dan bij Paulus en Johannes, maar ook weer heel gevarieerd. Jezus presenteert Zich na Zijn opstanding en Zijn terugkomst dus naar gelang het gepast en vereist is.

Conclusie fysieke of geestelijke terugkomst

Jezus kwam dus terug in een geestelijk lichaam in een geestelijke stad. Vervolgens is het de bedoeling dat het zijn uitwerking heeft in het huidige fysieke aardse leven: het geestelijke karakter van het aardse leven, oftewel de eenheid tussen God en mensen, wordt hiermee hersteld. Op verschillende plaatsen in *Jezus is hier* komt deze integratie of éénwording, die begon met de geboorte van Jezus als mens, terug. Het geestelijke karakter van Jezus' terugkomst wordt bevestigd door de getuigenissen in *Jezus is hier* en *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*.

8. Jezus kwam terug in het nieuwe Jeruzalem

En de troon van God en van het Lam zal daarin Zijn (...)

Openbaring 21:3b

Op basis van voorgaande hoofdstukken is duidelijk dat Jezus in 70 n.C. terugkwam in het nieuwe Jeruzalem en dat dat een letterlijke, geestelijke gebeurtenis was, geen fysieke of figuurlijke. Deze manier van terugkomen werd kort vóór 70 in de nieuwe-Jeruzalemprofetie uitgelegd. Op basis van deze profetie en het hoofdstuk over de duizendjarige periode (Openb. 20) kan nu ook worden duidelijk gemaakt wat Zijn terugkomst *niet* inhield, namelijk:

‘Als Jezus terugkomt, zal het leven op aarde vanaf dat moment volmaakt zijn’

In Openbaring wordt aangegeven:

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

De troon van God en van het lam zal daar in de stad staan. Zijn dienaren zullen Hem vereren en Hem met eigen ogen zien,

Buiten is de plaats voor de honden die zich bezighouden met toverij en ontucht, met moord en afgodendienst, voor iedereen die de leugen koestert en ernaar handelt.

Openbaring 22:14, 3b-4a, 15

Uit deze verzen wordt duidelijk dat het leven op aarde na het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem nog steeds niet volmaakt is: er zijn nog steeds mensen op aarde die het kwade doen. De volmaaktheid komt aan het einde van de duizendjarige periode als deze mensen van de aarde verwijderd worden (zie verder hfdst. 20).

‘Als Jezus terugkomt, zal Hij ons wegnemen van deze aarde zodat wij niet zullen lijden onder de ellende op aarde (de ‘opname’)

Deze aanname is een interpretatie van Paulus' woorden in 1 Thessalonicenzen 4:16-17: Jezus daalt neer uit de hemel, de gelovigen zullen op de wolken weggevoerd worden en Hem in de lucht tegemoet gaan om altijd bij Hem te zijn (Duffield & Van Cleave, 2006, pp. 564-571). Uit de nieuwe-Jeruzalemprofetie wordt inderdaad duidelijk dat Jezus uit de hemel neerdaalt en dat Hij ons ergens mee naartoe neemt. Hij geeft ons namelijk toegang tot Zijn stad om altijd bij Hem te zijn (Openb. 22:4, 14). Tegelijkertijd wordt uit die profetie duidelijk dat alles op aarde gebeurt: het nieuwe Jeruzalem daalde immers uit de hemel neer naar de aarde (Openb. 3:12, 21:2, 10) en de gelovigen leven hun leven op aarde in het licht van de stad (Openb. 21:24a), terwijl ze er binnen kunnen gaan (Openb. 21:25, 22:4, 14).

‘Als Jezus terugkomt, is er tegelijk de opstanding uit de doden’

Dit is gedeeltelijk waar en niet waar, gebeurd en niet gebeurd. Aan het begin van de duizendjarige periode stonden de reeds gestorven christenen op (Openb. 20:4, 6), overeenkomstig wat Paulus had voorgezegd in 1 Thessalonicenzen 4:13-16. Maar het eind van de dood, oftewel het niet meer fysiek sterven van de overige mensen op aarde, vindt pas plaats aan het eind van de duizendjarige periode (Openb. 20:14). Tevens zullen de mensen die niet in Christus gestorven zijn (1 Thess. 4:16b) pas aan het

eind van de duizendjarige periode ‘opstaan’ (Openb. 20:5, 12-13). Meer hierover in deel III.

‘Als Jezus terugkomt, zullen alle mensen op aarde Hem zien’

Duffield en Van Cleave (2006, p. 558) benadrukken bijvoorbeeld een met fysieke ogen zichtbare terugkeer, verwijzend naar:

Zie, Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, (...)

Openbaring 1:7a

Dit versgedeelte is, samen met Handelingen 1:11, hét Bijbelvers waarop men baseert dat de terugkomst van Jezus – al dan niet als fysiek persoon – zichtbaar zou zijn met fysieke ogen.⁴⁵ Daarom behandel ik nu uitgebreid de interpretatie van dit versgedeelte (voor de interpretatie van Handelingen 1:11 zie vorige hoofdstuk).

Voor een goede interpretatie is het van belang Openbaring 1:7 in zijn geheel te behandelen:

Zie, Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, ook zij, die Hem hebben doorstoken; en alle stammen der aarde zullen over Hem weeklagen. Ja, amen.

⁴⁵ Hierbij wordt voorbijgegaan aan het verstandelijke argument dat zo’n terugkeer onwaarschijnlijk is omdat die geografisch beperkt zou zijn (een terugkeer op één plaats op aarde) en daarmee op allerlei praktische bezwaren zou stuiten voor het contact tussen Jezus en alle mensen op de planeet aarde, ook al zou Jezus fysiek niet beperkt zijn in het Zich verplaatsen. Eén van mijn commentatoren merkte op dat sinds de beschikbaarheid van de moderne communicatiemiddelen een lokale fysieke terugkeer van Jezus nu wel zichtbaar zou zijn voor alle mensen op aarde. Dit gaat echter voorbij aan het relationele aspect van Zijn terugkeer: iedereen zou Jezus persoonlijk moeten kunnen ontmoeten; in de geest kan dat. Fysiek niet, ook niet bevredigend met moderne communicatiemiddelen.

Een bijna identieke uitspraak van Jezus is opgetekend in het evangelie van Mattheüs, waar de schrijver van Openbaring waarschijnlijk naar verwijst:

Dan zal het teken van de Mensenzoon verschijnen aan de hemel, en alle volken op aarde zullen zich van ontzetting op de borst slaan als ze de Mensenzoon zien komen op de wolken van de hemel, bekleed met macht en grote luister.

Mattheüs 24:30

Vanwege deze overeenkomst ga ik ervan uit dat de schrijver van Openbaring wil aangeven dat de vervulling van deze uitspraak van Jezus in Openbaring centraal staat. Voor de betekenis van deze verzen kijken we hierna naar het volgende:

- De betekenis van de woorden die hier gebuikt zijn;
- Ooggetuigenverslagen die met dit vers verband houden;
- De betekenis die in de rest van Openbaring aan deze verzen gegeven wordt (Openb. 1:7 maakt deel uit van de inleiding, de openbaring of profetie zelf begint pas in Openb. 1:9).

De betekenis van 'het komen met/op de wolken'

Deze aanduiding uit beide verzen is afkomstig uit het Oude Testament en wordt gebruikt om de verschijning van God in het kader van bestraffing en bestrijding van Zijn vijanden te beschrijven,⁴⁶ bijvoorbeeld in:

*Rijdend op een lichte wolk
spoedt de HEER zich naar Egypte.
De goden van Egypte zullen voor Hem beven,
Egyptes hart smelt in zijn binnenste.
Ik zal de Egyptenaren tegen elkaar ophitsen:*

⁴⁶ Chilton, 1987, pp. 64-65; Welton, 2017b, pp. 109-112; zie ook Nahum 1:1-3 over Ninevé en Psalmen 18:10-15.

*ze raken onderling in gevecht,
man tegen man, vriend tegen vriend,
stad tegen stad, rijk tegen rijk.
Egypte zal radeloos zijn, (...)*

Jesaja 19:1-3a

De vraag is dus hoe bestraffing/oordeel terugkomt in Openbaring. Het grootste deel van Openbaring, te beginnen in hoofdstuk 5 met het Lam en de boekrol, werkt toe naar de verwoesting van het aardse Jeruzalem, ook wel 'het Babylon' en 'de hoer' genoemd, beschreven in hoofdstuk 18. Die verwoesting vond plaats in 70 n.C. Dit was het oordeel over 'de grote stad' conform het oude verbond (Deut. 28) en daarmee tevens het eind van het oude verbond. De reactie in de hemel daarop zie je in hoofdstuk 19:

Hierna hoorde ik in de hemel een geweldige stem als van een grote menigte zeggen: 'Halleluja! De redding, de eer en de macht zijn van onze God, want zijn vonnis is betrouwbaar en rechtvaardig. Hij heeft immers de grote hoer, die door haar ontucht de wereld in het verderf heeft gestort, veroordeeld en het bloed van zijn dienaren op haar gewroken.' Opnieuw zeiden ze: 'Halleluja! Haar rook stijgt op tot in eeuwigheid.' De vierentwintig oudsten en de vier wezens wierpen zich neer voor God, die op de troon zit, en aanbaden Hem met de woorden: 'Amen! Halleluja!' Vanaf de troon klonk een stem, die zei: 'Loof onze God! Laten al zijn dienaren die ontzag voor Hem hebben, groot en klein, Hem loven!' Toen hoorde ik iets als een stem van een grote menigte, van geweldige watermassa's en van krachtige donderslagen zeggen: 'Halleluja! De Heer, onze God, de Almachtige, heeft het koningschap op zich genomen. Laten we blij zijn en jubelen, laten we Hem de eer geven! Want de bruiloft van het lam is gekomen en zijn bruid staat klaar.

Openbaring 19:1-7

Het einde van het oude verbond maakte de weg vrij voor de bruiloft (vs. 7), oftewel het volledig in werking treden van het nieuwe verbond en het leven na de bruiloft (Openb. 21 en 22), en het koningschap van Jezus (vs. 6). Dit wordt verder beschreven in Openbaring 20 met het 'duizendjarig rijk'. Over de beëindiging van het oude verbond is verder te lezen in *Opname of Aanneمة?* en *Het Betere Verbond*, van Jonathan Welton.⁴⁷

Jezus had zo graag de oudeverbondsgelovigen willen redden van het oordeel over Jeruzalem (Matt. 23:37-38) maar Hij zegt ook:

(...) opdat over u kome al het rechtvaardige bloed, dat vergoten werd op de aarde, van het bloed van Abel, de rechtvaardige, tot het bloed van Zacharias, de zoon van Berekja, die gij vermoord hebt tussen het tempelhuis en het altaar. Voorwaar, Ik zeg u: Al deze dingen zullen komen over dit geslacht.

Mattheüs 23:35-36

Dat Jezus alles heeft gedaan om de oudeverbondsgelovigen te redden van dat oordeel wordt op dramatische manier zichtbaar als Johannes voor Gods troon staat in Openbaring 5. Het geslachte Lam, Jezus die door het offer van Zijn leven de redding van de oudeverbondsgelovigen en de rest van de mensheid had gebracht, blijkt als enige waardig om de zegels van de boekrol te openen en zo de aaneenschakeling van gebeurtenissen van het oordeel in gang te zetten. Dit oordeel zou het eind zijn van de 'bediening van de dood' zoals Paulus dat verwoordde in 2 Korintiërs 3:6-9. Het zou de weg vrij maken voor de bruiloft en het tot volheid komen van het nieuweverbondsleven. Dat

⁴⁷ Jonathan Welton beschrijft in *Het Betere Verbond* hoe het oude verbond in eerste instantie aangeboden is als een 'gunstverbond', maar hoe dit door de reactie van het volk Israël bij de berg Horeb was verworpen tot een verwantschaps- of gelijkheidsverbond en uiteindelijk aan het eind van Mozes' leven tot een vazalverbond (het zegen-en-vloek-verbond uit Deut. 28); Paulus beschrijft dat laatste verbond als 'de bediening van de dood' (2 Kor. 3:7).

verbond was al gestart bij de dood van Jezus maar het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem was de culminatie van alle gebeurtenissen.

De betekenis van ‘alle stammen der aarde’ en ‘volken op aarde’

Aarde in Openbaring 1:7 en Mattheüs 24:30 is de vertaling van het Griekse *gḗ* dat een hele brede betekenis heeft: het kan de grond betekenen waar je op staat, het kan een gebied of regio betekenen, het wordt gebruikt in het contrast tussen de zee en de hemel en het kan de bewoonde wereld betekenen.⁴⁸ De bedoelde betekenis wordt bepaald door de context. In de voorgaande hoofdstukken is duidelijk aangetoond dat de context van Openbaring geen wereldwijde verwoesting betreft, maar de vernietiging van Jeruzalem en het systeem van het oude verbond. Het woord *gḗ* gaat dus over de regio rondom Jeruzalem waarmee gerefereerd wordt naar de mensen in en rondom die stad.

Daarnaast is het gebruikte Griekse woord voor *stam* (Openb. 1:7) en *volk* (Matt. 24:30) het woord *phulḗ*. Dit kan vertaald worden met zowel natie als stam (in de betekenis van de twaalf stammen van Israël).⁴⁹ Ook hier is context bepalend. Vanwege de verwoesting van Jeruzalem in het kader van het oude verbond tussen God en het Israëlsche volk, is het daarom duidelijk dat het gaat om de twaalf stammen van Israël en niet om alle volken van de planeet aarde. Openbaring gebruikt voor deze heidenvolken een ander woord, namelijk *ethnos*.⁵⁰

In dit verband is het lezen van *The Jewish war* geschreven door Flavius Josephus (Cornfeld et al., 1982) heel verhelderend. Daaruit blijkt dat de verwoesting van Jeruzalem het hoogtepunt

⁴⁸ Strong's Lexicon 1093; dit woord wordt ook gebruikt voor 'aarde' of 'stof' waaruit God Adam maakte in Genesis 2.

⁴⁹ Strong's Lexicon 5443.

⁵⁰ Strong's Lexicon 1484; gebruikt in Openbaring 7:4, 9.

was in de Joodse oorlog tegen de Romeinen. Josephus, een gevangengenomen joodse priester, profeet en belangrijke generaal in het Joodse leger, duidde dit aan als oordeel van God over Jeruzalem (Cornfeld et al., 1982, pp. 407-409). Dit was een exclusief Joodse aangelegenheid in het jaar 70 en had geen verband met het toekomstig oordeel over 'de overige doden' van alle volken van de planeet aarde (Openb. 20:4-6, 11-14).

Dat Openbaring 1:7 betrekking heeft op het oordeel over Jeruzalem in 70 en niet op het toekomstige oordeel over de 'overige doden', wordt ook duidelijk uit de toevoeging 'ook zij die hem doorstoken hebben'. De Romeinse soldaten hebben Jezus doorstoken (Joh. 19:34) in het jaar 30 n.C. en zouden nog in leven moeten kunnen zijn om Hem te zien in 70. Dit betekent hoe dan ook dat naast de Joden in en rondom Jeruzalem ook het Romeinse leger Jezus of Zijn teken zouden moeten hebben gezien.

De betekenis van 'weeklagen'/'zullen zich met ontzetting op de borst slaan'

Het weeklagen door het volk Israël wijst volgens David Chilton (1987, p. 66⁵¹) terug op:

Het huis van David en de inwoners van Jeruzalem echter zal Ik vervullen met een geest van mededogen en inkeer. Ze zullen zich weer naar Mij wenden, en over degene die ze hebben doorstoken zullen ze weeklagen als bij de rouw om een enig kind; hun verdriet zal zo bitter zijn als het verdriet om een eerstgeborene.

Zacharia 12:10-14

Als we zoeken naar het 'weeklagen' in Openbaring (vanaf Openb. 1:9) dan vinden we dat alleen terug in Openbaring 18:9-20 met

⁵¹ Ik volg hierna een andere interpretatie dan David Chilton over het weeklagen.

het weeklagen over de verwoesting van Jeruzalem. Het generiek weeklagen over de dood van Jezus door het volk Israël wordt nergens in Openbaring vermeld.

Anderzijds vermeldt Openbaring 7 dat voorafgaand aan ‘een onafzienbare menigte, die niemand tellen kon, uit alle landen en volken, van elke stam en taal’ er uit elke stam van het volk Israël het beperkte aantal van ‘12.000’⁵² mensen overwinnend uit de grote verdrukking kwam. Dit was de verdrukking in de periode tot 70 n.C. waarin de nieuweverbondsgelovigen zowel door de Romeinen als door de gelovigen van het oude verbond vervolgd werden (de grote verdrukking met een verdrukking die daarna nooit meer zo erg zou zijn; Matt. 24:21).⁵³ Een beperkt aantal

⁵² Wellicht symbolisch bedoeld: het beperkte aantal uit de totale Joodse bevolking wordt dan met 12.000 per stam als een geheel (12) en als compleet (10; 1000 als 10x10x10) gezien voor dat moment (Geraadpleegd van <https://www.theologie.nl/getal>). Maar misschien zijn de getallen ook letterlijk bedoeld. Uiteindelijk verwachtte Paulus dat het Joodse volk massaal in de Messias Jezus zou gaan geloven (Rom. 11), een moment dat nog in onze toekomst ligt, aangezien het aandeel Messias belijdende Joden nog ver in de minderheid is.

⁵³ Met alle landen, volken, stam en taal gaat het waarschijnlijk om de diversiteit binnen de Romeinse wereld (historische context), zoals bijvoorbeeld ook bij Pinksteren in Jeruzalem werd gezien (Hand. 2:5-11); het gaat immers om het einde van de periode van de grote verdrukking, namelijk de periode die afsluit in het jaar 70 met de verwoesting van Jeruzalem en niet om het laatste wereldwijde oordeel in onze toekomst. Op het eerste gezicht past ‘een onafzienbare menigte die niemand tellen kon’ samen met de 144.000 (12x12.000 voor de joodse stammen) niet bij de conservatieve schattingen die historici maken van het aantal christenen in 70 n.C.; Stark (1996) gaat uit van een gemiddelde groei van 40% per 10 jaar in de eerste twee eeuwen, wat met een start van 3120 in 30 n.C. (3000 bekeerlingen [Hand. 2:41] en de 120 in de ‘bovenzaal’) leidt tot slechts 12.000 in 70 (en een groei van 1300 personen in de eerste 10 jaar) en tientallen miljoenen in de 4^e eeuw. De groei was in het begin echter veel sterker (Hand. 16:5; 19:8-20); een groei van gemiddeld 20% per jaar in de eerste 20 jaar leidt tot 120.000 christenen in het jaar 50 en met 10%/jaar in de 20 jaar erna tot 800.000 in 70. Bovendien is in periode van vervolging aan de buitenkant niet altijd zichtbaar of iemand een (z.o.z.)

oudeverbondsgelovigen zijn toen tot inkeer gekomen, een inkeer die volgens Zacharia 12:10-14 gepaard zou gaan met het weklagen over het 'doorsteken' van 'een enig kind'. In die zin hebben – met een minderheid uit alle stammen van Israël – alle 'stammen van de aarde' (Openb. 1:7b) geweeklaagd over Jezus, voorafgaand aan 70 n.C.

Wat is er feitelijk gezien door mensen?

De interpretatie van de verschillende woorden uit Openbaring 1:7 is na het bovenstaande duidelijk. Vervolgens is de vraag wat de mensen in en rondom Jeruzalem in het jaar 70 feitelijk gezien hebben van Jezus' komst op de wolken. In Openbaring wordt vanaf Openbaring 1:9, de start van de profetie, verder niets vermeldt over hoe Jezus precies te zien was bij Zijn oordeel over Jeruzalem, ook niet in hoofdstuk 18 waar deze verwoesting beschreven wordt.⁵⁴ Voor het antwoord moeten we kijken naar het werk van de geschiedschrijver Flavius Josephus.

Terwijl Openbaring in de jaren voorafgaand aan de gebeurtenissen in het jaar 70 een profetische beschrijving geeft van dit oordeel over Jeruzalem, geeft Josephus in het jaar 75 een uniek gedetailleerd ooggetuigenverslag achteraf (Cornfeld et al., 1982).

Flavius Josephus was een joodse priester (Cornfeld et al., 1982, p. 6) en een belangrijke generaal in de Joodse opstand tegen de Romeinen (Cornfeld et al., 1982, p. 202). Bij zijn verhoor door generaal Vespasianus, na zijn gevangenneming in het jaar 67, profeteert Josephus dat Vespasianus keizer zou worden

gelovige is: Elia dacht dat hij als enige was overgebleven, maar er bleken toch nog 7000 gelovigen te zijn door wat God onzichtbaar in harten van mensen doet (1 Kon. 19:18). Al met al is het voorstelbaar dat 'een onafzienbare menigte, die niemand tellen kon' inderdaad aanwezig was in 70 n.C.

⁵⁴ In Openbaring 19:11-21 gaat het om Jezus die optrekt tegen de heidenen, het beest, de valse profeet en de koningen der aarde, niet Jeruzalem; wel zien we Jezus hier met een zwaard dat uit zijn mond komt (vs 15).

(Cornfeld et al., 1982, p. 242), wat inderdaad in 69 gebeurd is. Josephus wordt op een gegeven moment de boodschapper voor Vespasianus naar de Joodse verdedigers van Jeruzalem (Cornfeld et al., 1982, p. 407). Als Vespasianus keizer wordt, laat hij Josephus vrij, vervolgens gaat deze voor de Romeinen schrijven over de geschiedenis van het Joodse volk.⁵⁵

Josephus schrijft over zeven tekenen die kort vóór en tijdens de belegering van Jeruzalem zijn gezien (Cornfeld et al., 1982, pp. 424-429) en die verwezen naar het toen komende oordeel over de stad. Twee daarvan zijn gerelateerd aan het zien van ‘het teken van de Mensenzoon .. (verschijnend) aan de hemel’, het ‘komen op de wolken’ en Zijn ‘macht en grote luister’ en één daarvan is gerelateerd aan het feit dat ‘elk oog’ dat gezien heeft:

Zo werden de ongelukkige mensen in dit stadium misleid door charlatans en valse boodschappers van God, terwijl ze de onmiskenbare voortekenen die de komende verwoesting voorspelden negeerden en niet geloofden. Alsof ze door de bliksem getroffen waren, blind en dwaas, sloegen ze geen acht op de duidelijke waarschuwingen van God. Zo was het, toen een ster die op een zwaard leek boven de stad stond, evenals een komeet die een heel jaar aan de hemel stond. (...) En dan weer (...) werd er een bovennatuurlijke verschijning gezien, te verbazingwekkend om te geloven. Wat ik nu ga vertellen zou, denk ik, als denkbeeldig zijn afgedaan, als dit niet door ooggetuigen was bevestigd, en

⁵⁵ Wikipedia/Josephus: ‘Josephus schreef zijn werken in het Koinè-Grieks om voor een Romeins publiek de geschiedenis van de wereld vanuit Joods perspectief uit te leggen. Deze werken geven waardevol inzicht in het jodendom in de eerste eeuw en de achtergrond van het vroege christendom. Zelf hield Josephus zich aan de wet van Mozes en geloofde in de mogelijkheid het jodendom en het Grieks-Romeinse denken te verenigen in wat wel Hellenistisch judaïsme wordt genoemd. Hoewel hierover controverse is onder historici, lijkt Josephus als een van de eersten buiten de auteurs van het Nieuwe Testament Jezus en zijn titel ‘Christus’ te hebben vermeld.’

gevolgd door daaropvolgende rampen die het verdienden om op deze manier te worden aangekondigd. Want vóór zonsondergang werden er strijdwagens in de lucht gezien boven het hele land, en gewapende bataljons die door de wolken raasden en de steden omsingelden.

Wat betreft Jezus' komst met de wolken uit Openbaring 1:7 of het teken uit Mattheüs 24:30: er is dus een jaar lang een zwaard boven Jeruzalem zichtbaar geweest. Het werd door alle mensen in en rond Jeruzalem gezien tijdens de belegering. Het zwaard kan men interpreteren als teken van het uitvoeren van het oordeel, de vernietiging van Jeruzalem. Dat oordeel werd ook aangeduid met het 'komen op de wolken' van Jezus. Enkele ooggetuigen hebben dit inderdaad gezien: een gewapend bataljon van strijdwagens in de lucht dat door de wolken snelde, over heel het land.

In Openbaring zien mensen Jezus op verschillende momenten

Jezus is dus Zelf, voor zover bekend, niet gezien tijdens de verwoesting van Jeruzalem. Wel zijn het zwaard en de strijdwagens in de lucht gezien als teken van Zijn aanwezigheid.

Het zien van Jezus zelf komt vanaf Openbaring 1:9 wel terug in andere verbanden:

- Hij wordt door mensen gezien die ervoor kiezen het nieuwe Jeruzalem in te gaan na Zijn komst in 70 n.C.⁵⁶: 'Zijn dienaren zullen Hem (...) met eigen ogen zien' (Openb. 22:4; zie de getuigenissen in de komende hoofdstukken) en
- de 'overige doden' die in de toekomst voor Zijn troon komen te staan voor Zijn oordeel en Hem dan pas zien (Openb. 20:5, 11-13).

⁵⁶ En de vóór 70 reeds gestorven gelovigen (de 'martelaren') die 'onder het altaar' in de hemel zaten en in 70 als eerste de eerste opstanding meemaakten en met Jezus gingen regeren (Openb. 20:4-6).

Hoewel alle mensen uiteindelijk Jezus en Zijn heerlijkheid zullen zien, gebeurt dat dus niet gelijktijdig maar op verschillende momenten, en ook niet in relatie tot het komen op de wolken voor het oordeel over Jeruzalem in 70 n.C.

Conclusie ‘Alle mensen zullen Jezus zien bij Zijn komst?’

Openbaring 1:7 verwijst naar het jaar 70, toen alle mensen in en rondom Jeruzalem een zwaard in de lucht konden zien, het teken van Jezus' aanwezigheid bij de verwoesting van Jeruzalem. Met alle mensen werd in ieder geval bedoeld de aanwezigen uit alle twaalf stammen van Israël en de Romeinen. Hierbij ga ik er vanuit dat Openbaring 1:7 een (niet nauwkeurige) verwijzing is naar Mattheüs 24:30 en het dus ging om het zien van het 'teken van de Mensenzoon' en niet om Jezus zelf.

Deze gebeurtenissen werden direct gevolgd door het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem met Jezus, waarin Jezus zichtbaar is voor degenen uit alle naties die de stad ingaan. De overige mensen zien Jezus bij het toekomstige oordeel vanaf de witte troon.

Door Handelingen 1:11 en Openbaring 1:7 te interpreteren als de fysieke terugkeer, of met fysieke ogen waarneembare terugkeer, van Jezus als criterium voor Zijn terugkomst, wordt de terugkeer van Jezus in het nieuwe Jeruzalem in 70 n.C. niet herkend.

Als Jezus terugkomt vindt tegelijkertijd het oordeel vanaf de witte troon plaats

In de evangeliën (Matt. 25:31-46) wordt Jezus' terugkomst nog gekoppeld aan Zijn oordeel over de volken vanaf Zijn 'glorierijke troon', een oordeel op basis van daden. In Openbaring wordt dat in de tijd uit elkaar getrokken (zie hfdst. 3 over voortschrijdende openbaring). Als in Openbaring 20:11-15 het 'witte troon oordeel' gepresenteerd wordt, is dat niet gekoppeld aan Jezus' terugkomst. In vers 11 wordt alleen gezegd dat er een grote

witte troon gezien werd met daarop Jezus en dat mensen daarvoor stonden (en vluchten voor Zijn aangezicht). Jezus' terugkomst wordt nergens in Openbaring 20 genoemd; bij de witte troon scène wordt in het midden gelaten of Jezus er al was of dat Hij op dat moment terugkwam. Zijn terugkomst, in het nieuwe Jeruzalem, wordt in de laatste twee hoofdstukken van Openbaring apart behandeld. We hebben in het voorgaande al vastgesteld dat het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem – en dus Jezus' terugkomst – spoedig plaatsvond, dat wil zeggen in 70 n.C. Als in onze toekomst de witte troon scène aanbreekt is Jezus dus allang op aarde. Maar vanaf dat moment kunnen mensen Hem niet meer negeren, wat daarvoor, nu dus ook, nog wel mogelijk is.

Dit betekent ook dat nog niet alle mensen hun knie voor Jezus buigen nu Jezus terug is (Fil. 2:9-11), ook dat gebeurt pas bij het toekomstige oordeel vanaf Zijn witte troon.

Deel II. Leven na de bruiloft

Als Jezus over Zijn terugkomst of wederkomst sprak, beschreef Hij dat met gelijkenissen zoals die van de bruiloft. Hierbij adresseerde Hij Zijn toehoorders als gasten op de bruiloft, wat in Openbaring herhaald wordt. In Openbaring 21:9-10 wordt daarnaast voor het eerst in de Bijbel expliciet duidelijk wie de bruid is: het nieuwe Jeruzalem dat uit de hemel neerdaalde.

In dit deel wil ik onderbouwen en laten zien dat dit nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus het leven na de bruiloft is. Dit had Jezus in Zijn hart voor de mensen van alle tijden. Iedereen is hiervoor uitgenodigd: het is beschikbaar sinds de eerste eeuw, dus ook nu.

9. Jezus' terugkomst als een bruiloft

Als Jezus over Zijn koninkrijk sprak, dan Hij had het over een terugkomst voor een bruiloft waarin Hij de Bruidegom zou zijn:

Dan zal het met het koninkrijk van de hemel zijn als met tien meisjes die hun olielampen hadden gepakt en eropuit trokken, de bruidegom tegemoet. (...) Terwijl zij op olie uit waren, arriveerde de bruidegom, en zij die klaarstonden gingen met hem naar binnen voor het bruiloftsfeest, (...)

Mattheüs 25:1, 10b

Daarop vertelde Jezus hun opnieuw een gelijkenis: 'Het is met het koninkrijk van de hemel als met een koning die een bruiloftsfeest gaf voor zijn zoon. Hij stuurde zijn dienaren eropuit om de genodigden voor de bruiloft bijeen te roepen, (...)

Mattheüs 22:1-3a

Hieruit is af te leiden dat in Jezus' koninkrijk de bruiloft een belangrijk moment is. Dit heeft onder meer te maken met een nieuwe fase in het koninkrijk van de hemel. Het wordt duidelijker als je kijkt naar de manier waarop in Openbaring wordt aangekondigd dat de bruiloft actueel wordt:

Toen hoorde ik iets als een stem van een grote menigte, van geweldige watermassa's en van krachtige donderslagen zeggen: 'Halleluja! De Heer, onze God, de Almachtige, heeft het koningschap op zich genomen. Laten we blij zijn en jubelen, laten we Hem de eer geven! Want de bruiloft van het lam is gekomen en zijn bruid staat klaar.

Openbaring 19:6-7

Pas bij de bruiloft zou God het koningschap op Zich nemen!
Uiteraard kun je niet zeggen dat er voorafgaand aan de bruiloft tot 70 n.C. geen manifestatie van Gods koninkrijk op aarde was, integendeel. Dat dit toch zo scherp wordt geformuleerd laat zien dat de bruiloft en het leven na de bruiloft een nieuwe fase inluidde voor het Koninkrijk.

10. Ook de bruiloft zou spoedig plaatsvinden

Toen hoorde ik iets als een stem van een grote menigte, van geweldige watermassa's en van krachtige donderslagen zeggen: (...) de bruiloft van het lam is gekomen (...)

Openbaring 19:7b

De schrijver van het boek Openbaring verklaarde dat het boek zou gaan over de dingen die spoedig na het schrijven ervan zouden gebeuren (Openb. 1:1). Als in de eerste verzen van Openbaring 19 de spoedige beëindiging van het oude verbond middels de verwoesting van Jeruzalem beschreven wordt, wordt er daarna gelijk aangegeven dat daarmee ook de bruiloft van het lam gekomen is op dat moment ('toen' is de vertaling van het Griekse 'kai' dat de betekenis heeft van 'en', 'zelfs', 'ook' of 'namelijk'⁵⁷). Dit betekent tevens dat Jezus op dat moment teruggekomen is aangezien de bruiloft en Jezus' terugkomst aan elkaar gekoppeld zijn. Dat wordt bevestigd aan het eind van Openbaring als Jezus zegt dat ook Hij spoedig zou (terug)komen:

'Ja, Ik kom spoedig!'

Openbaring 22:20

In Openbaring wordt verder niets over de bruiloft zelf gezegd. Des te meer wordt er in de laatste hoofdstukken met de nieuwe-Jeruzalemprofetie over het leven na de bruiloft gesproken: het schrijven in het kader van een gelijkenis gaat over in het schrijven over het origineel. Over dat leven gaat de rest van deel II.

⁵⁷ Strong's Lexicon 2532.

11. Het nieuwe Jeruzalem is de bruid

(...) en hij sprak met mij en zei: Kom, ik zal u de bruid, de vrouw van het Lam, laten zien. En hij voerde mij weg in de geest op een grote en hoge berg en liet mij de grote stad zien, het heilige Jeruzalem, dat neerdaalde uit de hemel, bij God vandaan.

Openbaring 21:9b-10 (HSV)

Voor een goed begrip van het leven na de bruiloft, zoals dat in Openbaring 21 en 22 geschetst wordt, is het eerst nodig om vast te stellen dat het nieuwe Jeruzalem de uit de hemel neerdalende bruid was. Het was niet: de gelovigen of de Kerk die op aarde aan het wachten was op de bruiloft, zoals de gangbare overtuiging zegt.

In de evangeliën noemt of beschrijft Jezus de bruid geen enkele keer. Als Hij over de bruiloft spreekt, heeft Hij het over Zichzelf als de Bruidegom en de gelovigen als de genodigden op de bruiloft of de meisjes die op weg zijn naar de bruiloft (Matt. 22:1-10, 25:1-13). Als Jezus het met Zijn discipelen heeft over Zijn Hemelvaart en het treuren en vasten tijdens Zijn tijdelijke afwezigheid erna, noemt Hij hen de bruiloftsgasten:

Daarop kwamen de leerlingen van Johannes bij Hem en vroegen: 'Waarom vasten wij en de farizeeën wel regelmatig, en uw leerlingen niet?' Jezus antwoordde: 'Bruiloftsgasten kunnen toch niet treuren zolang de bruidegom bij hen is? Maar er komt een dag dat de bruidegom bij hen wordt weggehaald, dan zullen ze vasten.'

Mattheüs 9:14-15

(zie ook Marc. 2:19-20 en Luc. 5:34-35)

Hieruit wordt duidelijk dat Jezus de mensen waar Hij tegen sprak, de (toekomstige) gelovigen, niet als Zijn bruid zag. Pas in Openbaring 21:9b-10 wordt voor het eerst in de Bijbel expliciet duidelijk wat de identiteit van de bruid is, namelijk het nieuwe Jeruzalem. Tegelijkertijd wordt in Openbaring 19:9b bevestigd dat de gelovigen de bruiloftsgasten zijn: 'Zalig zij, die geroepen zijn tot het Bruiloftsmaal van het Lam' (Basisbijbel).

De gelovigen, de bruiloftsgasten, worden in Openbaring gezien als de mensen die het nieuwe Jeruzalem, de bruid, binnengaan om daar Jezus te ontmoeten: 'Zalig zij, die hun gewaden wassen, opdat zij recht mogen hebben op het geboomte des levens en door de poorten ingaan in de stad' (Openb. 22:14) en 'En de troon van God en van het Lam zal daarin zijn en zijn dienstknechten zullen Hem vereren, en zij zullen zijn aangezicht zien' (Openb. 22:3b). Hiermee wordt duidelijk dat met het leven na de bruiloft het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus bedoeld wordt.

De gangbare gedachte dat de gelovigen (de gemeente of de kerk) de bruid van Jezus zou zijn, is gebaseerd op de uitspraken van Paulus in Efeziërs 5:31-32 ('Daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en zich aan zijn vrouw hechten, en die twee zullen tot één vlees zijn. Dit geheimenis is groot; maar ik spreek met het oog op Christus en de gemeente', HSV) en 2 Korintiërs 11:2b ('Ik heb u aan één man uitgehuwelijkt, aan Christus, en ik wil u als een kuise bruid aan Hem geven'). Paulus gebruikte deze parallel tussen een verlovingstijd en het vasthoudend toelevens naar de terugkomst van Jezus om de gelovigen te motiveren om overwinnend te blijven leven. In die zin was deze parallel nuttig. Anderzijds was Paulus blijkens zijn brieven niet op de hoogte van de openbaringen uit het boek Openbaring: hij was al gestorven toen Openbaring geschreven was, of het boek heeft hem nooit bereikt (of als het hem wel heeft bereikt heeft hij daar niet meer

over kunnen schrijven).⁵⁸ Hij had wel zicht op het hemelse Jeruzalem, in zijn tijd nog niet neergedaald uit de hemel:

Het (woord) Hagar betekent de berg Sinai in Arabië. Het staat op één lijn met het tegenwoordige Jeruzalem, want dat is met zijn kinderen in slavernij. Maar het hemelse Jeruzalem is vrij; en dat is onze moeder.

Galaten 4:25-26

Paulus zag de gelovigen als kinderen van het hemelse Jeruzalem dat een moeder voor hen was. Als Paulus op de hoogte was geweest van het boek Openbaring, had hij geweten dat deze moeder ook de bruid van Jezus zou zijn (voortschrijdende openbaring). In het verlengde hiervan kan gesteld worden dat na de bruiloft de gelovigen de kinderen zijn van het nieuwe Jeruzalem, de bruid van Jezus. Het gaat van 'bruiloftsgasten op de bruiloft' naar 'kinderen van Jezus en het nieuwe Jeruzalem' na de bruiloft. Die bruiloft heeft al in de eerste eeuw plaatsgevonden en de benamingen bruid, bruidegom en bruiloftsgasten hebben daar betrekking op en niet op het leven na de bruiloft. Daarom kunnen de gelovigen nu het best getypeerd worden als kinderen van het nieuwe Jeruzalem en Jezus, in de zin dat zij de stad bewonen en Jezus daar ontmoeten.

De vraag die bovenstaande benadering oproept, is hoe een stad als levenloos object een bruid kan zijn. Het antwoord daarop is dat de stad niet leeg is, maar gevuld met de gelovigen. Daarmee schuift het beeld weer op naar de gelovigen als deel van de bruid (waarmee de gelovigen weer bijna de bruid zijn). N.T. Wright merkt op dat de schrijver van Openbaring de beeldspraak ruim

⁵⁸ Volgens <https://www.christipedia.nl/wiki/Paulus> is Paulus in 64 of 67 n.C. gestorven en het boek Openbaring is waarschijnlijk kort voor de dood van Nero (in 68) geschreven (hfdst. 3 van *Jezus is hier*). Het boek was geadresseerd aan de gemeenten in Klein-Azië terwijl Paulus vanaf 61 al in Rome was.

genoeg neerzet waardoor de Kerk zowel de bruid als de bruiloftsgasten kan zijn (2011, p. 170),⁵⁹ overigens zonder dit verder te onderbouwen. Hier komen we aan de grenzen van de beeldspraak van de bruiloft en is het van belang het origineel te zien: de stad als geestelijke realiteit, waar de gelovigen naar binnen gaan, om Jezus en onze Vader te ontmoeten; de paradijselijke plek waar de gelovigen op allerlei manieren door Hen gezegend worden en van waaruit ze kunnen leven en regeren. In hoofdstuk 18 van *Jezus is hier* staan twee voorbeelden waarbij de Kerk als de bruid wordt benadrukt. Deze interpretatie heeft daarbij geleid tot een toepassing van het 'zijn van een *bediening* naar de wereld'. Met die focus staat de *ontmoeting* tussen de gelovigen met Jezus en het *zijn* van de gelovigen *in* het nieuwe Jeruzalem niet meer centraal. Die bediening is op zich relevant, maar dat is niet waar de nieuwe-Jeruzalemprofetie zich volgens mij primair op richt. Voor de juiste toepassing is het belangrijk om bij de interpretatie van Openbaring dichtbij de presentatie van de stad als de bruid (Openb. 21:9-10) en de gelovigen als bruiloftsgasten (Openb. 19:9) te blijven.⁶⁰

De nieuwe-Jeruzalemprofetie benadrukt naast het *in de stad zijn* ook het voortdurend ervaren van de aanwezigheid van de stad op aarde:

En de volken zullen bij haar licht wandelen (...)

Openbaring 21:24a

⁵⁹ 'John uses his imagery freely enough to allow the church to be both the bride and the guests invited to the bride's wedding party (verse 9; of Rev. 19).'

⁶⁰ Natuurlijk kunnen Bijbelverzen over de bruid nog steeds behulpzaam zijn voor gelovigen wanneer de verzen het gevoel geven de bruid te zijn of tot de bruid te behoren; dat zijn dan meer toepassingen waarbij God die tekst gebruikt om een gelovige te bemoedigen of iets te geven buiten de oorspronkelijke betekenis of context van die tekst.

Dit vers kan geïnterpreteerd worden als op aarde leven, met gelijktijdig de ervaring van de heerlijkheid van God die schijnt in de stad die uit de hemel is neergedaald ('de heerlijkheid Gods verlicht haar [de stad] en haar lamp is het Lam'; Openb. 22:23b, NBG51).

Er is dus zowel sprake van geestelijke ontmoeting als van de geestelijke ervaring van de aanwezigheid van de stad tijdens het fysieke leven van alle dag. De aspecten *geestelijk* en *fysiek* zijn in wezen niet van elkaar te scheiden. Het is de focus van ons hart die bepaalt wat op de voorgrond treedt in onze ervaring, maar ten diepste is alles geïntegreerd of verenigd aanwezig.

Degenen die in algemene zin beter in staat zijn om de verschillende aspecten van het fysieke leven tegelijkertijd waar te nemen of te ervaren zullen waarschijnlijk ook de fysieke en geestelijke aspecten gemakkelijker tegelijkertijd ervaren in plaats van meer gescheiden in de tijd (thuis de fysieke aspecten en op bijeenkomsten waarin men zich op God richt de geestelijke aspecten).

Er is uit de vroege kerkgeschiedenis ook een getuigenis bekend over de realiteit van het uit de hemel neergedaalde nieuwe Jeruzalem. Kerkvader Tertulianus schrijft rond 200 n.C. over een expeditie die hij vanuit Carthago/Noord-Afrika naar Judea zond, naar aanleiding van een profetie dat het nieuwe Jeruzalem een tijd zichtbaar zou zijn in de lucht. En inderdaad, zelfs heidense mensen getuigden daarvan: veertig dagen lang werd het beeld van het nieuwe Jeruzalem zwevend in de lucht gezien. Dit gebeurde vooral 's ochtends, waarna het gedurende de loop van

de dag vervaagde en soms plotseling verdween.⁶¹ Dit getuigenis bevestigde het nieuwe Jeruzalem als geestelijke realiteit in de schepping. Het is te vergelijken met engelen; ook zij zijn een geestelijke realiteit en kunnen incidenteel zichtbaar zijn voor onze fysieke ogen (zie Luc. 2:8-14).⁶²

De conclusie mag zijn dat het nieuwe Jeruzalem de bruid is en dat de gelovigen als kinderen van Jezus die stad kunnen bewonen als hun thuis. Daarnaast kunnen zij in de ervaring van het licht van die stad hun leven op aarde leven. Het nieuwe Jeruzalem is een geestelijke realiteit die met onze geest ervaren kan worden.

⁶¹ 'And the word of the new prophecy which is a part of our belief, attests how it foretold that there would be for a sign a picture of this very city exhibited to view previous to its manifestation. This prophecy, indeed, has been very lately fulfilled in an expedition to the East. For it is evident from the testimony of even heathen witnesses, that in Judea there was suspended in the sky a city early every morning for forty days. As the day advanced, the entire figure of its walls would wane gradually, and sometimes it would vanish instantly' (Tertullian. *Against Marcion*. Book III, Chapter 24).

⁶² Zie verder paragraaf 'Dus het nieuwe Jeruzalem is voor nu, maar waar is het?' in hoofdstuk 7 van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*.

12. Het leven na de bruiloft

Daarop vertelde Jezus hun opnieuw een gelijkenis: 'Het is met het koninkrijk van de hemel als met een koning die een bruiloftsfeest gaf voor zijn zoon.

Mattheüs 22:1-2

Het leven na de bruiloft is het leven dat in de nieuwe-Jeruzalemprofetie beschreven wordt. De profetie staat in Openbaring 21:9-22:5, maar in die twee hoofdstukken zegt Johannes nog meer dingen die relevant zijn voor dit hoofdstuk van *Jezus is hier*. De eerste acht verzen van Openbaring 21 geven tevens een samenvatting van de Bijbelse boodschap en bespreek ik in zijn geheel in hoofdstuk 25.

Het is belangrijk te beseffen dat de bruiloft een beeld is voor het Koninkrijk van God (zie het vers waar het vorige hoofdstuk van *Jezus is hier* mee opent). De boodschap ervan is, dat het in het Koninkrijk van God gaat om de beschikbaarheid van het leven vanuit de intieme relatie met de Drie-eenheid, die beleefd wordt op een bijzondere en zegenrijke plek.

Jezus én onze Vader

Het eerste dat opvalt als de nieuwe-Jeruzalemprofetie gelezen wordt, is dat het gaat om het leven met Jezus én God, onze Vader. Het ging in de gelijkenis immers ook niet alleen om de bruidegom maar ook 'om de koning die een bruiloftsfeest gaf voor zijn zoon' (Matt. 22:1-2). De ontmoeting met Jezus en onze Vader in de stad staat centraal in het nieuwe Jeruzalem; dat is de kern van het leven na de bruiloft.

De bruid

In de profetie komt de bruid eerst in beeld met een uitgebreide beschrijving van een stad:

Een van de zeven engelen (...) kwam op me af en zei: 'Ik wil je de bruid laten zien, de vrouw van het lam.' Ik raakte in vervoering, en hij nam mij mee naar een heel hoge berg en liet me de heilige stad Jeruzalem zien, die uit de hemel neerdaalde, bij God vandaan.

Openbaring 21:9-10

Er worden muren en poorten beschreven terwijl de troon van God en het Lam in de stad zijn. Al deze aspecten en meer worden hieronder apart besproken.

Hun aanwezigheid op aarde

De profetie beschrijft de aanwezigheid van Jezus en onze Vader in al Hun heerlijkheid, die de gelovigen in de stad ervaren:

En de troon van God en van het Lam zal daarin zijn

(...) en zij (de stad) had de heerlijkheid Gods, (...)

En de stad heeft de zon en de maan niet nodig, dat die haar beschijnen, want de heerlijkheid Gods verlicht haar en haar lamp is het Lam.

Het zal er geen nacht meer zijn en het licht van een lamp of het licht van de zon hebben ze niet nodig, want God, de Heer, zal hun licht zijn.

Openbaring 22:3b, 21:11a, 23 (NBG51); 22:5

Dat het nieuwe Jeruzalem met daarin Gods troon is neergedaald van de hemel naar de aarde, is de ultieme gebeurtenis waaruit blijkt dat Jezus en onze Vader bij de mensen zijn gaan wonen en

zo bij hen zijn. Er is nog steeds een hemel,⁶³ maar Gods troon is hier op aarde in het nieuwe Jeruzalem.

De profetie beschrijft vervolgens het overweldigende effect van Hun aanwezigheid in de stad, namelijk de heerlijkheid die als licht schijnt in heel de stad. Alle gelovigen die de stad binnen komen kunnen die heerlijkheid ervaren.

De profetie laat ook zien dat Hun aanwezigheid op aarde verborgen is voor een deel van de mensen, omdat het pas ervaren wordt als je de stad binnengaat:

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan. Buiten is de plaats voor de honden die zich bezighouden met toverij en ontucht, met moord en afgodendienst, voor iedereen die de leugen koestert en ernaar handelt.

Openbaring 22:14-15

Hun alomtegenwoordigheid op aarde is af te leiden uit de vorm en de maten van de stad:

Degene die met mij sprak had een gouden meetstok om daarmee de stad (...) op te meten. De stad was vierkant, even lang als breed. Hij mat de stad met zijn meetstok: twaalfduizend stadie, zowel in de lengte als in de breedte en in de hoogte.

Openbaring 21:15-16

⁶³ De werkelijkheid onder het nieuwe verbond wordt in Openbaring 22:1-2 beschreven met de nieuwe hemel, de nieuwe aarde en het nieuwe Jeruzalem dat uit de hemel neerdaalde naar de aarde. Over de nieuwe hemel na het neerdalen van het hemelse (nieuwe) Jeruzalem staat verder niets in Openbaring.

De kubusvorm (zelfde lengte, breedte en hoogte) wijst naar het heilige der heilige van de eerste en tweede aardse tempel. Daar was de aanwezigheid van God (Lev. 16; Heb. 9:1-10) en daar mocht alleen de hogepriester éénmaal per jaar naar binnen om verzoening te doen voor het volk. Het nieuwe Jeruzalem staat voor de aanwezigheid van God voor alle gelovigen voor elke dag: zij kunnen vrij over de levensboom (in de stad) beschikken en de stad binnen gaan (Openb. 22:14; NBG51: het is hun 'recht').

De maten van de stad hebben een geestelijke betekenis aangezien een geestelijk stad geen fysieke beperkingen heeft en dus niet met fysieke maten beschreven kan worden.

Twaalfduizend, te weten twaalf maal duizend, en duizend als drie tien (10x10x10), is, in combinatie met een afstandsmaat, een benadrukking van alomtegenwoordigheid (volheid, compleetheid, perfectie op basis van de getallen drie en tien en het totaal en 'voor alles en iedereen' op basis van twaalf).⁶⁴

Hiermee wordt uitgedrukt dat het nieuwe Jeruzalem en daarmee Gods aanwezigheid over de hele wereld is gekomen, waarbij alle mensen op de wereld uitgenodigd zijn om daarin te gaan leven.⁶⁵

⁶⁴ Welke symboliek bevat twaalf? Het is het getal dat het geheel vertegenwoordigt. Twaalf staat voor het totaal. Twaalf is de presentie van alles en iedereen. En het veelvoud ervan – vierentwintig, achtenveertig, twaalf duizend, honderdtwintig duizend, honderdvierenveertig duizend – duidt respectievelijk groot, groter, grootst aan. Geraadpleegd van <https://www.theologie.nl/getal/>

Duizend is tien maal tien maal tien (drie tien); Tien neemt in de Bijbel en in de latere joodse en christelijke traditie een voorname plaats in. Dit getal is omgeven door een sluier van heiligheid. Zijn sacrale karakter heeft men wel afgeleid van de optelsom van drie plus zeven, beide bijzondere getallen. Tien symboliseert compleetheid en perfectie. Geraadpleegd van <https://www.theologie.nl/getal/>

⁶⁵ In *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* wordt op basis van een historisch contextuele interpretatie gesteld dat het nieuwe Jeruzalem zo groot was als de belevingswereld van de gelovigen in het Romeinse rijk toen; voor de huidige gelovigen over de heel de wereld leidt dit ook tot de conclusie dat het (-->)

De grote reikwijdte van het nieuwe Jeruzalem, oftewel de 'tent' waarin God bij de mensen woont (Openb. 21:3), komt ook tot uitdrukking in de uitspraak 'zal zijn tent over hen uitspreiden' (Openb. 7:15b). 'Hen' verwijst in dat vers naar de ontelbaar grote groep mensen van verschillende nationaliteiten die, naast de bescheiden groep 'afkomstig uit elke stam van Israël', uit de grote verdrukking waren gekomen in 70 n.C. (Openb. 7:9, 14b-15⁶⁶).

'De stad binnengaan' is ook geen fysieke verplaatsing maar een geestelijke stap (keuze, geloofsstap). Het is het ontvangen van Jezus' dood en opstanding, zoals uitgedrukt in de doop, met daarna de bewustwording dat daarmee de toegang tot het nieuwe Jeruzalem voor de ontmoeting met Jezus en onze Vader verkregen is.

Het is ook niet dat we voortdurend de stad in- en uitgaan. Het nieuwe Jeruzalem is over de hele wereld gekomen, *het is alomtegenwoordig*. De gelovige mag permanent in (de ervaring van) de aanwezigheid van Jezus en onze Vader leven.

De focus van de gelovige bepaalt de aard van de ervaring: in het leven van alle dag kun je de heerlijkheid van God ervaren die schijnt in de stad (Openb. 21:24a). En als je samen met de Heilige Geest focust op Jezus en onze Vader in het Nieuwe Jeruzalem is de ervaring intiemer of intenser tot en met het voor Zijn troon staan (Openb. 22:3b-4a).

nieuwe Jeruzalem over de hele wereld aanwezig is (12.000 stadie in lengte en breedte, oftewel 3300 km voor de diagonaal, omvat zowel Rome als Jeruzalem, met Patmos waar Johannes was, in het midden).

⁶⁶ Deze verzen refereren naar 'de grote verdrukking', de periode voorafgaand aan 70 n.C. waarin de gelovigen vervolgd werden door zowel de Romeinen (zoals door Nero), als de oudeverbondsgelovigen (zoals eerst door Saulus en later door anderen, zie Openb. 2:9-10, 3:8-9).

‘Buiten’ de stad is ook geen geografisch buiten maar een geestelijk buiten: twee mensen op aarde kunnen elkaar tegenkomen waarbij de één in de ervaring van het Nieuwe Jeruzalem leeft en de ander niet.

Omdat de Heilige Geest al aanwezig was is daarmee de hele Drie-eenheid nu bij ons en kunnen de gelovigen in volle eenheid met de Drie-eenheid leven.

Gods heerlijkheid uitvergroot

De heerlijkheid van onze Vader en Jezus wordt niet alleen als licht beschreven maar ook door de schoonheid en kostbaarheid:

(...) en zij [de stad] had de heerlijkheid Gods, en haar glans geleele op een zeer kostbaar gesteente, als de kristalheldere diamant.

Openbaring 21:11 (NBG51)

*De muur was gemaakt van jaspis, en de stad zelf was van zuiver goud, helder als glas.
De grondstenen van de stadsmuur waren versierd met allerlei edelstenen. De eerste was van jaspis, de tweede van lazuur, de derde kornalijn, de vierde smaragd, de vijfde sardonyx, de zesde sarder, de zevende olivijn, de achtste aquamarijn, de negende topaas, de tiende turkoois, de elfde granaat en de twaalfde amethyst.
De twaalf stadspoorten waren twaalf parels, elke poort een parel op zich. De straten van de stad waren van zuiver goud en schitterden als glas.*

Openbaring 21:18-21

(...) en de heerlijkheid en de eer der volken zullen in haar gebracht worden.

Openbaring 21:26 (NBG51)

Vanuit de beeldspraak van de bruiloft wordt nog toegevoegd:

Zij [de bruid] mag zich kleden in zuiver, stralend linnen. Want dit linnen staat voor al het goede dat gedaan is door de heiligen.

Openbaring 19:8

De zegeningen

Het nieuwe Jeruzalem is ook een plaats waar de gelovigen gezegend worden door Jezus en onze Vader:

Hij liet me een rivier zien met water dat leven geeft. De rivier was helder als kristal en ontsprong aan de troon van God en van het lam en stroomde dwars door de stad. Aan weerskanten van de rivier stond een levensboom, die twaalf vruchten gaf, elke maand zijn eigen vrucht. De bladeren van de boom brachten de volken genezing.

Openbaring 22:1-2

De geest van de gelovigen wordt opgewekt door het levende water, hun lichaam wordt gesterkt door de vruchten van de levensboom en de bladeren brengen genezing voor de volken. Met de levensboom heeft het nieuwe Jeruzalem paradijselijke allure. Feitelijk kan op basis van Openbaring 22:2 en 2:7b gezegd worden dat het nieuwe Jeruzalem het nieuwe paradijs is:

Wie overwint zal ik laten eten van de levensboom die in Gods paradijs staat.

Openbaring 2:7b

In de getuigenissen komt regelmatig terug dat de gelovigen geen ervaring in een stad hebben maar in een tuin of in de natuur (zie hoofdstuk 13).

Ten aanzien van het nieuwe-Jeruzalemlen met God is er nog veel dat we nog niet ontvangen hebben. Dat geldt zeker voor de 'genezing van de volken'. Enerzijds hebben we genoeg getuigenissen van genezingen na het ontvangen van de

bladeren, maar het is niet overvloedig en op grote schaal. En niet altijd is er genezing. Ik zie uit naar meer op dit vlak en naar gelovigen die hierin voorop kunnen lopen.

De Heilige Geest introduceert

De Heilige Geest was al op aarde sinds Pinksteren, zodat met onze Vader en Jezus, de Drie-eenheid hier is en de eenheid met Hen beleefd kan worden op een relationele manier.

De Heilige Geest stimuleert de gelovigen ook om de stad binnen te gaan en van het levende water te drinken:

De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!' Laat wie luistert zeggen: 'Kom!' Laat wie dorst heeft komen; laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft.

Openbaring 22:17

In wezen is de Heilige Geest een reisleider of coach in het ontdekken van het nieuwe Jeruzalem.

Samen leven

In het nieuwe Jeruzalem gaat het om de ontmoeting van de gelovigen met Jezus en onze Vader. De gelovigen zijn kinderen van het bruidspaar, net zoals de gelovigen vóór 70 n.C. kinderen van het hemelse Jeruzalem waren (Gal. 4:26-31): het gaat om het leven samen als gezin.

Met het nieuwe Jeruzalem woont God bij de mensen (Openb. 21:3), om hen te troosten, op te wekken en te inspireren in Zijn stad (Openb. 22:1).

Het nieuwe Jeruzalem is het huis van de Vader (Joh. 14:2-3), ons thuis, waar we bij de Drie-eenheid zijn. Het gaat om het ervaren van Hun aanwezigheid en om intieme ontmoetingen. De

getuigenissen uit hoofdstuk 14 van dit boek en uit *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* laten een breed scala aan zulke ontmoetingen zien.

De manier waarop Jezus zich toont is heel verschillend, van groots tot voorzichtig. Het heeft dezelfde reikwijdte als vóór het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem: van ontzagwekkend (aan Johannes in Openb. 1 en Paulus in Hand. 9) tot nauwelijks merkbaar (de Emmaüsgangers in Luc. 24). Jezus toont zich daarbij als de herder Die de kwijnende vlaspit niet dooft en het geknakte riet niet breekt (Jes. 42:3) maar Die ook overweldigend kan zijn als het past of de situatie daarom vraagt.

Het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus heeft een relationele kant: hoe meer we Hem zoeken, hoe meer Hij zich toont en hoe intiemer de ontmoetingen worden.

Daarnaast is de focus van de gelovige en het geoefend zijn van zijn geest (of geestelijke zintuigen als zien, horen, proeven, voelen, ruiken), bepalend voor de intensiteit en de intimiteit van zijn beleving van de aanwezigheid van en de ontmoeting met Jezus en onze Vader. In onze westerse cultuur, met de nadruk op denken en filosoferen, hebben we een hele inhaalslag te maken als het gaat om ontdekken en gebruiken van onze geest.⁶⁷ Het

⁶⁷ In de eerste eeuwen is er een nadruk komen te liggen op de Grieks-filosofische benadering van het geloof en minder op de joods-profetische benadering (zie bijlage 3). De eerste doet appel op het verstand en zoekt ten diepste waarheid door te redeneren over God, de tweede doet appel op onze geest en ontvangt waarheid door openbaring van God aan onze geest. Voor het laatste staat Johannes van Patmos model als hij schrijft: 'Op de dag van de Heer raakte ik in vervoering' (Openb. 1:10a; NBG51: 'Ik kwam in vervoering des geestes op de dag des Heren') en: 'Hierna had ik een visioen. Er stond een deur open in de hemel. De stem die me eerder had toegesproken met het geluid van een bazuin, zei nu: "Kom hierboven, dan laat Ik je zien wat er hierna gebeuren moet." Op hetzelfde moment raakte ik in vervoering. Er stond een troon in de hemel en daarop zat iemand.' (Openb. 4:1-2). Uiteraard is in beide (-->)

ervaren van onze relatie met God, die geest is, gaat van Zijn geest tot onze geest (en heeft effect op onze ziel en lichaam). We hebben een geest gekregen van God (1Thess. 5:23), dus laten we die ook gebruiken. Net als onze spieren kunnen we onze geest trainen: door gebruik gaat onze geest beter werken. En de Heilige Geest helpt ons daarbij.

Ik heb zelf altijd veel moeite gehad met het ervaren van de relatie met God en het hebben van geestelijke ervaringen: ik ben vooral een denker. Maar ik heb wel altijd een verlangen gehad naar het ontmoeten van God. Al voordat ik bewust tot geloof kwam op mijn 18^e is God bezig geweest om mij, stapje voor stapje, wakker te maken daarvoor. God is geduldig, begrijpend en zachtmoedig. Hij kent mij en Hij is blij met mij. En ik ben blij met mijzelf in Zijn liefde. Mijn geestelijke traagheid steekt schril af met de snelheid waarmee mensen om mij heen het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus en onze Vader vinden. Maar het ontmoedigt mij niet meer, ik word er alleen maar blij van. En als mensen zoals ik op een onbewaakt moment plotseling voor het eerst iets ervaren van Gods aanwezigheid vind ik dat nog steeds het allermooiste wat er is.

Ik spreek van 'in het nieuwe Jeruzalem zijn', wat kan suggereren dat de gelovige voortdurend ergens heen moet gaan. Dat is in zekere zin alleen het geval als we voor het eerst het nieuwe Jeruzalem ingaan (Openb. 22:14). Het is een stap waarmee we geloven in, en 'ja' zeggen tegen Gods uitnodiging om de geestelijke realiteit van Zijn stad binnengaan. Jezus opent hiervoor onze geestelijke zintuigen (daar bidden we ook om) en vervolgens gaan we mee waar Jezus of de Heilige Geest ons in leidt.

benaderingen de Bijbel van belang. Echter, het profetische boek Openbaring, dat in de traditie staat van de joods-profetische boeken uit het Oude Testament, kan moeilijk recht gedaan worden vanuit de Grieks-filosofische benadering (zie bijlage 3).

Het nieuwe Jeruzalem binnengaan hoort in wezen bij de bekering en het tot geloof komen en maakt onderdeel uit van het evangelie: het gaat niet alleen om de verzoening maar ook om het feest van de ontmoeting met God in Zijn huis/stad/boerderij waar de verloren zoon naar toe gaat. Daarna is de gelovige altijd in het nieuwe Jeruzalem en hoeft hij nergens meer heen te gaan. Als we pas veel later, na ons gaan geloven en bekeren, de realiteit van het nieuwe Jeruzalem ontdekken, zullen we ervaren dat we er altijd al in geweest zijn (we hoeven niet onze gewaden te wassen om door de poorten heen te gaan; onze gewaden hebben we al gewassen bij onze bekering), echter zonder het te ervaren en de beschikbaarheid ervan te beseffen. Of soms hebben we de ontmoetingservaringen wel gehad of de zegeningen van die plek ervaren maar wisten we niet dat dat nieuwe-Jeruzalemervaringen waren.

Jezus zien

In het nieuwe Jeruzalem zien de gelovigen Jezus en de Vader op de troon:

*De troon van God en van het lam zal daar in de stad staan.
Zijn dienaren zullen Hem vereren en Hem met eigen ogen
zien, en zijn naam staat op hun voorhoofd.*

Openbaring 22:3b-4⁶⁸

Dat is een antwoord op het volgende gebed van Jezus:

⁶⁸ Jezus en Onze Vader zijn samen het licht van de stad (Openb. 21:23), zitten samen op de troon in de stad (Openb. 3:21; 22:1, 3) en hun namen zijn op de hoofden van de gelovigen geschreven (Openb. 3:12). In Openbaring 22:5 staat echter dat de Here God (enkelvoud) de gelovigen verlicht en in Openbaring 22:3b-4a staat dat ze Hem (enkelvoud) zien en vereren. Omdat ze echter ook Beiden (meervoud) de stad en de gelovigen verlichten, wordt aangenomen dat met het Hem zien en vereren ook zowel Jezus als onze Vader bedoeld zijn. In Openbaring 4 en 5 wordt onze Vader op de troon aanbeden (terwijl op dat moment het Lam vóór de troon staat).

Vader, (...) Ik wil, dat, waar Ik ben, ook zij bij Mij zijn, om mijn heerlijkheid te aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt, (...)

Johannes 17:24a

De Griekse woorden uit Openbaring 22:4 die in de NBV21 vertaald zijn met 'zullen (...) Hem met eigen ogen zien' zijn *prosópon*, ofwel aangezicht⁶⁹ en *opsontia* (*horaó* dat met zien met geestelijke ogen vertaald kan worden.⁷⁰ Hetzelfde Griekse woord *eidon*/*horaó* komt terug in Openbaring 1:12 als Johannes, 'in vervoering des geestes' (Openb. 1:10 (NBG51), de zeven gouden kandelaren en daarna Jezus 'ziet'.

Veelzeggend is dat Paulus in 2 Kor. 5:7 (hij leefde in geloof, niet in aanschouwen/zien) het Griekse woord *eidous* voor zien gebruikt. Daarbij gaat het om de zichtbare vorm, het uiterlijk en wat fysiek zichtbaar is.⁷¹ In zijn leven in afwezigheid van of ver van Jezus (2 Kor. 5:6) denkt hij in termen van het (niet) fysiek kunnen zien van Jezus. In Openbaring 22:4 blijkt de terugkomst van Jezus in het nieuwe Jeruzalem samen te gaan met het zien van Hem met geestelijk ogen, zoals ook Jesaja in Jesaja 6:1-3.

Tijdens de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten van de Eldad Community vragen we Jezus altijd om onze (geestelijke) ogen te openen en ons te leiden in een ontmoeting met Hem, tenzij Hij van tevoren al aangeeft in wat voor soort ontmoeting Hij ons wil

⁶⁹ Strong's Lexicon 4383.

⁷⁰ Strong's Lexicon 3708, dit woord werd volgens Strong in joodse context gebruikt voor zieners/profeten. Jesaja 'zag' God op Zijn troon in Jesaja 6:1-3. See also HELPS Word-studies 3708 *horaó* – properly, see, often with metaphorical meaning: "to see with the mind" (i.e. spiritually see), i.e. perceive (with inward spiritual perception).

⁷¹ Strong's Lexicon 1491; HELPS Word-studies; properly, the sight (i.e. of something exposed, observable), especially its outward appearance or shape (J. Thayer). 1491 (*eidos*) emphasizes "what is physically seen" (BAGD) before mentally or spiritually apprehended. See 1492 (*eidō*, *oida*).

leiden of wat Hij wil laten zien van het nieuwe-Jeruzalemlen. Illustratief is het getuigenis van Lisan over haar ontmoeting en 'zien' van Jezus:

Terwijl ik een keer door Jezus aan de hand geleid werd, en naar Zijn vage witte silhouet keek, vroeg ik me ineens af hoe Hij eruit zag. In een flits zag ik dat Hij een klein vlechtje in Zijn haar gevlochten droeg tussen verder losse lange haren, precies op de manier waarop ik zelf graag een vlechtje in mijn verder losse haar draag. Het zag er bij Jezus enigszins bijzonder uit, waardoor ik moest lachen, en ik voelde daarbij dat Hij ook grijsde. Ik voelde me bijzonder geliefd en gesupport dat Hij me dit zo liet zien. Het deed me denken aan – zoals je dat wel eens op social media tegenkomt – vaders die zelfs geen tutu schuwen om met hun dochter plezier te beleven. Jezus gaf me het gevoel 'Ik ben er helemaal voor jou, en het maakt Me niet uit wat Ik ervoor moet doen om jou dat duidelijk te maken'. Het gevoel dat eruit opborrelde was nog veelkleuriger, vreugdevoller en tegelijkertijd dieper. Het is amper te beschrijven.

Incidenteel zijn er ook ervaringen die meer op die van Johannes in Openbaring 1 lijken (Van der Maas, 2020, p. 135):

Bij de workshop 'het nieuwe Jeruzalem' werd ik [Frank] door Jezus meegenomen in een ervaring die ik al een keer eerder had gehad in mijn tijd met God. Ik kwam in een ruimte die lijkt op een stuk uit Openbaring. Engelen stonden aan de zijkant opgesteld en zongen: 'Heilig, Heilig, Heilig.' Zij stonden op de glazen zee. Ik zag mezelf staan aan het begin van de glazen zee en ik kon rechtdoor lopen tussen de rijen door. Het kwam heel erg indrukwekkend over. En ook een beetje beangstigend. Aan het einde van de glazen zee stond een grote troon en ik zag God de Vader daar zitten met een licht om zich heen. Het voelde dus best wel beangstigend.

Maar gelijk klonken de woorden 'je bent welkom, kom maar'. Het leken wel kilometers om erheen te lopen maar het was niet vervelend of vermoeiend. Uiteindelijk was ik in de aanwezigheid van de Vader. Wat een prachtige ervaring!

Deanna Koehl, van wie in de hoofdstukken 13 en 14 veel getuigenissen staan, gaf het volgende korte getuigenis over het zien van Jezus:

Ik heb Zijn gezicht gezien. Zag Hem glimlachen naar mij. En lachen. Praten.

Mijn lieve echtgenote Mariëtte gaf het volgende getuigenis:

Hoewel ik van kind af aan geloof, is het bewust 'zien' van Jezus bij mij langzaamaan gegroeid. Een belangrijke stap daarin, was dat ik leerde de beelden, die soms in mijn gedachten opkwamen als ik bad, serieus te nemen en ze niet weg te wuiven als iets wat ik zelf verzon. Ook herinner ik me een keer dat ik in de samenkomst was en we liederen zongen over de aanwezigheid van Jezus. Ik wilde me daar meer bewust van zijn, dus stelde ik me op dat moment voor dat Hij op de lege stoel naast me zat. Ik 'voelde' toen mijn Grote Broer naast me en 'zag' Zijn kleren en handen en, het mooiste, Zijn glimlach. Mijn aanbidding kreeg op die manier zo veel meer focus en ik ervoer het als een communicatie van hart tot hart.

Ook als we zingen over Jezus op Zijn troon stel ik me die plek voor en ben ik daar. Ik richt me op Hem en 'zie' Hem soms dichtbij, soms veraf. Soms verrast Hij me, zoals de keer dat ik Hem tijdens de aanbidding naast me zag staan maar dan gigantisch groot, vanuit het perspectief van een tweejarige. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt. Bijzonder detail: de

preek erna ging precies over het feit dat God onze Vader is en wij Zijn, soms nog heel kleine, kinderen.

Als we als groep ons focussen op Jezus en het nieuwe Jeruzalem, doen we dat regelmatig door te beginnen met onze verbeelding. Omdat ik een beelddenker ben, heb ik daar soms juist moeite mee. Dit komt door 'het Roze Olifant effect'. Als je 'roze olifant' zegt, zie ik direct zo'n beest voor me, dus hoe echt is het?

Toch krijgt zo'n ontmoetingsmoment vrijwel altijd een dimensie meer, een diepere lading. Erop vertrouwen dat Hij uit is op een ontmoeting en een relatie met ons, is het belangrijk om helemaal in het moment te stappen. Het gebeurt dan niet zelden dat ik in tranen ben, gewoon om de pure liefde die ik ervaar door Hem te zien en in Zijn ogen te kijken of door de dingen waarin Hij me meeneemt en waardoor ik ervaar hoe Hij over mij of de mensen om me heen denkt. Mijn wandel met Jezus (letterlijk en figuurlijk) krijgt zo meer diepgang. Als ik in het dagelijks leven simpelweg hand in hand met mijn Grote Broer loop terwijl ik de hond uitlaat, kan ik de dag met een glimlach beginnen.

We geloven als Eldad Community dat het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus en onze Vader meer te bieden heeft dan we tot nu toe ervaren hebben, terwijl we heel blij zijn met wat Zij ons tot nu toe hebben gegeven. Elke keer als we samenkomen en ons naar Hen uitstrekken, geven Zij nieuwe ervaringen en ontmoetingen. We geven Hun graag de leiding in de ontdekking van het nieuwe-Jeruzalemleven en we zien uit naar meer met Hen.

De toegang

De toegang tot de stad wordt beschreven in de volgende verzen:

Ze had (...) twaalf poorten en bij elke poort stond een engel. Op de poorten waren namen geschreven: de namen van de twaalf stammen van Israëls zonen. (...) Vanuit het oosten gezien waren er drie poorten, vanuit het noorden drie, vanuit het zuiden drie en vanuit het westen drie. (...) De twaalf stadspoorten waren twaalf parels, elke poort een parel op zich. (...) De poorten zullen overdag nooit gesloten worden, (...) Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, alleen zij die in het boek van het leven staan, het boek van het lam. (...) Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

Openbaring 21:12-13, 21, 25, 27; 22:14

De toegang tot de stad wordt verkregen door het wassen van de kleren (22:14). Met andere woorden, door het ontvangen van de reiniging van zonden door Jezus die de zonden van alle mensen heeft gedragen aan het kruis.⁷² Daarmee heeft elke gelovige

⁷² Jezus heeft onze zonden gedragen, niet 'de straf' op de zonden; zie Jes. 53:12 en 1 Pet. 2:24. De 'straf die ons de vrede aanbrengt' in Jes. 53:5 (HSV; de enige plek in de HSV en veel andere Bijbelvertalingen waar de straf dragen expliciet is vermeld) is een foute vertaling van een pedagogisch bedoelde term voor opvoeding tot vrede en in tegenspraak met Jes. 53:4 (HSV): 'wij hielden hem voor ... een door God geslagene' (de menselijke kijk op het offer van Jezus, maar niet de werkelijkheid; God heeft Jezus niet geslagen/gestraft aan het kruis; Jezus heeft wel onze zonden op zich genomen, hieronder geleden en ze zo van ons weggenomen waarmee Hij het mogelijk maakt en ons leert om in vrede te leven); de vergelijking van HSV en de Septuaginta (LXX) is veelzeggend. HSV: 'Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden verbrijzeld. De straf die ons de vrede aanbrengt was op Hem ...'; LXX: 'Hij werd ziek vanwege onze zonden; de pedagogie van onze vrede was op hem.' Verder houdt de traditionele interpretatie van Jezus' verlatenheid door God aan het kruis (Gods toorn/straf zou op Hem zijn geweest vanwege de zonden die Hij droeg; de heilige God verdraagt geen zonden en zou Jezus daarom verlaten hebben) geen stand in het licht van Psalmen 22 waar Jezus bij een (-->)

recht (Openb. 22:14, NBG51) op de boom van het leven in het nieuwe Jeruzalem. In de reiniging is ook de bekering en het sterven aan de oude natuur en opstaan met een nieuwe natuur, de wedergeboorte, uitgedrukt in de doop, inbegrepen (Joh. 3:3-8; Rom. 8:1-10). Hiermee is naam van de gelovige in het boek van het leven opgenomen (Openb. 21:27).⁷³ In andere vertalingen wordt in Openbaring 22:14 de nadruk gelegd op de levensstijl in plaats van de vergeving of reiniging, bijvoorbeeld:

Zalig zijn zij die Zijn geboden doen, zodat zij recht mogen hebben op de Boom des levens, en opdat zij door de poorten de stad mogen binnengaan.

Openbaring 22:14 (HSV)

In hoofdstuk 8 van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* koos ik ervoor alleen de NBG51-vertaling te volgen, waarin vers 14 eveneens met ‘wassen’ vertaald is. Omdat echter moderne vertalingen direct uit het Aramees met ‘geboden doen’ vertalen vond ik het niet meer verantwoord een keus te maken: beide aspecten, ‘wassen’ en ‘geboden doen’ zijn van belang, het laatste niet in wettische zin (na overtreding van één gebod wordt de toegang ontzegd) maar genadevol:

Kinderen, ik schrijf u dit opdat u niet zondigt. Maar mocht een van u zondigen, dan hebben wij een pleitbezorger bij de Vader: Jezus Christus, de rechtvaardige. Hij is het die

eerste gevoel van verlatenheid door de ellende die Hij meemaakt juist God aanroept die Hem hoort en verlost (Welton, 2016, hfdst. 14; Jersak & Hardin, 2007, p. 180).

⁷³ Dit wordt algemeen aangenomen, maar wordt Bijbels bewezen in Openbaring 3:5: ‘Wie overwint mag zich ook in het wit kleden. Ik zal zijn naam niet uit het boek van het leven schrappen, maar juist voor hem pleiten ten overstaan van mijn Vader en zijn engelen.’ Dit impliceert dat de gelovigen in Sardes, dus alle gelovigen in principe, in het boek van het leven staan geschreven.

verzoening brengt voor onze zonden, en niet alleen voor die van ons, maar voor de zonden van de hele wereld.

1 Johannes 2:1-2

Het 'wassen' en 'geboden doen' komen samen in de criteria uit Openbaring 21:

Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, alleen zij die in het boek van het leven staan, het boek van het lam.

Openbaring 21:27

Dit vers wordt door alle vertalingen identiek vertaald en verbindt tevens het 'wassen' (door de verwijzing naar het Lam) en 'de geboden doen' (geen verwerpelijke, gruwelijke dingen doen en liegen). Wat betreft het laatste is ook de beschrijving van 'leugenaar' in Openbaring 22:15b behulpzaam, namelijk: '(...) iedereen die de leugen koestert en ernaar handelt.' Het gaat hier niet om een keer liegen (dat zou wettisch zijn; er is vergeving), maar om een hartskeuze voor een levensstijl van liegen. In *Jezus is hier* is de NBV21-vertaling van Openbaring 22:14 met het 'wassen' als toegangscriterium gepresenteerd, maar met vermelding dat een hartskeuze voor en, als een leerling, de toewijding aan een heilig opstandingsleven daarmee verbonden is (voor de details over de Bijbelvertalingen zie bijlage 4).

Er zitten toegangspoorten in de muren, die de stad afschermen van de kwaaddoeners en van vloeken (Openb. 21:27; 22:3). Dit zijn geen fysieke muren en poorten, maar ze bestaan in de geestelijke werkelijkheid van God. In de poorten staan engelen die de toegang bewaken, de gelovigen binnenlaten en degenen die het kwaad liefhebben en doen buitenhouden (Openb. 22:15). De poorten staan altijd open voor de mensen die besluiten in de

reiniging van zonden door Jezus te geloven en de stad willen binnengaan om Hem en de Vader te ontmoeten.

Op de poorten staan de namen van de twaalf stammen van Israël, omdat het nieuwe verbond vanwege de voorgeschiedenis van Abraham tot Jezus eerst voor de Jood is (maar ook voor de 'Griek', oftewel de gelovigen uit de heidenen; Rom. 1:16-17). Er is daarnaast geen onderscheid meer tussen Jood en Griek (Rom. 10:12; Kol. 3:11). De gemeenschap van de Galaten in Klein-Azië waaraan Paulus schrijft bestond in ieder geval voor een deel uit gelovigen uit de heidenen. Er wordt geen uitzondering gemaakt wanneer hij alle Galatische gelovigen kinderen van het hemelse Jeruzalem noemt. Op dezelfde manier schrijft Johannes aan de gemeente in Philadelphia in Klein-Azië, met gelovige Joden én Grieken, waarvan de leden na hun overwinning het nieuwe Jeruzalem zouden gaan bewonen (Openb. 3:12).⁷⁴

De muur heeft op elke windrichting poorten, om alle joden 'in de verstrooiing' in de wereld en gelovigen uit de heidenen te ontvangen. Fysiek hoeft daar geen reis voor ondernomen te worden; het nieuwe Jeruzalem is overal aanwezig als geestelijke realiteit.

Muren en een volmaakte plek

Een aantal verzen gaan over de muur van de stad, de grote hoogte ervan en het fundament. De muren zijn bedoeld om het

⁷⁴ Historisch contextueel betekent 'de naam van het nieuwe Jeruzalem' krijgen het feitelijk bewonen van die stad. De bewoners van Philadelphia hadden bij de gedeeltelijk verwoesting van hun stad na een aardbeving enkele decennia ervoor geld geleend/gekregen van de keizer voor de herbouw waarbij ze de naam van de keizer moesten gaan voeren als naam van hun stad: een nieuwe naam betekende dus voor hen dat hun stad weer bewoond kon worden; het verkrijgen van de naam van het nieuwe Jeruzalem betekende dus ook dat zij het nieuwe Jeruzalem zouden kunnen bewonen (zie verder Van der Maas, 2020, p. 47).

kwaad met zijn vloeken buiten te sluiten en daarmee een volmaakte plek te creëren in een onvolmaakte wereld.

Ze had een grote, hoge muur (...) De stadsmuur had twaalf grondstenen, met daarop de namen van de twaalf apostelen van het lam. (...) Hij mat de stadsmuur: honderdvierenveertig el, in gewone mensenmaat, die ook engelenmaat is. (...) De muur was gemaakt van jaspis, en de stad zelf was van zuiver goud, helder als glas. (...) Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, (...) Er zal niets meer zijn waarop nog een vloek rust.

Openbaring 21:12a, 14, 17-18, 27a; 22:3

Wat hieruit spreekt is dat het nieuwe Jeruzalem een veilige, goed beschermde en volmaakte plek is: een perfecte ontmoetingsplek en een plek om uit te rusten en hersteld en opgebouwd te worden.

Regeren

God, de Heer, zal hun licht zijn. En zij zullen als koningen heersen tot in eeuwigheid.

Openbaring 22:5b

Pas helemaal aan het eind van de nieuwe-Jeruzalemprofetie wordt gesproken over een activiteit van de gelovigen: het heersen of regeren. Dat is veelzeggend. In het nieuwe Jeruzalem gaat het in eerste instantie om de ontmoeting met Jezus en onze Vader, in Hun aanwezigheid zijn. Eerst worden we gezegend en opgebouwd en pas daarna wordt er geregeerd. Het regeren, en met name de bekwaamheid daarin, is een vrucht van het wonen in het nieuwe Jeruzalem bij onze Vader en Jezus (en de Heilige Geest, die de gelovigen stimuleert om daar te zijn; Openb. 22:17).

Dit staat in schril contrast met de geschiedenis van het volk Israël bij de berg Horeb: toen wilde het volk de berg niet opgaan om God te ontmoeten en vroegen ze aan Mozes of hij aan God wilde vragen wat ze moesten doen (Van der Maas, 2020, hfdst. 2). In Hebr. 12:18-24 wordt dit contrast ook geschetst, waarbij voor de nieuweverbondsgelovigen een vergelijkbaar moment is aangebroken: ze zijn gearriveerd bij het – toen nog – hemelse Jeruzalem. In Openbaring krijgen ze opnieuw de uitnodiging om de stad binnen te gaan, om Jezus en onze Vader te ontmoeten (Van der Maas, 2020, hfdst. 5).

Regeren heeft in de context van Openbaring twee kanten. De eerste is Gods goedheid op aarde brengen (zoals het liefhebben, wat de Efeziërs vergeten waren, zie Openb. 2:4) en als priesters de bediening van de verzoening uitvoeren (zie Openb. 1:6 en 2 Kor. 5:19a, 20). De tweede is kwaaddoeners beteugelen (Openb. 2:26-28a; christenen kunnen deel uitmaken van de politie; in de tijd van de zeven gemeenten was het ‘zwaard’ nog voorbehouden aan de Romeinen, zie Rom. 13:4). In hoofdstuk 20 van *Jezus is hier*, dat de duizendjarige periode behandelt, werk ik het regeren verder uit.

Geen tempel

In het oude verbond was men gericht op de tempel waar God woonde in het afgeschermd Heilige der heilige. Na het scheuren van het voorhangsel, toen Jezus stierf aan het kruis (Matt. 27:51), was de dagelijkse ontmoeting met God voor de gewone gelovige in gang gezet en met het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem verwezenlijkt. Er is geen tempel meer nodig: God woont in het nieuwe Jeruzalem waar ook de gelovigen wonen en Hij vult het helemaal met Zijn aanwezigheid. In die zin is God zelf de tempel:

*Maar een tempel zag ik niet in de stad, want God, de Heer,
de Almachtige, is haar tempel, met het lam.*

Openbaring 21:22

De overwinnende gelovigen zijn als zuilen in de tempel en zijn zo dragers van Gods aanwezigheid in deze wereld, terwijl zij niet meer uit Gods aanwezigheid, de tempel, weg zullen gaan:

*Wie overwint, hem zal Ik maken tot een zuil in de tempel
mijns Gods en hij zal niet meer daaruit gaan (...)*

Openbaring 3:12a (NBG51)

Jezus' stem horen in de nieuwe-Jeruzalemprofetie

In Openbaring laat Jezus, direct of via een engel, de dingen zien aan Johannes die spoedig daarna zouden gebeuren. Johannes doet daar vervolgens verslag van. Hierboven is dat verder in detail besproken en geïnterpreteerd. Door deze verstandelijke benadering kan het zijn dat Jezus Zelf en Zijn Woord onze geest niet meer raken; we zijn alleen nog maar aan het denken en op onszelf aan het studeren. Maar Jezus spreekt deze woorden nog steeds direct tot Zijn kinderen. In hoofdstuk 15 van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* staat de nieuwe-Jeruzalemprofetie uitgeschreven vanuit Jezus' hart naar de gelovige zoals ik dit zelf ervaren heb. Voor sommigen van ons kan dit een hulp zijn om de profetie niet verstandelijk/intellectueel te blijven benaderen maar Jezus' stem en uitnodiging daarin persoonlijk te horen. Ik heb het hoofdstuk daarom toegevoegd in Bijlage 1.

In dit hoofdstuk is het leven na de bruiloft beschreven vanuit Openbaring 21:9-22:5 met alleen bij 'Jezus zien' enkele getuigenissen. De overige getuigenissen staan hierna in hoofdstuk 13.

13. Getuigenissen van het leven na de bruiloft

(...) getuigen van Jezus is profeteren.

Openbaring 19:10b

Het onthouden, opschrijven en met anderen delen van de persoonlijke ontmoetingen met Jezus, is een belangrijk onderdeel van het samen ontdekken van dit leven na de bruiloft. Getuigen van de ontmoetingen met Jezus is profeteren, oftewel het geeft geloof in en hoop op nieuwe ontmoetingen.

Het onthouden en liefst ook opschrijven van de dingen die we meemaken is ook belangrijk voor het persoonlijke ontdekkingsproces. Als we de eigen ontmoetingen met Jezus teruglezen, herbeleven we ze of we krijgen geloof en verwachting voor méér.

Het tegenovergestelde heb ik ook gezien: wanneer we de ontmoetingen vergeten, verdwijnt het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus meer en meer uit beeld.

Getuigenissen Eldad community, Ede

Na de eerste gepubliceerde getuigenissen in 2017 hebben leden van de Eldad Community in 2020 nog meer grote en kleine getuigenissen van het leven na de bruiloft opgeschreven (Van der Maas, 2020). Deze getuigenissen bevestigen de wonderlijke aanwezigheid van Jezus en de Vader in Hun stad hier op aarde en de ontmoetingen die daar mogelijk zijn. Ze zijn soms heel indrukwekkend, maar soms ook speels, klein of intiem. De ontmoetingen die Jezus geeft, zijn vooral heel persoonlijk en daarmee heel verschillend. Hij geeft iedereen de ontmoeting die op dat moment nodig is of past in Zijn ogen. Ze geven

tegelijkertijd voor iedereen het besef dat er veel meer mogelijk is dan tot dan toe persoonlijk ervaren is.

De beschreven ontmoetingen komen voort uit het geloof dat Jezus en de Vader in het nieuwe Jeruzalem op aarde aanwezig zijn. Maar je hoeft geen geloofsheld te zijn hiervoor; geloof zo klein als een mosterdzaadje is voor Jezus al genoeg.⁷⁵ Daarnaast bidden we dat Jezus onze ogen opent en dat Hij (of de Heilige Geest of onze Vader) ons de ontmoeting of ervaring van de stad geeft die Zij voor ons op Hun hart hebben. We zijn afhankelijk van God hierin.

Getuigenissen uit Texas, VS

Na het uitbrengen van de Engelse uitgave van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* in 2021 zijn Deanna Koehl en leden van de 'The Salty Community' Jezus ook gaan ontmoeten in het nieuwe Jeruzalem. Deanna schrijft hier het volgende over.

Getuigenis van Deanna

Voordat ik de getuigenissen uit Texas deel, wil ik mezelf graag voorstellen en uitleggen hoe ik Rien heb 'ontmoet'. Mijn naam is Deanna Koehl. Mijn echtgenoot Troy en ik hebben een paardenranch in Texas. Ik kwam op Facebook het boek van Rien tegen: *Leven vanuit Het nieuwe Jeruzalem*. We volgen allebei iemand uit Canada en die postte een link van het boek met daarbij een hele warme aanbeveling om het te lezen. Die avond downloadde ik het boek en had het al half uit voordat ik naar bed ging. Ik was zo enthousiast. Ik had iemand gevonden die iets onderwees wat heel erg leek op waar ikzelf al een paar jaar onderricht over gaf. Alleen gebruikte Rien andere Schriftgedeelten ter onderbouwing en dat maakte me

⁷⁵ In de Bijbel zien we ook ontmoetingen van mensen met God terwijl zij geen geloof daarvoor hadden: Paulus was de christenen aan het vervolgen en had een overweldigende ervaring van Jezus.

enthousiast. God trekt ons steeds naar Hem toe en dat doet Hij op allerlei manieren.

Ik ben medeoprichter van een bediening met de naam *The Salty Community*. De kern van deze bediening is een diep verlangen om mensen te helpen een interactieve relatie met God, Jezus en de Heilige Geest te hebben. Dit doen we door middel van allerlei media zoals podcasts, een website en gratis Bijbelstudies, maar vooral ook door wekelijks in groepjes samen te komen. Er wordt dan onderwijs gegeven en daarna oefenen we wat we hebben geleerd. Het onderwijs over het nieuwe Jeruzalem past daar perfect in.

Toen ik het boek uit had, deelde ik het onderwijs met deze kleine groepen en oefenden we met tijd doorbrengen in het nieuwe Jeruzalem. Ik had er al veel tijd doorgebracht en vond het heerlijk om mijn ervaringen te delen en ieder ander dezelfde mogelijkheid te geven. Om te beginnen las ik dan uit Openbaring 21 en 22 en vroeg God om ons die tijd te leiden. De ervaringen waren enorm gevarieerd, maar de vreugde en het enthousiasme werden door iedereen gedeeld.

Mijn eerste keer in het nieuwe Jeruzalem bracht ik door aan de rivier, met Jezus die bij de boom des levens zat. We zaten op de oever met onze voeten in het water. We lachten terwijl we het water spetterden met onze voeten. Het was verfrissend en we hadden plezier. We praatten een tijdje over de stad en over de dingen die ik daar zou kunnen doen en daarna werd ons gesprek en onze blik getrokken door de boom in wiens schaduw we zaten. Ik zag vruchten hangen maar herkende er geen. Jezus plukte er een en gaf hem aan mij. Ik keek er niet lang naar maar nam een hap. Hij smaakte zoet, ik had nog nooit zoiets gegeten. De textuur deed me denken aan een watermeloen, maar de grootte was meer als een grote perzik. Hij was geel aan de buitenkant en rozerood aan de binnenkant. Hij smaakte heerlijk.

Jezus vertelde me dat het meer was dan alleen een smaak: het was een vrucht die me vreugde zou geven die ook in de fysieke wereld bij me zou blijven.

Ik heb op dit moment al veel van deze vruchten gegeten. Er zijn er geen twee dezelfde en ze bevatten allemaal iets waar ik geestelijk behoefte aan heb. Soms smaakt een vrucht zurig, wat soms best smakelijk is. De smaak is altijd weer een verrassing en wat het met zich meebrengt komt altijd precies van pas. Soms brengt de vrucht me vrede of hoop. Ik heb ook vruchten gegeten die geduld gaven of zelfbeheersing. Maar mijn lievelingsfruit is toch wel dat wat me een grotere liefde voor God en voor anderen bracht. Het zwol in me op en het kon niet anders dan overstromen.

Op een gegeven moment gaf Jezus me een blad van de boom. Ik had op dat moment last van wat pijn aan een tand en vroeg Hem om me te genezen. Hij droeg me op om op het blad te kauwen. Het smaakte erg naar pepermunt. Toen ik er even op gekauwd had, besepte ik dat mijn tand geen pijn meer deed! En die pijn is altijd weggebleven.

Je moet niet denken dat ik alleen maar naar het nieuwe Jeruzalem ga om te eten. Ik heb diverse keren tijd bij de rivier doorgebracht. Ik heb erop gedreven op een grote zwemband, erin gezwommen en langs de oever gelopen. Meestal was Jezus erbij. Soms komen er andere mensen bij, zoals Petrus of Paulus. Deze geloofshelden delen altijd wijsheid of inzichten vanuit hun persoonlijke ervaring die heel behulpzaam zijn voor mijn wandel met God. Ik heb ook tijd doorgebracht op de straten van de stad. Meestal kom ik dan nieuwe personen tegen of zie ik iets vanuit een eeuwig perspectief.

(Over de ontmoeting met overleden gelovigen: ook in *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* staan daar al getuigenissen over

[hoofdstuk 19; met Bijbelse richtlijnen in eindnoot 25].
Benadrukt moet worden dat het hier niet gaat om het ontmoeten van de doden uit het dodenrijk, hetgeen verboden is in 1 Samuël 28. Het gaat hier om ontmoetingen met opgestane, levende gelovigen in het nieuwe Jeruzalem; zie Heb. 12:22-24 en Openb. 20:4-6. Jezus had deze ontmoetingen ook, zoals beschreven in Matt. 17:1-8, waarbij Hij Mozes en Elia ontmoet. Verder wordt benadrukt dat we deze ontmoetingen niet zoeken, maar dat God ze met een reden laat gebeuren. Voor meer getuigenissen en achtergronden zie Hoofdstuk 20 van *Jezus is hier.*)

Het grootste deel van mijn tijd in het nieuwe Jeruzalem bracht ik door met de Vader. Vaak zit ik op de armleuning van Zijn troon. We praten over van alles en nog wat. Ik ga daar elke dag naartoe en geniet van de geborgenheid en vrede van Zijn aanwezigheid. Soms stuurt Hij me ergens anders naartoe in het nieuwe Jeruzalem, maar mijn tijd daar begint altijd bij de Vader en ik laat Hem bepalen wat er verder gebeurt.

Pasgeleden liet Hij me er genieten van de Heilige Geest. De Geest toonde Zich aan mij als een windvlaag die veel leek op een vliegend tapijt. Ik sprong erop en we vlogen door de lucht van de stad. Zoiets had ik nog nooit meegemaakt. Het was opwekkend en adembenemend. De lichten, de muziek, alles voelde overweldigend maar zo geweldig. Mijn verwondering over en eerbied voor God en Zijn majesteit en heerlijkheid namen erdoor toe. Het gaf me ook een heel tastbare manier om contact met de Geest te hebben.

Ik vind het heerlijk om tijd door te brengen in het nieuwe Jeruzalem en ook om anderen in die ervaring binnen te leiden en naderhand de kostbare momenten te horen. Ik zal er een paar vertellen:

Colleen bracht tijd door aan de rivier toen ze er voor het eerst was. Ze beschreef het als een heel levendige rivier met hier en daar stroomversnellingen. Ze voelde er Gods heerlijkheid en genoot van Zijn aanwezigheid. Ze wist dat dit een plek was om tot rust te komen en verfrist te worden.

De eerste keer van Amber was ze bij de boom met Jezus. Ze plukte vruchten van de boom om die met anderen te delen.

Lisa zweefde over de stad en kon mensen zien rondlopen. Een van de gezichten viel haar op, het was een goede vriendin die was gestorven na een lange strijd met kanker. Het gaf haar vrede en vreugde om haar te zien.

Jessica stond bij de rivier en voelde Gods aanwezigheid op zich. Ze keek naar beneden in de rivier en zag zichzelf weerspiegeld, maar ze zag er niet hetzelfde uit. Ze begreep dat ze zichzelf zag zoals God haar ziet.

De tijd dat Stormy in het nieuwe Jeruzalem was, danste en danste ze. Ze voelde geen pijn en ervoer grote vrijheid. (Normaal gesproken heeft ze veel pijn in haar knieën en ze wist dat God haar zo liet zien wat Hij allemaal voor haar in petto had.)

Als laatste is er Tracy die in de boom zat met Jezus. Toen ze dit aan de groep vertelde moest iedereen lachen en denken aan de kleine Zacheus. Maar toen zij in de boom zat, zei Jezus tegen haar dat ze moest opletten. Dat deed ze en de wind kwam op, speelde rond de boom en bracht vreugde, vrede en voldoening.

Dit waren nog maar de eerste ervaringen, dat maakt ze al speciaal. Maar het was niet het einde van deze ervaringen. Iedere groep brengt wekelijks tijd door in het nieuwe Jeruzalem. Soms met een specifieke focus en andere keren laten we het helemaal open, zodat God ons kan laten zien wat Hij wil. Iedere

ervaring is uniek en elk ervan heeft eeuwigheidswaarde. Iedere keer vertrekken we met een dieper begrip van God en zelfs van onszelf. Onze relatie met elkaar groeit als we de ontmoetingen met elkaar delen. Maar belangrijker nog is het feit dat we allemaal groeien in onze persoonlijke relatie met God, Jezus en de Heilige Geest.'

Nieuwe getuigenissen van The Salty Community, Texas

De bovenstaande getuigenissen uit Texas zijn al een paar jaar oud. Recent heeft Deanna meer van haar getuigenissen gegeven in haar nieuwste boek (Koehl, 2024).

In hoofdstuk 9 met de titel 'Leven als een mysticus' schrijft ze onder meer over het ontmoeten van Jezus: '(...) dan ontmoet ik Jezus in de geestelijke wereld. Vaak openbaart de Heilige Geest plekken in het nieuwe Jeruzalem (Openb. 21 en 22) als omgeving voor mijn ervaringen in de geestelijke wereld. Ik weet dat ik alleen een beperkte blik krijg op het nieuwe Jeruzalem, want de ongefilterde versie ervan is onbeschrijfelijk. Als de Heilige Geest een nieuwe plek in het nieuwe Jeruzalem laat zien krijg ik vaak nieuwe waarheden geopenbaard. Maar belangrijker dan de omgeving is Degene die ik ontmoet: Jezus. Jezus en ik wandelen door de straten van de stad, terwijl we over van alles en nog wat praten. Hij introduceert dan vaak andere mensen uit de geestelijke wereld. Zij dragen bij aan het gesprek en geven advies, wijsheid en zelfs verzoeken.'

In hoofdstuk 10 'Hoe te beginnen' schijft ze onder meer: 'Vervolgens kun je Jezus ontmoeten in het nieuwe Jeruzalem. Hiervoor zou ik tijd nemen om in (de wereld van) Openbaring 21 en 22 te zijn. Misschien zit je dan met Jezus bij de boom van leven of wandel je door de stad over de gouden straten. Misschien spetter je zwemmend in de rivier van leven of wandel je gewoon door de prachtige bloemrijke velden. Nogmaals, dit is iets om vaker te doen. Je bent daar om tijd met Jezus door te

brenghen, niet voor een toeristisch uitstapje in de geestelijk wereld. Jezus is de beste vriend die je kan hebben. Hij luistert, bemoedigt, daagt uit en geeft de beste inzichten en wijsheid. Hij lacht, leidt en luistert beter dan elke andere aardse vriend ik ooit gehad heb. Ik heb met Jezus op een scala van plekken in het nieuwe Jeruzalem gezeten en ik ben er zeker van dat ik alleen nog maar het begin ervan gezien heb. Elke plek waar Jezus mij naartoe leidt, heeft geestelijke betekenis en verandert mijn perspectief van aards naar eeuwig.'

Recente getuigenissen Eldad Community, Ede, Nederland

Gedurende de eerste jaren bestonden de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten alleen uit de oefening waarin de nieuwe-Jeruzalemprofetie werd gelezen en we Jezus vroegen onze ogen te openen en ons mee te nemen in een ontmoeting met Hem in de stad. Een klein deel van de mensen bleef echter steken in het denken of zelfs piekeren en ze kwamen niet tot een ontmoeting met Jezus. Voor hen bleek het behulpzaam om met een verbeeldingsoefening te beginnen en van daaruit open vragen aan Jezus te stellen. Op die manier omzeilden we het denken en werd een geest-tot-Geest contact ook voor hen mogelijk. Sindsdien wordt, naast de oefening vanuit het Woord, ook dit 'opstapje' gebruikt in de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten. Andere 'opstapjes' zijn muziek, natuur, vruchten, water en kunst (maken of zien); alles wat maar helpt om uit het denken weg te komen en met onze geest God te ontmoeten.⁷⁶ Aanbidding of luisteren naar aanbiddingsmuziek kan ook een opstap zijn tot verdere ontmoeting; andersom gebeurt het ook dat ontmoeting tot aanbidding leidt. Als je wilt groeien in geestelijk zien dan kan ik het boek *Leren zien in het bovennatuurlijke* van Jonathan Welton aanraden.

⁷⁶ We zijn geschapen met een geest, naast een lichaam en een ziel: 'Moge de God van de vrede uw leven geheel en al heiligen, en mogen heel uw geest, ziel en lichaam zuiver bewaard zijn bij de komst van onze Heer Jezus Christus' (1 Thess. 5:23).

Hierna volgen recente getuigenissen van enkele Eldad-deelnemers.

Getuigenis van Martine

De start van mijn nieuwe-Jeruzalemervaringen/avontuur gaat eigenlijk al heel lang terug, alhoewel ik mij dat toen niet bewust was. Ik wist niet dat het nieuwe-Jeruzalemervaringen waren, totdat ik de boeken van Rien las. Het was alsof het kwartje viel, alle stukjes vielen op hun plek.

Mijn eerste nieuwe-Jeruzalemervaringen deed ik op na de vervulling met de Heilige Geest op een conferentie. Mijn man en ik hebben in de periode voor ons huwelijk, en ook later, tal van wonderen meegemaakt die ik nu zou duiden als kracht, openbaring en genezing (in die periode vooral innerlijke genezing) vanuit het nieuwe Jeruzalem. Wonderen zoals wanneer 'het gele monster', zoals we ons oude autootje noemden er weer eens mee ophield of dat we veel meer kilometers reden dan, normaal gesproken, zou kunnen met de hoeveelheid benzine in de tank en ga zo maar door. Het was een geweldige tijd van ontvangen, voor onszelf en voor anderen. Niet dat we geen tegenslag of strijd of moeite ervoeren in die periode, integendeel. En toch was steeds die bijzondere kracht in ons leven aanwezig.

In de loop van de jaren leek alles een beetje weg te ebben. Strijd in de gemeente, drukte, jezelf minder uitstrekken naar ontmoetingen, maar toch is het nooit helemaal weg geweest. Als we nu terugkijken, bewogen deze ervaringen mee met de mate waarin de Heilige Geest kon werken, of meer of minder sterk aanwezig was. Veel van de Heilige Geest ervaren betekende ook meer ontmoetingen.

In een lastige periode in ons leven ervoeren we dat we door God werden opgepakt en in een nieuwe gemeente en woonplaats werden neergezet. In die periode ontvingen we de mooiste openbaringen over ons te bouwen huis. Het was ook in die periode dat we in aanraking kwamen met het boek *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* en dat we meededen met de nieuwe-Jeruzalemaavonden die Rien organiseerde. Dat waren avonden waarin we op zoek gingen naar ontmoetingen met de Drie-eenheid in het nieuwe Jeruzalem. Toen ik het eerste boek van Rien las, viel alles op zijn plaats en wist ik het meteen! Dat was dus de plaats waar ik al zo vaak was geweest en Vader God, Jezus Christus en de Heilige Geest had ontmoet. Ik herkende een groot deel van wat we eerder hadden beleefd als: dát is dus het leven vanuit het nieuwe Jeruzalem. Daar waar ik altijd op zoek was geweest naar méér, begreep ik nu dat alles beschikbaar was, vanuit het nieuwe Jeruzalem, ook al hadden we nog niet alles ontvangen.

Mijn eerste beeld van het nieuwe Jeruzalem was de reusachtige poort waarvoor ik sleutels ontving, maar die had ik niet nodig. Ik hoorde een stem die zei dat iedereen die gered was door het bloed van het Lam, vrij toegang had tot de troon en ik zweefde de stad in naar een plein.

Door het tweede deel van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* (Van der Maas, 2020), begon ik de theologie nog beter te begrijpen. In de coronatijd oefenden we online en ook in die periode ontvingen we veel. Het leven vanuit Gods stad had een totaal nieuwe impuls gekregen en ik maakte een groei door. Openbaringen voor anderen, maar ook lichamelijke genezingen voor mijzelf, in mijn slaap.

Zo was er een genezing in Zwitserland van heftige buikpijnklachten (menstruatie), die daarna volledig verdwenen. Genezing van heftige kiespijn in een weekend vlak voordat ik

naar Finland moest vliegen voor mijn werk. Nogmaals in Zwitserland, genezing van een knieblesure waardoor ik geen stap meer kon wandelen en na een paar dagen volledige genezing ontving. Bij alle genezingen was sprake van hetzelfde patroon. Ik ging (meestal 's avonds voor het slapen gaan) naar het nieuwe Jeruzalem, naar de plaats in de stad waar ik Jezus eerder had ontmoet en ik vertelde over mijn kwalen/ziekte. Ik werd dan meegenomen naar een andere plek, een keer naar de troon van de Vader, een keer naar de boom met genezende bladeren, etc. Daar ontving ik dan blijkbaar genezing maar meestal viel ik in een diepe slaap en ontdekte ik de volgende dag de genezing. Soms werd ik wakker door de aanhoudende pijn maar iedere keer ging ik terug naar de plek waar ik Jezus had ontmoet totdat ik doorsliep en de volgende dag de genezing ontdekte.

Naast genezing ontving ik regelmatig inzichten, openbaringen, wijsheid en bemoediging, advies of raad voor anderen.

Recentelijk had ik de volgende ervaring: tijdens een dienst was er een periode van aanbidding. Tijdens één van de liederen werd ik door de Heilige Geest meegenomen naar een nieuwe plaats in het nieuwe Jeruzalem. Deze plaats was een kamer waar ik niet eerder was geweest. Zodra ik de kamer binnen ging viel de Heerlijkheid van de Vader op mij. De kamer was vol van helder licht maar toch was het niet verblindend, het was zacht en vol kleur, onbeschrijfelijk mooi, zoals parelmoer, roze, groen, blauw, ivoor en alles was even zacht en helend. Ik vroeg waar ik was en ik hoorde zeggen: dit is de kamer van de Heerlijkheid van God en ik wist dat het waar was. Het was alles wat ik voelde: volmaakte pure warmte, liefde, zachtheid en vrede. Het proefde zo zacht zoet. Een zachte tinteling op mijn huid en zoveel vrede en zo volmaakt mooi. Het werkte helend, versterkend en loste mijn vermoeidheid op. Ik vroeg waarom ik daar was en hoorde een antwoord: de heerlijkheid van God is op jouw leven. Laat Hem

het maar verder uitwerken. Het was overweldigend om in Zijn aanwezigheid te zijn.

Getuigenis van Clemens

Jezus nam me een keer mee naar een boulevard met uitzicht op een groot water. We zaten aan een klein bistrotafeltje met parasol aan de rand van een terras. Het was avond, de zon ging op dat moment onder, waardoor de lucht oranje kleurde. De temperatuur was nog lekker. Op de tafel stond een kaars, wat een gezellige en warme sfeer gaf. We dronken samen rode wijn. Ik voelde me helemaal ontspannen en ervoer een sterke verbondenheid met Jezus. Het voelde heel romantisch. Jezus nam de tijd om met mij te praten en naar me te luisteren. Hij had alle tijd en aandacht voor mij.

Laatst liepen Jezus en ik op een lange brede bomenlaan, zoals op een landgoed. Aan weerszijde van het pad stonden grote oude frissgroene bomen. De zon scheen door de bomen en verlichtte het pad. Jezus liet me weten dat Hij hier samen met mij wil wandelen, dat Hij mij verfrist en mijn zuurstof is, de lucht die ik adem. Jezus deelde Zijn verlangen om samen met ons mensen te zijn, in ontspanning, zodat Hij kan geven wat wij nodig hebben en Zijn aanwezigheid kunnen ademen.

Wekelijks ga ik een aantal keren naar de sportschool voor een fitnessprogramma. Ik volg een voorgeprogrammeerd circuit. Dit betekent dat de computer aangeeft naar welk toestel ik moet lopen. Ik druk dan op start en het systeem zet automatisch de hoogte van de zitting en de juiste gewichten voor mij klaar. Vervolgens doe ik mijn oefening en wanneer het tijd is om naar het volgende toestel te gaan, geeft de computer dit ook weer aan. De computer is zo geprogrammeerd dat hij mij steeds blijft uitdagen, waardoor ik constant bezig ben met mijzelf te trainen. Maar wanneer het te zwaar wordt, merkt de computer dit ook op en verlicht de oefening dan weer, zodat het voor mij goed te

doen blijft en er niet teveel van mij wordt gevraagd. Tijdens het sporten ga ik regelmatig even met Jezus praten en laat mij verrassen door wat Jezus mij op dat moment wil laten zien. Terwijl ik een keertje bezig was met mijn oefeningen, begon Jezus tegen mij te praten. Hij gaf aan dat het leven met Hem net zo is als hoe deze oefeningen werken. Hij vertelde dat Hij mij meeneemt door het leven heen, zoals de computer mij meeneemt door het circuit. Hij kent mij en weet wat ik nodig heb. Jezus noemde dat Hij mij steeds een beetje uitdaagt, waardoor ik kan blijven groeien en ontwikkelen. Daarbij houdt Hij in de gaten wat ik aankan en wanneer het teveel lijkt te worden, dan helpt Hij mij. Hij noemde dat ik Hem steeds in ontspannenheid mag volgen en Hem kan en mag vertrouwen. Hij zorgt ervoor dat ik aankan wat Hij van mij vraagt.

Getuigenis van Lisan

Toen de nieuwe-Jeruzalemprofetie werd voorgelezen met de vraag wat Jezus je laat zien van het leven na de bruiloft had ik de volgende ervaring: ik bevond me in die prachtige stad. Ik had een koninklijke lange jurk aan, met sierlijke lange mouwen. Ik was mij bewust van de connectie tussen binnen de stad en buiten de stad. Ik voelde dat dat belangrijk was en dat het niet los van elkaar staat. Ik werd mij bewust van meer mensen, die net zo gekleed waren als ik. Ik voelde dat we het allemaal belangrijk vonden om met elkaar samen te werken en dat verlangen kwam door Jezus, dat wist ik. Samen hielden wij ook koninklijke maaltijden in de stad. En terwijl iedereen bezig was met samenwerken, zag ik in ieders binnenste hun hart gloeien en branden voor wat er buiten de stad speelde. Angst en zorgen speelden geen rol, maar ieder was zich bewust van zijn of haar bijdrage aan het geheel. Het was een enthousiasmerende ervaring waar mijn hart ook vol van werd.

Toen wij ons een keer voorstelden dat Jezus op je deur klopt en je uitnodigt om ergens iets met je te drinken, had ik de volgende ervaring:

Jezus klopte aan bij mijn huis, een huis dat aan de buitenkant vol bloemen hing (veel mooier dan mijn echte huis). Ik dacht dat wij wel ergens thee zouden gaan drinken, wat voor mij een beetje voelt als 'dat doen we nou eenmaal standaard'. Jezus vroeg echter of ik niet liever een glaasje rosé zou willen. 'Ook goed', dacht ik. Hij nam me mee naar een grote dikke boom. De boom bleek aan de achterkant een trap ingebouwd te hebben en we klommen daarop omhoog. We klommen heel hoog de boom in, maar ik voelde dat ik niet bang hoefde te zijn om te vallen.

Tussen de dikke takken hing een soort grote mand, bijna een soort tuinset, met een dik matras erin. Daar sprongen we in. Het uitzicht was mooi, maar dat leek er niet toe te doen. We waren gewoon samen. Jezus gaf me een glas rosé. Ik dacht nog enigszins sarcastisch 'lekker gezond Jezus', maar Jezus zei: 'Nee, nee, nee, dit is speciale rosé!' En ik moest denken aan een goed soort extase. Toen ik een slok nam schoot ik in de lach. En ik begreep dat Jezus mij een zorgeloze tijd wilde geven. Hoewel Hij vindt dat ik mij geen zorgen zou hoeven maken, weet Hij dat ik dat toch doe. En om de zorgen even te vergeten gaf hij mij een tijd van vrolijkheid en vreugde, waarbij ik al het andere even kon laten rusten.

Getuigenis van Eva

Het is goed om te oefenen om in het nieuwe Jeruzalem te zijn. Voor mij is dat meestal niet een stad met gouden straten, maar een rustige plek in de natuur waar ik bij God kan komen. Ik vind het heel mooi dat het gebruiken van je verbeeldingsvermogen zo helpt bij het in contact zijn met God en met Hem praten. Het maakt de geestelijke realiteit veel tastbaarder. Een mooie manier om een beetje buiten mijn verstand om te connecten met God!

Meestal ga ik in gedachten naar mijn vaste plekje met God, onder een boom. God staat voor mij voor de boom en tegelijkertijd praat ik met Hem onder of in de boom. Soms vind ik het alsnog lastig om Zijn stem te verstaan, maar dan is het daar zijn al een fijne ervaring.

Het helpt mij ook als iemand anders wat suggesties geeft voor plekken om heen te gaan of voor vragen om aan God te stellen. Dat geeft weer nieuwe ingangen of inzichten omdat het anders is dan wat ik uit mijzelf zou doen.

Soms heb ik wel een beeld, maar voelt het vooral symbolisch en weet ik nog niet goed wat ik ermee moet, dat is nog een beetje zoeken. Het advies is meestal om God gewoon te vragen wat het betekent. Grappig dat dat zo werkt.

Het hemels koninkrijk is er en je kunt er op elk moment heen en in een andere realiteit input krijgen – of gewoon opladen – wat je weer in het 'gewone' leven kunt gebruiken!

Laatst had ik een beeld dat ik met Jezus in een boomhut zat. Helemaal ingericht met lekkere banken en een barretje. Iemand kwam ons thee brengen. En ik mocht helemaal tegen Hem aan zitten en bij Hem uitrusten en bijkomen. Heel prettig en intiem.

14. Getuigenissen van christelijke mystici

Ik ken een volgeling van Christus die veertien jaar geleden tot in de derde hemel werd weggevoerd – in zijn lichaam of buiten zijn lichaam, dat weet ik niet, dat weet God alleen. Maar ik weet dat deze man – in zijn lichaam of zonder zijn lichaam, dat weet ik niet, dat weet God alleen – werd weggevoerd tot in het paradijs en dat hij daar woorden hoorde die geen mens kan en mag uitspreken.

2 Korintiërs 12:2-4

De vraag ligt voor de hand hoe het kan dat het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus nu pas theologisch en in combinatie met de ervaring zichtbaar wordt (voor zover bekend). Het was ieder geval een vraag die ik mijzelf stelde. Ik heb vervolgens onderzocht of ik redelijk aannemelijke hypothesen daarover kon ontwikkelen. Deze hypothesen zouden vervolgens natuurlijk getoetst moeten worden, maar ik was in eerste instantie benieuwd of deze ontwikkeld konden worden. Onzinnige hypothesen zijn het immers niet waard om getoetst te worden.

Mijn eerste hypothese is dat het nieuwe-Jeruzalemleven al wel bekend was, maar zonder dat dat beseft werd of wordt: in de ervaring was het al bekend, maar theologisch werd het niet herkend. Dit werk ik verder uit met de verwijzing naar het getuigenis van christelijke mystici (dit hoofdstuk) en van opwekkingsbewegingen (volgend hoofdstuk).

Mijn tweede en derde hypothese richten zich meer op het theologische aspect van bovenstaande vraag: hoe kan het dat de betekenis, die Openbaring volgens mij heeft, gemist werd in de eerste eeuwen? De tweede hypothese richt zich op de situatie in Efeze rond 70 n.C. (zie Bijlage 2) en de derde op de eerste

eeuwen tot het concilie van Nicea in 325 n.C. (zie Bijlage 3). Beide hypothesen vind ik redelijk aannemelijk en daarmee de moeite waard om getoetst te worden.

Christelijke mystici

In de christelijke wereld zijn er personen die zich presenteren als mysticus en anderen presenteren zich als theoloog.

Christelijke theologen (hierna aangeduid als 'theologen') zijn vooral actief met hun verstand en focussen zich op het Bijbelse woord in hun zoektocht naar God. Christelijke mystici (hierna aangeduid als 'mystici') zijn hierbij vooral met hun geest actief en leggen nadruk op openbaring van de Heilige Geest. Verstand en geest zijn echter niet te scheiden en Geest en Woord ook niet; bij theologen speelt de Heilige Geest en hun geest in bepaalde mate altijd een rol en bij mystici het Woord idem dito. Het verschil tussen theologen en mystici is dus vooral verschil van nadruk, volgorde of prioriteit.

Mystiek heeft iets geheimzinnigs en dat is niet vreemd, het van oorsprong Griekse woord betekent immers ook 'geheimzinnig'. In de westerse wereld met haar neiging om alles vooral met het verstand te benaderen, is mystiek nog geheimzinniger dan de bedoeling is. Het kan zelfs een negatieve ondertoon hebben. De betekenis van mystiek wordt wat positiever als je naar de definitie van het Van Dale-woordenboek kijkt: 'Hartstochtelijk streven naar de bijzondere vereniging van de ziel met God en van God met de mens.'

In bovenstaand vers uit de tweede brief aan de Korintiërs verwijst Paulus in positieve zin naar een unieke incidentele mystieke ervaring van een gelovige. Hoewel Paulus een rijk geestelijk leven had (zie onder meer Gal. 2:20-21; 1 Kor. 6:17; 1

Kor. 14:2, 18; 2 Kor. 5:13-15; Rom. 8:14-16) en bij zijn bekering een heftige ervaring van Jezus had gehad (Hand. 9:1-9), wist hij ook dat hij in afwezigheid van en ver weg van Jezus leefde:

Dus blijven wij altijd vol goede moed, ook al weten we dat zolang dit lichaam onze woning is, we ver van de Heer wonen. We leven nu immers vanuit vertrouwen, zonder al echt te zien.

2 Korintiërs 5:6-7

Het Griekse woord *ekdéméō* voor ‘ver’ dat hier gebruikt is, kan ook vertaald worden met ‘afwezig’ of ‘weg van (t)huis’. Dit is wat traditioneel bij Hemelvaart herdacht wordt: Jezus ging weg en was sindsdien afwezig, ‘ver weg’, in de hemel, bij onze Vader. Het relationele contact met Hem kon Paulus niet ervaren; in plaats daarvan moest Paulus leven in vertrouwen/geloof. Aan de andere kant: hij ervoer wel de verbondenheid met Hem, vooral op basis van de inwoning van de Heilige Geest. En hij kon ‘in extase zijn’ (‘geestvervoering’; NBG51) voor God en was in hoge mate gedreven door de liefde van Jezus (2 Kor. 5:13-14). De theologische regel voor Paulus was echter dat Jezus ver weg en afwezig was, zodat er geen relationeel contact mogelijk was. En hij leed onder de beperkingen van zijn toenmalige thuis in zijn sterfelijk lichaam (‘zuchten onder een zware last’; 2 Kor. 5:4b) en zag uit naar zijn ‘eeuwige’ (t)huis bij Jezus in zijn nieuwe lichaam (2 Kor. 5:1-8).

In dit boek beargumenteer ik dat Jezus in 70 n.C. is teruggekomen in het nieuwe Jeruzalem – het (t)huis van de gelovigen – en dat relationeel contact met Hem sindsdien wel mogelijk is, waarbij ik verwijs naar de getuigenissen. Dit is niet conform de gangbare futuristische theologie die zegt dat Jezus nog moet terugkomen en wij nog steeds in de situatie van Paulus leven, in afwezigheid en ‘ver weg’ van Hem (2 Kor. 5:6-7). Hij is

dan immers nog in de hemel zoals ook de apostolische geloofsbelijdenis zegt, evenals die van Nicea-Constantinopel.

In de loop van de geschiedenis sinds 70 n.C. hebben echter verschillende mystici de aanwezigheid van Jezus ontdekt en ervaren, niet als incidentele gebeurtenis (niet 'een keer veertien jaar gelden', waar Paulus over schrijft), maar via regelmatige of dagelijkse ontmoetingen. Dit zijn mystici die de gangbare futuristische theologie beleden terwijl hun ervaring daarmee in tegenspraak was. Via de mystiek hebben ze de geldigheid van de preteristische theologie ervaren die stelt dat Jezus al is teruggekomen, waardoor regelmatig relationeel contact wel mogelijk is.

In dit hoofdstuk bespreek ik twee mystici waarvoor dat geldt: Jan van Ruusbroec (1293-1381) en Deanna Koehl. Hun mystiek is gebaseerd op een impliciete preteristische toepassing van Bijbelse teksten hoewel zij expliciet de gangbare futuristische theologie aanhangen. Er zijn gedurende alle eeuwen mystici geweest die via hun mystieke benadering de preteristische waarheid ervoeren: de mystiek liep vooruit op de theologie (Crowder, 2006⁷⁷).

Het getuigenis van Jan van Ruusbroec

Jan van Ruusbroec leefde in het Nederlandstalige Brussel van de veertiende eeuw. Hij werd geboren in een klein dorpje in de omgeving van die stad en was waarschijnlijk een buitenechtelijk kind dat bij zijn moeder leefde. Als elfjarige jongen werd hij door haar naar Brussel gebracht om verder opgevoed te worden door

⁷⁷ John Crowder geeft een uitgebreid overzicht van mystici door de eeuwen heen. Hij plaatst het echter in een futuristische context en schrijft over het belang van nieuwe mystici in de laatste dagen voorafgaand aan Jezus' wederkomst.

een familielid dat kapelaan was.⁷⁸ Vanaf dat moment staat zijn leven helemaal in het kader van de kerk en de kerkelijke opleiding. Hij is nooit pastoor geworden, maar hij heeft uiteindelijk 25 jaar lang Brussel trouw gediend als kapelaan (Warnar, 2003).⁷⁹

Over hem bestaat twijfel of hij ooit op een universiteit gestudeerd heeft, wat in die tijd het eindpunt van de kerkelijke opleiding was. Het ging Ruusbroec echter niet zozeer om theologie maar vooral om het vinden van Gods aanwezigheid (Warnar, 2003, p. 219). In alle Bijbelse en liturgische teksten zocht hij naar het ervaren van God. Hij sloot daarbij aan bij de volkse mystieke beweging uit die tijd, waarin de gewone gelovige buiten de kerkelijke bijeenkomsten en het kerkelijk Latijn om, naar God zochten. Op een gegeven moment is hij over zijn zoektocht gaan schrijven. Hij deed dat in het middeleeuws Nederlands, en niet in het Latijn, wat uniek was in die tijd als het om geestelijke lectuur ging.

Uit zijn Brusselse tijd als kapelaan stamt zijn bekendste boek *Die geestelike brulocht* (De geestelijke bruiloft).⁸⁰ Hij schrijft hierin over zijn ervaren van Jezus door het toepassen van het volgende vers uit Mattheüs:

Kijk, de bruidegom! Ga naar hem toe om hem te ontmoeten!

Mattheüs 25:6⁸¹

⁷⁸ Een kapelaan is een rooms-katholieke parochiepriester die aan een pastoor is toegevoegd (officieel een 'parochievicar' of in het Nederlands ook wel een 'onderpastoor' genoemd).

⁷⁹ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Ruusbroec

⁸⁰ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Ruusbroec

⁸¹ Nederlandse vertaling door de auteur op basis van de volgende woordelijke vertaling door Bible Hub uit het Grieks: 'Behold the bridegroom! Go forth to meet him!'

Als mysticus werd hij niet belemmerd door de futuristische theologie van zijn tijd en beleefde hij zijn ontmoetingen met Jezus door als ‘wijze maagd’ uit de bekende gelijkenis de Bruidegom *te zien en tegemoet te gaan*. Hij liep hiermee als mysticus vooruit op de theologie van *Jezus is hier*; ook voor hem gold: Jezus is hier om Hem te ontmoeten.

In afbeelding 1 staat Ruusbroec als mysticus afgebeeld als hij, door de Heilige Geest geïnspireerd, de eerste regels van zijn befaamde boek schrijft.

Afbeelding 1. Zeventiende-eeuwse gravure: Ruusbroec wordt geïnspireerd uit de hemel en schrijft de eerste woorden van de *De geestelijke bruiloft*: Ecce sponsus venit; Zie, de Bruidegom komt (Warnar, 2003, p. 99).⁸² Op andere afbeeldingen van hem komt vaak een duif voor om de inspiratie door de Heilige Geest weer te geven.

⁸² Afbeelding afkomstig uit de prentencollectie van het Ruusbroecgenootschap, Antwerpen.

Na 25 jaar kapelaan te zijn geweest in Brussel kreeg hij de gelegenheid om zich met een paar bevriende gelovigen terug te trekken in een jachthuis in een bos in de buurt van Brussel. Zonder de verantwoordelijkheden als kapelaan en de drukte van de stad kon hij zich vanaf dat moment volledig wijden aan zijn leven als mysticus.

Een gesprek met Geert Grote, de Nederlandse kerk- en kloosterhervormer en initiator van de Moderne Devotie (Kempis, 2021, pp103-105), schetst de mystieke of openbaringsgerichte inslag van Jan van Ruusbroec waarmee hij voorbijgaat aan de theologische kritiek van zijn tijdgenoten. Het zou volgens de *Stichting Thomas a Kempis* als volgt zijn verlopen (Bras, 2014):

*‘Pater prior, ik verwonder er mij niet weinig over dat U zulke diepzinnige dingen durft neerschrijven. U jaagt hierdoor veel mensen tegen U in het harnas die uw leer belasteren’.*⁸³

Maar toen de zachtmoedige, nederige prior deze woorden gehoord had, antwoordde hij: ‘Magister Geert, wees ervan overtuigd: nooit heb ik één woord in mijn boeken geschreven, tenzij onder ingeving van de Heilige Geest’.

De kluizenarij waarin Jan van Ruusbroec en zijn vrienden zich hadden teruggetrokken groeide tijdens Ruusbroecs’ leven uit tot een groot klooster.⁸⁴ Door Ruusbroec en zijn Bruidgom-mystiek had dit klooster sterke aantrekkingskracht op gelovigen en sommige geestelijke leiders in zijn tijd. De Kerk was over het algemeen gericht op theologie en liturgie, maar het ervaren van God, waar Jan van Ruusbroec in voering, werkte als een magneet.

⁸³ De kritiek was dat men het niet mogelijk achtte om God te ontmoeten zoals Jan van Ruusbroec deed en leerde; God is hoog verheven, Hij te groot en heilig om als mens van dichtbij te ervaren.

⁸⁴ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Priorij_Groenendaal

Van Ruusbroec geldt nu als een van de grootste mystici van de Zuidelijke Nederlanden en wordt tot de grootste mystici uit de wereldliteratuur gerekend.⁸⁵ Ook heeft hij een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het Nederlands (Warnar, 2003) in het belang van het gewone volk en is hij ook op die manier tot zegen geweest. Hij zou daarnaast na Anne Frank de meest vertaalde Nederlandstalige auteur zijn.⁸⁶ Het Ruusbroecgenootschap van de Universiteit van Antwerpen, een interdisciplinair onderzoekscentrum voor de wetenschappelijke studie van de geschiedenis van de spiritualiteit in de Nederlanden, is naar hem vernoemd.

Na de dood van Jan van Ruusbroec nam de theologische kritiek op zijn werk echter toe, wat de door zijn volgelingen nagestreefde zaligverklaring lange tijd heeft belemmerd: hij werd pas in 1908, 527 jaar na zijn dood, zalig verklaard door de Rooms-Katholieke Kerk en kreeg pas toen erkenning.

Wat is het belang van het getuigenis van Jan van Ruusbroec? Het laat enerzijds zien dat futuristische theologie (Jezus is afwezig/ver weg, we moeten leven in geloof en niet in het zien van Hem) geen belemmering hoeft te zijn voor ontmoetingen met Jezus die volgens die theologie pas bestemd zouden zijn voor onze toekomst bij Zijn terugkomst. Dit gold ook voor Jan van Ruusbroec: hij heeft waarschijnlijk nooit verkondigd dat Jezus al was teruggekomen omdat dat gelijk tot veroordeling door de Kerk zou hebben geleid (hij leefde al in de tijd dat de strenge inquisitie van de Rooms-Katholieke Kerk in het leven was geroepen).

Jezus zei: 'Bidt en u zal gegeven worden; zoekt en gij zult vinden; klopt en u zal opengedaan worden. Want een ieder, die bidt, ontvangt, en wie zoekt, vindt, en wie klopt, hem zal opengedaan

⁸⁵ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Ruusbroec

⁸⁶ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_van_Ruusbroec

worden' (Matt. 7:7-11). Jezus is al hier en Hij laat klaarblijkelijk een theologie die dat ontkent geen belemmering zijn voor de ontmoeting met Hem als gelovigen die ontmoeting met Hem zoeken.

Meer over het getuigenis van Deanna

Deanna Koehl volgt dezelfde weg als Jan van Ruusbroec deed en staat daarmee in een traditie van de christelijke mystici, maar ook Martine beschrijft in het vorige hoofdstuk dat zij het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus in wezen al kende voordat zij erover las. In het hoofdstuk *The movie I couldn't stop* (een film die ik niet kon stoppen) van Deanna Koehl's laatste boek beschrijft zij haar zeer intense eerste levensveranderende ontmoeting met Jezus na jaren van verlangen en bidden: een 'must read'.

Een tweede mijlpaal in haar leven was haar eerste troonzaalervaring met onze Vader. Tijdens een jeugdbijeenkomst daagde de spreker de toehoorders uit om zichzelf in de troonzaal bij Vader God voor te stellen naar aanleiding van Jesaja 6. Deanna ervoer dat ze als een meisje op schoot van de Vader zat, op de troon, en dat ze een lang gesprek voerden waarin ze talloze vragen kon stellen. Vervolgens was ze argwanend naar deze ervaring naar aanleiding van Exodus 33:20: 'Mijn gezicht zul je niet kunnen zien, want geen mens kan Mij zien en in leven blijven.' Maar Vader God bemoedigde haar met Hebrreeën 4:16: 'Laten we dus zonder schroom de troon van Gods genade naderen, waar we telkens als we hulp nodig hebben barmhartigheid en genade vinden.' Hierdoor had ze voortaan altijd de vrijmoedigheid om in de troonzaal bij Vader God te zijn.

Vervolgens kreeg ze in de geestelijke wereld ontmoetingen met andere personen dan Jezus, te beginnen met de apostel Paulus. Opnieuw was ze argwanend, maar Vader God bracht haar steeds terug naar dit soort ontmoetingen, ook met de apostelen Petrus en Johannes en iemand die overleden was en waarvoor ze veel

gebeden had en die haar nu adviseerde om goed voor haar fysieke gezondheid te zorgen om haar roeping uit te kunnen leven (voor adviezen en Bijbels kader hiervoor zie hoofdstukken 13 en 20 van *Jezus is hier*).

Tenslotte meldt zij in het hoofdstuk *Life as a mystic* dat de Heilige Geest plaatsen in het nieuwe Jeruzalem liet zien waar ze nieuwe ontmoetingen met Jezus had (zie verder Hoofdstuk 14 van *Jezus is hier* voor haar getuigenis hierover).

Voor Deanna Koehl geldt, zoals ook voor Jan van Ruisbroec gold, dat zij een futuristische overtuiging heeft.⁸⁷ Voor Paulus waren bovenstaande ontmoetingen echter niet mogelijk (volgens 2 Kor. 5:6-7), hiervoor moesten ze wachten op Jezus' terugkomst die spoedig na het schrijven van Openbaring, 40 jaar na Jezus' Hemelvaart, heeft plaatsgevonden.

Tegelijkertijd zijn deze ontmoetingen alle eeuwen mogelijk geweest voor gelovigen die zich door de Heilige Geest lieten leiden zonder zich te laten beperken door de gangbare futuristische theologie.

⁸⁷ Geraadpleegd van www.thesaltyco.com. Statement of Beliefs: We believe that Jesus Christ will come again and reign eternally; Titus 2:13 and John 14:1-3.

15. Getuigenissen van opwekkingsbewegingen

De Geest kruipt waar het volgens de futuristische theologie niet gaan kan.

Het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus toont zich tot op zekere hoogte ook bij enkele recente opwekkingsbewegingen, namelijk die van Bethel Church in Redding, Californië en Catch the Fire Church, gestart in Toronto.⁸⁸ Deze opwekkingsbewegingen leggen de nadruk op ‘in Gods aanwezigheid zijn’, nogmaals, iets wat voor Paulus niet mogelijk was (2 Kor. 5:6-7).

Bethel Church heeft als mission statement: ‘The personal, regional and global expansion of God’s Kingdom through *His manifest Presence*.’⁸⁹ Dit is uitgewerkt in de core value ‘*Focused on His Presence*’,⁹⁰ onder andere toegelicht met het Bijbelvers ‘als wij tot God naderen, nadert Hij tot ons’ (Jac. 4:8) en ‘we are called to behold God face to face, allowing nothing to come between Him and us. As we do this, we are transformed into the image of Christ’, refererend naar ‘Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben’ (Ex. 20:3) en ‘But we all, with unveiled face, beholding as in a mirror the glory of the Lord, are being transformed into the same image from glory to glory, just as by the Spirit of the Lord (2 Kor. 3:18).’⁹¹

Als kerk zijn wij als Eldad Community jarenlang verbonden geweest met Bethel Church, waarbij enkele gemeenteleden de

⁸⁸ www.bethel.com en www.catchthefire.com

⁸⁹ Geraadpleegd van <https://www.bethel.com/about>

⁹⁰ Geraadpleegd van <https://www.bethel.com/core-values>

⁹¹ Dit vers komt vanuit futuristisch oogpunt het dichts bij Jezus ontmoeten; hier is echter sprake van zien ‘als in een spiegel’, nog niet het zien van Jezus zoals in Openbaring 22:4; zie verder *Leven vanuit het Nieuwe Jeruzalem*, hoofdstuk 3.

Bethel School of Supernatural Ministry gevolgd hebben. Bij twee van deze studenten bleek er veel herkenning te zijn van het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus. In *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* gaf één van de deelnemers, Arnaud, het volgende getuigenis hierover (Van der Maas, 2020, p. 60):

Jaren geleden hoorde ik voor het eerst iemand vertellen over het fenomeen 'the secret place' (de geheime plek). Dit is een plek in het geestelijke waar een individu God, Jezus en/of de Heilige Geest persoonlijk kan ontmoeten. Een plek, speciaal voor hem/ haar, waar deze persoon altijd naar toe kan 'gaan'. In mijn zoektocht naar een eigen plek met Hem ontdekte ik, dat er maar liefst vier plekken zijn waar ik gemakkelijk naar terug kan keren. Eén daarvan is op het strand. Jezus en ik zitten dan allebei onderuitgezakt op een strandstoel en kijken naar de zee. Naast onze stoel staat een kleurrijk drankje met een rietje, in het witte strandzand. Af en toe neem ik een slokje. Meestal zeggen wij op zulke momenten niet zoveel tegen elkaar, maar geniet ik van de prachtige zee, Zijn gezelschap, de stilte en de vrede. Na een poosje word ik vaak blij en als ik Jezus dan aankijk, moeten wij allebei lachen. Deze 'secret place' is er één om tot rust te komen. Ik voel mij na zo'n ontmoeting op het strand ontspannen, ben in staat om beter te relativeren, en kan er weer tegenaan.

Van de andere deelnemer, Gerard, staat een vergelijkbaar en uitgebreider getuigenis vermeld waarin hij vertelt dat zijn 'secret place'-ontmoetingen een nieuw leven ingeblazen werden tijdens de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten (Van der Maas, 2020, pp. 130-133).

Deze opwekkingsbewegingen verwijzen, voor zover bekend, niet naar Mattheüs 18:19-20 als Bijbelse basis voor het zijn in Jezus' aanwezigheid. Daar staat: 'Ik verzeker het jullie nogmaals: als

twee van jullie hier op aarde eensgezind om iets vragen, wat het ook is, dan zal mijn Vader in de hemel het voor hen laten gebeuren. Want *waar twee of drie mensen in mijn naam samen zijn, ben Ik in hun midden.*' Uitgaande van de veronderstelling dat Jezus hier (ook) doelde op de periode voorafgaand aan 70, kan op basis van een futuristische theologie iets van Jezus aanwezigheid in (voorbede)samenkomsten ervaren worden. Dit is echter niet hetzelfde als waar Paulus naar verlangde in 2 Korintiërs 5 en wat werkelijkheid is geworden met het neerdalen en toegankelijk zijn van het nieuwe Jeruzalem. Het geloof in en de getuigenissen over de 'secret place' wel.

Bij deze opwekkingsbewegingen speelt aanbidding een grote rol. Aanbidding kan een manier zijn om de relationele aanwezigheid van Jezus en onze Vader in het neergedaalde nieuwe Jeruzalem hier op aarde te ervaren. Net zoals bij de mystici komt Jezus gelovigen hierin tegemoet als ze zich ernaar uitstrekken, ondanks dat deze gelovigen Jezus' terugkomst ontkennen.

Bethel Church belijdt in ieder geval in haar statement of faith: 'We believe in (...), visible return of the Lord Jesus Christ to rule and reign with His overcoming bride – the Church.'⁹²

Hetzelfde geldt voor Catch the Fire Church Toronto, dat overigens sterk verbonden is met Bethel Church in Redding. Ook zij zijn gericht op 'encountering God's transforming presence'.⁹³ Ten aanzien van Jezus' wederkomst geloven zij echter tegelijkertijd in 'His personal, physical return to rule the earth in power and love'.⁹⁴

Er zijn nog meer bewegingen waarin dit zichtbaar is, bijvoorbeeld de genezingsbediening van Signa Bodishbaugh, gelieerd aan

⁹² Geraadpleegd van <https://www.bethel.com/beliefs#statement-of-faith>

⁹³ Geraadpleegd van <https://www.catchthefire.com/about>

⁹⁴ Geraadpleegd van <https://ctfk.com/what-we-believe/>

wijlen Leanne Payne,⁹⁵ waarin deelnemers geleerd wordt om dagelijks in ‘de intimiteit van Gods tegenwoordigheid’ en luisterend naar Hem Zijn genezende woorden te ontvangen. In haar boek schetst zij als aanleiding van haar bediening een visioen dat zij had waarin zij van Jezus bladeren van genezing van de boom van het leven uit het nieuwe Jeruzalem ontvangt (Bodishbaugh, 2003):

Een gespierde, gebruinde jongeman liep mij door de groene boomgaard langs de oever van de beek tegemoet. Hij zag mij in de verkoelende schaduw van een grote boom op het gras van de oever liggen. Hij sprak niet, maar toch uitte hij duidelijk zijn zorg voor mij. Terwijl hij dichterbij kwam, plukte hij bladeren van elke boom waar hij onderdoor liep en gaf ze mij één voor één. Op een manier die de taal te boven gaat, maakte deze jongeman mij nauwkeurig duidelijk hoe ieder blad mij kon genezen – ook al had ik niet eens beseft dat deze plaatsen pijn deden.

Omdat ik de ongelooflijke ernst besepte van wat ik deed, at ik langzaam en welbewust een blad op, liet een ander in mijn mond smelten, plaatste een derde op een pijnlijke plek van mijn lichaam, legde er een op mijn hart, legde er een op mijn voorhoofd, een op mijn mond, een andere op mijn oren, op mijn handen, op mijn voeten. Toen dronk ik thee, getrokken van de bladeren, en plette ik een paar ervan tot zalf en bracht ze aan op diepe littekens die nooit helemaal genezen waren. Toen de pijn verdween, kon ik mij niet voorstellen hoe ik er zo lang mee had kunnen leven en het had volgehouden. Voordat hij vertrok strooide de jongeman enkele bladeren in het water. Ik zag hoe de stroom de bladeren meevoerde ver buiten mijn zicht. Toen ik mij omdraaide was hij verdwenen,

⁹⁵ Leanne Payne had een bediening op basis van de intimiteit met God en het zijn in Zijn aanwezigheid; zie de titels van talloze boeken die ze heeft geschreven hierover (<https://ministriesofpastoralcare.com/category/books/>).

*maar ik wist dat hij mij een opdracht had gegeven: bladeren
plukken zoals hij had gedaan en die aan anderen geven.*

Zij herkent de 'stad Gods' waar het water en de geboomte van het leven is uit Ezechiël 47:12 en Openbaring 22:1-2, maar geeft tevens aan dat zij daar 'eens zal wonen'. Ook zij heeft het 'in de aanwezigheid van Jezus zijn' ontdekt ondanks het impliciet futuristisch belijden van Jezus' afwezigheid.

16. Het leven na de bruiloft ontdekken

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

Openbaring 22:14

Zoals ik al schreef: de toegang tot de stad wordt verkregen door het wassen van de kleren, met andere woorden door het ontvangen van de reiniging van zonden door Jezus die de zonden van alle mensen heeft gedragen aan het kruis.⁹⁶ Daarmee heeft elke gelovige recht op de boom van het leven in het nieuwe Jeruzalem en kan dus de stad ingaan (Openb. 22:14, NBG51). In de reiniging is ook de bekering van een zondige, oftewel Gods doel missende, manier van denken en leven inbegrepen. En ook het met Jezus sterven en opstaan, de wedergeboorte waar de doop uitdrukking aan geeft, hoort erbij (Joh. 3:3-8; Rom. 8:1-10). Voor mensen die gericht zijn op het kwade doen, is het immers niet mogelijk het nieuwe Jeruzalem binnen te gaan (Openb. 21:27). Hierbij gaat het niet om een wettische eis van volmaaktheid, maar om de focus van ons hart op heiligheid zoals uitgedrukt in 1 Johannes 2:1-2 en Hebreeën 12: 14-16.⁹⁷

⁹⁶ Hier speelt de vraag of wij als mensen iets kunnen of moeten doen om behouden te worden. In Openbaring 22:14 moeten de gelovigen immers zelf actie ondernemen met het wassen van hun kleren, terwijl God de wereld al met Zich verzoend heeft in Christus (2 Kor. 5:19a). In de paragraaf 'De uitnodiging (...)' van hoofdstuk 23 schrijf ik daar meer over (de prachtige eenzijdige uitnodiging die om een reactie vraagt om een tweezijdige relatie te ontwikkelen). Hier volsta ik met het volgen van de tekst uit Openbaring 22:14 dat de gelovige voor zichzelf het initiatief moet nemen om zijn kleren te wassen om het nieuwe Jeruzalem binnen te gaan.

⁹⁷ 1 Johannes 2:1-2: 'Kinderen, ik schrijf u dit opdat u niet zondigt. Maar mocht een van u zondigen, dan hebben wij een pleitbezorger bij de Vader: Jezus (-->)

Iemand die christen wordt, heeft dus toegang tot het nieuwe Jeruzalem om God te ontmoeten en door Hem in Zijn stad gezegend te worden. Dit is een geweldige boodschap en een verdergaand begrip van het evangelie: we hebben niet alleen verzoening met onze Vader door Jezus gekregen, maar ook ontmoeting met Hem! Het ging niet alleen om verzoening voor een latere ontmoeting in de hemel, maar de ontmoeting volgt gelijk. Het doel van het evangelie is ontmoeting! De christenen in de tijd van Paulus leefden volgens 2 Korintiërs 5:6-7 nog in afwezigheid van Jezus, in geloof en niet in aanschouwen (zien). Maar dat is sinds het jaar 70 niet meer zo of hoeft dus niet meer zo te zijn.

Als er geloof is in het bovenstaande (en het geloof zo klein als een mosterdzaad is al genoeg, Luc. 17:6) dan heeft Jezus alleen onze aandacht en ons verlangen nodig om deze ontmoeting in Zijn stad te geven.

Verder is het goed te beseffen dat het gaat om een ontmoeting van geest tot Geest: van (onze) geest tot onze Vader die geest is (Joh. 4:24a),⁹⁸ tot Jezus in Zijn geestelijk opstandingslichaam (1 Kor. 15:20, 44-45) en tot de Heilige Geest. Onze geest heeft zintuigen, net als ons fysieke lichaam. Ook met onze geest kunnen we zien, horen, ruiken, voelen en proeven.⁹⁹ Over het algemeen is de menselijke geest in de westerse wereld niet zo sterk ontwikkeld of actief, wij zijn vooral denkers. Het helpt dan

Christus, de rechtvaardige. Hij is het die verzoening brengt voor onze zonden, en niet alleen voor die van ons, maar voor de zonden van de hele wereld.’
Hebreeë 12:14-16: ‘Streef ernaar in vrede te leven met allen en leid een heilig leven; wie dat niet doet zal de Heer niet zien. (...) en dat niemand ontucht pleegt of het heilige zozeer minacht als Esau, die voor één enkel bord eten zijn eerstgeboorterecht verkocht.’

⁹⁸ 1 Thessalonicenzen 5:23; hier zegt Paulus dat we een geest, ziel en een lichaam hebben.

⁹⁹ Zie voorbeelden uit de Bijbel gegeven door Jonathan Welton (2020, hfdst. 2).

om Jezus te vragen om onze geest op te wekken en de ogen van onze geest te openen. Hij raadt ons aan dat aan Hem te vragen:

Daarom raad Ik u aan: koop van Mij (...) zelf voor uw ogen, zodat u weer kunt zien.

Openbaring 3:18¹⁰⁰

Daarnaast is het behulpzaam om de leiding van de Heilige Geest te vragen. De Heilige Geest wekt immers op/helps ons om het nieuwe-Jeruzalemleven met Hem te ontdekken:

De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!' Laat wie luistert zeggen: 'Kom!' Laat wie dorst heeft komen; laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft.

Openbaring 22:17

In hetzelfde hoofdstuk wordt uitgelegd dat het water dat leven geeft uit de troon van onze Vader en Jezus stroomt, de troon die in het nieuwe Jeruzalem is (Openb. 22:1).

Maar de gelovige kan ook onze Vader vragen om hierin te helpen om Hem te ontmoeten; Hij is hier, ook om te helpen:

Ik hoorde een luide stem vanaf de troon, die uitriep: 'Gods woonplaats is onder de mensen, Hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal als hun God bij hen zijn.'

Openbaring 21:3

¹⁰⁰ Het gaat hier om 'kopen' zonder geld; zie Jesaja 55:1 over 'kopen zonder geld'; in Openbaring 3:18 gaat het ook over kopen van witte klederen ('koop van Mij (...) witte kleden om u te kleden en uw naaktheid te bedekken, zodat u zich niet meer hoeft te schamen'), terwijl wij weten dat het wassen van onze kleden (Openb. 22:14) een genadegave van God is.

In de Eldad Community beginnen we onze nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten meestal met gebed, waarin wij vragen of Jezus de ogen van onze geest wil openen en ons wil leiden in een ontmoeting met Hem. Verder vragen we of de Heilige Geest ons wil leiden in een ontmoeting met Jezus en de Vader in het nieuwe Jeruzalem.

Vervolgens lezen we (gedeelten uit) de nieuwe-Jeruzalemprofetie (Openb. 21:9-22:5) en vragen Jezus wat Hij ons daaruit wil laten zien en waar Hij ons in mee wil nemen. We letten dan op welke verzen Hij benadrukt. Met die verzen gaat elke deelnemer weer naar Jezus toe om te vragen wat Hij daar verder over wil laten zien. Vragen stellen aan Jezus (of de Heilige Geest of onze Vader) en daarna stil zijn en luisteren, zijn belangrijke stappen in de ontdekkingsstocht.

In de loop van de jaren hebben we in onze kerk gemerkt dat een deel van de deelnemers in het begin nog niet tot een ervaring of ontmoeting komt. Soms komt dat omdat mensen gaan nadenken of piekeren over het Bijbelgedeelte. Soms blijft het ook gewoon stil. We hebben gemerkt dat het dan helpt om 'opstapjes' te gebruiken waarmee ons denken omzeild kan worden of onze geest geactiveerd kan worden. Het meest maken we gebruik van 'verbeelding'. Eerst stellen we ons een bepaalde situatie voor (bijvoorbeeld een tuin). Vervolgens stellen we ons voor dat Jezus daar is of dat Hij naar ons toe komt lopen en tenslotte stellen we de open vraag wat Jezus doet, zegt of laat zien. Tijdens deze activatie wordt, veelal ongemerkt, een overgang ervaren van verbeelding naar een echte geest-tot-Geest-ontmoeting.

Andere 'opstapjes' waarmee ons denken omzeild en onze geest geactiveerd kan worden zijn bijvoorbeeld muziek, kunst (zien of maken) en de natuur of dingen uit de natuur; altijd weer in combinatie met de open vraag waar Jezus ons in wil meenemen of wat Jezus wil zeggen. Ook vragen we Hem om de ogen van

onze geest te openen en ons mee te nemen in een ontmoeting met Hem.

Het is van belang te beseffen dat ons contact met God een contact is van geest-tot-Geest. Dit betekent dat we onze geest moeten leren gebruiken en daar is oefening voor nodig. De één heeft dat meer nodig dan de ander.

Omdat het nieuwe Jeruzalem ook als het paradijs van het nieuwe verbond kan worden gezien, kan het paradijs als tuin ook als uitgangspunt genomen worden voor de ontmoetingen met Jezus. Dat kan gaan via Bijbelverzen daarover of, indien nodig, in eerste instantie verbeelding. Dat kun je ook doen met de beelden 'Vaders Huis' (Joh. 14:2-3) en 'Gods tent' (Openb. 21:3) die in de Bijbel als synoniemen voor het nieuwe Jeruzalem worden gegeven.

In het begin is het belangrijk te beseffen dat de ontmoetingen een begin zijn en dat dat mag groeien: het begint soms bijna onmerkbaar klein, maar met de tijd groeit het. Het is immers een relatie die groeit. Relaties groeien van klein naar groot en zijn gebaat met tijd en aandacht.

Soms worden ervaringen genegeerd omdat ze als te klein worden beoordeeld of niet aan iemands verwachtingen voldoen. Deze gedachte kan belemmerend werken als je wilt ontvangen wat Jezus wil geven. Het is belangrijk om het kostbaar te vinden wat er gebeurt en Jezus daar later op voort te laten bouwen.

De ervaring is dat Jezus iedereen een ontmoeting of ervaring geeft die uniek is én die het beste past bij de persoon op dat moment. Jezus is hier heel creatief in en de gelovige mag vrijmoedig zijn eigen ontmoeting of ervaring ontvangen.

17. Van futuristische naar preteristische theologie

*Een langgerekt hopen maakt het hart ziek,
maar een vervulde begeerte is een boom des levens.*

Spreuken 13:12 (NBG51)

Met de futuristische theologie is de gespannen verwachting van Jezus' terugkomst in de eerste eeuw uitgerekt over een hele lange tijd. Ik vraag mij af wat dat met de Kerk van Jezus gedaan heeft, vooral omdat zij al vanuit het vervulde verlangen naar Jezus' terugkomst had kunnen leven.

Paulus keek verwachtingsvol uit naar de dag dat hij bij Jezus zou zijn bij Zijn komst (2 Kor. 5:6-7; 1 Thess. 4:17). In de futuristische theologie van de geloofsbelijdenis van Nicea is dat verworpen tot een gespannen toeleven naar Jezus' oordeel over alle mensen, inclusief de gelovigen, waarbij Zijn komst zal zijn als een dief in de nacht ('vanwaar Hij zal komen om te oordelen de levenden en de doden'). Niet het leven na de bruiloft staat centraal maar het toekomstig oordeel. De focus ligt meer op het overleven van het oordeel van Jezus dat nog moet komen.

Niet alle gelovigen hebben vanuit het gemis van de ontmoeting met Jezus geleefd. In de hoofdstukken 14 en 15 heb ik de getuigenissen van mystici en opwekkingsbewegingen opgenomen van de beleving van de aanwezigheid van Jezus en onze Vader. Tegelijkertijd werd of wordt er door deze personen en groepen theologisch vast gehouden aan het futurisme (Jezus en onze Vader zijn afwezig, in de hemel, we moeten in Jezus geloven zonder Hem te zien, totdat Hij terugkomt). Deze tegenstrijdigheid heeft er waarschijnlijk voor gezorgd dat de ervaring van de ontmoeting met Jezus en onze Vader hier op

aarde beperkt is gebleven. Daarbij is het opmerkelijk dat geloof in een futuristische theologie niet belemmerend is voor het hebben van ervaringen van contact met Jezus of onze Vader: Jezus is hier en als iemand Hem zoekt antwoordt Hij sowieso.

Jezus is hier is een pleidooi voor preteristische theologie, of, specifieker, een pleidooi voor een theologie die stelt dat Jezus in de eerste eeuw al is teruggekomen met het uit de hemel neergedaalde nieuwe Jeruzalem. Als we dit begrijpen, groeit ons geloof daarin en nemen de ervaringen van ontmoetingen met Jezus toe.

Er zijn binnen het preterisme veel stromingen die soms aangeduid worden met ‘gedeeltelijk preterisme’ (partial preterism). Ter onderscheiding hiervan stel ik voor de theologie in dit boek nieuwe-Jeruzalemtheologie te noemen vanwege de centrale plaats van de nieuwe-Jeruzalemprofetie.

Deze nieuwe-Jeruzalemtheologie onderscheidt zich onder meer van de volgende andere preteristische stromingen:

A. Gedeeltelijk preterisme (Engels: partial preterism), de versie zoals verwoord door Wright (2004, pp. 111-128 en 2011, pp. 149-207).

Wright gelooft dat Mattheüs 24 vervuld is met de verwoesting van Jeruzalem in 70 n.C. De verwoesting van ‘Babylon, die grote stad’ in Openbaring 18 moet volgens hem echter gezien worden als de overwinning van Jezus’ koninkrijk over Rome/Babylon’ (2011, p. 165), oftewel het Romeinse rijk. Voor de gelovigen van alle eeuwen zou het vervolgens op vergelijkbare wijze over de overwinning op alle ‘modern Babylons’ (2011, p. 166) gaan, waarbij Openbaring 18 herhaald wordt en dus een belofte inhoudt voor de val van de Babylons van de toekomst, waarbij Hij daarvoor steeds spoedig zal komen. Jezus’ komst met de wolken in verband met het oordeel over Jeruzalem in 70 n.C. zou

volgens Wright begrepen moeten worden vanuit Daniel 7:13-14. Daarin wordt vanuit de hemel naar deze gebeurtenis gekeken: het zou gaan om Jezus' koninklijke terugkeer ('royal appearing') naar de hemel ('The son of man 'comes' from the point of view of the heavenly world, that is, he comes *from* earth *to* heaven; 2004, p. 122). Vanuit zijn hemels koningschap worden vervolgens 'all Babylons of this world' overwonnen en wordt Jezus' komst steeds opnieuw verwacht en meegemaakt ('multiple comings'; 2011, p. 204). De nieuwe hemel, nieuwe aarde en het nieuwe Jeruzalem uit Openbaring 21:1-3 en de bruiloft zouden tenslotte wegwijzers zijn naar een onbekende toekomst.

De Babylon-is-Rome visie van Wright heb ik in hoofdstuk 5 van dit boek tegengesproken. 'Komen op de wolken' interpreteren als 'naar de hemel komen', past volgens mij niet in de context van Openbaring. Daar gaat het juist om het *neerdalen* van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel naar de aarde, als de bruiloft heeft plaatsgevonden kort na het oordeel over Jeruzalem (zie hfdst. 8 en 10).

B. Gedeeltelijk preterisme (Engels: partial preterism), de versie zoals verwoord door Jonathan Welton (2016 en 2017b).

De centrale boodschap van Welton is dat Jezus in het jaar 70 is teruggekomen om het oude verbond met een oordeel te beëindigen; dit was tevens de eindtijd. Dit schiep ruimte waardoor de periode van het nieuwe verbond, al begonnen bij de dood en opstanding van Jezus, ten volle kon aanbreken. Welton schrijft daarover: 'Wat er staat geschreven in Openbaring 21-22 is de wereld van het nieuwe verbond, met het nieuwe Jeruzalem, de Bruid van Christus, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde en de nieuwe tempel. Al deze dingen beschrijven de wereld van het nieuwe verbond waar we hier en nu in leven' (2016, p. 443). De hemel blijft volgens Welton echter de woonplaats van God: 'Zeker, de hemel bestaat als de woonplaats van God en van gelovigen na hun dood (en na de toekomstige

uiteindelijke wederkomst van Christus)' (2016, p. 441). Hij is niet met het nieuwe Jeruzalem naar de aarde gekomen. In Openbaring 21:2-3 staat echter dat God bij de mensen komt wonen met het nieuwe Jeruzalem, de stad waar Hij schijnt met zijn heerlijkheid (Openb. 21:23-24) en waar zijn troon is (Openb. 22:1-4).

Welton geeft, in zijn interpretatie van Openbaring 21 en 22, 'negen bewijzen' dat deze hoofdstukken de beschrijving zijn van de wereld van het nieuwe verbond zoals we die sinds 70 n.C. kunnen ervaren (in plaats van pas in de hemel in de toekomst; 2016, pp. 441-444). Hij wijst bijvoorbeeld op het water des levens uit Openbaring 22:1 dat overeenkomt met het water dat Jezus aan de vrouw bij de put geeft in Johannes 4. Daarnaast vergelijkt hij het licht van de stad waarin de volken wandelen (Openb. 21:24) met Jezus' uitspraak dat de Kerk 'het licht der wereld is' (Matt. 5:14). Echter, al deze 'bewijzen' waren voorafgaand aan het jaar 70 ook al actueel. Wat wezenlijk nieuw is in Openbaring 21 en 22, namelijk dat Jezus in het nieuwe Jeruzalem teruggekeerd is om ons te ontmoeten in zijn stad, daarvan zegt Welton dat dat nog voor de toekomst is. Ook benadrukt hij dat de hemel nog steeds de woonplaats van God is in plaats van te spreken over onze Vader die bij ons is komen wonen. Daarmee zegt hij dat de gebeurtenissen rond 70 niet tot wezenlijke veranderingen hebben geleid voor het nieuweverbondsleven. Het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel naar de aarde, samen met de start van de duizendjarige periode (zie deel III), heeft het nieuweverbondsleven echter wezenlijk vernieuwd met in de eerste plaats de ontmoeting met de teruggekomen Jezus.

In Weltons visie is de Kerk de bruid van Christus. Dit is bepalend voor zijn interpretatie van de nieuwe-Jeruzalemprofetie, namelijk: het neerdalende nieuwe Jeruzalem getooid als bruid, dus de Kerk. Dus is de Kerk middenin de wereld geplaatst om

daar te schijnen (bedieningsfocus). De ontmoeting met Jezus in de stad en de zegen die dat met zich meebrengt, is bij Welton afwezig.

Een lichamelijke terugkeer van Jezus moet volgens Welton nog plaatsvinden, verwijzend naar de geloofsbelijdenis van Nicea en Handelingen 1:9-11 (2017b, pp. 223-225).¹⁰¹ De geloofsbelijdenis van Nicea is echter een interpretatie van de toenmalige kerkvaders en overige kerkleiders. De betrokkenheid van kerkvaders is voor mij enerzijds een reden om die belijdenis nauwgezet te onderzoeken, maar is anderzijds niet doorslaggevend of in absolute zin gezaghebbend. Een verwijzing naar die geloofsbelijdenis is daarom voor mij geen doorslaggevend argument. Bovendien is het boek Openbaring bij het opstellen van die geloofsbelijdenis niet benut, zoals ik in de inleiding al stelde. Dat Handelingen 1:11 niet verwijst naar een lichamenlijk terugkeer heb ik beargumenteerd in hoofdstuk 7.

Volledig preterisme (full preterism), de versie zoals verwoord door David Sorensen¹⁰²

Sorensen benadrukt de aanwezigheid van de teruggekeerde Jezus in de gelovige, maar het nieuwe Jeruzalem heeft daarbij geen betekenis. Hij benadrukt vooral het geestelijke karakter van de aanwezigheid van Jezus in ons. De gelovige is een tempel voor Zijn aanwezigheid. Het zien van Jezus van aangezicht tot aangezicht moet volgens Sorensen gezien worden als het kennen van Jezus' innerlijk. Als we Hem echt zouden zien zouden we heel erg schrikken en bang zijn, daarom zou Hij dat niet laten gebeuren.¹⁰³ In Openbaring 22:4 van de nieuwe-

¹⁰¹ Welton verwijst verder ook naar Hebrëeën 9:28 en Titus 2:13 in verband met de door hem vermeende toekomstige terugkeer van Jezus. In deze verzen wordt weliswaar over het zien en verschijnen van Jezus gesproken, maar zonder specifiek in te gaan op de kenmerken van Zijn lichaam.

¹⁰² Geraadpleegd van <https://www.ontdekgod.nl/wat-is-preterisme/>

¹⁰³ Geraadpleegd van <https://www.ontdekgod.nl/leven-geest/>

Jeruzalemprofetie heeft Jezus het echter wel degelijk over het zien van Hem;¹⁰⁴ Jezus bad juist dat de gelovigen Hem en zijn heerlijkheid zouden zien.

Vader, hetgeen Gij Mij gegeven hebt – Ik wil, dat, waar Ik ben, ook zij bij Mij zijn, om mijn heerlijkheid te aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt.

Johannes 17:24

Uit de getuigenissen die ik verzamelde voor de hoofdstukken 16-21 van *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* en hoofdstukken 12-14 van *Jezus is hier*, blijkt dat Jezus het zien van Hem Zelf doseert; Hij is daar voorzichtig in. Zijn grootheid is daarom geen reden om het zoeken van de ontmoetingen met en het zien van Hem niet van toepassing te verklaren.

Sorensen geeft de volgende interpretatie van het nieuwe Jeruzalem:

Als het nieuwe Jeruzalem de Bruid van het Lam genoemd werd, dan betekende het dat WIJ het nieuwe Jeruzalem zijn! Want wij zijn de Bruid van het Lam. Wow (...) Deze onthulling was voor mij als de zon die ineens door de donkere wolken van mijn doemdenken heen brak. Want als wij het nieuwe Jeruzalem zijn, dan betekent het dat God al tweeduizend jaar bezig is deze hemelse stad te vestigen op aarde, en daar de komende tijd alleen maar mee zal doorgaan. (...) Ik (...) ontdekte tot mijn grote opwindning dat de Bijbel op veel plaatsen bevestigt dat het nieuwe Jeruzalem geen letterlijke, tastbare stad is, maar een dimensie in de Geest van God, die alle christenen ervaren dankzij Jezus Christus. Dat is inderdaad veel realistischer dan het bizarre idee dat ik altijd

¹⁰⁴ 'Zien' uit Openbaring 22:4 is de vertaling van het Griekse 'horaó' dat 'vaak een metaforische betekenis heeft' zoals 'geestelijk zien' (Strong's Lexicon 3708).

*had, dat God een reusachtige gouden kubus op aarde zou zetten, waar alle christenen tot in eeuwigheid met zijn allen op elkaar gepropt zouden leven.*¹⁰⁵

Het nieuwe Jeruzalem is inderdaad geen fysieke stad. Maar dat de gelovigen de bruid van Jezus zijn en daarom ook het uitbreidende nieuwe Jeruzalem op de aarde, is volgens mij niet terecht. Het nieuwe Jeruzalem is over de hele aarde gekomen en breidt zich daarom niet uit; de stad is overal om door iedereen bezocht te worden (zie hfdst. 12 van *Jezus is hier*). Ook hier wreekt zich de nadruk op de Kerk als de bruid: de ontmoeting van de gelovigen met Jezus in het nieuwe Jeruzalem is buiten beeld geraakt, terwijl dit juist de climax van de nieuwe-Jeruzalemprofetie en de kern van het leven in het nieuwe verbond is. Uit de laatste twee voorbeelden wordt duidelijk dat ook in het preterisme de ontmoeting met Jezus in het nieuwe Jeruzalem vaak afwezig is, terwijl wel beleden wordt dat de stad al neergedaald is.

Ik ken geen preteristische stromingen waarin de ontmoeting met Jezus in het nieuwe Jeruzalem centraal staat en ik heb vaak de indruk dat het menselijk voorstellingsvermogen ('ik kan mij niet voorstellen dat' of 'op die manier kan ik het mij goed voorstellen dat') ook in het preterisme uiteindelijk bepalend is voor de interpretatie van Bijbelverzen over Jezus' terugkomst en de nieuwe-Jeruzalemprofetie. God doet echter dingen die wij ons als mensen niet voor kunnen stellen.

De nieuwe-Jeruzalemprofetie krijgt in bovenstaande stromingen primair een bedieningstoepassing (doen-focus) waarbij de ontmoeting met Jezus niet meer centraal staat (geen relatie-focus). Uiteraard is van belang dat het geloof gepaard gaat met het doen (zie de nadruk op overwinning en regeren in deel III van *Jezus is hier*), maar alles begint met onze relatie met God. Deze

¹⁰⁵ Geraadpleegd van <https://www.ontdekgod.nl/nieuw-jeruzalem/>

relatie is in de eerste plaats een *doel op zich* en mag niet gezien worden als alleen maar een *middel* tot het zijn van een goede doener. De primaire bedieningstoepassing, of doen-focus, doet mij denken aan de houding die het volk Israël aannam bij de berg Horeb (het volk tegen Mozes: 'Kunt u niet [de berg op]gaan [in plaats van ons] om te horen wat de Heer, onze God, zeggen wil? Als u zijn woorden dan aan ons overbrengt, zullen wij luisteren en ernaar handelen'; Deut. 5:27). Deze houding was ook zichtbaar bij de oudste zoon in de bekende gelijkenis ('Al jarenlang werk ik voor u', terwijl zijn vader benadrukte: 'Mijn jongen, jij bent altijd bij mij'; Luc. 12:29b, 31b).

Jezus zei in de eerste eeuw tegen de zeven gemeenten uit Openbaring dat Hij spoedig terug zou komen. Laten we geloven dat Hij dat inderdaad gedaan heeft op de manier zoals in de nieuwe-Jeruzalemprofetie duidelijk wordt gemaakt. Dan zal er met de ontmoeting met Hem een '*vervulde begeerte zijn*' die is '*als een boom des levens*'.

Deel III. Een complete eschatologie

Het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus valt onder de eschatologie, de theologie over de eindtijd, oftewel de stappen in het Koninkrijk van God na Pinksteren. In *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* heb ik Bijbel breed naar het nieuwe Jeruzalem gekeken, maar de overige eschatologische onderwerpen die in Openbaring aan bod komen, zoals de bruiloft en de duizendjarige periode heb ik daarin niet behandeld. Een overtuigende theologie over de actualiteit van het nieuwe Jeruzalem vraagt echter om een inkadering in een complete eschatologie. De bruiloft heb ik in het vorige gedeelte behandeld. De duizendjarige periode komt in deel III aan bod.

Aan de duizendjarige periode zijn weer andere eschatologische thema's verbonden, zoals de opstanding en het oordeel vanaf zijn witte troon, die allemaal in Openbaring 20 naar voren komen. Openbaring 20 is dus extra belangrijk voor die thema's, zeker in combinatie met het voortschrijdende openbaringskarakter van dit Bijbelboek. Het is daarom zorgwekkend dat Openbaring 20 vanaf de eerste eeuwen voor zoveel controverse gezorgd heeft. Dit moet echter geen reden zijn om dit Schriftgedeelte te negeren: de voortschrijdende openbaring uit Openbaring 20 kan niet ontbreken voor een goed begrip van de realiteit van het huidige leven op aarde.

Deel III gaat over de volgende aspecten:

- **De periode van de geliefde stad:** deze periode, in Openbaring 20 aangeduid als een periode van duizend jaar, is nu (hoofdstuk 19 en 20).
- **De opstanding:** de opstanding van de overwinnende gelovige is direct na het fysieke sterven (hoofdstuk 21).
- **Het oordeel:** geen oordeel in het nieuwe verbond, maar focus op overwinnen (hoofdstuk 22 en 23).

- **Naar een toekomstige volmaakte wereld:** over het oordeel over de ‘overige’ doden, de hel, de duivel en het einde van de fysieke dood (hoofdstuk 23).

Al deze eindtijd-thema's kunnen niet los gezien worden van de beschikbaarheid van het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus nu. Aan het eind van de duizendjarige periode gaat het volgens Openbaring 20 bijvoorbeeld over *de geliefde stad*. Dit is in de context van Openbaring het nieuwe Jeruzalem, de bruid, dat samen met de nieuwe aarde en de nieuwe hemel de wereld van het nieuwe verbond beschrijft volgens Openbaring 21:1-2.

De ‘geliefde stad’ is dus niet het aardse Jeruzalem. Het oude aardse Jeruzalem is in de context van Openbaring de hoer, die aan het begin van de duizendjarige periode, in 70 n.C., geoordeeld en verwoest werd; de stad waarover geschreven is: ‘Haar rook stijgt op tot in eeuwigheid’ (Openb. 19:3b).

‘De geliefde stad’ was eerst het hemelse Jeruzalem (zie Galaten en Hebreëën) en daarna het naar de aarde neergedaalde nieuwe Jeruzalem (Openbaring). Het is de stad waar Abraham al naar uitkeek, de bruid op de bruiloft, het huis van de Vader en het paradijs in het kader van het nieuwe verbond. Gedurende de periode van de geliefde stad en tijdens de intense gebeurtenissen aan het eind ervan, schijnt de geliefde stad op aarde met haar inspirerend licht van Gods aanwezigheid.

Ik heb er, mede vanwege de negatieve associaties die aan de aanduiding ‘duizendjarig rijk’ kleven,¹⁰⁶ voor gekozen om deze periode ‘de periode van de geliefde stad’ te noemen. Het nieuwe-Jeruzalemlen met God is tijdens de periode van de

¹⁰⁶ De nazi's gebruikten deze term voor hun eigen machtsperiode: ‘In de propaganda van de nationaalsocialisten (kortweg nazi's) werd de staat soms ook het Duizendjarig Rijk genoemd’. Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Nazi-Duitsland>

geliefde stad immers de basis voor ons leven op aarde: hieruit volgt, na de nederlaag van Adam en Eva in het oorspronkelijke paradijs, de overwinning van 'Adam en Eva' als zonen (en dochters) van God, *het* thema in Openbaring.

Deel III begint met een hoofdstuk over de focus op het leven op aarde, nu en in de toekomst.

18. Het leven op aarde staat centraal

Gods woonplaats is onder de mensen, Hij zal bij hen wonen.

Openbaring 21:3b

Vanwege de gangbare focus van gelovigen op de hemel wil ik eerst benadrukken dat het nieuwe verbond en de eschatologische aspecten ervan sterk gericht zijn op het leven op aarde. Het gaat daarbij om de relationele eenheid tussen de drie-enige God die geest is en de mensen in de schepping die fysiek zijn (maar ook met een geest geschapen zijn¹⁰⁷) en die na hun sterven opstaan met een geestelijk lichaam zoals Jezus dat ook heeft (1 Kor. 15:44). In het besef dat het fysieke voortkomt uit het geestelijke ('God sprak en het was er'¹⁰⁸) en de mensen naar het beeld van God zijn geschapen, zijn beide sterk met elkaar verbonden. Dit is zichtbaar in de volgende aspecten:

- met het nieuwe Jeruzalem kwamen Jezus en onze Vader bij de mensen op aarde wonen;
- in de tijd tussen Jezus' Hemelvaart en terugkomst was de Heilige Geest al bij en in de gelovigen op aarde;
- de levensboom in het nieuwe Jeruzalem is voor de fysieke (en ziels)aspecten van het leven: bladeren voor genezing en vruchten voor levenskracht en vitaliteit;
- de periode van de geliefde stad is een periode waarbij het regeren gericht is op het leven op aarde.

Het nieuweverbondsleven wordt beschreven door de nieuwe hemel, nieuwe aarde en het nieuwe Jeruzalem (Openb. 21:1-2). Het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel naar de aarde drukt uit dat het leven op aarde in het nieuwe verbond centraal staat.

¹⁰⁷ 'Moge de God van de vrede uw leven geheel en al heiligen, en mogen heel uw geest, ziel en lichaam zuiver bewaard zijn bij de komst van onze Heer Jezus Christus.' 1 Thessalonicenzen 5:23.

¹⁰⁸ Psalmen 33:9; indirect ook vindbaar in Hebreeën 11:3.

19. De periode van de geliefde stad: wanneer?

En ik zag tronen, en zij zetten zich daarop, en het oordeel werd hun gegeven; en (ik zag) de zielen van hen, die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus en om het woord van God, en die noch het beest noch zijn beeld hadden aanbeden en die het merkteken niet op hun voorhoofd en op hun hand ontvangen hadden; en zij werden weder levend en heersten als koningen met Christus, duizend jaren lang. De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren.

Dit is de eerste opstanding.

Zalig en heilig is hij, die deel heeft aan de eerste opstanding: over hen heeft de tweede dood geen macht, maar zij zullen priesters van God en van Christus zijn en zij zullen met Hem als koningen heersen, [die] duizend jaren.

Openbaring 20:4-6 (NBG51)

De bovenstaande verzen zijn de eerste verzen waar ik naar kijk als het om de periode van de geliefde stad gaat. Op basis van de chiastische structuur¹⁰⁹ zijn ook de beloften aan de zeven gemeenten van belang:

Wie overwint zal samen met Mij op mijn troon zitten, net zoals Ik zelf overwonnen heb en samen met mijn Vader op zijn troon zit.

Openbaring 3:21

Wie overwint en tot het einde blijft doen wat Ik wil, zal Ik macht geven over alle volken. Met een ijzeren herdersstaf zal

¹⁰⁹ Zie hoofdstuk 2 van Jezus is hier.

hij hen hoeden, als aardewerk worden ze verbrijzeld. Ik geef hem macht, zoals mijn Vader die aan Mij heeft gegeven.

Openbaring 2:26-28a

De periode van de geliefde stad wordt meestal aangeduid met het 'duizendjarig rijk', maar deze term komt niet in Openbaring 20 voor. Het gaat alleen over de periode van duizend jaar waarin de overwinnende gelovigen met Jezus regeren. Op basis daarvan is de aanduiding 'duizendjarig rijk' natuurlijk wel te begrijpen.¹¹⁰ Dit rijk wordt daarnaast meestal, maar onterecht, aangeduid als het duizendjarig 'vrederijk',¹¹¹ verwijzend naar onder meer Jesaja.¹¹² In Openbaring 20 wordt dit rijk nergens als vrede-rijk aangeduid. Openbaring 2:26-28a laat zelfs zien dat het in die periode nodig is om de kwaaddoeners in toom te houden, waaruit blijkt dat het kwaad dan nog steeds op aarde is. Dit bleek ook al eerder bij de bespreking van de nieuwe-Jeruzalemprofetie: levend buiten de stad zijn de kwaaddoeners nog steeds actief op aarde. De periode van de geliefde stad is dus geen 'vrederijk'. Het volmaakte vrede-rijk uit Jesaja start pas na de periode van de geliefde stad (zie verder hoofdstuk 25). In de periode van de geliefde stad mag echter wel verwacht worden dat vrede toeneemt doordat Jezus en de gelovigen regeren.

Openbaring 20 staat op het eerste gezicht los van Openbaring 21 en 22. Maar de aanwezigheid van 'de geliefde stad' verwijst naar het nieuwe Jeruzalem uit die hoofdstukken (en naar Openbaring 3:12). Ook verwijst Openbaring 22:5b ('En zij zullen als koningen

¹¹⁰ In sommige vertalingen, bijvoorbeeld de NBG51 en de EBV24, wordt 'het duizendjarig rijk' als titel van het eerste deel van Openbaring 20 gebruikt.

¹¹¹ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Duizendjarig_vrede-rijk

¹¹² Jesaja 2:4: 'En Hij zal richten tussen volk en volk en rechtspreken over machtige natiën. Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen; geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen, en zij zullen de oorlog niet meer leren.'

heersen tot in eeuwigheid') aan het eind van de nieuwe-Jeruzalemprofetie naar het regeren door de bewoners van die stad tijdens de periode van de geliefde stad (en erna).

De start van de periode van de geliefde stad is verder gekoppeld aan de bruiloft, een andere gebeurtenis uit Openbaring die 'spoedig' plaatsvond. De bruiloft luidde immers een nieuwe fase in van het koningschap van God:

'Halleluja! De Heer, onze God, de Almachtige, heeft het koningschap op zich genomen. Laten we blij zijn en jubelen, laten we Hem de eer geven! Want de bruiloft van het lam is gekomen en zijn bruid staat klaar.

Openbaring 19:6b-7

Met de aanduiding 'periode van de geliefde stad' en in de wetenschap dat in Openbaring 21:9-10 het nieuwe Jeruzalem als de bruid wordt aangeduid, wordt benadrukt dat het in deze periode gaat om het *leven na de bruiloft*, de reden waarom dit als subtitel van *Jezus is hier* is opgenomen.

In de rest van dit hoofdstuk gaat het over de start, de duur en de gebeurtenissen aan het einde van deze periode. In het volgende hoofdstuk wordt ingezoomd op wie regeren en wat het regeren inhoudt.

Wanneer begon de periode van de geliefde stad?

In de eerste plaats staat de start van de periode van de geliefde stad in het kader van de gebeurtenissen die spoedig zouden plaatsvinden, zoals Jezus aan de zeven gemeenten beloofde in de jaren 60 van de eerste eeuw (Openb. 1:1). De start van de periode van de geliefde stad was dus ook in 70 n.C., samen met de bruiloft en Jezus' komst in het nieuwe Jeruzalem.

Aan het begin van Openbaring 20 worden daarnaast drie gebeurtenissen beschreven waaruit we eveneens kunnen afleiden dat de periode van de geliefde stad spoedig na het schrijven van Openbaring zou beginnen. Dit zijn: (1) het gebonden worden van de duivel, (2) de christenen gaan regeren en (3) de opstanding van de christenen die al gestorven zijn, gekoppeld aan Jezus' terugkomst.

(1) De duivel wordt geketend

Ik zag een engel uit de hemel neerdalen met de sleutel van de onderaardse diepte en zware ketenen in zijn hand. Hij greep de draak, de slang van weleer, die ook duivel of Satan wordt genoemd, en ketende hem voor duizend jaren. Hij gooide hem in de diepte, sloot de put boven hem en verzegelde die, opdat de volken niet meer door hem misleid zouden worden tot de duizend jaar voorbij waren; daarna moet hij korte tijd worden losgelaten.

Openbaring 20:1-3

Het ketenen van de duivel en dat zijn misleiding lange tijd zou stoppen, is voor mij een onderwerp waar ik nog nooit over had nagedacht. Pas toen ik mij realiseerde dat het niet alleen van belang is voor de toekomst, maar ook voor ons leven nu, ben ik mij er meer in gaan verdiepen. Dat leidde ertoe dat ik mij realiseerde dat deze gebeurtenis teruggrijpt naar de misleiding van Adam en Eva bij de boom van kennis van goed en kwaad, maar ook een voorbereiding is op de toekomstige overwinning van de mensheid over de duivel aan het eind van de periode van de geliefde stad. Overwinning wil hier zeggen dat we niet meer door hem misleid worden, maar in Gods waarheid blijven. Hiermee is het één van de grote thema's in de Bijbel (zie verder hoofdstuk 23).

Het is nu eerst belangrijk te weten wat Openbaring zegt over het moment dat Satan geketend werd. Hiervoor moeten we teruggaan naar de centrale boodschap voor de zeven gemeenten in het midden van het boek Openbaring, waarin op een gegeven moment gezegd wordt:

Maar wee de aarde en de zee: de duivel is naar jullie afgedaald! Hij is woedend, want hij weet dat hij geen tijd te verliezen heeft.

Openbaring 12:12b

(...) omdat hij weet dat hij nog maar weinig tijd heeft.

Openbaring 12:12b (NBG51)

De NBG51 vertaalt een-op-een de grondtekst en daaruit blijkt dat de duivel blijkbaar wist dat hij snel gebonden zou worden. Op grond van Openbaring 12 en 20 ontstaat zo het beeld dat de zeven gemeenten te lijden hadden onder een woedende duivel die wist dat hij snel gebonden zou worden en dat het moment van ketening het begin van de periode van de geliefde stad zou inluiden. Petrus verwijst in dat verband ook naar de duivel die in het nauw gedreven is:

Wees waakzaam, wees op uw hoede, want uw vijand, de duivel, zwerft rond als een brullende leeuw, op zoek naar een prooi.

1 Petrus 5:8

Hiermee is een belangrijk kritiekpunt verwoord tegen het volledig preterisme, dat de periode van de geliefde stad in de periode 30-70 n.C. plaatst. Ook Petrus laat zien dat de duivel in die periode nog zeer actief en dus niet gebonden was; de periode van de geliefde stad, waarin de duivel gebonden is, kan dus nog niet begonnen zijn in 30. Het is in 70 begonnen.

Ook uit de brief aan Smyrna wordt duidelijk dat de duivel nog actief is in de jaren voorafgaand aan 70:

Sommigen van u zullen door de duivel in de gevangenis worden gegooid.

Openbaring 2:9-10

Weinig tijd uit Openbaring 12:12b ligt in dezelfde orde van grootte als *spoedig* wat door heel Openbaring heen genoemd wordt ten aanzien van de dingen die zouden gebeuren en het moment dat Jezus terug zou komen.

Dat de duivel geketend is, wil niet zeggen dat alle demonische activiteit nu afwezig is. In Openbaring 20:1-3 gaat het vooral en alleen om het binden van Satan, niet om de andere gevallen engelen, oftewel demonen. Leo de Siqueira (2021, p. 54) verwijst in dat verband ook naar Mattheüs 12:29 waarin Jezus aangeeft dat eerst 'de sterke' (de duivel) gebonden moet worden om de 'huisraad te roven' en 'zijn huis te plunderen' (de mensen op aarde te bevrijden). Dat proces vindt plaats tijdens de periode van de geliefde stad.

(2) De christenen gaan regeren

Hiervoor moeten we opnieuw de chiasmische structuur van het boek Openbaring als startpunt nemen. Zowel in Openbaring 3 als in Openbaring 20 gaat het over 'heersen' en 'zitten op de troon'. In het al eerder geciteerde Openbaring 3:21 staat de belofte dat degenen die overwonnen, *spoedig* met Jezus op de troon zouden zitten. Dit wordt aan het begin van de periode van de geliefde stad vervuld in Openbaring 20:4a.

(3) De opstanding van de christenen die al gestorven waren, gekoppeld aan Jezus' terugkomst en de start van de periode van de geliefde stad

De volgende verzen zijn hierbij relevant vanuit de chiastische structuur:

Wees trouw tot in de dood, dan zal Ik u als lauwerkrans het leven geven.

Openbaring 2:10b

En ik zag de zielen van hen die onthoofd waren omdat ze van Jezus hadden getuigd en over God hadden gesproken; (...) zij waren tot leven gekomen en heersten duizend jaar lang samen met Christus.

Openbaring 20:4

Hier wordt de belofte vervuld uit het begin van Openbaring dat degenen die trouw tot in de dood waren, spoedig opgewekt zouden worden.

Paulus verwijst hier ook naar:

Broeders en zusters, wij willen u niet in het ongewisse laten over degenen die u ontvallen zijn, zodat u niet hoeft te treuren, zoals anderen, die geen hoop hebben. Want als wij geloven dat Jezus is gestorven en is opgestaan, moeten wij ook geloven dat God door Jezus de doden bij zich zal halen, samen met Jezus zelf. Wij zeggen u met een woord van de Heer: wij, die in leven blijven tot de komst van de Heer, zullen de doden in geen geval voorgaan. Wanneer het signaal gegeven wordt, de aartsengel zijn stem verheft en de bazuin van God weerklinkt, zal de Heer zelf uit de hemel neerdalen. Dan zullen eerst de doden die Christus toebehoren opstaan, (...)

1 Thessalonicenzen 4:13-16

In hoofdstuk 5 van dit boek heb ik gesteld dat Jezus' terugkomst plaatsvond in 70 n.C. met het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel. In Thessalonicenzen 4:13-16 lezen we dus dat dit gepaard zou gaan met de opstanding van de reeds overleden christenen.

De opstanding van de gestorven gelovigen is één van de grote eschatologische beloftes die heel belangrijk was voor de gelovigen uit de eerste eeuw (zie 1 Kor. 15 en 2 Kor. 5:1-4). In hoofdstuk 22 van dit boek ga ik hier verder op in.

De conclusie op basis van het bovenstaande is dat de periode van de geliefde stad in 70 n.C. begon.

Hoe lang duurt de periode van de geliefde stad?

In het Joodse denken hebben getallen een symbolische betekenis. Het getal 1000 moet daarom niet letterlijk genomen worden. Het Hebreeuwse 'eleph' (duizend) uit Psalmen 50:10 bijvoorbeeld, dat in de HSV-vertaling letterlijk met 'duizend' vertaald wordt, wordt in andere vertalingen naar de betekenis van het getal vertaald met 'duizenden' of indirect met 'al' het gedierte (dus op alle bergen):

*Mij behoren de dieren van het woud,
de beesten op duizenden bergen, (...)*

Psalmen 50:10 (NBV21)

*(...) want Mij behoort al het gedierte van het woud,
het vee op bergen, rijk aan runderen.*

Psalmen 50:10 (NBG51)

*(...) want al de wilde dieren in het woud zijn van Mij,
de dieren op duizend bergen.*

Psalmen 50:10 (HSV)

Het Hebreeuwse 'duizend' uit Psalmen 50:10 moet dus geïnterpreteerd worden als 'duizenden' of 'alle', maar niet als precies duizend. De betekenis zit in de combinatie van de getallen drie en tien ($10 \times 10 \times 10 = 1000$) en drukt onder meer 'compleetheid' uit.¹¹³ Hieruit volgt dat de periode van de geliefde stad afgelopen is wanneer het doel waarmee de periode startte, bereikt is. Het doel is om de goedheid van God op aarde te brengen, dat de aarde vol is van de heerlijkheid (majesteit) van God doordat de mens, de nieuwe Adam en Eva, overwinnend leeft en samen met Jezus regeert:

*Maar zoals de zee vol water is,
zo zal de aarde vol zijn
van kennis van de majesteit van de HEER.*

Habakuk 2:14

Alleen al door het feit dat de fysieke dood nog bestaat, weten we dat de periode van de geliefde stad nog niet afgelopen is. Daarnaast vindt er nog steeds kwaad plaats op aarde door de aanwezigheid van kwaaddoeners. Wanneer echter het doel bereikt is en de 'duizend' jaar voorbij zijn weet God alleen.

We leven dus nu nog steeds in de periode van de geliefde stad, waarvan het einde nog in de toekomst ligt.

Wat luidt het einde van de periode van de geliefde stad in?

Aan het eind van de periode van de geliefde stad wordt de duivel voor korte tijd (Openb. 20:3b) losgelaten:

*Wanneer de duizend jaar voorbij zijn, zal Satan uit zijn
gevangenis worden losgelaten. Dan gaat hij eropuit om de*

¹¹³ Drie symboliseert het totaal en de compleetheid. [...] Tien symboliseert compleetheid en perfectie [...] het geheel. Geraadpleegd van: <https://www.theologie.nl/getal/>

volken aan de vier hoeken van de aarde, Gog en Magog, te misleiden. Hij brengt hen voor de strijd bijeen, zo veel mensen als er zand is bij de zee. Ze trekken op, over de hele breedte van de aarde, en omsingelen het kamp van de heiligen en de geliefde stad. Maar vuur daalt neer uit de hemel en verteert hen. En de duivel, die hen misleidde, wordt in de poel van vuur en zwavel gegooid, bij het beest en de valse profeet. Daar zullen ze dag en nacht worden gepijnigd, tot in eeuwigheid.

Openbaring 20:7-10

Satan probeert dan de volken (ethnos: heidense volken¹¹⁴) te misleiden tot een strijd tegen de heiligen en ‘de geliefde stad’, het nieuwe Jeruzalem.

Het ligt voor de hand dat de kwaaddoeners en degenen die niet in de ‘geliefde stad’ leven vatbaar zullen zijn voor de misleiding van Satan. Dat in tegenstelling tot de overwinnende heiligen, voor wie het nieuwe Jeruzalem de geliefde stad is.

‘De volken uit de vier hoeken van de aarde’ (‘gé’¹¹⁵) moet in de context van de geliefde stad, het nieuwe Jeruzalem, wereldwijd begrepen worden en niet regionaal, omdat zij over de hele wereld is neergedaald (zie paragraaf *Hun aanwezigheid op aarde* uit hfdst. 12 van *Jezus is hier*).

¹¹⁴ Strong’s Lexicon 1484: heidense volken, ter onderscheiding van de stammen van Israël.

¹¹⁵ Strong’s Lexicon 1093: Het Griekse woord "γῆ" (gé) wordt in het Nieuwe Testament gebruikt om de fysieke aarde of het land aan te duiden. Het kan de hele planeet betekenen, maar ook een specifieke regio of zelfs de lokale grond zelf. Het kan ook de bewoners van een regio betekenen. De context is bepalend voor de betekenis. Vanwege de context van de verwoesting van Jeruzalem wordt in Openbaring met gé meestal de regio Jeruzalem bedoeld. Maar vanwege de andere context hier juist de planeet aarde.

De volken die misleid worden om de heiligen (de nieuweverbondsgelovigen) en de geliefde stad te omsingelen zullen zijn als Gog en Magog, waarvan het optreden in Ezechiël 38 en 39 wordt beschreven. In Handboek van de Bijbel (Alexander & Alexander, 2002, p. 471) wordt het volgende commentaar gegeven bij deze hoofdstukken:

Hoofdstuk 38: De overwinning op Gog. Magog, Mesek, Tubal (vs 2) en Gomer (vs 6) waren allen zoons van Jafet (de zoon van Noach). Zij gaven hun naam aan de Indo-Europese mensen die in het gebied van de Zwarte Zee/Kaukasus leefden, aan het noordeinde van de toen bekende wereld. Ezechiël schildert een invasie vanuit het noorden van deze barbaarse horden, die werden aangevoerd door de niet geïdentificeerde Gog, mogelijk iemand die de kosmische krachten van het kwaad personifieert. In alliantie met legers van ver en dichtbij (Perzië, Soedan en Noord-Afrika; zie vs 5) zal hij de oorlog verklaren aan het volk van God. En God zal in het zicht van iedereen zijn macht demonstreren door alle legers van het kwaad geheel en al aan te pakken en hen voor eens en altijd te vernietigen. 'Gog' is verantwoordelijk voor het plan, maar de hand van de Here is de situatie altijd meester.

Hoofdstuk 39 is een herhaling en uitbreiding van 38. Het leger van Gog is zo groot dat de wapens Israël voor zeven jaar van brandstof voorzien. En het bloedbad is zo groot, dat het zeven maanden duurt om het land schoon te maken.¹¹⁶

Ik weet niet wat de omsingeling of belegering van het kamp van de heiligen en de geliefde stad precies in zal houden. Het

¹¹⁶ Men zou de oorlog rond het huidige Israël in verband kunnen brengen met het optreden van Gog en Magog; In Openbaring 20 gaat het echter over de belegering van de nieuweverbondsgelovigen (Israël is geen christelijke natie, nu nog niet althans) en het nieuwe Jeruzalem (niet het aardse Jeruzalem).

volgende leid ik in ieder geval af uit de betreffende Bijbelverzen in Openbaring en de verwijzing naar Ezechiël:

De belegeraars trekken over heel de wereld op (zoals hiervoor is vastgesteld), dus het gaat om wereldschaal. Het gaat hierbij waarschijnlijk om de mensen die nog niet fysiek gestorven zijn en niet om de doden die 'gevangen zitten' in het dodenrijk of heiligen die hun overwinning definitief hebben gehaald en de eerste opstanding hebben meegemaakt. Als gevolg daarvan gaat het waarschijnlijk om een fysieke belegering van het kamp van nog niet fysiek gestorven gelovigen. Omdat het om een omsingeling betreft gaat het om een deel van de aarde waar de belegering plaatsvindt.

De geliefde stad, oftewel het nieuwe Jeruzalem, is echter een geestelijke realiteit op aarde. De duivel en de overige demonen zijn geestelijke wezens, dus wellicht gaat het bij de omsingeling of belegering van het nieuwe Jeruzalem, waarvan de toegang bewaakt wordt door de engelen van God, (tegelijkertijd) om een geestelijke strijd tussen engelen. Verder is het mogelijk dat het bij de belegering gaat om het misleiden van de gelovigen met betrekking tot hun geloof in het nieuwe Jeruzalem, hij is immers ten diepste een misleider (Openb. 20:3). Via de mensen die duivel volgen zou het om vervolging om het geloof in het nieuwe Jeruzalem kunnen gaan.

In tegenstelling tot de belegering van het aardse Jeruzalem in 70 n.C. eindigt de belegering uit Openbaring 20:9a niet in een verwoesting van een stad maar in een verlossing van de heiligen en de geliefde stad door God (Openb. 20:9b).

Wat gebeurt er aan het eind van de periode van de geliefde stad?

Na de verlossing van de belegering vindt er aan het eind van de periode van de geliefde stad een oordeel plaats over de 'overige

doden' (Openb. 20:5). Ook wordt de activiteit van de duivel beëindigd en wordt hij voor eeuwig in de hel¹¹⁷ gegooid (poel van vuur en zwavel, Openb. 20:10), zoals dat al was gebeurd voor het beest en de valse profeet (Openb. 19:20). Daarnaast worden de kwaaddoeners van de aarde verwijderd en in de hel, de vuurpoel, geplaatst,¹¹⁸ waarmee het leven op aarde volmaakt wordt en er een einde komt aan het fysieke sterven:

Toen zag ik een grote witte troon en Hem die daarop zat. De aarde en de hemel vluchtten van Hem weg en verdwenen in het niets. Ik zag de doden, groot en klein, voor de troon

¹¹⁷ In het Nieuwe Testament worden de woorden 'hel' en 'Gehenna' gebruikt als vertaling van het Griekse woord 'geenna' (Strong's Lexicon 1067, geenna; elf maal in de evangeliën gebruikt). Geenna wordt soms in combinatie met 'vuur' (Strong's Lexicon 4442, pur) gebruikt, bijvoorbeeld: 'Wie "Dwaas!" zegt, zal voor het vuur van de Gehenna komen te staan' (Mattheüs 5:22). In Openbaring wordt 'vuur' zonder 'geenna' vermeld, maar dan in combinatie met 'meer/poel' en/of 'zwavel' en soms verwijzend naar de 'tweede dood' (Openb. 19:20, 20:10, 14, 21:8). Beide woorden, 'geenna' en 'pur', worden gebruikt in het kader van oordeel. In *Jezus is hier* wordt voor beiden meestal het woord 'hel' gebruikt. Het 'dodenrijk' (Strong's Lexicon 86, hadés), de plaats waar al in het Oude Testament de fysiek gestorven mensen naartoe gingen, is niet hetzelfde als de 'hel'. Het dodenrijk komt een keer tot een eind, zie: 'Toen werden de dood en het dodenrijk in de vuurpoel gegooid. Dit is de tweede dood: de vuurpoel' (Openb. 20:14).

¹¹⁸ De toevoeging 'voor eeuwig', zoals voor de duivel in Openbaring 20:10, ontbreekt hier. Voor de discussie over hel en het al of niet voor eeuwig daar zijn van mensen, wil ik verwijzen naar John Crowder in zijn boek *De Kosmos herboren*. Hij wijst op de hel als een keus van mensen (en verwijst naar C.S. Lewis die het zo verwoordde: hel zit van binnenuit op slot) en het nooit gesloten zijn van het nieuwe Jeruzalem (verwijzend naar Bradley Jersak, *Her gates will never be shut*: de poorten zijn altijd open; Openb. 21:25). Verder wil ik wijzen op de betrokkenheid van mensen in het oordelen (Openb. 20:4). De vraag die aan ons gesteld zou kunnen worden is: wil jij mensen veroordelen tot eeuwig in de hel zijn (en net zo teleurgesteld zijn als Jona als dat niet het geval is) of pleiten voor afzien van oordeel of het oordeel niet voor eeuwig laten zijn zoals Mozes en Abraham deden als God respectievelijk het volk wilde vernietigen of Sodom en Gomorra met 49 rechtvaardigen ten onder wilde laten gaan?

staan. Er werden boeken geopend. Toen werd er nog een geopend: het boek van het leven. De doden werden op grond van wat in de boeken stond geoordeeld naar hun daden. De zee stond de doden die ze in zich had af, en ook de dood en het dodenrijk stonden hun doden af. En iedereen werd geoordeeld naar zijn daden. Toen werden de dood en het dodenrijk in de vuurpoel gegooit. Dit is de tweede dood: de vuurpoel. Wie niet in het boek van het leven bleek te staan werd in de vuurpoel gegooit.

Openbaring 20:11-15

Voor meer over het oordeel over de ‘overige doden’ zie hoofdstuk 23.

De profetie van Paulus over voltallige redding van de volken en Israël

Paulus doet in zijn brief aan de Romeinen een opvallende profetie:

Een deel van Israël is onbuigzaam geworden, en dat blijft zo totdat de andere volken voltallig zijn toegetreden. Dan zal heel Israël worden gered, (...)

Romeinen 11:25a, 26b

Het is opvallend omdat het om de ‘voltallige’ redding gaat van zowel alle (heidense) volken op aarde als van Israël. Een voltallige redding komt in Openbaring niet terug. In tegendeel: bij het witte-troon-oordeel, het schapen-en-bokken-oordeel waar Jezus over sprak in Mattheüs 24, is duidelijk dat een deel van de mensheid in de hel terecht komt.

Ik aanvaard zowel Romeinen 11 als Openbaring 20 als waar en daarom beschouw ik deze kwestie als een ‘open eind’ in het boek Openbaring. De geschiedenis van God en de mensheid gaat immers door na het witte-troon-oordeel, de hel en het einde van

de fysieke dood, hoewel er echter nauwelijks iets over gezegd wordt. Op basis van beide Bijbelgedeelten concludeer ik dat oordeel en hel niet alleen een plek hebben in de heilsgeschiedenis om de aarde vrij van het kwaad te maken, maar ook om uiteindelijk de voltallige redding te bewerken. Hel is een keus van mensen en op grond van Romeinen 11:25a en 26b zal er in de toekomst waarschijnlijk een gelegenheid komen dat er voor mensen een uitweg is uit de hel zodat de voltallige redding van alle heidense volken en Israël gerealiseerd zal worden. Zo is hel geen doel of eindstation maar een middel om tot voltallige redding te komen.

De keuzevrijheid van mensen en Gods roepende liefde komt zo in een nieuw daglicht te staan. God creëert de omstandigheden waarin Zijn roepende liefde groter zal zijn dan de misleidingen in de levens van mensen en de macht van de zonde en hun keuzes op basis daarvan. Sinds Kaïn zijn broer Abel vermoorde is God in gesprek met moordenaars of probeert met hen in gesprek te komen om hen naar een zondevrij en heilzaam leven te leiden (zie Gen. 4). Dit alles uitmondend in het offer van Zijn Zoon Jezus aan het kruis om hen van zonde en schuld te verlossen. Maar dat is niet altijd genoeg gebleken ondanks dat Paulus wijst op Gods inspanningen om het willen en het werken in de mensen uit te werken (Fil. 2:12-13).¹¹⁹ De zondvloed was geen eindstation toen God geen andere uitweg zag voor de mensen die alleen nog maar kwaad konden beramen in hun hart (Gen. 6:5). Jezus kwam immers om de mensen uit het dodenrijk redden (Ef. 4:8-10; 1 Pet. 3:18-19; Hand. 2:31). De hel zal daarom ook geen eindstation zijn denk en geloof ik.

¹¹⁹ Dit betekent niet dat we als mensen passief moeten zijn. Vanuit onszelf is het van belang om te kiezen en actief te zijn; daarmee hebben we een echte relatie met God. Anderzijds zijn we afhankelijk van Gods volhardend liefdevol roepen naar ons en van Zijn hulp en bescherming. Deze geeft Hij ook in Zijn trouw (zie 1 Kor. 10:13 en Openb. 3:10).

Openbaring kwam als profetie tot stand in een periode waarin een grote transitie, oftewel vernieuwing, ophanden was. Door die profetie werd veel meer duidelijk van alles wat speelde daaromheen. Ik kan mij voorstellen dat er in onze toekomst opnieuw geprofeteerd gaat worden over het witte-troon-oordeel en de voltallige redding in de periode daarna. God is een God van openbaring. Hij zal ons laten weten wat nodig is op het moment dat Hij vindt dat nodig is. Ons rest alleen om dat te herkennen en daarop te vertrouwen.

20. De periode van de geliefde stad: wie en wat?

Wie overwint zal samen met Mij op mijn troon zitten, net zoals Ik zelf overwonnen heb en samen met mijn Vader op zijn troon zit.

Openbaring 3:21

En ik zag tronen, en zij zetten zich daarop, en het oordeel werd hun gegeven; en (ik zag) de zielen van hen, die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus en om het woord van God, (...); en zij werden weder levend en heersten als koningen met Christus, duizend jaren lang. De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren.

Dit is de eerste opstanding.

Zalig en heilig is hij, die deel heeft aan de eerste opstanding: over hen heeft de tweede dood geen macht, maar zij zullen priesters van God en van Christus zijn en zij zullen met Hem als koningen heersen, [die] duizend jaren.

Openbaring 20:4-6 (NBG51)¹²⁰

¹²⁰ Leo de Siqueira (2021, p. 56) geeft een vertaling direct vanuit het Aramees dat begint met: 'En zie! Tronen, en er werd op gezeten, en het oordeel werd gegeven aan die zielen die gedood waren vanwege het getuigenis van Jezus en om het woord van God (...).' In deze vertaling gaat het om tronen en erop zitten door een niet nader gedefinieerde groep en vervolgens om de martelaren waarvan gezegd wordt dat ze oordeelden (in de vertalingen uit het Grieks juist toegewezen aan die niet nader gedefinieerde groep). Verder staat de zin 'De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren' niet in de Aramese manuscripten. De Sequeira beschouwd dit als een toegevoegd commentaar door de vertalers van het Aramees in het Grieks om de niet-Joodse lezers het juiste begrip van de tekst te geven.

Wie regeren in de periode van de geliefde stad?

Het antwoord is: de overwinnaars. Dit wordt duidelijk uit Openbaring 3:21. Aan het eind van Openbaring staat meer over deze overwinnaars (Openb. 20:4-6). Eerst ziet Johannes tronen en gelovigen die erop gaan zitten, overigens zonder hen in detail te beschrijven (vs. 4a). Hiermee wordt in ieder geval duidelijk dat de belofte uit Openbaring 3:21 aan het begin van de periode van de geliefde stad, in het jaar 70, is vervuld.

In het visioen ziet Johannes vervolgens de martelaren uit de periode voorafgaand aan 70. Dit zijn degenen die ‘onder het altaar’ zitten en tegen wie nog werd gezegd te wachten:

En toen Hij het vijfde zegel opende, zag ik onder het altaar de zielen van hen, die geslacht waren om het woord van God en om het getuigenis, dat zij hadden. En zij riepen met luider stem en zeiden: Tot hoelang, o heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet aan hen, die op de aarde wonen? En aan elk hunner werd een wit gewaad gegeven, en hun werd gezegd, dat zij nog een korte tijd moesten rusten, totdat ook het getal vol zou zijn van hun mededienstknechten en hun broeders, die gedood zouden worden evenals zij.

Openbaring 6:9-11 (NBG51)

Zij maken de eerste opstanding mee (‘zij werden levend’) en gingen met Jezus regeren. De overige doden werden niet levend in de periode van duizend jaar; zij komen aan het eind van de periode van de geliefde stad pas weer tot leven en worden voor Jezus’ troon verzameld voor Zijn oordeel (Openb. 20:11-15). Op deze manier krijgt de volgende uitspraak van Jezus meer betekenis:

Verwondert u hierover niet, want de ure komt, dat allen, die in de graven zijn, naar zijn stem zullen horen, en zij zullen

uitgaan, wie het goede gedaan hebben, tot de opstanding ten leven, wie het kwade bedreven hebben, tot de opstanding ten oordeel.

Johannes 5:28-29 (NBG51)¹²¹

De ‘opstanding ten leven’ vond volgens Openbaring 20 vanaf het begin van de periode van de geliefde stad plaats, de ‘opstanding ten oordeel’ pas aan het eind.

Wat alleen op basis van de evangeliën nog gezien wordt als één moment (allen, gelovig of niet, worden als schapen en bokken gescheiden bij Jezus terugkomst; Matt. 25:31-46), wordt dus in Openbaring 20 in de tijd uit elkaar getrokken. De overwinnende gelovigen zijn opgewekt aan het begin van de periode van de geliefde stad en zijn gaan regeren, de overige doden blijven wachten (blijven dood) tot het oordeel vanaf de witte troon (zie verder hfdst. 23). Zoals eerder al benadrukt: dit is de voortschrijdende openbaring in Openbaring.

Vervolgens wordt in Openbaring 20:4-6 het regeermandaat verbreed. Eerst waren het alleen de martelaren uit de periode voorafgaand aan het jaar 70. Nu komen ook de gelovigen van alle tijden erbij die aan de eerste opstanding deel hebben (vs. 6: ‘Zalig en heilig is hij, die deel heeft aan de eerste opstanding: (...) zij zullen priesters van God en van Christus zijn en zij zullen met Hem als koningen heersen, [die] duizend jaren’). Dit zijn de

¹²¹ Het Griekse woord ‘mnémeion’ voor ‘graven’ hier, verwijst naar het grafmonument en is dus fysiek en niet figuurlijk/geestelijk bedoeld (Strong’s Lexicon 3419). Na fysiek gestorven te zijn kwamen mensen in het dodenrijk terecht (niet te verwarren met de hel), een plaats waar geen leven is in de zin dat er niets gebeurd en er geen betrokkenheid was of mocht zijn op het leven op aarde of in de hemel (1 Sam. 28; Ps. 6:6). De nieuweverbondsgelovigen kwamen tot 70 na Christus na hun dood en overwinning echter ‘onder het altaar’ terecht (Openb. 6:9), ook een plaats van inactiviteit, maar wel bij God (zie ook de voetnoot over de hel in het vorige hoofdstuk).

gelovigen die tot en met hun sterven overwinnend zijn geweest zoals de eerste martelaren dat ook waren.

Voor het meemaken van de eerste opstanding gaat het erom dat iemand overwinnend is geweest, niet persé dat hij het leven verloren heeft omwille van het geloof. Dit wordt in Openbaring niet expliciet gezegd maar is wel aannemelijk; je kunt het afleiden uit het feit dat er een verband is tussen het zijn van een gelovige en niet in het oordeel komen (Openb. 20:11-15):

Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, wie mijn woord hoort en Hem gelooft, die Mij gezonden heeft, heeft eeuwig leven en komt niet in het oordeel, want hij is overgegaan uit de dood in het leven.

Johannes 5:24

De overwinnende gelovige hoort dus bij de groep die direct na het fysieke sterven de eerste opstanding meemaakt (Openb. 20:4-6); meer opties zijn er niet.

Jezus sprak daarnaast over het contrast *opstanding ten leven* en *opstanding ten oordeel*. Deelname aan de opstanding ten leven betekent dus: niet meer in het oordeel komen (Joh. 5:28-29). In Openbaring 20:11-15 worden nadrukkelijk *de doden* verzameld voor het oordeel; hier horen de levenden uit de eerste opstanding niet bij.

Als je op basis van de chiastische structuur zoekt naar de belofte van opstanding en niet veroordeeld worden in relatie tot overwinning, komen we uit bij:

Wees niet bang voor het lijden dat u nog te wachten staat. Sommigen van u zullen door de duivel in de gevangenis worden gegooid, en zo op de proef worden gesteld; tien

dagen lang zult u het zwaar te verduren hebben. Wees trouw tot in de dood, dan zal Ik u als lauwerkrans het leven geven. Wie oren heeft, moet horen wat de Geest tegen de gemeenten zegt. Wie overwint zal van de tweede dood geen schade ondervinden.

Openbaring 2:10-11

Trouw tot in de dood betekent dat het gaat om trouw zijn, ook al betekent dat de dood. Op basis van het bovenstaande geldt echter ook, voor degenen die trouw zijn geweest tot aan hun natuurlijke dood, de belofte dat hij zal leven en van de tweede dood geen schade zal ondervinden.

Veelzeggend is de manier waarop in Openbaring 20:5a verwoord is: 'werden niet weder levend'. Dit betekent dat *onder het altaar zitten* van de martelaren nog als 'dood' beschouwd moet worden. Tevens wordt het *tot leven komen* gekoppeld aan *heersen*: zonder tot leven gekomen zijn is heersen nog niet mogelijk, doden kunnen niet heersen.

Op basis van het bovenstaande kunnen we concluderen dat sinds 70 n.C. de gelovigen die overwinnend sterven (als martelaar of met een natuurlijke dood), gelijk na hun sterven de eerste opstanding meemaken en gaan regeren. Dit zijn geen uitzonderingen, maar dit is de normale gang van zaken binnen het nieuwe verbond.

Deze eerste opstanding is de opstanding ten leven die Paulus in 1 Korintiërs 15 bedoelde. Voor Paulus was die gekoppeld aan Jezus' terugkomst (1 Thess. 4:13-17). In Openbaring is dat ook zo: Jezus' terugkomst in het nieuwe Jeruzalem en de eerste opstanding bij de start van de periode van de geliefde stad vinden gezamenlijk plaats in het jaar 70.

Dan rest nog de vraag: Zijn de nog levende, overwinnende christenen, in 70 (en tot nu toe) ook op dezelfde manier gaan regeren zoals ik aan het begin van dit hoofdstuk aannam? Bedenkend dat het nieuwe-Jeruzalemlen inderdaad beschikbaar is voor alle gelovigen vanaf hun wedergeboorte (Openb. 22:14; 21:27) en dat de bewoners van die stad regeren (Openb. 22:5), is het antwoord bevestigend.

Hierbij is het wel belangrijk te beseffen dat het Jezus is die de gelovigen taken toevertrouwt en dat dat stapje voor stapje gaat: eerst 'in zeer weinig' en als het lukt pas 'het ware goed':

Wie in zeer weinig getrouw is, is ook in veel getrouw. En wie in zeer weinig onrechtvaardig is, is ook in veel onrechtvaardig. Indien gij dus niet getrouw geweest zijt ten aanzien van de onrechtvaardige Mammon, wie zal u dan het ware goed toevertrouwen?

Lucas 16:10-11 (NBG51)

Dezelfde boodschap geeft Jezus als Hij zegt: 'Zijn heer zei tegen hem: goed gedaan, goede en trouwe dienaar, over weinig bent u trouw geweest, over veel zal ik u aanstellen; ga in, in de vreugde van uw heer' (Matt. 25:21). Mensen die tot geloof komen hebben direct toegang tot het nieuwe Jeruzalem op basis van de vergeving en bekering van zonden (Openb. 22:14; 21:27), maar moeten vervolgens door een proces van groei naar volwassenheid, als het gaat om het dragen van verantwoordelijkheden. Een bekeerling staat normaal gesproken aan het begin van dat proces, de martelaren aan het eind ervan.

In dat licht is het begrijpelijk dat de martelaren uit de periode vóór 70 als eerste tot regeren (en zelfs oordelen) geroepen worden: zij hebben hun volharding tot en met het betalen van de hoogste prijs doorgezet en werden daarom als eerste opgewekt en voor veel verantwoordelijk gesteld.

Bij het regeren gaat het om het regeren *met* Jezus: in het relationele contact met Hem worden taken toevertrouwd. De gelovige wordt als leerling opgebouwd zodat hij de taken goed kan uitvoeren, oftewel overwinnend kan zijn: het contact met Jezus is het belangrijkste en het is een groeitraject.

Wat is overwinnen?

Overwinnen is dus het criterium voor het verkrijgen van de nieuweverbondsbeloften zoals die aan de zeven gemeenten gegeven zijn. Maar wat is overwinnen? In Openbaring wordt hier het volgende over gezegd:

Zij hebben hem dankzij het bloed van het lam en dankzij hun getuigenis overwonnen. Met de dood voor ogen hechtten ze niet aan het leven.

Openbaring 12:11

Overwinnen door het bloed van het lam betekent: vertrouwen op het offer van Jezus voor de vergeving van zonden, de rechtvaardiging en heiliging als antwoord op de aanklacht van de duivel.

Nu zijn de redding, de macht en het koningschap van onze God werkelijkheid geworden, en de heerschappij van zijn Messias. Want de aanklager van onze broeders en zusters, die hen dag en nacht bij onze God aanklaagde, is ten val gebracht.

Openbaring 12:10b

Na 70 kregen we op basis van datzelfde vertrouwen ook de toegang tot het nieuwe Jeruzalem:

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

Openbaring 22:14

Hieraan gekoppeld is een heilig leven, een leven vanuit liefde in plaats van liefdeloosheid:

Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, (...)

Openbaring 21:27a

Daarnaast is overwinning door hun getuigenis van belang (Openb. 12:11). Niet meer de nederlaag van Petrus die Jezus drie maal verloochende, maar het belijden van Jezus onder alle omstandigheden, zelfs met de dood voor ogen. Hierbij past ook het volhardend optreden als priester voor de mensen die het nieuwe verbond niet kennen (Openb. 1:6), oftewel de toewijding aan de 'bediening van de verzoening' (2 Kor. 5:18-21). En sinds de terugkomst van Jezus in het nieuwe Jeruzalem gaat het ook om de bediening van de ontmoeting.

Overwinnen is ook vasthouden aan de waarheid en woorden van God in plaats van te vallen voor leugens, halve leugens en misleiding zoals Adam en Eva in hun nederlaag in het paradijs (Gen. 3).

Overwinnen is ook vasthouden aan het nieuweverbondsleven van God in plaats van het opgeven daarvan in ruil voor een enkele maaltijd (Ezau, Heb. 12:16).

Het nieuwe-Jeruzalemleven met Jezus is de basis voor overwinnend leven met daarbij volhardend en impactvol regeren. Samen met Hem is alles mogelijk.

Conclusie

Uit het bovenstaande kunnen we concluderen dat in de periode van de geliefde stad Jezus en gelovigen die in overwinning leven, gezamenlijk regeren; zowel de gelovigen die nu leven en de

eerste opstanding nog niet hebben meegemaakt, als die dat al wel hebben meegemaakt.

De heiligen en de Rooms-Katholieke kerk

Het gaan regeren van de martelaren uit Openbaring 20:4 is terug te vinden in het Rooms-Katholieke geloof:

In de eerste eeuwen van onze jaartelling vereerde men uitsluitend martelaren. In de vroege middeleeuwen werden ook kerkvaders, woestijnvaders (heremieten) en vooraanstaande bisschoppen 'heiligen' genoemd. Lange tijd was het geloof in de heiligen een lokaal en spontaan proces. Pas in de late middeleeuwen trok de hiërarchie de bevoegdheid om mensen heilig te verklaren geheel aan zich: er kwam een centraal heiligverklaringsproces.¹²²

In de Rooms-Katholieke kerk gelooft men ook in het actief zijn van de heiligen (ze zijn niet dood, passief en wachtend op hun opstanding in de toekomst):

Een heilige bij de oosters-orthodoxen en rooms-katholieken is iemand die bijzonder rechtschapen en gelovig heeft geleefd, men spreekt ook van "heroïsche zedelijke deugd", en van wie wordt aangenomen dat hij of zij daardoor invloed kan uitoefenen op het leven op aarde. Hij of zij doet dat, volgens de Rooms-Katholieke leer, door middel van voorspraak bij God.¹²³

De Rooms-Katholieke kerk erkent hiermee enerzijds impliciet dat de periode van de geliefde stad in de eerste eeuw gestart is. Anderzijds beperkt zij het regeermandaat van de gelovigen tot een selectie binnen de groep van overwinnend gestorven gelovigen vóór en na 70.

¹²² Geraadpleegd van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Heilige_\(christendom\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Heilige_(christendom))

¹²³ Geraadpleegd van [https://nl.wikipedia.org/wiki/Heilige_\(christendom\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Heilige_(christendom))

Er staat verder weinig in Openbaring over hoe de opgestane gelovigen regeren. Hieronder staan enkele getuigenissen die daar een indruk van geven.

Getuigenissen Deanna Koehl

Zonder het contact met overleden en weer opgestane regerende gelovigen te willen promoten zijn er getuigenissen van zulke ontmoetingen die bevestigend zijn voor het idee dat zij nu regeren en van belang zijn voor de nog fysiek levende gelovigen. De Drie-eenheid treedt hierin Zelf regisserend op: Zij initiëren deze ontmoetingen. Uiteraard gaat het hierbij niet over contact met niet-opgestane overledenen uit het dodenrijk.

De al eerder geciteerde Deanna Koehl wijdt hier een hoofdstuk aan in haar boek, 'bezoekers uit de geestelijke wereld' (Koehl, 2024, pp. 67-73). Zij opent daar met: 'Op een dag toen ik de geestelijke wereld binnenkwam, werd ik weer door iemand benaderd die niet Jezus was. Gebaseerd op mijn eerdere ervaring, vele jaren eerder, was een geest die niet Jezus is slecht nieuws.' Zij stopte gelijk, zocht Jezus, maar kwam daarna telkens weer die 'niet-Jezus' tegen. Uiteindelijk bracht de Vader zelf haar weer naar die persoon toe. Het bleek de apostel Paulus te zijn. Hij was wel de laatste persoon die zij zou willen ontmoeten. Maar Paulus begon te praten over hun beider roeping om mensen die Jezus niet of nauwelijks kennen in contact met Hem te brengen en gaf raad. Daarna begon Deanna de brieven van Paulus opnieuw te lezen. Ze hadden nu meer impact op haar. Op een gegeven moment eindigden deze ontmoetingen onaangekondigd en was Jezus er weer.

Daarna beschrijft ze ontmoetingen met de apostelen Petrus en Johannes, met een te vroeg overleden kennis die haar aanraadt beter voor haar fysieke lichaam te zorgen, met haar vroegere jeugdleider die haar hielp van haar trots af te komen en tenslotte met Eva, die haar hielp om bij elke belangrijke keuze even pas op

de plaats te maken om de Geest te laten spreken in plaats van impulsief te kiezen. Ze ervoer dat God deze ontmoetingen voor haar uitkoos om haar op te bouwen. De overwinnaars die de eerste opstanding hebben meegemaakt, hebben blijkbaar een rol in het opbouwen van de gelovigen op aarde; dat is een vorm van regeren.

Toen ze God naar een Bijbelse onderbouwing vroeg, bepaalde de Heilige Geest haar bij Jezus die bij de verheerlijking op de berg gepraat had met Mozes en Elia en – volgens de Heilige Geest – door hen bemoedigd werd. Haar ontmoetingen met overleden en weer opgestane ‘heiligen’ konden daarmee worden vergeleken.

Ze eindigt het hoofdstuk met de bekende waarschuwingen over contact met geesten uit het dodenrijk en misleidende geesten (1 Sam. 28:3-25; 1 Joh. 4:1-3) maar moedigt ook aan niet bang te zijn (1 Joh. 4:4; 2 Kor. 10:4-5). Tenslotte schrijft ze:

Tegenwoordig schenkt de Geest mij een paar vrienden in de geest die regelmatig opduiken, zowel uit de Bijbel als uit mijn leven. Deze ontmoetingen fleuren mijn dag altijd op en brengen geestelijke waarheden die niet alleen mijzelf zegenen, maar ook degenen met wie ik dagelijks het leven deel. Hun boodschappen zijn zelden rozengeur en maneschijn. Ze vertellen mij harde waarheden en confronteren mij vaak met herhaaldelijke slechte keuzes. Maar de ontmoetingen moedigen me altijd aan en laten mij veel beter achter dan ik was.'

Toen ik haar om meer gedetailleerde getuigenissen vroeg, bepaalde God haar bij de volgende drie om op te sturen:

David – Toen we elkaar ontmoetten, leek David een herder, geen koning. De kern van zijn boodschap was: tijd alleen met

God. Tijd voor intentionele aanbidding en gerichte toewijding. Elke overwinning die hij ooit behaalde, ontstond in de tijd die hij alleen met God doorbracht. En elke val was een direct gevolg van verwaarloosde tijd met God – toen hij het leven leidde naar eigen goeddunken. Hij leidde een vreemd leven in de ogen van wie toekeken. En het was niet zijn taak om dat uit te leggen. Zijn enige verantwoordelijkheid was om gehoorzaam en onderworpen te blijven aan God. God zou de details en de gevolgen van zijn gehoorzame keuzes afhandelen.

Jona – Toen we elkaar ontmoetten zag Jona er wat ruw uit. Bedekt met zeewier en eigenlijk een magere, rommelige oude man. Maar hij was wel aardig. Zijn primaire boodschap was: onmiddellijke gehoorzaamheid, ondanks persoonlijke meningen. Hij oordeelde en ergerde zich en dat werd een enorme belemmering voor zijn roeping. We bespraken de valkuil die ergernis is. Hij benadrukte het belang van vergeving en anderen zien zoals God hen ziet.

Pilatus – Dit was de meest schokkende bezoeker. Het duurde even voordat ik me realiseerde dat ik werd beetgenomen. Maar hij had gelijk: zijn boodschap ging over niet oordelen.¹²⁴ Het oordeel aan God overlaten. En God vertrouwen met ieder mens. Wij planten zaden. En we hebben geen controle over wanneer ze groeien of hoe ze groeien. We moeten gewoon trouw en vrijgevig zaden planten. Hij legde uit dat door alles wat hij had gezien hij niet anders kon dan geloven.

Deze getuigenissen bevestigen het geloof dat de gestorven overwinnende gelovigen van alle tijden levend zijn en actief in

¹²⁴ Deanna was geschokt dat iemand als Pilatus behouden kon zijn: ze had haar oordeel gelijk klaar en was 'beetgenomen' omdat zijn boodschap het 'niet oordelen' was.

hun heersen met Jezus: ze worden blijkbaar soms door Jezus ingezet om de gelovigen op aarde te helpen.

In Hebreeën 12:22-24 wordt ook gesproken over het (aanstaande) contact met de 'gemeenschap van eerstgeborenen' en de 'geesten van de rechtvaardigen':

(...) u bent de Sionsberg genaderd, de stad van de levende God, het hemelse Jeruzalem, en duizenden engelen die in vreugde bijeen zijn, de gemeenschap van eerstgeborenen, die in de hemel ingeschreven zijn; u bent God genaderd, de rechter van allen, en de geesten van de rechtvaardigen, die tot volmaaktheid gekomen zijn, (...)

Hebreeën 12:22-23

Met het neerdalen en het toegankelijk worden van het hemelse Jeruzalem (dat vervolgens het nieuwe Jeruzalem genoemd wordt), is dat contact feitelijk mogelijk. Ik promoot dat contact niet in de zin van het contact gericht zoeken. Het is vergelijkbaar met engelen: die zijn ook actief voor ons, maar wij zoeken het contact niet met hen. We zijn gericht op Jezus, onze Vader en de Heilige Geest. Het is alleen onderdeel van de huidige realiteit dat overwinnende gelovigen van alle eeuwen zijn opgestaan en aanwezig en actief zijn in het Koninkrijk. En soms merken we daar iets van.

Wat houdt regeren in de periode van de geliefde stad in?

In Openbaring wordt alleen het in toom houden van de kwaaddoeners genoemd (Openb. 2:26-28a). Een politie/ME-functie vervullen of deelnemen aan een vredesleger is daarmee een hele relevante functie in dat verband. Voor de eerste christenen was dat nieuw, omdat dat alleen aan de Romeinen was voorbehouden zoals afgeleid kan worden uit Paulus' woorden:

Iedereen moet de autoriteit van het bevoegd gezag erkennen, want er is geen gezag dat niet van God komt; ook het huidige gezag is door God ingesteld. Wie zich tegen dit gezag verzet, verzet zich dus tegen de orde die God heeft bepaald, en wie dat doet roept zijn veroordeling over zich af. Wie doet wat goed is heeft van de gezagsdragers niets te vrezen, alleen wie doet wat slecht is. U wilt niets van de overheid te vrezen hebben? Doe dan wat goed is en ze zal u prijzen, want ze staat in dienst van God en is er voor uw welzijn. Maar wanneer u doet wat slecht is, kunt u haar beter vrezen: ze voert het zwaard niet voor niets, want als dienares van God geeft ze ieder die het slechte doet de straf die hij verdient.

Romeinen 13:1-4

Jezus spreekt daarnaast over het vrucht dragen vanuit de gaven en talenten die iedere gelovige gekregen heeft (Matt. 25:14-30). Paulus heeft het over in de situatie blijven waarin de gelovige is en van daaruit Gods goedheid verspreiden (1 Kor. 7:17-24). Maar soms leidt Jezus iemand in een heel andere situatie, zoals Paulus die naar Griekenland geroepen werd, terwijl hij in Klein-Azië aan het rondtrekken was (Hand. 16:9).

Regeren of heersen betekent dus de gaven benutten in de situatie waarin je geplaatst bent, de goedheid van God op aarde brengen in overleg met Jezus. Het gaat daarbij om de toewijding aan de dingen die Hij je toevertrouwt (Luc. 16:10-11). Het relationele aspect met Jezus is daarin belangrijk, de gelovigen zitten immers samen met Hem op de troon (Openb. 20:4b) en leven samen in het nieuwe Jeruzalem, verbeeldt door het gezamenlijke leven na de bruiloft.

Ik geloof dat als alle 2-2,5 miljard christenen wereldwijd op die manier zouden leven de wereld er steeds beter uit zou zien.

Klaarblijkelijk heeft regeren ook te maken met betrokkenheid in oordelen, mogelijk alleen voor de martelaren (Openb. 20:4).

Voorafgaand aan het jaar 70 werd er ook al geregeerd: zij zaten met Jezus aan Gods rechterhand in de 'hemelse gewesten' in hun strijd tegen de 'geestelijke machten van het kwaad' (Ef. 1:3, 30, 2:6, 3:10, 6:12). In die zin is het ook een kwestie geweest van blijven regeren, maar in een andere context en met meer impact: wel of niet vanuit het nieuwe Jeruzalem kunnen leven met Jezus en onze Vader maakt verschil.

21. Opstanding met geestelijk lichaam, gelijk na fysiek sterven

En ik zag de zielen van hen die onthoofd waren omdat ze van Jezus hadden getuigd en over God hadden gesproken; (...) Zij waren tot leven gekomen en heersten duizend jaar lang samen met Christus.

De andere doden kwamen niet tot leven voordat de duizend jaar voorbij waren.

Dit is de eerste opstanding.

Openbaring 20:4b-5¹²⁵

Dit zijn opzienbarende verzen over de opstanding. Opzienbarend is het moment van de opstanding van de martelaren, namelijk aan het begin van de periode van de geliefde stad, in het jaar 70, toen Jezus terug kwam. Dat is lang voordat aan het eind van de periode van de geliefde stad het oordeel plaatsvindt. Sindsdien maakt elke gelovige die overwinnend sterft deze opstanding mee (zie vorig hoofdstuk).

De koppeling van deze eerste opstanding met Jezus' terugkomst werd door Paulus al gemaakt:

Zoals allen sterven in Adam, zo zullen allen ook tot leven komen in Christus. Maar ieder op de voor hem bepaalde tijd: Christus als eerste en daarna, wanneer Hij komt, zij die Hem toebehoren.

1 Korintiërs 15:22-23

¹²⁵ De zinsnede 'De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren' komt niet in de oorspronkelijke Aramese handschriften voor (De Siqueira, 2021, p. 61). Leo de Siqueira suggereert dat dit een toevoeging is bij de Griekse vertaling voor een goed begrip van de tekst door niet-Joden.

Vanwege de sterke verweving van de eerste opstanding en het gaan heersen, heb ik de meeste details over de eerste opstanding al in hoofdstuk 21 besproken (paragraaf *Wie regeren in de periode van de geliefde stad?*). Dit is de Bijbelse onderbouwing van het 'bij God zijn' van gestorven gelovigen, die veelal beleden wordt op begrafenissen. Strikt genomen gold 'het bij God zijn' ook al voor de martelaren voorafgaand aan hun opstanding toen zij 'onder het altaar zaten' (Openb. 6:9-11); zij zijn niet naar het dodenrijk gegaan, waar de 'overige doden' tot dan toe naartoe gingen (en nog gaan).

Paulus behoorde tot de eerste martelaren die wachtten 'onder het altaar' en de eerste opstanding meemaakten in 70 n.C. Zo verkreeg hij zijn nieuwe geestelijke lichaam (1 Kor. 15) op het moment dat Jezus terugkwam (1 Thess. 4), hoewel hij niet had verwacht dat het een terugkomst in het nieuwe Jeruzalem was. Ervan uitgaand dat het 'zitten onder het altaar' nog niet de vervulling was van het 'bij Jezus zijn' maakte hij in 70 n.C. ook zijn ontmoeting met Jezus mee en werden zijn twee grote verlangens uit 2 Korintiërs 5 (nieuw lichaam en bij Jezus zijn) vervuld.

Voor de moordenaar die samen met Jezus gekruisigd is (Luc. 23:39-43) gold waarschijnlijk hetzelfde als voor de eerste martelaren. Jezus' uitspraak 'nog vandaag zul je met Mij in het paradijs zijn', betekende dat hij bij Jezus in het, toen nog hemelse, paradijselijke Jeruzalem zou zijn, maar nog 'onder het altaar'. Pas 40 jaar later zou hij met de eerste martelaren de eerste opstanding meemaken. Mocht het zo zijn geweest dat hij zijn opstanding gelijk na zijn fysieke dood meemaakte, dan zou dat de uitzondering op de regel zijn geweest: op basis van Openbaring staat de gang die de eerste martelaren maakten in het jaar 70 model voor hetgeen alle overwinnende gelovigen erna mee zouden maken bij hun fysiek sterven.

In hoofdstuk 7 ben ik uitgebreid ingegaan op het geestelijke karakter van het opstandingslichaam; gelovigen staan niet op met opnieuw een fysiek (natuurlijk, stoffelijk) lichaam (zie 1 Kor. 15:35-49). De nadruk moet liggen op het opstaan met een lichaam dat met fysieke ogen zichtbaar kán zijn (maar dat hoeft niet), dat kan functioneren als een fysiek lichaam maar dat niet gebonden is aan fysieke wetten, en dat aan de geestelijke kant van het bestaan overal aanwezig kan zijn.

Hieronder worden nog enkele andere relevante details gegeven in relatie tot de eerste opstanding.

Opstaan bij de doop en na het fysiek sterven

De twee opstandingen waar Jezus over spreekt in Johannes 5:27-29 (opstanding ten leven en opstanding ten oordeel) moet onderscheiden worden van het wedergeboren worden met een nieuwe natuur zoals dat in de doop uitgedrukt wordt (sterven en opstaan met Jezus; zie Joh. 3:3-8; Rom. 8:1-10). Jezus verwijst hiernaar:

Werkelijk, Ik verzeker u, wie luistert naar wat Ik zeg en Hem gelooft die Mij gezonden heeft, heeft eeuwig leven; over hem wordt geen oordeel uitgesproken, hij is van de dood overgegaan naar het leven. Werkelijk, Ik verzeker u, er komt een tijd, en die tijd is nu gekomen, dat de doden de stem van Gods Zoon zullen horen en dat wie Hem horen, zullen leven.

Johannes 5:24-25¹²⁶

¹²⁶ Het Griekse woord 'nekros' voor 'doden' hier, kan zowel een fysieke als geestelijke betekenis hebben (Strong's Lexicon 3498). Jezus bedoelt hier sowieso de geestelijke dood en opstanding uit vers 24, maar mogelijk ook de opwekking van doden in Zijn tijd op aarde, bijvoorbeeld van Lazarus in Johannes 11; omdat Jezus toevoegt 'en is nu' verwijst dat niet naar de lichamelijke opstanding met een nieuw lichaam conform Johannes 5: 27-29 en 1 Korintiërs 15, die opstanding kwam pas na 70 n.C. beschikbaar.

Het meemaken van het eeuwig overgaan van de dood naar het leven was direct mogelijk vanaf Pinksteren met de doop in het jaar 30 ('er komt een tijd, en die tijd is nu gekomen' of 'en is nu', Joh. 5:25, NBG51). Het meemaken van de lichamelijke opstanding was echter voor later (zonder de toevoeging 'en is nu'):

Verwondert u hierover niet, want de ure komt, dat allen, die in de graven zijn, naar zijn stem zullen horen, en zij zullen uitgaan, wie het goede gedaan hebben, tot de opstanding ten leven, wie het kwade bedreven hebben, tot de opstanding ten oordeel.

Johannes 5:28-29 (NBG51)

Aan de martelaren uit de gemeente van Smyrna was met de 'lauwerkrans van leven', oftewel de lichamelijke opstanding zoals beschreven in 1 Korintiërs 15 en Openbaring 20:4-5, iets nieuws beloofd na hun lichamelijke sterven als martelaar; ze waren immers al met Jezus gestorven en opgestaan in de doop.¹²⁷

Er is wel een verband tussen die twee: met de doop tot eeuwig leven zou er geen oordeel meer zijn over de gelovige. Toch was er ook blijvende overwinning nodig om het eeuwige leven te blijven behouden en zo buiten het oordeel te blijven en uiteindelijk de lichamelijke opstanding mee te maken. De nederlaag zou leiden tot het geschrapt worden uit het boek van leven.

Maar als u niet wakker wordt, kom Ik onverwacht als een dief, op een tijdstip dat u niet kent. Maar enkelen in Sardes hebben hun kleren schoon gehouden. Zij zullen bij Me zijn, in het wit gekleed, want ze verdienen het. Wie overwint mag

¹²⁷ 'Wees trouw tot in de dood, dan zal Ik u als lauwerkrans het leven geven. Wie oren heeft, moet horen wat de Geest tegen de gemeenten zegt. Wie overwint zal van de tweede dood geen schade ondervinden' (Openb. 2:10b-11).

zich ook in het wit kleden. Ik zal zijn naam niet uit het boek van het leven schrappen, maar juist voor hem pleiten ten overstaan van mijn Vader en zijn engelen.

Openbaring 3:3b-5

Als iemand geschrapt werd uit het boek des levens zou hij toch weer in het oordeel komen met de overige/andere doden (Openb. 20:5a, 12-13; zie verder hfdst. 23 en 24 van dit boek). In hoofdstuk 17 van dit boek benadruk ik dat het hier niet gaat om een wettisch schrappen vanwege één misstap, maar om de uitkomst van een lang proces waarin Jezus als herder bezig is de gelovige juist hiervoor te bewaren.

Focus op de opstanding van de martelaren was begrijpelijk

Ten aanzien van de eerste opstanding spreekt Johannes in Openbaring 20:4b-6 vooral over de opstanding van de martelaren uit de periode voorafgaand aan het jaar 70 en niet over die van de andere gelovigen die dat zouden gaan meemaken. Dat is te begrijpen, gezien de situatie waarin de geadresseerde lezers zich bevonden: sommige gelovigen zouden hun geloof met hun leven bekopen, dus was dat een groot thema (zie Openb. 2:10b, 2:13, 6:9-11, 12:11, 14:13, 20:4b-6). Door specifiek voor hen de eerste opstanding in het vooruitzicht te stellen, was dit een bemoediging om vol te houden.

Waar zijn de opgestane gelovigen nu?

Zij zijn ieder geval in het nieuwe Jeruzalem, de geestelijk realiteit die uit de hemel neergedaald is, waar onze Vader en Jezus ook zijn:

De stad heeft het licht van de zon en de maan niet nodig: over haar schijnt Gods luister, en het lam is haar licht.

De troon van God en van het lam zal daar in de stad staan. Zijn dienaren zullen Hem vereren en Hem met eigen ogen zien, en zijn naam staat op hun voorhoofd. Het zal er geen nacht meer zijn en het licht van een lamp of het licht van de zon hebben ze niet nodig, want God, de Heer, zal hun licht zijn. En zij zullen als koningen heersen tot in eeuwigheid.

Openbaring 21:23, 22:3b-5¹²⁸

De opgestane gelovigen wonen in het huis van God waar Jezus voor iedere gelovige een plaats voorbereid heeft (Joh 14:2-3), het nieuwe Jeruzalem. En aangezien God bij de mensen woont in Zijn stad (Openb. 21:3), wonen zij ook op die manier bij de mensen op aarde.

Aangezien wij, die nog in ons natuurlijke lichaam leven, in de geest toegang hebben tot het nieuwe Jeruzalem, kunnen we in theorie de opgestane gelovigen meemaken. Zie hiervoor getuigenissen uit *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* (Van der Maas, 2020, pp. 141-143) en hoofdstuk 21 van *Jezus is hier*.

Onder het altaar versus het dodenrijk

Ook bijzonder is de plek waar de martelaren en de ‘andere doden’ zijn, voorafgaand aan hun opstanding: de martelaren zijn ‘onder het altaar’ (NBG51; NBV21: ‘aan de voet van het altaar’; Openb. 6:9). Waarschijnlijk in het nieuwe Jeruzalem toen het nog in de hemel was, of ergens anders in de hemel. Zij spreken met God over hun situatie (Openb. 6:9-11), terwijl de andere doden in het dodenrijk zijn (Openb. 20:13).¹²⁹

¹²⁸ ‘Vereren’ wordt soms vertaald met dienen; het Griekse woord hier omvat zowel dienen als vereren/aanbidden (Strong’s Lexicon 3000, Latreuó).

¹²⁹ Na fysiek gestorven te zijn komen mensen in het dodenrijk terecht (niet te verwarren met de hel), een plaats waar geen leven is in de zin dat er niets gebeurt en er geen betrokkenheid was of mocht zijn met het leven op aarde of

Paulus zal één van die martelaren zijn geweest. In 70 n.C. heeft hij dus zijn opstanding met een geestelijk verheerlijkt lichaam meegemaakt. Iets waar hij zo naar uitkeek volgens 1 Korintiërs 15, samen met het bij Jezus zijn (zie 1 Thess. 4 en 2 Kor. 5).

Eerste dood en tweede opstanding?

In Openbaring 20 wordt gesproken over de eerste opstanding en de tweede dood. De bewoordingen 'eerste dood' en 'tweede opstanding' worden in de Bijbel niet gebruikt. Het is verleidelijk om veel aandacht te besteden over het eventuele bestaan en de betekenissen hiervan, maar deze zijn niet evident waardoor er moeilijk geloof op te bouwen is. Ik zie de volgende opties:

Eerste dood:

- De fysieke dood (Matt. 10:28-33); dit lijkt een logische optie omdat dan de eerste dood en de eerste opstanding betrekking hebben op het lichaam (maar menselijke logica leidt niet altijd tot de waarheid).¹³⁰
- Het sterven van de zondige natuur: het met Jezus sterven zoals gesymboliseerd in de doop (Rom. 6). Hier wordt door sommige auteurs onterecht¹³¹ aan gekoppeld dat het opstaan met Jezus met een nieuwe natuur hetzelfde zou zijn als de eerste opstanding uit Openbaring 20:4-5 en dat de 'grote' opstanding volgens 1 Korintiërs 15 bij het oordeel vanaf de witte troon zou plaatsvinden¹³² (hoewel daar in Openb. 20:11-15 niets over gezegd wordt).

in de hemel (zie 1 Sam. 28; Ps. 6:6). De nieuweverbondsgelovigen kwamen tot 70 na Christus na hun dood en overwinning 'onder het altaar' terecht, zie Openbaring 6:9, ook een plaats van inactiviteit.

¹³⁰ De Joods profetische openbaringscultuur is te prefereren boven de Griekse filosofische benadering (zie 1 Kor. 2).

¹³¹ De christenen voorafgaand aan 70 n.C. waren immers als met Jezus opgestaan in het verkrijgen van hun nieuwe natuur (in de doop).

¹³² De Siqueira, 2021, pp. 59-61; in combinatie met Jezus terugkeer aan het eind van de duizendjarige periode.

Tweede opstanding:

- De opstanding van de doden aan het eind van de periode van de geliefde stad, waarna het oordeel volgt (Joh. 5:29; Openb. 20:12-13). Dit sluit aan bij de woorden van Jezus in Johannes 5:29.
- Als de eerste dood de fysieke dood zou zijn met als eerste opstanding de opstanding met een geestelijk lichaam, dan zou de tweede opstanding gerelateerd kunnen zijn aan de tweede dood en daarmee hoop geven op terugkeren uit de hel, wat zou betekenen dat mensen niet voor eeuwig in de hel hoeven zijn (hetgeen in Openb. 20:11-15 ook niet gesteld wordt, in tegenstelling tot wat over de duivel, het beest en de valse profeet in Openb. 20:10 gezegd wordt). Dit is een hoopvolle optie, waarover ik, God kennende, niet verbaasd zou zijn als dat waarheid zou blijken te zijn.

Niet op alle vragen een expliciet antwoord

Over enkele zaken geeft Openbaring geen expliciete duidelijkheid, bijvoorbeeld over het lot van de fysiek nog levende mensen wanneer het oordeel vanaf de witte troon gekomen is. Voor sommige van die zaken kan op basis van kennis uit de brieven of evangeliën wel degelijk iets gezegd worden, bijvoorbeeld:

- Op basis van de verwachting van Paulus in 1 Korintiërs 15:52 zullen de nog fysiek levende overwinnende gelovigen hun nieuwe lichaam ontvangen zonder te zijn gestorven. Zij zullen uiteraard niet in het oordeel komen (Joh 5:24).
- De nog fysiek levende kwaaddoeners en degenen die hun inschrijving in het boek des levens verloren hebben, zullen het oordeel ondergaan, ondanks dat ze gevlucht zijn van Jezus op de witte troon (Openb. 20:11).

Daarna zal er na de periode van de geliefde stad geen fysieke dood meer zijn. Er zijn dan tevens geen kwaaddoeners meer op

aarde, want die zijn veroordeeld en zijn in de hel en (waarschijnlijk) hebben alle mensen een nieuw opstandingslichaam. De gelovigen zullen de Drie-eenheid op een volmaakte manier zien en relationeel ervaren, zoals het hele leven volmaakt zal zijn.

Hoe het leven er precies uit zal zien is nu nog maar beperkt duidelijk, hoewel we ieder geval weten dat de gelovigen niet meer als echtgenoten zullen leven of gehuwd zijn (Matt. 22:30). Waarschijnlijk betekent dat ook dat het aantal mensen niet meer zal groeien. Ook de natuur zal op één of andere manier anders functioneren als de roofdieren niet meer zullen doden (Jes. 11:1-8). Wellicht zullen er kort van te voren ook weer profetieën met meer informatie komen om de gelovigen te begeleiden in die overgang, zoals ook met Openbaring, in de jaren voorafgaand aan het jaar 70, het geval was.¹³³

De opstanding in de geloofsbelijdenissen in de eerste eeuwen

Het opstaan zoals Jezus was voor de eerste gemeenten een heel belangrijk aspect van het christelijk geloof, maar de verschillende geloofsbelijdenissen gebruiken er uiteenlopende bewoordingen voor:

- Een van de vroegst bekende aanzetten voor het Apostolicum¹³⁴ is terug te vinden in de geschriften van Ireneüs van Lyon (overleden circa 200). In een van zijn teksten, daterend uit het jaar 170, formuleert hij het geloof in de opstanding als volgt: 'Wij geloven (...) dat

¹³³ Dat zou ons in dezelfde situatie plaatsen als de gelovigen in de jaren voorafgaand aan 70 n.C. toen het profetische boek Openbaring verscheen. Bijlage 2 behandelt het probleem van het al of niet ontvangen hebben van dat boek door de gemeente in Efeze. De gelovigen van de toekomst zouden ook weer in zo'n situatie kunnen komen.

¹³⁴ Apostolische geloofsbelijdenis.

- Christus zal komen van de hemel om alle vlees op te wekken.^{'135}
- Geloofsbelijdenis van Nicea (4^e eeuw): 'Ik verwacht de opstanding van de doden.'¹³⁶
 - Voor zover bekend is de apostolische geloofsbelijdenis voor de eerste keer volledig op schrift gesteld in een tekst van de heilige Pirmin (Pirminus, ca. 670-753) in de 8e eeuw. De Nederlandse vertaling die in de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (tegenwoordig) gebruikt wordt is: 'Ik geloof in (...) de verrijzenis van het lichaam.' In de Protestantse versie die (tegenwoordig) gebruikt wordt in de protestants-christelijke kerken in Nederland van gereformeerde signatuur staat: 'Ik geloof (...) wederopstanding des vlees.'¹³⁷

Het geloof in de opstanding van het fysieke vlees is niet correct (of minstens verwarrend als hiermee toch het 'lichaam' bedoeld wordt). Het gaat immers niet om een fysieke lichamelijke opstanding, het gaat om de opstanding met een niet-stoffelijk maar hemels en geestelijk lichaam. In die zin is de Rooms-Katholieke geloofsbelijdenis beter of duidelijker, met het geloof in de opstanding van het *lichaam*. De vraag is echter of de gelovigen ook de nuance begrijpen en niet alsnog hierbij een fysieke opstanding in gedachten hebben.

De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel formuleert correct: 'Ik verwacht de opstanding der doden.' Het is echter wel een neutrale, maar vage verklaring, omdat deze in het midden

¹³⁵ Geraadpleegd van

https://nl.wikipedia.org/wiki/Apostolische_geloofsbelijdenis

¹³⁶ Geraadpleegd van

https://nl.wikipedia.org/wiki/Geloofsbelijdenis_van_Nicea-Constantinopel

¹³⁷ Geraadpleegd van

https://nl.wikipedia.org/wiki/Apostolische_geloofsbelijdenis

laat hoe die opstanding zich verhoudt met Jezus' terugkeer en ook of het om een fysieke of geestelijke opstanding gaat.

De koppeling van de opstanding aan Jezus' terugkeer is afwezig in de recente versies van de apostolische geloofsbelijdenis van de Rooms-Katholieke Kerk en de Protestantse Kerken. Bij de eerste versie van Irenëus van Lyon was deze nog wel aanwezig.

22. Geen oordeel voor de gelovigen

Gelukkig en heilig zijn zij die deel hebben aan de eerste opstanding. De tweede dood heeft geen macht over hen.

Openbaring 20:6a

In de traditionele christelijke geloofsbelijdenissen wordt beleden dat Jezus nog moet terugkomen en dat, wanneer dat gebeurt, Hij alle mensen zal oordelen. In de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel uit de vierde eeuw staat bijvoorbeeld over Jezus: 'opgevaren naar de hemel, zit aan de rechterhand van de Vader en zal weerkomen met heerlijkheid om te oordelen de levenden en de doden.'¹³⁸ De kern van het nieuwe verbond is echter dat de gelovigen niet meer geoordeeld worden (en dat Jezus al hier is met het nieuwe Jeruzalem en dat Zijn heerlijkheid daarom al ervaren kan worden).

Jezus zei hierover:

Over wie in Hem geloofd wordt geen oordeel uitgesproken, maar wie niet in Hem geloofd is al veroordeeld, omdat hij niet wilde geloven in de naam van Gods enige Zoon.

Johannes 3:18a

Werkelijk, Ik verzeker u, wie luistert naar wat Ik zeg en Hem geloofd die Mij gezonden heeft, heeft eeuwig leven; over hem wordt geen oordeel uitgesproken, hij is van de dood overgegaan naar het leven.

Johannes 5:24

¹³⁸ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Geloofsbelijdenis_van_Nicea-Constantinopel (protestantse versie).

Eerder in dit boek heb ik Zijn uitspraak uit Johannes 5:28-29 al aangehaald waarin Hij de opstanding ten leven scheidde van de opstanding ten oordeel.

In Openbaring 20 komt dat op de volgende manier terug:

Zij waren tot leven gekomen en heersten duizend jaar lang samen met Christus. De andere doden kwamen niet tot leven voordat de duizend jaar voorbij waren. (...) Gelukkig en heilig zijn zij die deel hebben aan de eerste opstanding. De tweede dood heeft geen macht over hen. (...) Wanneer de duizend jaar voorbij zijn, (...)

Toen zag ik een grote witte troon en Hem die daarop zat. De aarde en de hemel vluchtten van Hem weg en verdwenen in het niets. Ik zag de doden, groot en klein, voor de troon staan. Er werden boeken geopend. Toen werd er nog een geopend: het boek van het leven. De doden werden op grond van wat in de boeken stond geoordeeld naar hun daden. De zee stond de doden die ze in zich had af, en ook de dood en het dodenrijk stonden hun doden af. En iedereen werd geoordeeld naar zijn daden. Toen werden de dood en het dodenrijk in de vuurpoel gegooid. Dit is de tweede dood: de vuurpoel. Wie niet in het boek van het leven bleek te staan werd in de vuurpoel gegooid.

Openbaring 20: 4b-7, 11-15¹³⁹

¹³⁹ De zinsnede 'De andere doden kwamen niet tot leven voordat de duizend jaar voorbij waren' komt niet in de oorspronkelijke Aramese handschriften voor (De Siqueira, 2021, p. 61). Leo de Siqueira suggereert dat dit een toevoeging is bij de Griekse vertaling voor een goed begrip van de tekst door niet-Joden. Het Griekse woord voor hemel is hier 'ouranos', hetgeen in de eerste plaats 'zichtbare hemel, atmosfeer, sterrenhemel' betekent; het kan echter ook geestelijk bedoeld zijn; hier is het waarschijnlijk fysiek bedoeld. David Chilton verwijst naar Psalmen 114 in zijn bespreking van de fysieke betekenis van 'de aarde en de hemel' (Chilton, 1987, pp. 531-532).

Als eerste moet dus worden benadrukt dat het oordeel van Jezus – zoals beschreven in Openbaring 20:11-15, algemeen bekend als het laatste oordeel – niet voor de gelovigen is, maar voor de ‘andere (overige) doden’. De nieuweverbondsgelovigen zijn niet bestemd voor dat oordeel, maar zijn bestemd om te overwinnen (zie hfdst. 23 van dit boek). Ze zijn bestemd om bij hun fysieke sterven de eerste opstanding te ontvangen en te regeren in de tijd voor en na hun fysieke sterven.¹⁴⁰

Paulus heeft de afwezigheid van oordeel in wezen ook benadrukt (‘dus wie in Christus Jezus zijn, worden niet meer veroordeeld’, Rom 8:1). En als iemand niet meer veroordeeld kan worden, is het oordeel niet meer relevant.

¹⁴⁰ Vóór hun sterven: regerend vanuit het nieuwe Jeruzalem (Openb. 22:5).

23. Het oordeel over de ‘overige doden’

De ‘andere doden’ (NBV21; NBG51: ‘overige doden’) zullen te maken krijgen met het oordeel van Jezus vanaf de witte troon zoals beschreven in Openbaring 20:11-15. Hierbij is duidelijk dat verwezen wordt naar het verhaal over de schapen en de bokken (Matt. 25:31-46). In beide Bijbelgedeelten gaat het immers om geoordeeld worden op basis van daden. In Openbaring 20 is dat oordeel, in tegenstelling tot Mattheüs 25, losgekoppeld van Jezus’ terugkomst; geen woord in Openbaring 20:11-15 verwijst hiernaar. En uit de rest van Openbaring blijkt dat Jezus al aan het begin van die periode is teruggekomen. Het verschil tussen Jezus’ terugkomst en Jezus’ oordeel is dat het eerste gepaard gaat met een optionele ontmoeting die te negeren is (door het nieuwe Jeruzalem niet in te gaan) terwijl het tweede niet te ontwijken valt.

De uitnodiging van onze Vader, Jezus en de Heilige Geest

Schrijven over het oordeel uit Openbaring 20:11-15 en de mogelijkheid van de hel geeft mij een ongemakkelijk gevoel. Ik schrijf er liever niet over, maar de Bijbel is er duidelijk over dus negeren is voor mij geen optie. Het helpt mij dan om te beseffen dat God alle mensen bestemd heeft om in Jezus vrij te zijn van oordeel en dat oordeel ten diepste of uiteindelijk een menselijke keuze is.

Gods uitnodiging om eeuwig zonen en dochters van Hem te zijn en dat relationeel te ervaren, is verpletterend liefdevol en rijk. God heeft zich in Jezus vooraf, eenzijdig en onvoorwaardelijk met alle mensen verzoend:

Inderdaad, God heeft in Christus de wereld met zich verzoend: Hij heeft de wereld haar overtredingen niet aangerekend.

2 Korintiërs 5:19

God ziet de mensen door de bril van het verzoenend offer van Jezus.

Toch is dit maar één kant van de relatie. Er is een 'ja' nodig in de vorm van het besluit van de verloren zoon om terug te gaan naar zijn vader (Luc. 15:11-32). Het eenzijdig uitstrekken van Gods hand moet leiden tot de tweezijdigheid van de omhelzing die een relatie kenmerkt. Daarom is naast Gods eenzijdige verzoening met de mensen ook de oproep 'laat u met God verzoenen' relevant:

En ons heeft Hij de verkondiging van de verzoening toevertrouwd.

Wij zijn gezanten van Christus, God doet door ons zijn oproep. Namens Christus vragen wij u dringend: laat u met God verzoenen.

2 Korintiërs 5:19-20

De eenzijdige verzoening moet tweezijdig worden.

In deze verkondiging is belangrijk dat God niet geschetst wordt als een boze God die nog een appeltje te schillen heeft met de mensen, maar als de Vader die *vooraf* alles al goed heeft gemaakt (2 Kor. 5:19) en die de schuldbelijdenis van de verloren zoon (Luc. 15:11-32) onderbreekt om hem in de armen te sluiten: 'Mijn lieve kind, je bent teruggekomen, dat was het enige dat nog ontbrak.'

Natuurlijk is het zo dat de verloren zoon zijn verkwistende en moreel verwerpelijke levensstijl (asótós¹⁴¹) achter zich had gelaten bij zijn terugkeer (vergelijk Openb. 21:27) en dat hij Jezus' offer voor hem altijd zou omarmen (vergelijk Openb. 22:14); maar de boodschap van de gelijkenis is duidelijk: de verloren zoon had nooit gedacht dat zijn vader *alleen maar heel erg blij* zou zijn met zijn terugkeer.

Leg ik teveel nadruk op het belang van een keuze door mensen voor God? Het is enerzijds God zelf die het hart van de mensen wint door Zijn liefde. Bij de verloren zoon was het de herinnering aan het goede leven bij God die het verlangen naar Hem deed groeien. Het is Jezus die de mensen zoekt en roept. Het is God zelf die aan de basis staat voor onze keuze voor Hem. God werkt het willen in ons uit (Fil. 2:13). Maar alles gaat tegelijkertijd via onze keuze, onze menselijkheid, ons hart (Spr. 4:23). Ook hierin is God dus bij ons om te helpen.

Terug naar het oordeel van Jezus vanaf de witte troon

Voor een goed begrip van 'oordeel' in het Nieuwe Testament moet onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende oordelen. Er is het oordeel dat aan het oude verbond gekoppeld was (uitgevoerd met de verwoesting van Jeruzalem en de tempel in 70). Daarnaast heb je het oordeel in het kader van het nieuwe verbond (dat dus de afwezigheid van oordeel is) en uiteindelijk het (laatste) oordeel over de mensen buiten het nieuwe verbond. Openbaring brengt op dit vlak meer duidelijkheid die tot dan toe, ondanks de fragmentarische aanwijzingen, in het Nieuwe Testament ontbrak.

Het (laatste) oordeel moet tenslotte niet verward worden met de beoordeling van de daden van de overwinnende nieuweverbondsgelovigen en de beloning die Jezus hiervoor

¹⁴¹ Strong's Greek: 811. ἀσώτως (asótós) - Recklessly, wastefully, prodigally.

geeft in de vorm van regeerverantwoordelijkheid (zie het volgende hoofdstuk). Jezus verwijst hiernaar met:

Ik kom spoedig, en heb het loon bij me om iedereen te belonen naar zijn daden.

Openbaring 22:12a

Verder is het voor een goed begrip van het oordeel in Openbaring 20 belangrijk om te weten wat de betekenis is van het boek van het leven.

In Openbaring 20 wordt tweemaal over het boek van het leven gesproken:

Toen werd er nog een geopend: het boek van het leven.

Wie niet in het boek van het leven bleek te staan werd in de vuurpoel gegooid.

Openbaring 20:12b, 15

Het boek van het leven bestond al in de tijd van het Oude Testament:

(Mozes:) Schenk hun vergeving voor die zonde. Wilt U dat niet, schrap mij dan maar uit het boek dat U geschreven hebt.' De HEER antwoordde Mozes: 'Alleen wie tegen Mij gezondigd heeft, schrap Ik uit mijn boek.

Exodus 32:32-33

(David:) Voeg dit alles toe aan hun schuld, sluit hen uit van uw genade, schrap hun namen uit het boek van het leven, laat ze niet geschreven staan bij de rechtvaardigen.

Psalmen 69:28-29

Voorafgaand aan Zijn sterven en opstaan, dus voordat het nieuwe verbond van kracht was, zegt Jezus tegen zijn discipelen:

Verheug je er echter niet over dat de geesten zich aan jullie onderwerpen, maar verheug je omdat jullie naam in de hemel opgetekend is.

Lucas 10:20

Daarna wordt van de nieuweverbondsgelovigen gezegd dat zij in het levensboek staan:

En u, trouwe vriend, vraag ik hen te helpen. Ze hebben samen met mij voor het evangelie gestreden, evenals Clemens en mijn overige medewerkers, van wie de namen in het boek van het leven staan.

Filippenzen 4:3

Door heel Openbaring wordt relatief veel naar het boek van het leven verwezen (Openbaring 3:5, 13:8, 17:8 en 21:27). Ingeschreven staan in het boek van het leven, ook het boek van het Lam genoemd, is een voorwaarde om het nieuwe Jeruzalem in te kunnen:

Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, alleen zij die in het boek van het leven staan, het boek van het lam.

Openbaring 21:27

Voorafgaand aan het nieuwe verbond konden mensen dus in het boek van het leven komen. Waarschijnlijk refereert Jezus naar deze mensen als Hij zegt dat zijn Vader een God van levenden is, refererend naar Abraham, Isaac en Jacob:

Wat betreft de opwekking van de doden, hebt u in het boek van Mozes in het gedeelte over de doornstruik niet gelezen

dat God tegen hem zei: 'Ik ben de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob'? Hij is geen God van doden, maar van levenden; u dwaalt vreselijk!'

Marcus 12:26-27

Dit staat in contrast met de mensen die in het dodenrijk zijn (1 Sam. 28:3-25; Openb. 20:13).

De nieuweverbondsgelovigen kunnen ook hun inschrijving in het boek van het leven verliezen:

Wie overwint mag zich ook in het wit kleden. Ik zal zijn naam niet uit het boek van het leven schrappen, maar juist voor hem pleiten ten overstaan van mijn Vader en zijn engelen.

Openbaring 3:5

Uit bovenstaande verzen ontstaat het volgende beeld over de betekenis van het boek van het leven:

- Voorafgaand aan het nieuwe verbond konden mensen na hun fysieke dood tot leven komen, namelijk degenen die in het boek van het leven stonden, ook wel de 'rechtvaardigen' genoemd. Ze kwamen in dat boek door hun rechtvaardigheid, oftewel hun rechtvaardige levenswandel.
- In die tijd konden mensen ook uit het boek geschrapt worden als gevolg van hun zonden.
- Mensen die in die tijd niet in het boek van het leven stonden, kwamen na hun dood in het dodenrijk ('de doden').
- De nieuweverbondsgelovigen kwamen automatisch in het boek van het leven (van het Lam) te staan.
- Ook nieuweverbondsgelovigen konden uit het boek van het leven geschrapt worden; dat kan natuurlijk spanning geven, maar de bedoeling van het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus is juist dat niets de gelovige kan weerhouden

om in overwinning te leven; (voor meer hierover zie hoofdstuk 24 'God ziet uit naar onze overwinning').

Op basis hiervan ontstaat het volgende begrip van het oordeel in Openbaring 20: Vers 15 ('Wie niet in het boek van het leven bleek te staan werd in de vuurpoel gegooid') moet op het hele hoofdstuk betrokken worden, niet alleen op het oordeel vanaf de witte troon:

- Doordat de overwinnende nieuweverbondsgelovigen in het boek van het leven staan, komen ze niet in het oordeel aan het eind van de periode van de geliefde stad, maar maken ze tijdens de periode van de geliefde stad de eerste opstanding mee. Dit gebeurt zodra ze fysiek gestorven zijn, waarna ze doorgaan met regeren (vs. 4-6).
- Tot de hel worden veroordeeld (vs. 11-15):
 - o Degenen van de nieuweverbondsgelovigen die 'laf en trouweloos' zijn geweest (Openb. 21:8a) en niet in overwinning hebben geleefd (Openb. 3:5);
 - o Degenen die Jezus hebben afgewezen oftewel niet in Hem wilden geloven (Joh. 3:18b);
 - o Degenen die het kwade liefgehad en gedaan hebben (Joh. 3:19-20; Joh. 5:29; Openb. 21:8b, 21:27, 22:15).
- Geoordeeld tot het leven bij God (Openb. 20:11-13) worden degenen die buiten het nieuwe verbond om rechtvaardig zijn geweest en Jezus nooit hebben afgewezen (omdat ze het getuigenis van Jezus nooit hebben ontvangen of wellicht omdat ze geen juist getuigenis over Hem hebben gehad). Zij komen zo in het boek van het leven zijn te staan, zoals dat in de periode van het Oude Testament voorkwam (Matt 25:34b; Rom. 2:6-16).

We leven in de periode van de uitnodiging voor het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus en onze Vader. Maar deze periode is met de 'duizend jaar' eindig. Het oordeel aan het einde van die

periode is de deur naar een volmaakte wereld zonder kwaad en het einde van het lijden. De vraag van veel mensen is: waarom laat God het lijden toe op aarde (oftewel: waarom laat God de kwaaddoeners hun gang gaan)? Het antwoord is: op een gegeven moment, aan het eind van de periode van de geliefde stad, laat God dat niet meer toe. Tegelijkertijd geloof ik dat de hel geen doel of eindstation is voor God zoals ik als schreef in hoofdstuk 19 (paragraaf 'De profetie van Paulus over voltallige redding van de volken en Israël').

24. God ziet uit naar onze overwinning

Van alle in het wild levende dieren die de HEER God gemaakt had, was de slang het sluwst. Dit dier vroeg aan de vrouw: 'Heeft God werkelijk gezegd dat jullie van geen enkele boom in de tuin mogen eten?' 'We mogen de vruchten van alle bomen eten,' antwoordde de vrouw, behalve die van de boom in het midden van de tuin. God heeft ons verboden van de vruchten van die boom te eten of ze zelfs maar aan te raken; doen we dat toch, dan zullen we sterven.' 'Jullie zullen helemaal niet sterven,' zei de slang. 'Integendeel, God weet dat jullie de ogen zullen opengaan zodra je daarvan eet, en dat jullie dan als God zullen zijn en kennis zullen hebben van goed en kwaad.'

De vrouw keek naar de boom. Zijn vruchten zagen er heerlijk uit, ze waren een lust voor het oog, en ze vond het aanlokkelijk dat de boom haar wijsheid zou schenken. Ze plukte een paar vruchten en at ervan. Ze gaf ook wat aan haar man, die bij haar was, en ook hij at ervan.

Genesis 3:1-6

De zondeval van Adam en Eva kan als hun nederlaag worden gezien. Als in Openbaring over 'overwinnen' gesproken wordt, wijst dat terug naar dat moment. God ziet uit naar onze overwinning. Dat is een samenvatting van de Bijbelse boodschap: van de nederlaag in het aardse paradijs tot de overwinning vanuit het paradijselijke nieuwe Jeruzalem op aarde.

In de jaren voorafgaand aan de start van de periode van de geliefde stad, de moeilijkste jaren in de Bijbelse geschiedenis,¹⁴² was het Jezus' missie om onder meer de zeven gemeenten uit Openbaring te helpen overwinnen. En dat is nog steeds Zijn missie: de mensheid, als zonen en dochters van de Vader, in overwinning leiden. Toen moest Hij dat op afstand doen, Paulus en zijn tijdgenoten leefde immers 'ver van de Heer' (2 Kor. 5:6b), maar nu zijn naast de Heilige Geest ook Jezus en onze Vader hier om ons – in relationele verbondenheid – te verlichten, op te richten en sterk te maken.

Het evangelie is niet meer verzoening op afstand, maar verzoening voor ontmoeting dichtbij.

Het is van belang te beseffen dat de nieuweverbondsgelovigen in eerste instantie toegang hebben tot het nieuwe Jeruzalem op basis van vergeving van zonden, oftewel het zich schoon hebben laten wassen in Jezus:

Zalig zij, die hun gewaden wassen, opdat zij recht mogen hebben op het geboomte des levens en door de poorten ingaan in de stad.

Openbaring 22:14

Deze daad gaat gepaard met de bekering van een leven van 'het kwade liefhebben en doen' (Openb. 22:15) tot een heilig leven vanuit de nieuwe natuur die de gelovigen ontvangen op basis van de wedergeboorte; oftewel het met Jezus gestorven en opgestaan zijn in de doop en het leven door de Geest (Joh. 3:3-8; Rom. 8:1-14). Dit is geen leven in perfectie, maar wel een leven

¹⁴² Zie Mattheüs 24:21-22: 'Want het zal een tijd van grote verdrukking zijn, zoals er niet geweest is sinds het ontstaan van de wereld tot nu toe, en ook niet meer zal komen. En als die tijd niet verkort zou worden, zou geen enkel mens worden gered; maar omwille van de uitverkorenen zal die tijd worden verkort.' Dit betekent niet dat er daarna geen moeilijke tijden meer zouden zijn, maar ze zouden niet zo moeilijk zijn als toen.

vanuit een hartskeuze voor God, groei in gelijkvormigheid aan Hem en een leven vanuit verzoening bij misstappen:

Mijn kinderkens, dit schrijf ik u, opdat gij niet tot zonde komt. En als iemand gezondigd heeft, wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de rechtvaardige; en Hij is een verzoening voor onze zonden en niet alleen voor de onze, maar ook voor die der gehele wereld. En hieraan onderkennen wij, dat wij Hem kennen: indien wij zijn geboden bewaren.

1 Johannes 2:1-3 (NBG51)

De gelovigen hebben een hartsmotivatie om heilig te zijn zoals God ('wees heilig, want Ik ben heilig'; 1 Pet. 1:16b) zonder wettisch te zijn. De gemeenten uit Openbaring waar iets mis mee was, werden niet direct veroordeeld; Jezus zette alles op alles om ze aan te moedigen tot bekering (Openb. 2:5, 3:3) om zo toch tot overwinning te komen. Met andere woorden: de onvolmaaktheid of imperfectie leidt niet gelijk tot veroordeling; er is genade en ruimte voor bekering.

Uiteindelijk is het wel zo dat:

Al wat onrein is, zal er niet inkomen (in het nieuwe Jeruzalem), en ook niemand die zich bezighoudt met gruwelen en leugens, maar alleen zij die geschreven zijn in het boek des levens van het Lam.

Openbaring 21:27

Vier van de zeven gemeenten in Openbaring, en een vijfde gedeeltelijk, bevonden zich op een hellend vlak richting het niet meer waardig zijn van het nieuweverbondsleven met de Drie-eenheid; de gemeente in Sardes liep bijvoorbeeld gevaar uit het boek van leven geschrapt te worden (Openb. 3:5). Dit is vergelijkbaar met het ongeloof van het volk Israël in de woestijn (Heb. 3:7-19) of de onverschilligheid van Ezau (Heb. 12:16)

waarmee de Hebreëen gewaarschuwd werden opdat zij toch ‘tot hun rust zouden ingaan’ (Heb. 4:11). De overige gemeenten in Openbaring waren op de goede weg en werden aangemoedigd om dat vast te houden tot Jezus terug zou komen.

De focus op overwinnen

Er is genade en ruimte voor bekering voor ons indien nodig, maar uiteindelijk gaat het om ‘overwinnen’, een belangrijk terugkerend thema in Openbaring. Er is geen oordeel voor de nieuweverbondsgelovigen, maar zonder de uiteindelijke vrucht van overwinning gaat het behoud verloren: sinds de nederlaag van Adam en Eva in het paradijs is God uit op onze overwinning.

Het nieuweverbondsleven is te vergelijken met naar school gaan terwijl je aan het begin je diploma al krijgt. Geen spannende examens aan het eind waarvan het krijgen van het diploma afhankelijk is. Het nieuweverbondsleven met God is een genadegave vooraf. Daarbij hoort wel dat we ervoor kiezen om te leren. De onverschilligheid van Ezau is in deze vergelijking het niet willen leren, vervolgens spijbelen en uiteindelijk de school verlaten waardoor op een gegeven moment het diploma moet worden ingeleverd (Openb. 3:5).¹⁴³

Het nieuwe-Jeruzalemlleven is aan het begin van het christenleven direct toegankelijk. We hoeven niet te wachten tot we in de toekomst of aan het eind van ons leven in de hemel opgenomen worden; de hemel wordt al tijdens ons leven nu beleefd (hoewel ons leven na de fysieke dood wel anders ervaren wordt). Dit is meteen de sleutel om te overwinnen: in direct contact met Jezus kan Hij ons als een herder coachen en ons corrigeren en zo in de overwinning bewaren.

¹⁴³ Vervolgens geldt de vraag of mensen voor eeuwig verloren gaan; zie hoofdstuk 19 van *Jezus is hier*, paragraaf ‘De profetie van Paulus over voltallige redding van de volken en Israël’.

God helpt ons in alles: Hij is het die het willen en het werken in ons bewerkt (Fil. 2:13), Zijn liefde drijft de angst voor straf uit (1 Joh. 4:18). In het zien van Jezus groeien wij van heerlijkheid tot heerlijkheid (2 Kor. 3:18, NBG51; Openb. 22:3b-4) en de vreugde die bij God is, is een kracht (Neh. 8:10b) en helpt ons lijden te verdragen. Jezus was hierin ons voorbeeld waarbij de vreugde in Zijn toekomst al een kracht was voor Hem om het lijden van dat moment op zich te nemen (Heb. 12:2), en Paulus moedigt ons in de Filippenzenbrief aan ons in de Heer te verheugen (Fil. 4:4). Contact met God is de sleutel tot overwinning. Daarom is het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus en onze Vader zo'n geweldige gift, iets waar de zeven gemeenten nog op moesten wachten.

Men kan zich afvragen waarom God niet aan iedereen zo'n moment geeft als aan Paulus, toen hij nog als Saulus de nieuweverbondsgelovigen zwaar vervolgde. Dan zou iedereen toch gelijk geloven en zou alles toch veel gemakkelijker zijn? Maar blijkbaar vindt God de rol van de gelovigen als priester voor niet-gelovigen belangrijk (2 Kor. 5:19b-20) en daarbij het proces dat we het woord van iemand anders ontvangen, er geloof aan hechten en gaan ontdekken (Rom. 10:14-15). In de Bijbel zien we dat God daar alleen incidenteel van afwijkt. Echter voor iedereen ligt de ontmoeting met Jezus en onze Vader klaar (geleid door de Heilige Geest; Openb. 22:17).

School voor overwinning tijdens de periode van de geliefde stad

De periode van de geliefde stad kan gezien worden als een periode waarin de gelovigen leren om in overwinning te leven; het is de periode van de school voor overwinning. Aan het einde van die periode, bij de belegering van het kamp van de heiligen en de geliefde stad, zullen de heiligen volhardend zijn in hun overwinning. Daarmee is de nederlaag in het paradijs teniet gedaan. De misleiding van de duivel heeft geen effect meer. De

zonen en dochters van God zijn door hun verbondenheid met God, die bij hen woont in de stad, overwinnaars tot het eind.

Voorafgaand aan de periode van de geliefde stad kregen de gelovigen al de volgende twee beloftes om te kunnen overwinnen:

U hebt geen beproevingen te doorstaan die niet voor mensen te dragen zijn. God is trouw en zal niet toestaan dat u boven uw krachten wordt beproefd: Hij geeft u mét de beproeving ook de uitweg, zodat u haar kunt doorstaan.

1 Korintiërs 10:13

Blijf u inspannen voor uw redding, en doe dat in diep ontzag voor God, want het is God die zowel het willen als het handelen bij u teweegbrengt, omdat het Hem behaagt.

Filippenzen 2:12b-13

25. Zie, Ik maak alle dingen nieuw

Aan het begin van Openbaring 21 staan acht geweldige verzen die de laatste vier hoopvolle hoofdstukken van Openbaring met elkaar verbinden en een inleiding zijn op de uitgebreide nieuwe-Jeruzalemprofetie direct daarna. De acht verzen kunnen zelfs gezien worden als een samenvatting van de hele Bijbelse boodschap:

Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbij, en de zee is er niet meer. Toen zag ik de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, uit de hemel neerdalen, bij God vandaan. Ze was als een bruid die zich mooi heeft gemaakt voor haar man en hem opwacht. Ik hoorde een luide stem vanaf de troon, die uitriep: 'Gods woonplaats is onder de mensen, Hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal als hun God bij hen zijn. Hij zal alle tranen uit hun ogen wissen. Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij. 'Hij die op de troon zat zei: 'Alles maak Ik nieuw!' – Ik hoorde zeggen: 'Schrijf het op, want wat hier wordt gezegd is betrouwbaar en waar.' – Toen zei Hij tegen mij: 'Het is voltrokken! Ik ben de alfa en de omega, het begin en het einde. Wie dorst heeft geef Ik vrij te drinken uit de bron met water dat leven geeft. Wie overwint vallen deze dingen toe. Ik zal zijn God zijn en hij zal mijn kind zijn. Maar voor hen die laf en trouweloos zijn geweest, die zich hebben ingelaten met gruwelijke dingen, met moord, ontucht, toverij of afgodendienst, voor allen die de leugen hebben gediend: hun deel is de vuurpoel met brandende zwavel, dat is de tweede dood.'

Openbaring 21:1-8

Centraal staat Gods hoopvolle uitspraak: 'Zie, Ik maak alle dingen nieuw.' Hiermee wordt een *proces* van vernieuwing bedoeld. In de meeste Engelse vertalingen is dat duidelijker verwoord: 'I am making all things new' (NKJV¹⁴⁴), oftewel: Ik ben alles nieuw aan het maken.

Nieuw is het sleutelwoord in Openbaring 21:1-8. Het slaat in eerste instantie op de verbondsvernieuwing: het eerste of oude verbond, beschreven met 'de eerste hemel', 'de eerste aarde' en 'de zee',¹⁴⁵ is beëindigd en heeft plaatsgemaakt voor het nieuwe verbond, beschreven met 'nieuwe hemel', 'nieuwe aarde' en 'nieuwe Jeruzalem':

En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, want de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan, en de zee was niet meer. En ik zag de heilige stad, een nieuw Jeruzalem, nederdalende uit de hemel, van God, getooid als een bruid, die voor haar man versierd is.

Openbaring 21:1-2

Het aardse Jeruzalem met de tempel van het oude verbond staat niet meer centraal, maar het nieuwe Jeruzalem, de bruid, de stad van het nieuwe verbond.

Met het nieuwe Jeruzalem, waar de boom van het leven staat (Openb. 22:2b), wordt aangegeven dat die stad het nieuwe

¹⁴⁴ Jersak benadrukt eveneens: 'Why *am making* (present active indicative)? Not in anticipation (I will) or in retrospect (I have)? The One on the throne in the midst of his people in the thick of the New Jerusalem is saying, 'Watch'. Behold the active processes of the new creation.' (Jersak, 2009, p. 165).

¹⁴⁵ Als beschrijving van de tempel van het oude verbond: de hemel als het heilige der heilige als de plek waar God is, de aarde als het heilige met de aarden vloer (Num. 5:17) en de zee als het koperen wasvat in de voorhof (1 Kon. 7:23-25 en 2 Kron. 4:2). Zie ook Hebreeën 9:23-24 waarin de hemelse heiligdom/de hemel en het aardse heiligdom vergeleken worden: het één is een 'afbeelding' van het ander.

paradijs is waar de gelovigen welkom zijn. De gemeente in Efeze ontving al een spoedig te vervullen belofte daarvan:

Wie overwint zal Ik laten eten van de levensboom die in Gods paradijs staat.

Openbaring 2:7b

De vernieuwing is al na de zondeval voorzien ('En Ik zal vijandschap zetten tussen u en de vrouw, en tussen uw zaad en haar zaad; dit zal u de kop vermorzelen en gij zult het de hiel vermorzelen', Gen. 3:15, NBG51; verwijzend naar de spijkers in Jezus' voeten aan het kruis) en is ingezet met de roeping van Abraham door wie in Jezus 'alle volken op aarde gezegend (zullen) worden' (Gen. 12:3b), Abraham die uitzag naar de stad die God zou bouwen (het nieuwe Jeruzalem; Heb. 11:10).

Hiermee is het verband van Openbaring 21:1-8 met de eerste hoofdstukken in Genesis gelegd, vooral via de boom van het leven.

Met de dood en opstanding van Jezus is het nieuwe verbond van kracht geworden. Met het beëindigen van het oude verbond door de verwoesting van de oude tempel en het aardse Jeruzalem en het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem uit de hemel, de bruid, was het nieuwe verbond in het jaar 70 een volgende *nieuwe* fase ingegaan, de fase waarin God bij de mensen woont:

Gods woonplaats is onder de mensen, Hij zal bij hen wonen. Zij zullen zijn volken zijn en God zelf zal als hun God bij hen zijn.

Openbaring 21:3

De periode van de geliefde stad, dat ook in 70 begon, is nog niet voorbij, dus er wordt nog steeds kwaad gedaan op aarde en de fysieke dood is er nog (zie Openb. 20 en hoofdstukken 8, 12 en

24 van Jezus is hier) en daarmee de tranen, de rouw, de jammerklacht en de pijn; maar als de periode van de geliefde stad voorbij is, zal ook dat voorbij zijn:

Hij zal alle tranen uit hun ogen wissen. Er zal geen dood meer zijn, geen rouw, geen jammerklacht, geen pijn, want wat er eerst was is voorbij.

Openbaring 21:4

Door Gods aanwezigheid op aarde worden er nu al tranen gewist en wordt de rouw en de pijn verzacht door bij Hem te zijn. Zijn heerlijkheid schijnt op de gelovigen en vervult hen. Van de boom van leven in Zijn stad brengt Hij vruchten en bladeren voor levenskracht en genezing.

Met de stad en haar voorzieningen is er een realiteit van volmaaktheid aanwezig in een onvolmaakte wereld en mag de volgende belofte steeds meer werkelijkheid worden:

*Dan zal Ik over Jeruzalem jubelen
en me verheugen over mijn volk.
Geen geweene of geweeklaag wordt daar nog gehoord.
Geen zuigeling zal daar meer zijn
die slechts enkele dagen leeft,
geen grijsaard die zijn jaren niet voltooit*

Jesaja 65:19-20

Dan volgt het belangrijke statement over de vernieuwing, dat Johannes hoort als hij (nog steeds sinds Openb. 5) voor Gods troon staat:

Hij die op de troon zat zei: 'Alles maak Ik nieuw!' – Ik hoorde zeggen: 'Schrijf het op, want wat hier wordt gezegd is betrouwbaar en waar.' – Toen zei Hij tegen mij: 'Het is voltrokken! Ik ben de alfa en de omega, het begin en het

einde. Wie dorst heeft geef Ik vrij te drinken uit de bron met water dat leven geeft.

Wie overwint vallen deze dingen toe. Ik zal zijn God zijn en hij zal mijn kind zijn. Maar voor hen die laf en trouweloos zijn geweest, die zich hebben ingelaten met gruwelijke dingen, met moord, ontucht, toverij of afgodendienst, voor allen die de leugen hebben gediend: hun deel is de vuurpoel met brandende zwavel, dat is de tweede dood.'

Openbaring 21:5-8

'De vernieuwing is voltrokken', hoort Johannes zeggen en dat wordt bekrachtigd met Gods indrukwekkende naam: het nieuwe verbond *is* van kracht, het nieuwe Jeruzalem *zal* spoedig neerdalen en toegankelijk zijn en het water dat leven geeft *zal* beschikbaar zijn voor wie overwint. Dit verwijst naar de nieuwe-Jeruzalemprofetie:

Hij liet me (in de stad) een rivier zien met water dat leven geeft. De rivier was helder als kristal en ontsprong aan de troon van God en van het lam en stroomde dwars door de stad.

De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!' Laat wie luistert zeggen: 'Kom!' Laat wie dorst heeft komen; laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft.

Openbaring 22:1-2a, 18

Dan volgt de laatste en daarmee belangrijkste overwinningsoproep en bijbehorende belofte:

Wie overwint, zal deze dingen beërven, en Ik zal hem een God zijn en hij zal Mij een zoon zijn.

Openbaring 21:7 (NBG51)

Overwinning is nodig om ‘deze dingen’, de dingen uit de vers 1-6, te ontvangen met als belangrijkste belofte het zoonschap (NBG51; inclusief dochters; NBV21 vertaald met ‘kind’): het nieuwe verbond is ten diepste een relationeel verbond, het gaat om het herstel van het leven als zonen en dochters van onze Vader. Niet op afstand, ver bij Hem vandaan (2 Kor. 5:6b) – hoewel de gelovigen Hem al wel Abba, Vader, noemden door de Geest van het zoonschap of kindschap (Rom. 8:15) – maar nu bij Hem in zijn stad hier op aarde.

Jezus, de Overwinnaar, leidt de gelovigen in overwinning, hun bestemming.

Tenslotte volgt in vers 8 de voorzegging dat degenen die laf en trouweloos zijn geweest en het kwaad op aarde zijn blijven brengen, van de aarde verwijderd zullen worden. Voor hen is geen plaats op de aarde. Dit verwijst naar het oordeel aan het einde van de periode van de geliefde stad (Openb. 20:11-15; zie hfdst. 23). Samen met het einde van de fysieke dood betekent dit de start van het volmaakte leven op aarde. Een leven zoals God het bij de schepping van de aarde en het paradijs bedoeld had. De eerste dingen zijn dan voorbij (Openb. 21:4b).

Maar nu geldt al: Jezus is hier. Dat waar Paulus zo naar uitkeek is kort na zijn sterven werkelijkheid geworden: bij Jezus kunnen zijn, hier op aarde wandelen in de relationeel te ervaren eenheid met Hem en onze Vader, terwijl de Heilige Geest al hier was.

God is alle dingen nieuw aan het maken en dat zal Hij blijven doen, totdat alles volmaakt is.

Samenvatting

Jezus is hier. Hij is twintig eeuwen geleden, spoedig na bovenstaande uitspraak, teruggekomen, zoals Hij beloofd had.

Hij is op een verrassende manier teruggekomen: in een stad, het nieuwe Jeruzalem, dat neerdaalde uit de hemel. Dit is een geestelijke plek, overal aanwezig hier in de schepping, waar Hij ons uitnodigt om bij Hem te zijn. Door zo bij Hem te zijn, groeit Zijn heerlijkheid in ons en worden we opgebouwd door de zegeningen van die paradijselijke stad. Dit is het leven na de bruiloft die al heeft plaatsgevonden; de bruiloft waarbij het hemelse Jeruzalem volgens het boek Openbaring als bruid neerdaalde naar de aarde en waarvoor alle mensen als bruiloftsgasten uitgenodigd waren. We leven niet meer 'in afwezigheid van de Heer', 'wandeland in geloof in plaats van aanschouwen', zoals Paulus dat verwoordde voor zichzelf en zijn tijdgenoten.¹⁴⁶ Enkele jaren na Paulus' sterven gold al: Jezus is terug, Hij is hier.

Met het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem is ook onze Vader bij ons komen wonen: 'Zie de tent van God is bij de mensen en Hij zal bij hen wonen.' Onze Vader is 'alle dingen nieuw aan het maken' totdat 'de eerste dingen' voorbij zijn gegaan. De huidige aanwezigheid van Jezus en onze Vader hier op aarde, samen met de Heilige Geest, is onderdeel van het evangelie van het nieuwe verbond dat begon met de geboorte, ofwel incarnatie, van Jezus.

Het neergedaalde nieuwe Jeruzalem, de stad van het nieuwe verbond, is in het offer van Jezus open voor alle mensen, maar alleen zij die op de uitnodiging ingaan en 'hun gewaden wassen'

¹⁴⁶ Zie 2 Korintiërs 5:6-7; 'absent from the Lord', zie https://mail.biblehub.com/text/2_corinthians/5-6.htm

zullen Jezus daarin ontmoeten, totdat het moment komt van het oordeel van Jezus aan het eind van een periode van 'duizend jaar'. Dan komt er een einde aan de fysieke dood en de aanwezigheid van kwaaddoeners op aarde en daarmee start een volmaakte wereld. Dat moment gaat niet gepaard met een terugkomst van Jezus, want Hij is al hier. Het is dan alleen niet meer mogelijk Jezus te negeren.

Het uit de hemel neerdalen van het nieuwe Jeruzalem ging gepaard met de 'spoedige' start van de duizendjarige periode, meestal aangeduid met het duizendjarig rijk maar in *Jezus is hier* aangeduid met de periode van de 'geliefde stad', het nieuwe Jeruzalem. Aan het begin ervan maakten de eerste overleden martelaren¹⁴⁷ hun opstanding mee waarna zij gingen heersen. Dat geldt sindsdien voor alle gelovigen die overwinnend sterven en dat is ook hun bestemming. Dit heersen is soms merkbaar door de raad die zij geven aan gelovigen zoals Jezus ook Mozes en Elia ontmoette op een berg. Net zoals het geval is met engelen wordt de ontmoeting met hen niet gezocht maar wordt soms wel ervaren. Het gaat hierbij niet om contact met de doden uit het dodenrijk dat verboden is. Het gaat hier om contact met de levenden, degene die de eerste opstanding hebben meegemaakt, de eerstgeborenen uit Hebreeën 12:23, waar de gelovigen tot genaderd zijn.

De nog niet fysiek overleden gelovigen groeien in het overwinnen en in het regeren. De sleutel voor overwinning is het nieuwe-Jeruzalemlen met Jezus en onze Vader. De aanwezigheid van de Heilige Geest tot 70 n.C., het jaar waarin het oude verbond definitief werd beëindigd, was ter overbrugging van die extreem moeilijke periode. De Heilige Geest was toen het 'onderpand' van wat nog zou komen. Sinds die tijd geldt alleen het nieuwe verbond waarin Jezus hier is,

¹⁴⁷ Gelovigen die voor hun geloof gestorven waren, na (wellicht) gemarteld te zijn geweest.

samen met onze Vader en de Heilige Geest: de Drie-eenheid is bij de mensen op aarde.

De reeds gestorven en opgestane christenen van alle eeuwen komen niet in het oordeel van Jezus dat plaatsvindt aan het toekomstige einde van de periode van de geliefde stad. Dat oordeel is voor 'de overige doden' volgens Openbaring, een oordeel dat de kenmerken draagt van het schapen-en-bokken-oordeel waar Jezus naar verwijst in Mattheüs. Ook voor de levenden geldt dan dat voor hen die overwinnend 'in Christus zijn er geen veroordeling is'. Zij worden wel beloond naar mate van de gedragen vrucht en zullen de vernieuwing van hun lichaam meemaken zonder fysiek te zijn gestorven.

De toekomstige vervulling tot een volmaakte wereld vindt dus niet plaats na een verondersteld toekomstig 'einde van de wereld'. Dat einde ligt al achter ons als regionaal drama met de verwoesting van Jeruzalem en de tempel in 70 n.C. Het was de beëindiging van (de wereld van) het oude verbond: het zinkende schip waaruit Jezus iedereen had willen redden en aan boord van het schip van het nieuwe verbond had willen halen. Die toekomstige vervulling van een volmaakte wereld komt wanneer God de 'legerplaats van de heiligen' en de 'geliefde stad', het nieuwe Jeruzalem, verlost van een korte belegering aan het eind van de duizendjarige periode, de periode waarin wij nu leven. Details over de aard van deze belegering worden nauwelijks gegeven in Openbaring. Daarna worden in ieder geval de heiligen en de stad door God verlost en eindigt deze periode in de overwinning van Adam en Eva: niet meer de nederlaag in het aardse paradijs maar de overwinning vanuit het paradijselijke nieuwe Jeruzalem dat uit de hemel naar de aarde was neergedaald.

Dan is er nog geen 'voltallige redding' gerealiseerd voor alle volken, inclusief Israël, waar Paulus over spreekt. Geconcludeerd

wordt dat de voltallige redding bestemd zou zijn voor de periode daarna. Hel is daarmee geen doel of eindstation.

Het belangrijkste is dat voor nu het volgende geldt: het nieuwe Jeruzalem, de bruiloft en de periode van de geliefde stad zijn met elkaar verweven met daarin centraal het nieuwe Jeruzalem, 'de geliefde stad', waarmee Jezus en onze Vader nu al hier bij ons zijn om ons te ontmoeten. Dit alles om nu in overwinning en in de heerlijkheid van God te leven.

Toelichting cover

Het coverschilderij van Nanda van der Maas is een kunstzinnige uitbeelding van het leven na de bruiloft. Ik vind het een hele mooie en intrigerende uitbeelding: beelden van het origineel en het origineel zelf lopen door elkaar heen. Het origineel, het nieuwe Jeruzalem, is aanwezig via de boom van het leven, de rivier van het levende water en de gelovigen als kinderen van het bruidspaar. Het bruidspaar is zichtbaar hoog in de boom waarbij Jezus gewoon zichtbaar is en de bruid nog afgebeeld is als beeld uit de gelijkenis. Zij doet mij denken aan 'onze moeder', het 'hemelse Jeruzalem' uit Galaten dat volgens Openbaring als het nieuwe Jeruzalem en als bruid neerdaalde.

De aandacht van het bruidspaar is gericht op de mensenkinderen, op de achterkant van de cover, die op de uitnodiging ingaan om het leven na de bruiloft te ontvangen: 'De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!' Laat wie luistert zeggen: 'Kom!' Laat wie dorst heeft komen; laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft.'

Aanbevelingen

...

Literatuurlijst

Alexander, D., & Alexander, P. (2002). *Handboek bij de Bijbel*. Kok.

Barton, J. (2020). *De Bijbel. Het boek, de verhalen, de geschiedenis*. De bezige bij.

Bodishbaugh, S. (2003). *Op weg naar heelheid in Christus*. Coconut.

Bras, K. (2014). *Jan van Ruusbroec, vriend van Geert Grote*. Thomas a Kempis Zwolle. Geraadpleegd van <https://www.thomasakempiszwolle.nl/index.php/activiteiten/activiteiten-3>

Chilton, D. (1987). *The Days of Vengeance: an exposition of the Book of Revelation*. Dominion Press.

Cornfeld, G., Mazar, B. & Maier P.L. (1982). *Josephus, F. The Jewish war [geschreven in 75 n.C.]; newly translated with extensive commentary and archaeological background illustrations*. Zondervan Publishing House.

Crowder, J. (2006). *Miracle Workers, Reformers, and the New Mystics*. Destiny Image.

Crowder, J. (2021). *De Kosmos Herboren*. Eldad productions.

De Siqueira, L. (2021). *Revelation: Dawn of All Hope: Chapters 1 to 11 of John's Apocalypse*. Unveiled Publishing.

Duffield, G.P. & Van Cleave, N.M. (2006). *Woord en Geest, hoofdlijnen van de theologie van de pinksterbeweging*. Kok.

Eynikel, E. (2001). *Internationaal commentaar op de Bijbel*. Kok.

Gentry, K.L., jr. (2010). *Before Jerusalem Fell*. Victorious Hope Publishing

Jersak, B. & Hardin, M. (2007). *Stricken by God?*. Eerdmans.

Jersak, B. (2009). *Her Gates Will Never Be Shut*. Wipf & Stock Publishers.

Kempis, T. (2021). *Leven van Geert Grote*. Kokboekencentrum Non-Fictie.

Koehl, D. (2024). *Undercover & On Fire: Finding God as a Modern Christian Mystic*. The Salty Community.

Leupen, P. (2012). *De vergissing van Jezus. Het uitblijven van zijn koninkrijk en de gevolgen*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.

Lund, N.W. (1992). *Chiasmus in the New Testament: A Study in the Form and Function of Chiastic Structures*. University of North Carolina Press.

Stark, R. (1996). *The Rise of Christianity: A Sociologist Reconsiders History*. Princeton University Press.

Van den Brink, G. & Van der Kooi, C. (2011). *Christelijke dogmatiek*. Vbk Media.

Van der Maas, R. (2017). *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem*. Eldad productions.

Van der Maas, R. (2020). *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem. Bij Jezus zijn, getuigenissen uit het nieuwe Jeruzalem*. Eldad productions.

Viola, F. (2005). *The untold Story of the New Testament Church*. Destiny Image.

Warnar, G. (2003). *Ruusbroec. Literatuur en mystiek in de veertiende eeuw*. Athenaeum-Polak & Van Gennep.

Welton, J. (2015). *Understanding the Seven Churches of Revelation*. Bookbaby.

Welton, J. (2016). *Het Betere Verbond*. Eldad productions.

Welton, J. (2017a). *The Art of Revelation*. Bookbaby.

Welton, J. (2017b). *Opname of aanneming? De mythe ontkracht – de kerk ontketend*. Arrowz.

Welton, J. (2020). *Leren zien in het bovennatuurlijke*. Eldad productions.

Wilson, M. (2007). *The Victor Sayings in the Book of Revelation*. Wipf & Stock Publishers.

Wright, N.T. (2004). *Matthew for Everyone*. Westminster John Knox Press.

Wright, N.T. (2011). *Revelation for Everyone*. Spck Publishing.

Bijlage 1. Woorden vanuit Jezus' hart

Deze woorden kwamen in mij op bij het lezen van de nieuwe-Jeruzalemprofetie:

Ik ben teruggekomen voor jou, om je mee te nemen naar een plek waar onze Vader is en waar je altijd bij Hem en Mij kan zijn. Deze plek ervaar je als een stad waar jij voor altijd mag wonen en waar vanuit je mag leven op deze aarde. Ik ben in deze stad uit de hemel naar de aarde gekomen en jij mag daar ook zijn. Je mag leven vanuit deze perfecte plek, op de aarde die nog niet perfect is.

Je mag in de stad naar binnen omdat Ik jou helemaal schoongewassen heb door Mijn bloed dat Ik gegeven heb aan het kruis. Dit is wat de Vader en Ik voor jou mogelijk hebben gemaakt. Je mag nu voor altijd bij Ons zijn. Ik ga je nu helpen om dit te ontdekken. Ik open de ogen van je hart zodat je Mij kan zien of voelen. De Heilige Geest is er om jou de stad te laten zien, je rond te leiden en de zegen van het leven in deze stad te helpen ontvangen. De Vader zal je daar troosten en bemoedigen en een vader voor je zijn.

Op deze plek, in deze stad, is de heerlijkheid van God, die jij mag beleven en welke steeds meer op je leven zal gaan rusten.

Om die stad is een hoge muur met engelen bij de poorten zodat er geen kwaad en duisternis naar binnen kan. Maar jij mag wel naar binnen omdat Ik je schoon en rein gemaakt heb. Vader en Ik hebben dat mogelijk gemaakt, speciaal voor jou zodat je bij Ons kan zijn en er vrede, vrijheid, blijdschap, kracht en grootsheid in je leven zal zijn.

Overal waar je bent op deze aarde ben je in deze stad, leef je met Mij, wandel je met Mij en met de Vader.

Ons licht in deze stad schijnt altijd op jou, waar je ook bent. Je mag ontdekken dat je dit licht altijd en overal kunt ervaren, ook vandaag. Dit geeft blijdschap en kracht in je leven, wat je situatie ook is.

Doordat je schoongewassen en in de stad bent, kan niets je belemmeren om dit leven te ontvangen. Schenk dus geen aandacht meer aan wat je belemmert. Focus op Mij en ontvang de bevrijding van wat jou belemmert.

Vraag Mij ook om de ogen van je hart en geest te openen zodat je dit steeds meer zult beleven. Dit leven is van jou.

In de stad stroomt de rivier met het levenswater dat uit de troon van Vader en Mij stroomt. Hiervan mag je elke dag drinken en het zal je geest opbeuren, het zal je opgewekt maken en het zal je elke keer weer enthousiasme en kracht geven.

In de stad staat ook de levensboom. De vruchten zullen je levenskracht geven en jouw gezondheid in stand houden. De bladeren zullen je genezen als je dat nodig hebt. Zo zorg ik voor jouw lichamelijke gezondheid. Probeer dit te leren ontvangen, het zal je goed doen.

In de stad kan je de Vader en Mij zien met de ogen van jouw hart en geest. Je ziet Ons op de troon en je ziet Onze heerlijkheid. Het zal je inspireren om Ons te aanbidden en te dienen. Mijn naam staat op jouw voorhoofd, jij hoort bij Mij.

Je zal door het leven met Ons in de stad voortdurend veranderen en groeien en steeds meer tot zegen zijn voor de mensen om je heen.

Bijlage 2. Reconstructie reactie op Openbaring in Efeze

Een relevante vraag is waarom de boodschap van Openbaring, zoals ik die presenteer, niet is begrepen of ontvangen in de christelijke wereld rond het jaar 70 (er zijn mij althans geen bewijzen bekend, wat niet uitsluit dat het lokaal, tijdelijk wel begrepen en ontvangen is).

Voor het antwoord kan, voor zover mij bekend, niet worden gebouwd op overleveringen en manuscripten uit die tijd. Is er echter een aannemelijke hypothese of reconstructie te ontwikkelen die plausibel maakt waarom het niet begrepen of ontvangen is? Hieronder geef ik zo'n hypothese waarbij ik nadrukkelijk vermeld dat deze nader getoetst moet worden voordat zij aanvaardt kan worden.

Voor de hypothese wordt de gemeente van Efeze als casestudy genomen. Efeze is één van de zeven gemeentes waar Openbaring in eerste instantie aan gericht was. Over deze gemeente is relatief veel bekend:

- De apostel Paulus heeft daar drie jaar gewoond, dus was de gemeente hoogstwaarschijnlijk op de hoogte van de beperkte eschatologie van Paulus;
- Timotheüs, de leerling van Paulus, was de eerste bisschop van Efeze en is in het jaar 97 daar overleden; dus ook via Timotheüs was het onderwijs van Paulus, inclusief zijn eschatologie, bekend;
- De apostel Johannes, de enige apostel die in het jaar 70 nog in leven was (voor zover de apostelen niet vertrokken waren naar verre oorden en niet meer in beeld waren) heeft daar volgens de kerkelijke overlevering gewoond en zou daar in 101 gestorven zijn.

Was de apostel Johannes de schrijver van Openbaring?

De kerkelijke overlevering wijst de apostel Johannes aan als schrijver van Openbaring (en van het evangelie van Johannes en de drie brieven van Johannes). Sinds de tweede eeuw zijn er echter al twijfels of dat klopt (zie Wikipedia 'Het Johanneïsch vraagstuk').

In Openbaring staat de volgende zinsnede die verband houdt met de identiteit van de schrijver:

*Toen zei hij tegen mij: 'Wat hier gezegd is, is betrouwbaar en waar. De Heer, de God die **profeten** bezielt, heeft zijn engel gestuurd om aan zijn dienaren te laten zien wat er binnenkort gebeuren moet.' 'Ik kom spoedig!' Gelukkig is wie zich houdt aan de **profetie van dit boek. Ik, Johannes, was het die deze dingen hoorde en zag.** En toen ik alles gehoord en gezien had, wierp ik me neer aan de voeten van de engel die me deze dingen liet zien, om hem te aanbidden. Maar hij zei: 'Doe dat niet! Ik ben een dienaar zoals jij en je **medeprofeten**, en zoals **degenen die zich houden aan wat er in dit boek staat.** Je moet God aanbidden.' Verder zei hij tegen me: '**Houd de profetie van dit boek niet geheim**, want de tijd is nabij.*

Openbaring 22:6-10

De schrijver met de naam Johannes was een profeet en maakte wellicht deel uit van een groep profeten. Hij hield zich met anderen aan wat er in het boek Openbaring stond en was actief bezig de inhoud aan anderen bekend te maken in de jaren voorafgaand aan 70 ('houd de profetie van dit boek niet geheim'). De apostel Johannes past niet in dat plaatje: hij was in eerste instantie apostel. Hoewel dat niet uitsluit dat hij profetisch kon zijn, was hij hoogstwaarschijnlijk geen gespecialiseerde profeet die deel uitmaakte van een profetengroep die zich actief bezig hield met het leven volgens

en het actief verspreiden van Openbaring. Dat zou ongetwijfeld via de vroege kerkvaders bekend zijn geworden. Voor de reconstructie is het daarom het beste om aan te nemen dat de apostel Johannes niet de schrijver van Openbaring is geweest. De schrijver van Openbaring is daarom de profeet Johannes, ook wel Johannes van Patmos genoemd (zie ook deel I).

De consequentie hiervan is dat Openbaring in de eerste eeuw niet de autoriteit had die paste bij een geschrift van één van de twaalf eerste apostelen.

In Deel I heb ik gesteld dat Openbaring enkele jaren vóór 68 geschreven is en dat Paulus vóór zijn dood, waarschijnlijk ergens in de periode 62-64, de inhoud van Openbaring nooit gekend heeft (of er in ieder geval niet over geschreven/gecommuniceerd heeft). Het kwam dus aan op Timotheüs als bisschop om de reactie op de Openbaringprofetie van Johannes van Patmos te bepalen. De apostel Johannes was hier waarschijnlijk niet zo bij betrokken, zoals hij ook bij de discussie over de besnijdenis in Jeruzalem niet prominent betrokken was (Hand. 15:1-35).

Timotheüs leunde waarschijnlijk zwaar op het onderwijs en de eschatologie van Paulus. Paulus was zijn mentor geweest die hem altijd duidelijk de waarheid had onderwezen en op zijn hart had gedrukt zich daaraan te blijven houden. Timotheüs was daarom waarschijnlijk gericht op het bewaren van de erfenis van Paulus. Hij werd nu geconfronteerd met een profetische boodschap met een – vooral op gebied van timing van de verschillende onderdelen – afwijkende eschatologie in vergelijking met die van Paulus.

Voor Timotheüs gold ook de vraag naar de betrouwbaarheid van de profetie van Johannes van Patmos. Jezus had gewaarschuwd voor valse profeten (Matt. 7:15). Ook Petrus waarschuwde tegen dwaalleraars (2 Pet. 2:1).

De dwaalleer waartegen opgetreden moest worden door de vroege kerk was de gnostiek.

Het centrale thema (in de gnostiek) is, dat de mens afkomstig is uit een goddelijke wereld en in zijn aardse situatie een goddelijke kern in zich heeft die afkomstig is uit die wereld. Die kern is verstrikt geraakt in de materie of in het kwaad in de stoffelijke wereld. Demonische krachten, soms ook geïnterpreteerd als hartstochten of het noodlot, trachten die kern gevangen te houden in zijn lichamelijk omhulsel. Wie de werkelijke situatie kent en dus ook weet heeft van zijn goddelijke kern en van de mogelijkheid tot terugkeer naar de goddelijke wereld heeft gnosis.¹⁴⁸

De kerkvaders, geleid door de heilige Irenaeus van Lyon (130-202 n.C.), vochten tegen het oude gnostiek door het ware Evangelie te prediken in tegenstelling tot het valse verhaal van de gnostici, dat was opgezet om het Christendom te ondermijnen. Om aanhangers aan te trekken, beweerden de gnostici dat zij de antwoorden hadden op de belangrijkste vragen van het leven, handig verpakt in christelijke taal.¹⁴⁹

De eerste aanzetten tot deze geestesstroming (gnostiek) worden reeds in het NT bestreden; eerst gematigd (zendbrieven van Paulus), maar gaandeweg scherper (pastorale brieven, 2 Petrus, Judas, 1 en 2 Johannes).¹⁵⁰

Waarschijnlijk heeft Timotheüs in dit krachtenveld de Openbaringsprofetie afgewezen: de profetie van de profeet Johannes van Patmos, niet één van de twaalf apostelen, zou een

¹⁴⁸ Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gnostiek>

¹⁴⁹ Geraadpleegd van <https://cultuuronderzoek.nl/artikelen/gnosticisme-de-kracht-achter-de-chaos>

¹⁵⁰ Geraadpleegd van <https://www.willembaan.nl/gnosticsv>

misleiding zijn. Het zou teveel lijken op een gnostisch geschrift (teveel nadruk op het geestelijke) en daarmee afwijken van de eschatologie van Paulus. De Openbaringsprofetie zou op die manier het slachtoffer zijn geworden van de (terechte) strijd tegen de gnostiek; het kind zou daarmee met het badwater zijn weggegooid.

Hoewel er autoriteit werd toegekend aan profetieën zoals bij de profeten van het Oude Testament (2 Pet. 1:20), moest de Openbaringsprofetie van Johannes van Patmos het waarschijnlijk afleggen tegen de apostolisch erfenis van Paulus. Ik vind dit een aannemelijke reconstructie van de reactie in Efeze op het boek Openbaring.

Bijlage 3. De reactie op Openbaring in de eerste eeuwen

Inleiding

Openbaring komt in geschriften, van de kerkvaders in de eerste decennia na het jaar 70 en daarna, vooral terug in de discussie over het duizendjarige rijk; een exclusief thema dat via Openbaring is geïntroduceerd. Het nieuwe Jeruzalem komt nauwelijks terug in de theologische discussies en oude manuscripten. Dat zou verklaard kunnen worden uit de nog steeds, tot het begin van de vierde eeuw voortdurende, onderdrukking door de Romeinen¹⁵¹ en daarmee het verlangen naar een christelijk rijk naar aards model.

Het hemelse Jeruzalem had (vóór 70) bij Paulus een centrale plaats in zijn theologie over de vrijheid van het nieuwe verbond (zie Galaten) en in Hebreeën was het de stad waar de christenheid toe genaderd was (beter: bij gearriveerd was). Het is tekenend dat dit niet in beeld was bij de gelovigen en kerkleiders na 70. Zelfs kerkvader Barnabas, die in zijn brief

¹⁵¹ De eerste Romeinse keizer die het christendom zou hebben aangehangen en die de grondslag legde voor de christelijke fase van het Romeinse Rijk was Constantijn de Grote. Door het legendarische 'visioen van Constantijn' in 312, vlak voor de Slag bij de Milvische Brug, zou Constantijn tot het christendom zijn bekeerd. Het mede aan hem toegeschreven edict van Milaan (313) beloofde christenen dat ze hun religie vrij mochten belijden en dat zij herstelbetalingen zouden ontvangen voor geleden schade door christenvervolgingen. Constantijn organiseerde kerkvergaderingen: het Concilie van Arles (314) en Concilie van Nicea (325). (...) In de moderne tijd wordt Constantijn bij zijn besluiten inzake het christendom een politieke agenda toegedicht, al is onzeker in welke mate dit van invloed was. Men spreekt van de "Konstantinische Wende": de omslag van een groep verschillende, kleine, vervolgte, pacifistische in het Romeinse Rijk verspreide christelijke kerkjes naar een geïnstitutionaliseerde rijkskerk onder centraal gezag. Eén rijk, één keizer, één godsdienst (Wikipedia 'Constantijn de Grote').

(geschreven tussen 70 en 136) schrijft over de pogingen van joodse opstandelingen om de in 70 verwoeste tempel in de periode 132-135 te herbouwen,¹⁵² weet dit niet de juiste context te geven zoals Paulus gaf in Galaten.¹⁵³ Pas met de Montanisten (tweede helft tweede eeuw) wordt het duizendjarig vrede-rijk gekoppeld aan het nieuwe Jeruzalem (zie later in deze bijlage).

De focus van de vroege kerk na 70 was, gezien de overgeleverde manuscripten van de vroegste kerkvaders¹⁵⁴ vooral gericht op heilige levenswandel, gehoorzaamheid aan de bisschop, volharding tot het komende oordeel bij Jezus' terugkomst en het verkrijgen van hun toekomstige opstanding. Dit mondde uit in de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel in de vierde eeuw, met als belangrijkste eschatologische belijdenis: 'vanwaar (uit de hemel) Hij (Jezus) komen zal om te oordelen de levenden en de doden.'

¹⁵² Geraadpleegd van <https://www.jair-bijbelstudies.nl/bijbelse-onderwerpen/tempel-de-geschiedenis-van-de-tempel-deel-2>

¹⁵³ Geraadpleegd van

https://www.godsplan.eu/index_htm_files/Barnabas_web.pdf; hoofdstuk 16.

¹⁵⁴ De zogenaamde apostolische kerkvaders; kerkvaders die de eerste 12 apostelen gekend hebben/zouden kunnen hebben. Zij worden hieronder genoemd bij de brieven (of preken) die ze hebben geschreven:

- 1^e brief van Clemens uit ongeveer 96 (aan Korinte); Clemens I van Rome (stierf circa 100);
- 2^e brief van Clemens (waarschijnlijk niet van Clemens);
- 7 (kleine) brieven van Ignatius; Ignatius van Antiochië (stierf in 110);
- de Didache (circa 100-150);
- de brief van Barnabas (120-140); waarschijnlijk niet van Barnabas;
- van Papias (rond 130) zijn alleen uit werken van anderen opmerkingen van hem bekend;
- brief van Polycarpus aan de Filippi, Polycarpus van Smyrna (69-156);
- De Herder van Hermas (circa 150) geschreven door ene Hermas;

Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kerkvader>

Kerkvader Papias, bisschop van Hiërapolis (ca. 65 - ca. 130 n.C.)

De discussie over het 'duizendjarig rijk' is voor het eerst zichtbaar via hetgeen andere kerkvaders schreven over kerkvader Papias, bisschop van Hiërapolis in Frygië (ten westen van Galatië in Klein-Azië).

Volgens Ireneüs van Lyon was Papias een leerling van de apostel Johannes en een metgezel van kerkvader Polycarpus, bisschop van Smyrna vanaf 100.¹⁵⁵

Papias schreef een boek in vijf delen met als titel *Uitleg van De Logia van de Heer of Verklaring van de woorden des Heren*, waarvan echter slechts fragmenten bekend zijn. Korte gedeelten zijn onder andere bewaard gebleven in *Tegen de ketters* van Ireneüs en *De Kerkelijke geschiedenis* van Eusebius.

Het werk van Papias raakte in de vergetelheid, vooral omdat hem werd verweten dat hij een millennialist¹⁵⁶ was en geloofde dat bij de wederkomst van Jezus een duizendjarig vrederijk zou beginnen. Wel zijn citaten uit het werk van Papias overgeleverd bij latere kerkvaders, met name Ireneüs (Ireneüs van Lyon, 140, Smyrna, 202) en Eusebius (Eusebius van Ceasarea, 263-339). De

¹⁵⁵ Papias, Saint, Bishop of Hierapolis (close to Laodicea and Colossae in the valley of the Lycus in Phrygia) and Apostolic Father, called by St. Irenaeus (140-202) 'a hearer of John, and companion of Polycarp, a man of old time'. He wrote a work in five books, Greek: *logion, kuriakon eksegesis*, of which all but some fragments is lost. We learn something of the contents from the preface, part of which has been preserved by Eusebius. Geraadpleegd van

<https://www.catholic.com/encyclopedia/papias-saint>

Polycarpus kreeg volgens de traditie als christen onderricht van de apostel Johannes en werd volgens Tertullianus rond het jaar 100 door hem als bisschop van Smyrna aangesteld; volgens Ireneüs van Lyon werd hij door de apostelen (meervoud dus) aangesteld. Geraadpleegd van

https://nl.wikipedia.org/wiki/Polycarpus_van_Smyrna

¹⁵⁶ Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Chiliasme>

laatste spreekt overigens negatief over Papias, omdat Eusebius niet in een letterlijk duizendjarig rijk gelooft.¹⁵⁷

Uit de aard van deze discussie, die dus in de eerste eeuwen bleef voortduren, blijkt de verwarring die is ontstaan na het bekend worden van het boek Openbaring: (1) de periode van de geliefde stad, aangeduid met het duizendjarig rijk, werd door sommigen opgevat als een fysiek rijk naar aards model; een 'letterlijk' rijk in de woorden van Eusebius. Het is echter een rijk op basis van de verbondenheid van koning Jezus met de nieuweverbondsgelovigen, met het nieuwe Jeruzalem als 'thuisbasis'; een rijk 'niet van deze wereld', zoals Jezus zei in Johannes 18:36. (2) Bovendien werd het door hen als 'vrederijk' opgevat (wat het niet is, zie hfdst. 20). De kritiek op Papias was dus terecht.

Het standpunt van Papias is wel te begrijpen, als je bedenkt waarom de beloofde spoedige terugkeer van Jezus niet herkend werd: men wachtte op een fysiek rijk naar aards model, wat waarschijnlijk te maken met de verwachting van een fysieke terugkeer van Jezus.¹⁵⁸ Waarschijnlijk ging dat gepaard met de verwachting dat gestorven en nog levende gelovigen dan meteen een nieuw verheerlijkt lichaam zouden ontvangen (naar 1 Kor. 15 en 1 Thess. 4) en dat het vrede-rijk uit Jesaja 2 zou beginnen. Omdat dat niet plaatsvond, ontstond er uiteraard verwarring (en teleurstelling). Omdat het niet overtuigend verklaard kon worden, bleef de verwarring bestaan en grepen sommige gelovigen in de loop van de geschiedenis steeds weer terug naar geloof in een (spoedig te ontstaan) fysiek duizendjarig rijk naar aards model (zoals bij Papias).

De discussie over de oorspronkelijke betekenis van de *spoedige* terugkeer van Jezus werd sowieso niet meer gevoerd. Wel kwam

¹⁵⁷ Wikipedia 'Papias van Hiërapolis'

¹⁵⁸ Zie deel I *Jezus is hier*.

het na 70 regelmatig voor dat groepen gelovigen aangaven dat Jezus *in hun tijd* spoedig zou terugkomen. Omdat dat ook niet overeenkwam met de betekenis van Openbaring, leverde dat – na een korte tijd van opwinding – ook weer teleurstelling en verwarring op. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de Montanisten met, in de beginfase, kerkvader Tertullianus, waarbij ook de verwachting van het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem een belangrijke rol speelde.

Kerkvader Tertullianus en het Montanisme

*Tertullianus (ca. 160 - ca. 230) was een belangrijke kerkvader. 'Hij is omstreden omdat hij lid werd van de sekte van de Montanisten (waar hij zich later weer vanaf scheidde). Vanwege dit lidmaatschap rekent de Rooms-Katholieke Kerk Tertullianus niet tot de kerkvaders; Calvin en in zijn voetspoor de protestanten wel. Zijn grote verdienste ligt erin dat hij de christelijke theologie in verband bracht met de Romeinse wereld. Hij heeft enkele Latijnse theologische begrippen geïntroduceerd, met name op het gebied van het dogma van de Drie-eenheid.'*¹⁵⁹

Het Montanisme is een vroegchristelijke religieuze beweging rond Montanus (†ca. 195). Deze trad rond 156 in Klein-Azië¹⁶⁰ in gezelschap van twee profetische vrouwen, Priscilla en Maximilla, op met een extatische en rigoristische prediking. De aanhangers worden Montanisten genoemd. Zij legden sterk de nadruk op de wederkomst van Jezus. Montanus verkondigde dat weldra het nieuwe Jeruzalem en het duizendjarig vrederijk zouden aanbreken. Montanus meende dat in hem de parakleet was gekomen. Het montanisme verbreidde zich tot in Rome en heeft zich,

¹⁵⁹ Zie Wikipedia over 'Tertullianus'.

¹⁶⁰ Deze groep had zijn oorsprong in Phrygië (Klein-Azië, ten westen van Galatië).

voornamelijk in Klein-Azië, weten te handhaven tot in de zesde eeuw. De invloedrijkste aanhanger ervan was Tertullianus. Augustinus van Hippo sprak in 428 nog wel van Tertullianisten, de volgelingen van Tertullianus die, na montanist geworden te zijn, op zijn beurt met hen had gebroken en een eigen beweging stichtte. Het montanisme was in zijn eerste fase een ketterij vanwege de personencultus rond Montanus, de overdreven eschatologie en de marginale Christus-verering. In de latere ontwikkeling van het montanisme lijkt het zich echter binnen het christendom te incultureren en kan daarom nauwelijks als duidelijke ketterij gelden. Waarschijnlijk heeft deze stroming bijgedragen aan de betekenis van visioenen als medium voor de openbaring, zoals dit tot in de middeleeuwen ook in de rest van het christendom voorkwam.¹⁶¹

Tertullianus woonde in Carthago, Noord-Afrika, en schrijft op een gegeven moment over een expeditie naar het oosten, Judea, om het beeld van het nieuwe Jeruzalem in de lucht te zien, hetgeen inderdaad gezien werd. Zelfs heidense mensen getuigden daarvan: veertig dagen werd het beeld van het nieuwe Jeruzalem zwevend in de lucht gezien, vooral 's ochtends en gedurende de loop van de dag vervaagde het en soms verdween het plotseling.¹⁶² Het verschijnen van dit beeld was geprofeteerd door de hierboven beschreven montanisten. Van belang is de feitelijke waarneming door gelovigen en ongelovigen van het dagelijkse beeld van het nieuwe Jeruzalem in de lucht gedurende

¹⁶¹ Wikipedia over 'montanisme'.

¹⁶² And the word of the new prophecy which is a part of our belief, attests how it foretold that there would be for a sign a picture of this very city exhibited to view previous to its manifestation. This prophecy, indeed, has been very lately fulfilled in an expedition to the East. For it is evident from the testimony of even heathen witnesses, that in Judea there was suspended in the sky a city early every morning for forty days. As the day advanced, the entire figure of its walls would wane gradually, and sometimes it would vanish instantly.' (Tertullian. *Against Marcion*. Book III, Chapter 24).

veertig dagen. Wat zou Jezus hebben willen duidelijk maken? Hoewel de montanisten het beeld als bevestiging zagen van hun geloof in de spoedige terugkeer van Jezus, wat uiteindelijk niet uitkwam, zal Jezus waarschijnlijk hebben willen wijzen op het bestaan van het al neergedaalde nieuwe Jeruzalem waarin Hij al was teruggekomen en ontmoet kon worden.

Uit het bovenstaande wordt in ieder geval duidelijk dat het nieuwe Jeruzalem vanaf het midden van de tweede eeuw (vanaf 150/160 n.C.) bekend was bij de montanisten. Ze plaatsten het weliswaar nog steeds in hun (nabije) toekomst.

Het montanisme was een reactie op de gnosticus Marcion die een letterlijke interpretatie van een duizendjarig rijk in twijfel trok. Dat deed hij vanuit zijn sterk afwijkende dualistische visie op de werkelijkheid. Waarschijnlijk is het evangelie van Johannes geschreven met het oog op de gnostische dwaling door in de inleiding duidelijk te stellen: 'Het woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond.' In Wikipedia wordt onder het thema 'het duizendjarig vrederijk' geschreven:

In Phrygië leidde dit ieder geval tot een heftige tegenreactie op dit gnosticisme en uitte zich in het montanisme, een krachtige beweging van charismatische profeten, geleid door Montanus en twee vrouwen, Prisca en Maximilla. Hun geïnspireerde uitspraken, die werden gesproken in de eerste persoon als afkomstig van de Parakleet, werden op schrift gesteld en verzameld. Hierin werd de verwachting uitgesproken dat het nieuwe Jeruzalem waarover in de Openbaring van Johannes werd gesproken, tijdens hun leven uit de hemel zou neerdalen op een heuvel in hun eigen Phrygië. Ondanks het feit dat soms hele gemeenschappen in Asia Minor zich bekeerden tot deze sekte en ondanks de verdediging van hun interpretatie door de belangrijkste bekeerling, Tertullianus, werd deze afsplitsing niet door de

Kerk erkend. Integendeel, er werd met grote kracht gesteld dat het tijdperk van wonderen en profetieën was geëindigd toen de laatste apostel stierf. Desondanks bleven millennialistische verwachtingen bestaan, ook onder orthodoxe christenen.

Ondertussen ontstonden er andere interpretaties van Openbaring, zoals bij Kerkvader Clemens van Alexandrië.

Kerkvader Clemens van Alexandrië (±125/150 - 215) en de Griekse wijsbegeerte

Clemens van Alexandrië was kerkvader, kerkelijk schrijver, lid van de kerk van Alexandrië en hoofd van de School van Alexandrië. Zijn leraarschap was toonaangevend. Zijn ouders waren hoogstwaarschijnlijk rijke heidenen met een zeker aanzien. Zijn frequente aanhalingen van de Griekse literatuur wijzen bijvoorbeeld op een hoge opleiding. Clemens is te Alexandrië een leerling van Pantenus. Hij staat ook bekend onder de bijnaam 'de missionaris van de intellectuele elite'.

Clemens staat bekend als een vurig tegenstander van het chiliasme (ander woord voor millennialisme). De Joods-Griekse leer van de Logos was het middelpunt van zijn godsdienstig-filosofische beschouwingen.

Door het Griekse denken in de christelijke geloofsleer een wijsgerig fundament te geven, wilde hij die verder ontwikkelen en emanciperen.

Ten slotte is hij ook de eerste auteur in de christelijke traditie die expliciet Boeddha vermeldt in zijn teksten, waarschijnlijk door de invloed van zijn leermeester Pantenus die in India was geweest.¹⁶³

¹⁶³ Wikipedia 'Clemens van Alexandrië'.

Clemens van Alexandrië benaderde het boek Openbaring vanuit de Grieks-filosofische wijsheden in plaats van openbaring van God aan de menselijke geest. Augustinus (354-430) volgde deze benadering van Clemens en ontwikkelde de eerste 'bedelingenleer'¹⁶⁴ waarin de wereldgeschiedenis op basis van een allegorische interpretatie van Openbaring ingedeeld wordt in perioden van 1000 jaar. Dit wordt later door Calvin overgenomen. Anderzijds blijft het geloof in een letterlijk duizendjarig vrede-rijk na de terugkomst van Jezus Christus tot op heden voortleven bij evangelische en fundamentalistische christenen en groeperingen als de Jehova's getuigen.¹⁶⁵

Concilies van Nicea (325) en Constantinopel (381)

De interpretatie van Openbaring werd in de eerste eeuwen flink bediscussieerd, waarbij er zeer verschillende interpretaties werden gevolgd, of men kwam er niet uit: de kerkvader Origenes (ca. 185-253/254) beschouwde Openbaring als een verzameling van wilde dromerijen, waaruit niemand wijs kan worden.¹⁶⁶

De – op het concilie van Nicea aanwezige – kerkvaders en overige kerkleiders worden het in 325 niet eens over de periode van de geliefde stad en het nieuwe Jeruzalem, hoewel dat niet de hoofdthema's waren op die concilies. Zij beperkten zich voor de eschatologische aspecten van het geloof tot het belijden van een toekomstige terugkeer van Jezus, met de nadruk op het oordeel voor alle mensen, inclusief de gelovigen. Dit ging samen met geloof in een eeuwig rijk (op meerdere manieren/ruim te interpreteren), de opstanding en het eeuwige leven (of leven van de komende eeuw). Op dat moment kregen profetieën uit Openbaring geen plek in de geloofsbelijdenis.

¹⁶⁴ Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Dispensationalisme>

¹⁶⁵ Wikipedia 'duizendjarig vrede-rijk'.

¹⁶⁶ Geraadpleegd van https://nl.wikipedia.org/wiki/Openbaring_van_Johannes

De opgestelde geloofsbelijdenis volgt de lijn die in de brieven van de vroegste kerkvaders al snel na 70 was ingezet met betrekking tot de eschatologische aspecten van het geloof¹⁶⁷ en zoals die 100 jaar later door Ireneüs van Lyon op schrift was gesteld. De belijdenis van Ireneüs over het oordeel, opstanding en eeuwig leven was alleen wat scherper dan de geloofsbelijdenissen van Nicea en Constantinopel (en die over het rijk wat minder scherp).

In de Paasbrief van de Alexandrijnse bisschop Athanasius in 367 staat voor het eerst de canonieke samenstelling van het Nieuwe Testament vermeld, inclusief de Openbaring van Johannes. Deze samenstelling is op alle latere concilies, zoals die van Constantinopel in 381, bevestigd, hoewel de discussie over de interpretatie van Openbaring niet afgerond was (en nog steeds voortduurt).

Een langgerekt hopen maakt het hart ziek, maar een vervulde begeerte is een boom des levens

Spreuken 13:12 (NBG51)

De hoop op de terugkomst van Jezus, en vooral het verkrijgen van de opstanding en het bij Hem zijn (1 Kor. 15; 2 Kor. 5; 1

¹⁶⁷ De zogenaamde apostolische kerkvaders; kerkvaders die de eerste 12 apostelen gekend hebben/zouden kunnen hebben. Zij worden hieronder genoemd bij de brieven (of preken) die ze hebben geschreven:

- 1^e brief van Clemens uit ongeveer 96 (aan Korinte); Clemens I van Rome (stierf circa 100);
- 2^e brief van Clemens (waarschijnlijk niet van Clemens);
- 7 (kleine) brieven van Ignatius; Ignatius van Antiochië (stierf in 110);
- de Didache (circa 100-150);
- de brief van Barnabas (120-140); waarschijnlijk niet van Barnabas;
- van Papias (rond 130) zijn alleen uit werken van anderen opmerkingen van hem bekend;
- brief van Polycarpus aan de Filippi, Polycarpus van Smyrna (69-156);
- De Herder van Hermas (circa 150) geschreven door ene Hermas;

Geraadpleegd van <https://nl.wikipedia.org/wiki/Kerkvader>

Thess. 4; 1 Pet. 1:3-11) was een hoop die maximaal 40 jaar bedoeld was te duren. Van een eindeloos uitgestrekt hopen dat nu bijna 2000 jaar duurt mag je volgens Spreuken 13:12 verwachten dat dat het hart ziek maakt. Ergens diep binnenin ervaren christenen verwarring en teleurstelling over deze belofte en het vermeende uitblijven ervan. Die worden gemaskeerd door redeneringen en interpretaties die dit zouden moeten verklaren maar het ten diepste niet overtuigend doen. De duidelijke belofte van een spoedige terugkomst van Jezus, die we in talloze verzen van het Nieuwe Testament zien, wordt omzeild, omdat het te moeilijk en te pijnlijk is. Er is in het algemeen een lijdzaamheid die verward wordt met het geduld waartoe in het Nieuwe Testament voorafgaande aan 70 werd opgeroepen. De teleurstelling en verwardheid is in de geschiedenis extra groot bij groepen die tijdens hun leven overtuigd waren van Jezus spoedige terugkeer in hun tijd, wat vervolgens niet gebeurde (zoals bij de montanisten).

Ook in de tijd van Jan van Ruusbroec (zie hfdst. 15) was men overtuigd van Jezus spoedige terugkeer vanwege de dreiging van oorlog, de pest, misoogsten en kometen aan de hemel (Warnar, 2003, p. 17). Maar Jan van Ruusbroecs hart was niet ziek, het was vervuld van de ontmoetingen met Jezus. Maar het mag meer zijn dan de ervaring van een mysticus. Deze ervaringen mogen beginnen met het geloof in de waarheid dat Jezus hier is: een beter fundament voor een veel bredere toepassing voor veel meer mensen dan bij Jan van Ruusbroec. Het leidt tot een vervulde begeerte die niet alleen *is* als een boom des levens maar ook een *gevolg* is van het eten van de boom des levens:

Gelukkig zijn zij die hun kleren wassen: zij kunnen over de levensboom beschikken en zullen de stad door de poorten binnengaan.

Openbaring 22:14

Jezus kwam dus terug in een geestelijk verheerlijkt lichaam in een geestelijke stad vol van Zijn heerlijkheid, voor een geestelijk rijk. Hiermee is duidelijk dat Jezus' terugkomst een geestelijke realiteit is. Dit wordt bevestigd door de getuigenissen die in dit boek en in *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* gegeven zijn, vanuit het besef dat deze ervaringen maar een klein begin zijn. Het perspectief wordt door Mozes en zijn ontmoetingen met God in de tabernakel (tent van ontmoeting) gegeven: de heerlijkheid van God die daarna van hem afstraalde en de impact die dat had op zijn omgeving.

Het probleem in de eerste eeuwen was, dat het christelijk geloof juist steeds meer via het denken werd benaderd. Zeker met de toenemende invloed van de Griekse wijsbegeerte, uitmondend in een figuurlijke interpretatie van Openbaring. Het was daarnaast door de wildgroei aan richtingen (en dwalingen) genoodzaakt zich te richten op de juiste leer zoals door de eerste apostelen was overgeleverd. Openbaring van de Heilige Geest aan de menselijke geest, oftewel profetie, kwam daardoor in het gedrang. Door de aanwezigheid van valse profeten was profetie verdacht en het had door de eeuwen heen een afnemende invloed (in *De Herder van Hermas* zijn valse profeten een groot thema¹⁶⁸). Het profetische boek Openbaring, waarin Jezus' terugkomst in detail werd geprofeteerd qua tijd (spoedig) en de

¹⁶⁸ Geraadpleegd van

https://www.godsplan.eu/index_html_files/Hermas_web.pdf; H43:1-21; bijvoorbeeld de verzen 1 en 2: 'Hij liet mij een paar mannen zien die op een bank zaten, één man zat op een stoel. Hij sprak: 'Ziet u de mensen op de bank?' 'Ik zie ze mijnheer,' zei ik. 'Dat,' zei hij, 'zijn de getrouwen en hij die op de stoel zit is een valse profeet die de gedachten van de dienaren van God kapot maakt. Ik bedoel de twijfelaars, niet de getrouwen. Deze twijfelaars gaan naar hem toe als naar een waarzegger, ze willen van hem weten wat met hen gebeuren zal. De valse profeet nu, die de Goddelijke Geest niet in zich draagt, antwoordt hen in overeenstemming met hun vragen en hun slechte verlangens. Hij vult hun ziel met verwachtingen die met hun wensen overeenkomen.'

manier waarop (met het nieuwe Jeruzalem), was daarom controversieel en werd niet ontvangen.

De profetie van de montanisten aan het einde van de tweede eeuw dat het nieuwe Jeruzalem veertig dagen zichtbaar zou zijn, kwam uit. Dit is feitelijk vastgelegd door getuigenissen van gelovigen en niet-gelovigen via kerkvader Tertullianus (zie eerder in deze bijlage). Toch werd de betekenis ervan, dat het al uit de hemel neergedaald was zoals eerder in Openbaring was geprofeteerd, niet begrepen (zowel niet door de montanisten als door de rest van de christelijke wereld).

De profetie van de montanisten kreeg waarschijnlijk weinig aandacht vanwege het controversiële karakter van die groep (kerkvader Tertullianus nam er later afstand van). Profetie bevond zich blijkbaar vaak in troebel water, waardoor er met argwaan naar gekeken werd. Maar het kind Openbaring werd daardoor met het badwater weggegooid.

Bijlage 4. Vervormingen van Jezus' woorden

Bij Bijbelinterpretaties zijn er altijd veel vragen te beantwoorden. Vragen over bijvoorbeeld de gebruikte manuscripten, het vertalen en de historische context. Bij elke Bijbeluitgave worden deze vragen opnieuw gesteld en beantwoord, maar we zien weinig terug van de onderbouwing van de vertaling van specifieke Bijbelverzen. Door het resultaat van enkele uitgaven te vergelijken wordt duidelijk dat bij een enkel vers de verschillen groot kunnen zijn. Bij de bestudering van Openbaring kwam ik vier verzen tegen waarvoor dat het geval is. In deze bijlage heb ik die weergegeven en ook mijn verantwoording hoe ik daarmee ben omgegaan.

Openbaring 1:7 als verbastering van Mattheüs 24:30?

De schrijvers van het evangelie van Mattheüs en de Openbaringprofetie hebben waarschijnlijk een uitspraak van Jezus niet helemaal hetzelfde weergegeven:

En dan zal het teken van de Zoon des mensen verschijnen aan de hemel en dan zullen alle stammen der aarde zich op de borst slaan en zij zullen de Zoon des mensen zien komen op de wolken des hemels, met grote macht en heerlijkheid.

Mattheüs 24:30 (NBG51)

Zie, Hij komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, ook zij, die Hem hebben doorstoken; en alle stammen der aarde zullen over Hem weeklagen. Ja, amen.

Openbaring 1:7 (NBG51)

Openbaring 1:7 is een vers uit de inleiding op de profetie in Openbaring (nog niet de profetie zelf) en bedoeld om aan te geven waar de profetie over gaat.

Opvallend is het verschil in nadruk op wat gezien wordt van Jezus. Ik zie dat als gevolg van een verbastering of slordige inkorting van het vers in Openbaring:

- Mattheüs 24:30; *Zij zullen Hem zien komen op de wolken*, het oordeel uitvoerend (zie hoofdstuk 8 van *Jezus is hier*) en daarbij het teken van Hem zien: in het getuigenis van Flavius Josephus in *Josephus* worden in de lucht strijdswagens en een zwaard gezien ter bevestiging van beide versgedeelten.
- Openbaring 1:7; het 'elk oog zal Hem zien' staat losser van 'Hij komt met de wolken'; er is schijnbaar meer nadruk op het zien van Jezus persoonlijk, of zo zou het geïnterpreteerd kunnen worden, wat inderdaad gebeurd is door futuristische theologen (zie hfdst. 8). Omdat Openbaring 1:7 waarschijnlijk een verbastering is van Mattheüs 24:30, zou niet zo zwaar op dit vers gesteund moeten worden voor het besluiten tot het criterium 'Jezus moet fysiek gezien worden bij zijn terugkomst'.

Wie zijn er op tronen gaan zitten en oordelen in Openbaring 20:4?

En ik zag tronen, en zij zetten zich daarop, en het oordeel werd hun gegeven; en (ik zag) de zielen van hen, die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus (...); en zij werden weder levend en heersten als koningen met Christus, duizend jaren lang.

(NBG51; vergelijkbaar met HSV, NBV21 en Biblehub/Grieks)¹⁶⁹

¹⁶⁹ <https://mail.biblehub.com/text/revelation/20-4.htm>

En ik zag tronen en zij gingen daarop zitten en het oordeel werd hun gegeven. Deze zielen – die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus (...) – leefden en heersten als koningen met Christus, duizend jaar lang.

(EBV24)¹⁷⁰

And behold! Thrones, and they were seated upon, and judgement was given to those souls that were slain because of the testimony of Jesus. (...) And they lived and they reigned with their Messiah a thousand years.

De Siqueira (2021, p. 56)

De vertalingen uit het Grieks (bovenaan) wijken af van de vertalingen direct uit het Aramees (onderste twee), de taal waarin Openbaring oorspronkelijk is opgeschreven. De vertalingen uit het Grieks suggereren dat er eerst gelovigen (niet nader gedefinieerd) op tronen gaan zitten en gaan oordelen. Daarna wordt ingezoomd op de martelaren waarvan wordt gezegd dat ze weer levend werden en (ook) gingen regeren.

De twee vertalingen direct uit het Aramees wijzen het oordelen toe aan de martelaren maar verschillen in het aanwijzen van degenen die gaan regeren: of alleen de martelaren (EBV24) of ook in eerste instantie een niet nader gedefinieerde groep gelovigen.

Als het dus gaat om het specificeren wie er op de troon zijn gaan zitten om te regeren aan het begin van de periode van de geliefde stad, moeten we voorzichtig zijn met het interpreteren

¹⁷⁰ <https://www.bible.com/nl/bible/3699/REV.20.EBV24>; een vertaling direct vanuit het Aramees, de taal waarin Openbaring geschreven is; zie <https://ebv24.nl/#uitleg>; Steven Poot meldt echter: ‘er zijn vrij sterke aanwijzingen dat Aramees niet de eerste taal was daarvan (van de Peshitta, de basis voor de EBV24 vertaling).’

van dit vers. Zeker is in ieder geval dat de martelaren zijn gaan regeren, zoals ook blijkt uit de zaligspreekende in Openbaring 20:6. Voor het ‘regeren’ of ‘met Jezus op de troon zitten’ van andere gelovigen is belangrijk dat andere verzen dat ondersteunen.

Een toelichting toegevoegd in Openbaring 20:5 over de ‘overige doden’?

(...) en zij werden weder levend en heersten als koningen met Christus, duizend jaren lang. De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren. Dit is de eerste opstanding. Zalig en heilig is hij, die deel heeft aan de eerste opstanding: over hen heeft de tweede dood geen macht, (...)

(NBG51; vergelijkbaar met HSV, NBV21 en Biblehub/Grieks)

Deze zielen (...) leefden en heersten als koningen met Christus, duizend jaar lang. Dit is de eerste opstanding. Gelukkig en heilig is hij die deel heeft aan de eerste opstanding. Over hen heeft de tweede dood geen macht, (...)

(EBV24, vergelijkbaar met Leo de Siqueira)

In de vertalingen direct uit het Aramees (onderste referentie) ontbreekt de volgende zin die wel in de vertalingen uit het Grieks (bovenste) voorkomen: ‘De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren.’ Leo de Siqueira geeft hiervoor de volgende verklaring (De Sequeira, 2021, p. 61): ‘*My thought is that who made copies of the book, translating from Aramaic to a Greek audience in the Greek tongue, at some point felt compelled to insert commentary into the verse. (...) This is not an unique instance. See for example Matthew 6:13, where some translations have ‘For thine is the*

kingdom, and the power, and the glory, forever,' and others do not.' De HSV21 plaatst om deze reden haken om deze woorden en licht dat toe:

En breng ons niet in beproeving, maar red ons van het kwaad. [Want aan U behoort het koningschap, de macht en de majesteit, in eeuwigheid. Amen.]

Mattheüs 6:13

(Het gedeelte tussen vierkante haken is een oude toevoeging aan de Griekse tekst)

Met deze verklaring wordt de toevoeging in Openbaring 20:5 positief beoordeeld.

Anderzijds is het zonder de toevoeging ook duidelijk dat een contrast geschetst is tussen de levenden in vers 4 waarover de tweede dood geen macht heeft (gekoppeld aan de eerste opstanding in vers 6) en de doden die geoordeeld zullen worden in vers 12 en 13 waarbij veroordeling zal leiden tot de tweede dood.

Gewaden wassen of geboden doen in Openbaring 22:14?

Zalig zij, die hun gewaden wassen, opdat zij recht mogen hebben op het geboomte des levens en door de poorten ingaan in de stad.

(NBG51, vergelijkbaar met NBV21 en Biblehub/Grieks)

Zalig zijn zij die Zijn geboden doen, zodat zij recht mogen hebben op de boom des levens, en opdat zij door de poorten de stad mogen binnengaan.

(HSV)

Gelukkig zijn zij die zijn geboden doen. Zij zullen gezag hebben over de Boom van het Leven en door de poorten de stad binnengaan.

(EBV24)

Tussen de bovenste groep vertalingen ('wassen') en de onderste twee ('geboden doen') zit een fors verschil. Voor de bovenste twee vertalingen uit het Grieks is dat te verklaren door de overgang van de laatmiddeleeuwse handschriften genaamd *Textus Receptus* naar de vierde-eeuwse *codex Vaticanus* als basis voor de vertalingen. Dit is gebeurd op basis van ontwikkelingen in de wetenschappelijke tekstkritiek gedurende de laatste twee eeuwen; het zou een verbetering zijn omdat deze handschriften waarschijnlijk meer overeenkomen met de oorspronkelijke varianten (Eynikel, 2001, p. 235). Opvallend is echter dat de directe vertaling uit de Aramese handschriften overeenkomt met die uit de *Textus Receptus*.

Gezien deze onzekerheid is er ondersteuning uit de rest van de Bijbel nodig voor de interpretatie van Openbaring 22:14, bij voorkeur uit Openbaring. Deze is gevonden in het volgende vers:

Maar alles wat verwerpelijk is en iedereen die zich met gruwelijke dingen en leugens inlaat, komt de stad niet binnen, alleen zij die in het boek van het leven staan, het boek van het lam.

Openbaring 21:27

Voor dit vers komen de diverse vertalingen overeen, waarmee dit vers heel geschikt is voor de ondersteuning van de interpretatie van Openbaring 22:14:

Er zal niets onreins in haar zijn, niemand die gruwelijke dingen doet of die liegt, alleen zij die opgeschreven staan in de Boekrol van het Lam.

(EBV24)

*En in haar zal niets onreins binnenkomen, en niemand, die
gruwel en leugen doet, maar alleen zij, die geschreven zijn in
het boek des levens van het Lam.*

(NBG51)

*Al wat onrein is, zal er niet inkomen, en ook niemand die zich
bezighoudt met gruwelen en leugens, maar alleen zij die
geschreven zijn in het boek des levens van het Lam.*

(HSV)

Opgeschreven zijn in het boek des levens van het Lam/Boekrol van het Lam, verwijst met 'Lam' naar het offer van Jezus voor de vergeving van zonden. Dat ondersteunt 'het wassen van de gewaden' uit Openbaring 22:14 (NBG51) en 'boek' verwijst naar het behouden zijn/kind van God zijn (Paulus beschrijft zijn medewerkers als mensen van wie de namen in het boek des levens staan; Fil. 4:3).

In het boek des levens staan, staat in contrast met het doen van 'gruwelijke dingen doen en liegen'; dat ondersteunt 'de geboden doen' als criterium voor toegang tot het nieuwe Jeruzalem uit de HSV en EBV24.

Het is echter duidelijk dat de combinatie van vergeving en rechtvaardig leven de toegang verschaft. Geloof in de vergeving zonder het goede te doen, toont dat er in wezen geen geloof is (Jac. 2:14-26). Anderzijds is het geloof in de genade de basis voor behoud en deelname aan het nieuweverbondsleven en niet onze werken (Efez. 2).

Deze noodzakelijke verbondenheid tussen genade en werken komt ook terug in het briefje aan Sardis in Openbaring waarin staat dat Jezus hun 'werken niet vol bevonden' heeft, hen oproept zich te bekeren en te overwinnen zodat Jezus hun namen 'niet (zal) uitwissen uit het boek des levens' (Openb. 3:1-6). In het boek des levens van het Lam staan, betekent dus ook

rechtvaardig leven. In het boek des levens van het Lam (blijven) staan verenigt dus het leven uit genade met het goede doen en is daarmee het ultieme criterium voor toegang tot het nieuwe Jeruzalem.

Uit Jezus' zorg voor de gemeente in Sardis en de inhoud van Zijn briefje aan hen wordt duidelijk dat het niet gaat een om een wettische benadering (wettisch: op 1 punt gestruikeld betekent gelijk verwijderd worden uit het boek des levens van het Lam): er is tijd voor bekering en de gelovigen blijven eerst onder de genade (en in het boek des levens van het Lam staan) zoals ook verwoord is in:

Kinderen, ik schrijf u dit opdat u niet zondigt. Maar mocht een van u zondigen, dan hebben wij een pleitbezorger bij de Vader: Jezus Christus, de rechtvaardige. Hij is het die verzoening brengt voor onze zonden, en niet alleen voor die van ons, maar voor de zonden van de hele wereld.

1 Johannes 2:1-2

Bij 'geboden doen' in Openbaring 22:14 (HSV, EBV24) moet dus niet aan een wettische benadering gedacht worden (wettisch zoals in het oude verbond).

Bij 'gewaden wassen' in Openbaring 22:14 (NBG51) moet dus niet gedacht worden dat het onbelangrijk is om het goede te doen/liefhebben zoals Jezus (Joh. 13:34-35).

Wil je verder?

Sinds 2022 is één van de vier maandelijksse bijeenkomsten van Eldad Community gericht op het ontmoeten van God in het geloof dat Jezus en onze Vader hier onder ons wonen in het nieuwe Jeruzalem en dat we bij Hen welkom zijn. Deze bijeenkomsten, die de sfeer van een huisgroep hebben, zijn bedoeld voor het ontdekken van de mogelijkheid van de ontmoeting met God. Je bent van harte uitgenodigd voor deze bijeenkomsten.

Uit de getuigenissen in *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* en *Jezus is hier* valt af te leiden dat de ontmoetingen heel divers, uniek en persoonsafhankelijk zijn.

Op deze bijeenkomsten bidden en luisteren we, met op de achtergrond muziek. We vragen onder meer aan Jezus of Hij onze geestelijke ogen wil openen en ons in een ontmoeting met Hem wil leiden. Aan het eind worden ervaringen gedeeld, als dat past en als er behoefte aan is. De bijeenkomsten worden geleid door deelnemers van Eldad Community.

Er wordt geen onderwijs gegeven of gepreekt. Het is daarom behulpzaam om *Leven vanuit het nieuwe Jeruzalem* en/of *Jezus is hier* gelezen te hebben. Er is geen crèche, kinderen zijn welkom om mee te doen aan de bijeenkomsten.

Wil de dit een keer meemaken? Kijk dan op www.eldad.nl onder 'agenda', hier vind je de tijden en locatie. De bijeenkomsten worden aangeduid met 'Encounteruurtje; op avontuur met Jezus'.

Bedankt!

Allereerst wil ik Jezus bedanken voor het openen van mijn ogen voor de dingen die in dit boek beschreven zijn. Dank U, Jezus!

Dit zeg ik niet met de bedoeling om jou, beste lezer, geen ruimte te laten voor jouw keuzes en inzichten, maar om simpelweg aan te geven dat wat in dit boek staat geschreven niet mijn eigen kunde is: het is door Hem gegeven. En tegelijkertijd is er noodzaak voor verbetering en verdieping. Ik heb ongetwijfeld fouten gemaakt in dit boek, maar dat is geen probleem. Ik mag een leerling zijn van Jezus, zoals iedereen. En het is niet de bedoeling de inhoud van dit boek blind aan te nemen, de bedoeling is om Jezus te ontmoeten en met Hem erover te praten.

Ik had voortdurend vragen en Jezus gaf steeds antwoorden. Voor enkele vragen heb ik het idee dat Hij de antwoorden op het relevante moment nog aan zijn Gemeente zal geven zoals Hij ook enkele jaren voorafgaand aan het belangrijke jaar 70 het profetische boek Openbaring gegeven heeft (en dat is ook een antwoord).

In mijn voorwoord heb ik in algemene zin mijn dankbaarheid laten blijken naar verschillende groepen mensen. Hier wil enkele mensen bij name noemen.

Zonder mijn lieve echtgenote Mariëtte was dit boek nooit tot stand gekomen. Tien jaar lang een soms wat afwezige echtgenoot hebben die met zijn gedachten bij het nieuwe Jeruzalem was en die 's ochtends vroeg vaak de aandacht vroeg met: 'moet je nou eens luisteren wat ik ontdekt heb!' – dat vraagt wel wat van je. Meestal was ze belangstellend, soms keek ze mij wat glazig aan en af en toe vond ze dat het even genoeg

was. Maar ze was altijd supportief en ze heeft veel offers gebracht zodat ik de boeken kon schrijven. Ze nam ook deel aan het ontdekkingsproces als deelnemer van de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten, als eerste redacteur van alle boeken en met haar getuigenis. Ze was op een gegeven moment het meest bekend met de theologie van het nieuwe Jeruzalem, zodat ze ook mijn beste klankbord en adviseur is geworden. Hierbij is haar Masteropleiding in theologie zeker behulpzaam geweest. En op het laatst verraste ze mij met haar getuigenis over het zien van Jezus, het hart van de nieuwe-Jeruzalemprofetie. Dank je, lieverd!

Ik wil ook de vier ‘tegenlezers’ bedanken: Steven Poot, Patrick Witte, Niek van den Brink en Aron van Veen. Allemaal intelligente, hoog opgeleide broers die van Jezus houden, het belang van dit boek zagen en een passie voor theologie hebben (Steven, Niek en Aron zijn ook Bachelor of Master in theologie of religie). Door hun vragen, opmerkingen en kanttekeningen wist ik waar het boek nog verbeterd moest worden. Bedankt!

Ik wil ook William Heinz bedanken. Hij is al 15 jaar een bijzondere vriend. Als ik in mijn boek schrijf over de joods-christelijke openbaringscultuur in contrast met de Grieks-filosofische cultuur dan moet ik eerst aan hem denken als joods christen. Hij is een profetische bemoediger geweest bij het schrijven van dit boek. Ik koester onze ontmoetingen en de avonden waarop we tot diep in de nacht zaten te praten over de inhoud ervan. Dank je, William!

Ik ben ook heel gezegend met de bijdrage van onze dochter Lyke van Veen-van der Maas (communicatie-advies), schoonzus Nanda van der Maas (coverschilderij), Bernard Dijkstra (coverontwerp) en Lianne van den Brink (eindredactie). Op gebieden waarop ik weinig te bieden heb, hebben zij met hun

talenten en kunde de kwaliteit van dit boek een stuk verhoogd.
Bedankt!

Ik heb ook heel gezegend met het Eldadteam dat de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten leidt (Clemens Loef, Martine Speelman en Lisan Witte). Als leraar heb ik mijn beperkingen in het leiden van mensen in een ontmoeting met Jezus. Met hun pastorale of profetische gaven hebben zij de bijeenkomsten verrijkt. De deelnemers hebben daar zeker baad bij gehad. Het is een feest om samen de bijeenkomsten te leiden. Het schrijven was ik op een gegeven moment wel zat, samen bij Jezus zijn zeker niet.
Bedankt!

Ik wil ook Marcel Van Rijckevorsel als technicus bedanken voor zijn trouw en vriendschap bij het organiseren van de nieuwe-Jeruzalembijeenkomsten. Het is zo bemoedigend als sommige mensen er altijd zijn om te helpen. Bedankt!

Ik wil ook Deanna Koehl bedanken. Als kerkleider en mysticus aan de andere kant van deze aardbol heeft zij sinds 2021 een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontdekkingsproces. Ze was enerzijds altijd ontvankelijk en dankbaar voor wat ik schreef en anderzijds was ze voor mij een grote bemoediging met haar opwekkende berichten en getuigenissen. Thank you, Deanna! Op het moment dat ik dit schrijf heb je dit nieuwe boek nog niet gelezen. Ik ben benieuwd naar jouw reactie.

Tenslotte wil ik mijn Pakistaanse broers Waseem en Isaac en mijn Duitse zus Irina bedanken. Zij hebben zich als kerkleiders de laatste jaren toegewijd aan het vertalen en/of verspreiden van de nieuwe-Jeruzalemboodschap. Thank you all! Op het moment dat ik dit schrijf heb jullie dit nieuwe boek nog niet gelezen. Ik ben benieuwd naar jullie reactie.